

63-6

5

LATVIJAS PSR
VĒSTURES
MUZEJA
raksti

arheoloģija

Труды

**МУЗЕЯ ИСТОРИИ
ЛАТВИЙСКОЙ ССР**

археология

РИГА

1962

L 63-6
5

78

LATVIJAS PSR
VĒSTURES MUZEJA
raksti

arheoloģija

RĪGA

1962

Latv. PSR Valsts bibliotēka

~~63~~ 68.024

5l.

0308099543

Parb. 12. VIII. 97.

Par izdevumu atbild
Latvijas PSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas vadītāja L. VANKINA

Mākslinieciskais noformējums — P. ŠĒNHOFA

priekšvārds

Latvijas PSR Vēstures muzejs — lielākā Latvijas vēstures un latviešu tautas materiālās kultūras pieminekļu krātuve veic daudzpusīgu pētniecības darbu.

Muzeja darbinieku pētījumi publicēti atsevišķās grāmatās, PSRS un Latvijas PSR Zinātņu akadēmiju izdevumos. Bez tam par tiem informēta zinātniskā sabiedrība vissavienības un republikāniskajās sanāksmēs.

Tomēr epizodiskās publikācijas neatbilst muzeja veiktā zinātniskā darba apjomam, kas sevišķi audzis pēdējos gados. Pietiek minēt, ka pēckara gados muzejs organizējis 28 arheoloģiskās ekspedīcijas, 11 etnogrāfiskās ekspedīcijas, tāpat veikts plašs darbs numismātikas, vēstures, mākslas vēstures un pieminekļu konservēšanas un restaurēšanas nodaļās. Tāpēc Latvijas PSR Vēstures muzejs ar šo krājumu sāk sistemātisku muzeja zinātnisko rakstu izdošanu. Līdz ar to Latvijas PSR Vēstures muzeja Rakstos publicētais materiāls un jaunās

atziņas tiek nodotas ne tikai vēstures pētnieku, bet arī pedagogu un visu to rīcībā, kas darbojas vēstures jomā. Lai krājums būtu pieejams iespējami plašākam lasītāju lokam, rakstu kopsavilkumi doti krievu valodā.

Atsevišķi Latvijas PSR Vēstures muzeja Rakstu izdevumi būs veltīti vienai vai radniecīgām vēstures zinātnes nozarēm. Sagatavošanā atrodas krājumi par arheoloģijas, numismātikas un etnogrāfijas jautājumiem.

Šī krājuma rakstu autori ir Latvijas PSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas zinātniskie līdzstrādnieki.

Arheoloģijas nodaļas vadītājas L. Vankinas rakstā «Kalniešu pirmais kapulauks» apskatīti atradumi, kas iegūti vienā no nedaudzajiem bronzas laikmeta pieminekļiem Latvijā. Materiāls sniedz jaunas atziņas par iedzīvotāju saimniecību, garīgo kultūru un etnisko piederību. Rakstā pirmo reizi tiek publicēta pilnīga pārskata tabula par Latvijas

teritorijā atrastajiem bronzas laikmeta bronzas priekšmetiem.

V. Urtāns rakstā «Kalniešu otrais kapulauks» sniedz ziņas par latgaļu apbedīšanas paražām un risina nelielās teritoriālās kopienas locekļu materiālās un garīgās kultūras jautājumus VIII gadsimtā. Savā otrajā rakstā «Tiras purva depozīts» autors analizē vienu no izcilākajiem Latvijas depozītiem, noskaidrojot tā glabāšanas iemeslus, pie-

derību, izskaidrojot priekšmetu nozīmi un rekonstruējot kuršu apģērbu un ieročus ap IX gs. vidū.

I. Cimermanes rakstā «Zīmes uz XI—XIII gs. māla traukiem Latvijas PSR teritorijā» pirmoreiz sniegts apskats par Latvijā atrastajiem (līdz 1960. g.) māla traukiem ar t. s. podnieku zīmēm, kā arī mēģināts dot šo zīmju izskaidrojums.

Mēs ceram, ka šī grāmata lieti noderēs lasītājam un domu apmaiņai vēsturnieku vidū.

M. AŠMANIS

Latvijas PSR Vēstures muzeja direktora vietnieks zinātniskajā darbā

L. VANKINA

KALNIEŠU PIRMAIS KAPULAUKS

Kalniešu pirmais kapulauks atrodas tagadējā Jēkabpils rajona kolhoza «Sarkanā zvaigzne» teritorijā, Rīgas—Daugavpils šosejas labajā pusē, 108 km no Rīgas un 7 km no Kokneses, pie Kalniešu mājām (1. att.).

Pirmās ziņas par kapu uzkalniņu Kalniešu māju robežās iegūtas 1928. g.¹ Apmēram tajā pašā laikā muzejam nodota VIII gs. bronzas stopasakta ar magoņgalvu galiem.² Sakta atrasta minētā uzkalniņa tuvumā, apstrādājot zemi.

1932. g. uzkalniņš uzņemts aizsargājamo pieminekļu sarakstā kā vidējā dzelzs laikmeta kapulauks.³ Uz šo ziņu pamata 1948., 1950. un 1958. g. Latvijas PSR Vēstures muzejs raksta autorei vadībā uzkalniņā izdarīja arheoloģiskus izrakumus.⁴

Izrakumu laikā noskaidrots, ka uzkalniņš ir bronzas laikmeta kapulauks. Tā tuvumā atklāja vēl divus agrāk nepamanītus pēc ārējā izskata līdzīgus uzkalniņus (otro un trešo), no kuriem trešais uzkalniņš arī piederēja bronzas laikmetam, bet otrais uzkalniņš saturēja vidējā dzelzs laikmeta apbedījumus (Kalniešu otrais kapulauks).⁵ Pēdējais atradās vistuvāk šosejai — apmēram 96 m uz ZA no pirmā uzkalniņa.

Kalniešu pirmais kapulauks aptver divus lēzenus mākslīgi izveidotus uzkalniņus (I un III), kas atrodas līdzena lauka vidū apmēram 80 m attālumā viens no otra. Uzkalniņi izplūduši, jo lauks līdz 1932. g., kad tas tika uzņemts aizsargājamo pieminekļu sarakstā, pastāvīgi ticis apstrādāts. Iespējams, ka senatnē uzkalniņu bijis vairāk, bet pārējie laika gaitā jau pilnīgi nolīdzinājušies. Apkārtējā smilšainā zeme šeit ir ļoti akmeņaina. Trešajā uzkalniņā izdarīti pārbaudes izrakumi, turpretim plašāki pētījumi veikti pirmajā uzkalniņā, kas no abiem bronzas laikmeta uzkalniņiem bija lielākais (2. att.).

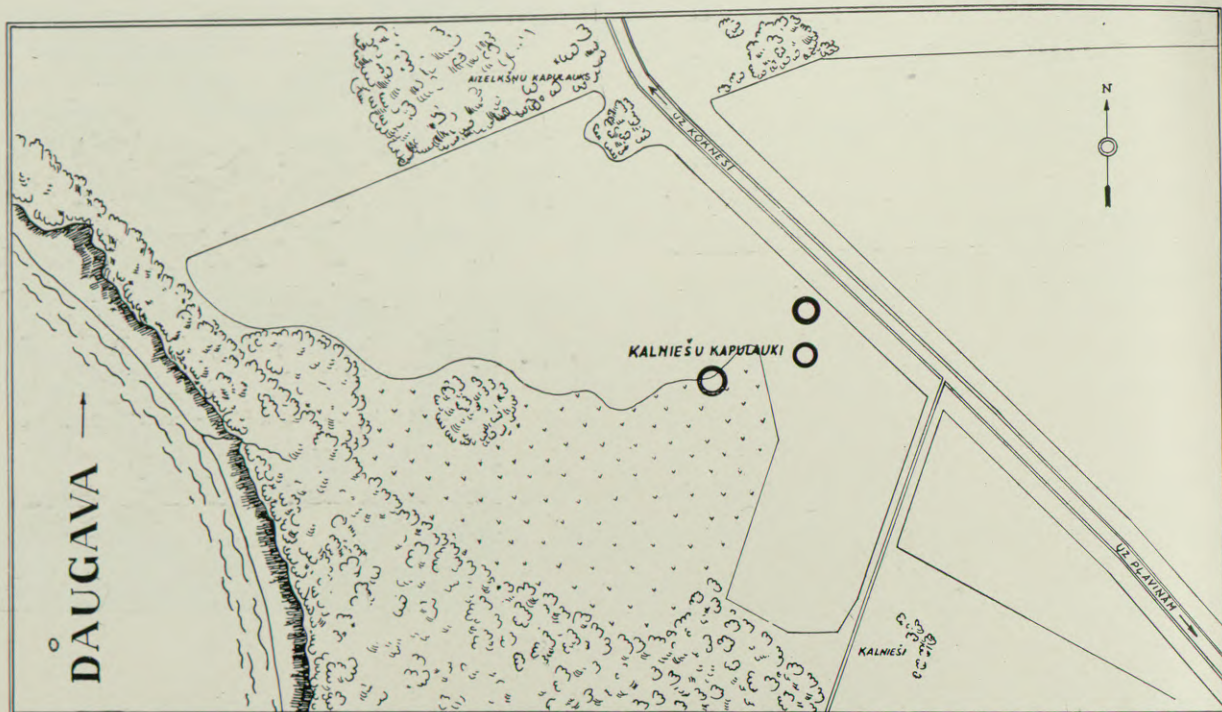
I UZKALNIŅŠ

I uzkalniņa diametrs apmēram 25 m, augstums 0,9 m. Tas atradās apmēram 140 m no šosejas, 210 m uz ZR no Kalniešu mājām, 400 m no Daugavas un apmēram 300 m no Rīteres gravas. No uzkalniņa tika izpētīti pavisam 238 m², izrokot tam pāri A — R virzienā 8 m platu joslu līdz neskartam pamatam (3. att.).

Uzkalniņš pakāpeniski bija uzbērts no sarkanas

KALNIEŠU KAPULAUKU

NOVIETNES PLĀNS

1. att. Kalniešu kapulauku situācija.

Sosejai tuvākais aplītis — otrais kapulauks jeb II uzkalniņš (VII gs. beigas — IX gs. sākums), aplītis zem tā — pirmā kapulauka III uzkalniņš, aplītis pa kreisi — pirmā kapulauka I uzkalniņš (pirmais kapulauks attiecināms uz laiku no II g. t. beigām līdz VI gs. pr. m. ē.). Kalniešu kapulauki atrodas uz Daugavas augšējās terases. Rietumos no kapulaukiem plūst Daugava, bet dienvidos — Riterupīte, kas ietek Daugavā.

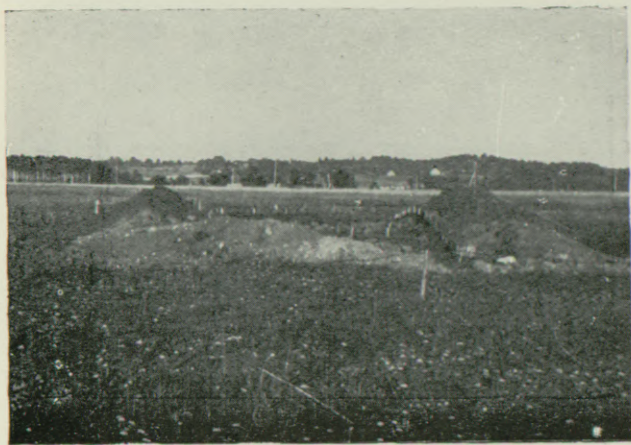
Рис. 1. Ситуация Калниешских могильников.

Кружочек около шоссе — второй могильник, или II курган (конец VII века — начало IX века), кружочек ниже — III курган первого могильника, кружочек налево — I курган первого могильника (первый могильник датируется периодом с конца II тысячелетия до VI века до н. э.). Калниешские могильники находятся на возвышенной террасе реки Даугава. К западу от могильника течет река Даугава, а к югу — ручей Ритерупите, который впадает в реку Даугава.

mālainas smilts, kas spilgti atšķirās no apkārtējās augsnes. Tuvākajā apkārtņē šāda zeme nebija novērojama. Domājams, tā atnesta no citurienes apbedīšanas rituāla vajadzībām. Sarkanās zemes slānis uzkalniņa centrā sniedzās līdz 80 cm dziļi. Tas saturēja retas oļītes un pelnu plankumus. Sarkanās zemes slānim sekoja 2—3 cm bieža deguma kārtiņa, liecinot par ugunsritiem pirms kapu uzkalniņa ierīkošanas. Domājams, ka apbedīšanai izraudzīto vietu vispirms notīrīja un iesvētīja, nodedzinot apaugušo augsnes kārtu, un tikai pēc tam guldīja mirušos. Zem deguma kārtiņas sākās sterils dzeltenas smilts slānis, bet apmēram 95—

100 cm dziļumā — akmeņains pamats — dolomīts (11. un 15. att.). Uzkalniņa uzbūve sevišķi labi bija redzama profilos (13. un 16. att.).

Atsevišķi kalcinēti kauli un akmeņi sāka parādīties jau 10—20 cm dziļumā. 17—25 cm dziļumā tika atsegti vairāki zirga zobi un pirmās kaulu ligzdas (I, II, III, IV, V, VI, VIII), kā arī kalcinētu kaulu mazākas kaudzītes, liecinot par izpostītiem ugunskaapiem (12. att.). Attīrot izrakumu laukumu dziļāk, starp virsējā kārtā šķietami nekārtīgiem akmeņiem bija izšķirami vairāki regulāri šķirsti ar skeletapbedījumiem (1., 2., 4., 19., 20., 21.) (4. att.).

2. att. I uzkalniņa vispārējais skats no rietumiem.
Puc. 2. Общий вид I кургана с запада.

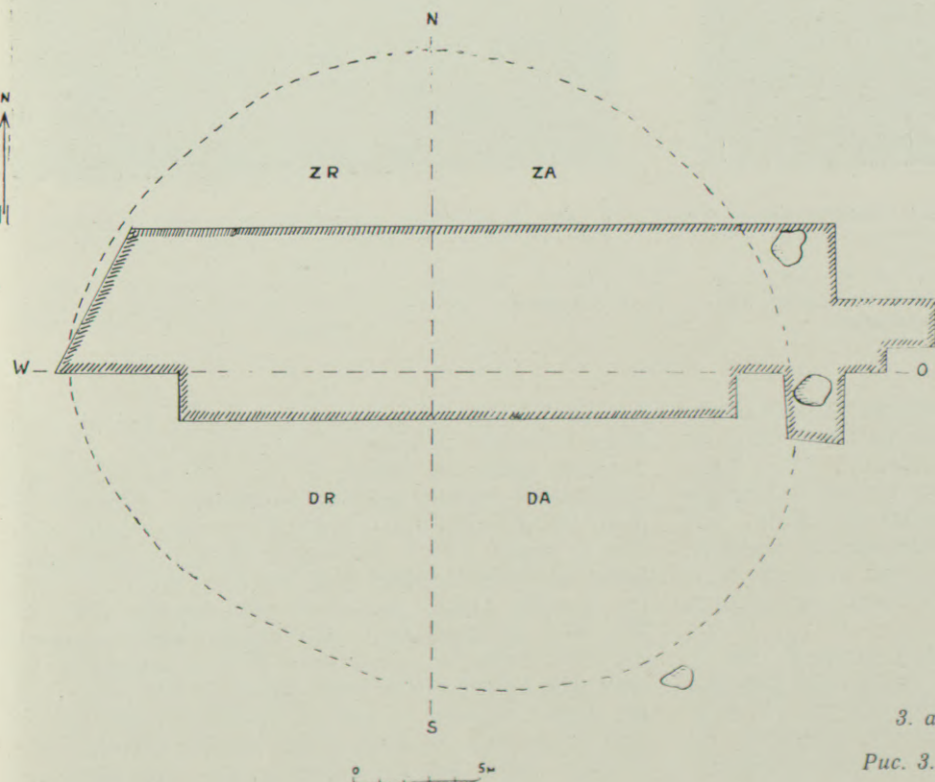
Uzkalniņa rietumu malā pie tā pamatnes atklājas Z—D virzienā orientēts ovāls, blīvs laukakmeņu sakrāvums, kas atgādināja lielu šķirstu (21. att.). Sakrāvuma malējie akmeņi bija lieli. To virsotnes R malā parādījās 15—25 cm dziļumā, A malā — 20 cm dziļumā. Vidējie akmeņi bija sīkāki, nokrauti vairākās kārtās. Apakšējā sīko

akmeņu kārtā atgādināja šķirsta bruģi (22. att.). Kaut gan cilvēka kauli netika atrasti, tomēr liekas, ka šis tik regulārais akmeņu sakrāvums varētu būt šķirsta kaps (16.). Šķirsta garums 3,80 m, platums 2,80 m un dziļums 0,72 m. Šķirstam līdzās pie ZR malas atradās sīku plienakmeņu bruģis, zem kura 70—80 cm dziļumā grantainā zemē tika atsegts skelets saliektā stāvoklī (3.).

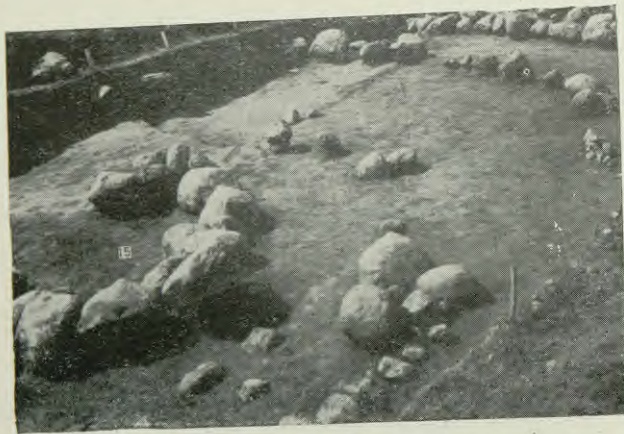

4. att. I uzkalniņa pirmā kārtā ziemeļaustrumu sektorā no austrumiem. Priekšplānā 19., 20. un 21. skeletkaps.

Puc. 4. Первый слой I кургана в северо-восточном секторе, с востока. На переднем плане 19-е, 20-е и 21-е погребения с труположением.

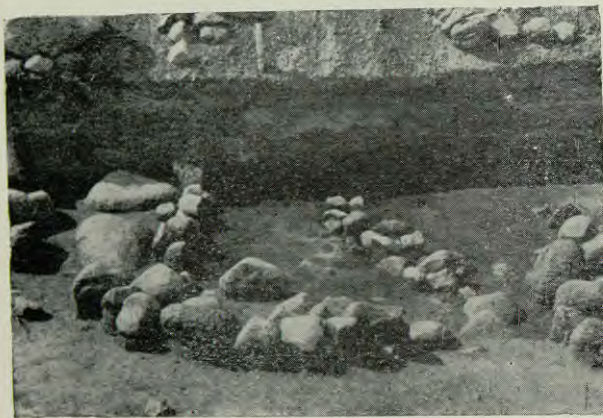
3. att. I uzkalniņa plāns ar izrakumu laukumu.
Puc. 3. План I кургана и площадь раскопа.

5. att. I uzkalniņa ziemeļrietumu sektora kopskats. Dibēnplānā lokveida akmeņu rinda, priekšplānā 13. un 15. akmeņu šķirsts.
 Рис. 5. Общий вид северо-западного сектора в I кургане. На заднем плане — полукруг из камней, на переднем плане — 13-й и 15-й каменные ящики.

6. att. I uzkalniņa centrālā daļa. Priekšplānā 15. akmeņu šķirsts, aizmugurē akmeņu sakrāvums.
 Рис. 6. Центральная часть I кургана. На переднем плане — 15-й каменный ящик, на заднем плане — каменная кладка.

7. att. I uzkalniņa ziemeļaustrumu sektora rietumu daļa (3. kārtā) no ziemeļiem. Akmeņu rindas virs 26., 28. un 29. kara.
 Рис. 7. Западная часть северо-восточного сектора в I кургане (3-й слой) с севера. Ряды из камней над 26-м, 28-м и 29-м погребениями.

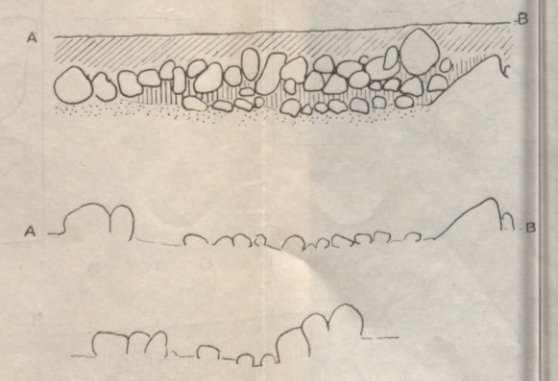
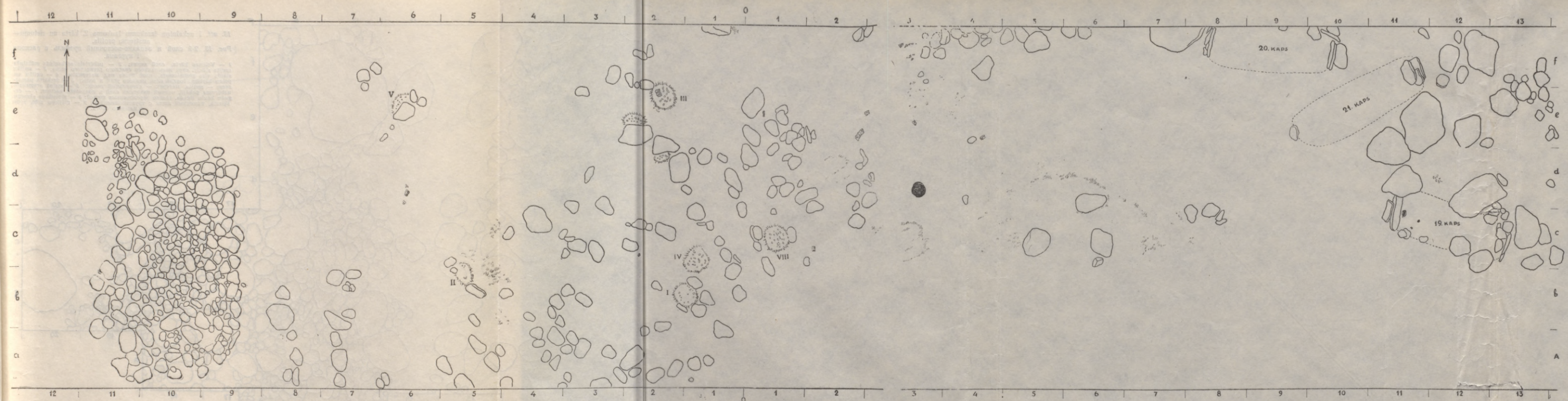

8. att. I uzkalniņa ziemeļaustrumu sektora rietumu daļa (3. kārtā) ar apbedījumu grupu, fotografēts no rietumiem.
 Рис. 8. Западная часть северо-восточного сектора в I кургане (3-й слой) с группой погребений (сфотогр. с запада).

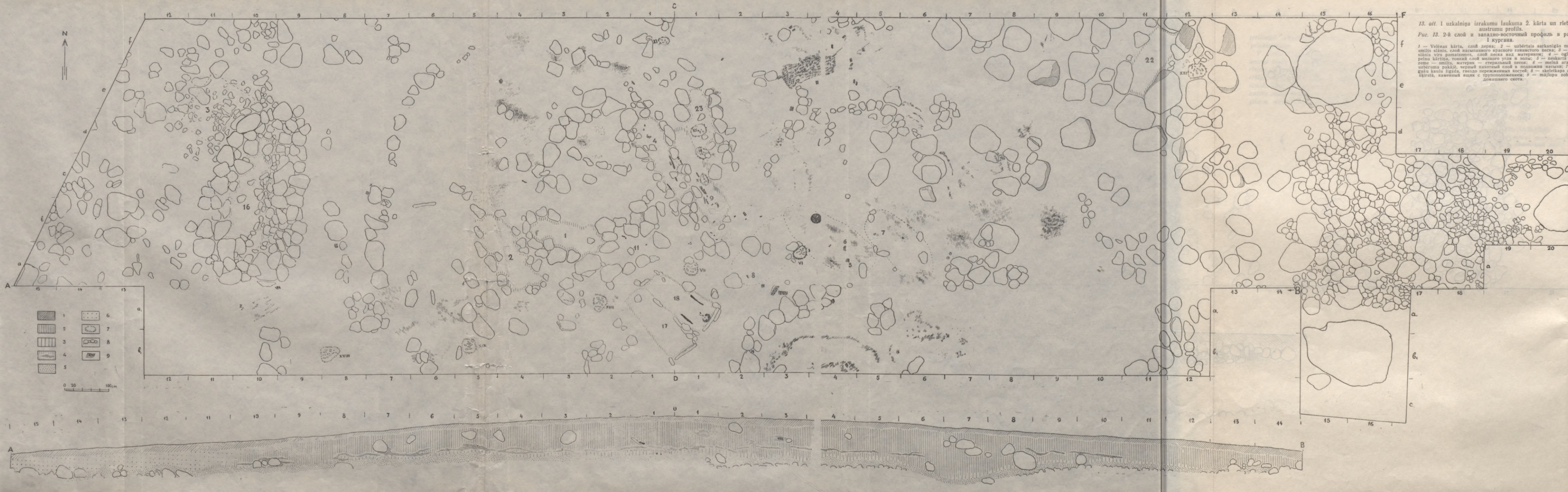
Aiz lielā akmeņu šķirsta izrakumu laukuma rietumu galā augsnē bez noteiktas kārtības bija izkaisīti mazāki un lielāki laukakmeņi. Blīvs bezstruktūras akmeņu klāsts atradās arī pie uzkalniņa pamatnes izrakumu laukuma austrumu galā. Vai šiem akmeņiem bijusi kāda konstruktīva nozīme, jeb vai tie vienkārši nolasīti un tur samesti, ierīkojot kapuvietu, pirms visa uzkalniņa atsegšanas nav droši nosakāms (13. att.).

Uzkalniņa ZR sektorā (5. att.) starp 6. un 7. metru tika atsegta laukakmeņu rinda, kas pusloka veidā šķērsoja izrakumu laukumu (13. un 17. att). Vai uzkalniņam apkārt bijis akmeņu gredzens un šī rinda ir daļa no tā, to rādīs turpmākie pētījumi.

Arī uzkalniņa ZA sektorā kvadrātos 2—4ab atstās lokveidā noliktu laukakmeņu rinda. Akmeņu pusloka iekšpusē, sākot jau ar velēnas kārtu, bij ievērojami melni, ogļaini plankumi. Akmeņu ārpusē 50 cm dziļumā atrada divas zirga zobu virsnes ar žokļu kaulu paliekām. Melni ogļaini plankumi ar zirga zobiem bija arī ZA sektorā kvadrātos 3—5de ārpus apakšējo apbedījumu (24., 26., 28., 29.) grupas, kuru jau otrajā kārtā iezīmēj lokveida akmeņu sakrāvums. Melnie plankumi liecina par ugunsritiem bērū paražās, bet zirga zobu arī ārpus kapiem — par atkārtotiem ziedojušiem. Uzkalniņš bija ne tikai ģints locekļu kopēja apbedīšanas vieta, bet arī svetnīca, kur, atceroties mī

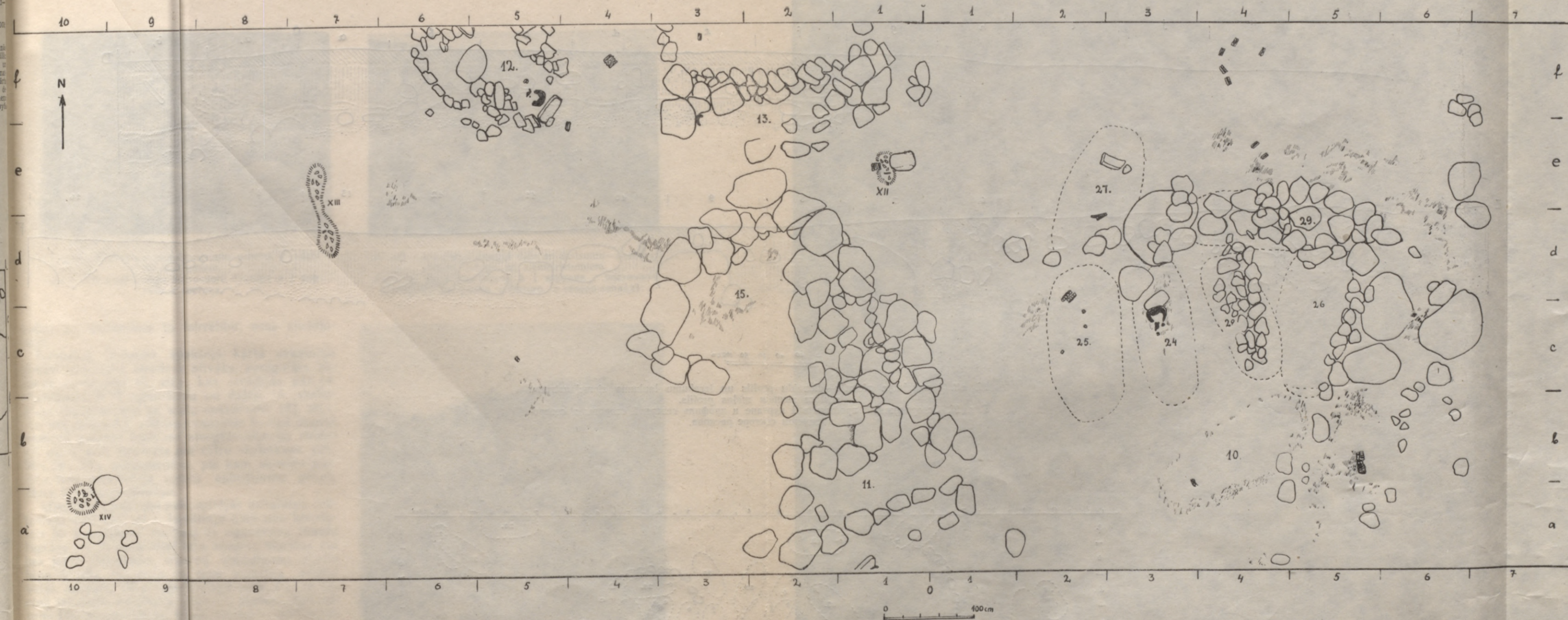

12 att. Yzrakumu laukuma 1. kārta 1 uzkalniņā.
 Puc. 12. 1-й слой в раскопе I кургана.

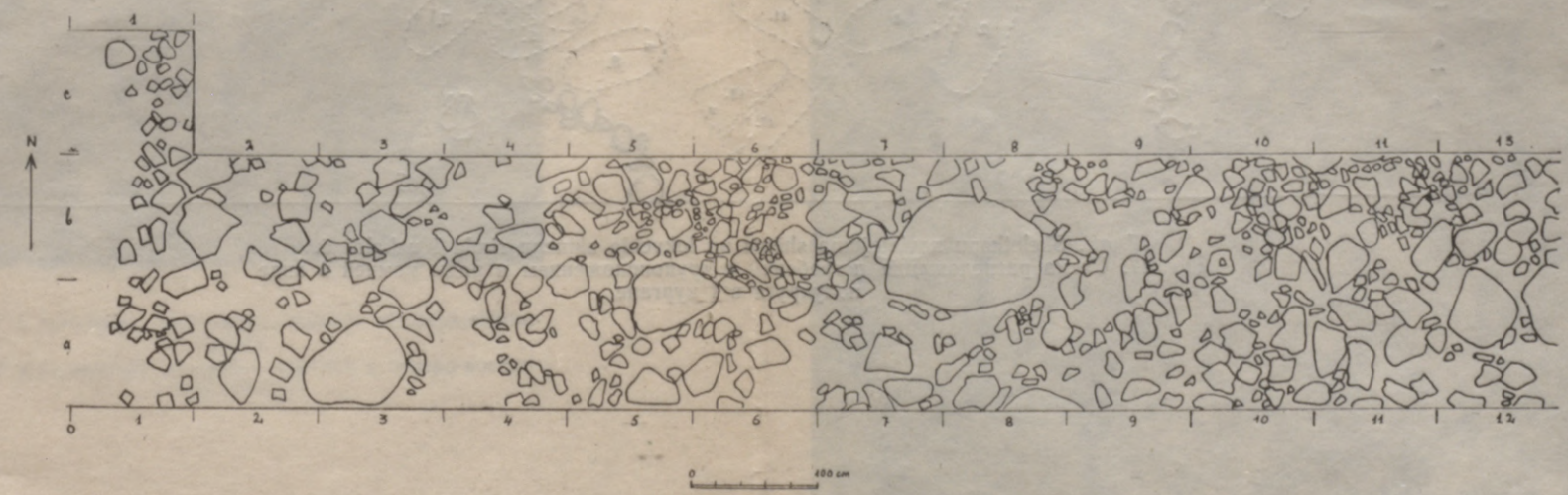

13. att. 1 uzkalniņa izrakumu laukuma 2. kārtā un rietumu-austumu profilis.
 Рис. 13. 2-й слой и западно-восточный профиль в раскопе I кургана.

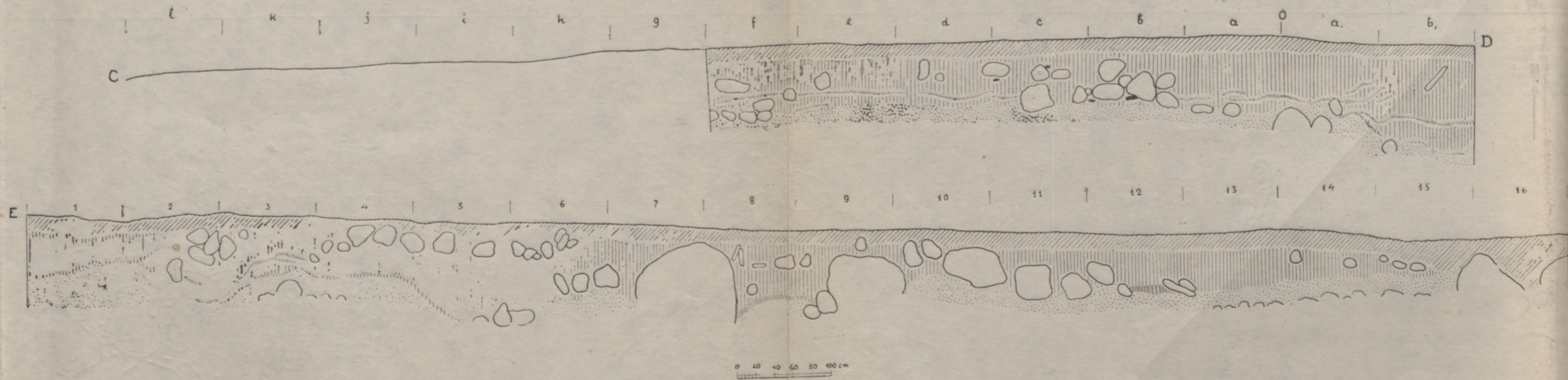
1 — Velēnas kārtā, slāņi: 2 — uzbertais sarkanīgās mālainā smiltis slānis, slāņi: 3 — smiltis virs pamatkaļķiem, slāņi: 4 — ogļainā vai pelnā kārtiņa, slāņi: 5 — preskārta pamezene — smiltis, materiķ — sterīlāis pamezene; 6 — melnā atgārkā uzbertuma rakājē, čerūmā slāņi: 7 — gāzū kārtiņa, gāzū pārējuma kārte; 8 — skelektārs akmeņš, kārte; 9 — māļlori zobli, ar māļloru zobi.

14. att. Izrakumu laukuma 3. kārtā I uzkalnīdā.
 Рис. 14. 3-й слой раскопа в I кургане.

15. att. Neskartais akmeņainais pamats I uzkalnīdā ziemeļrietumu sektorā.
 Рис. 15. Каменистый материк в северо-западном секторе I кургана.

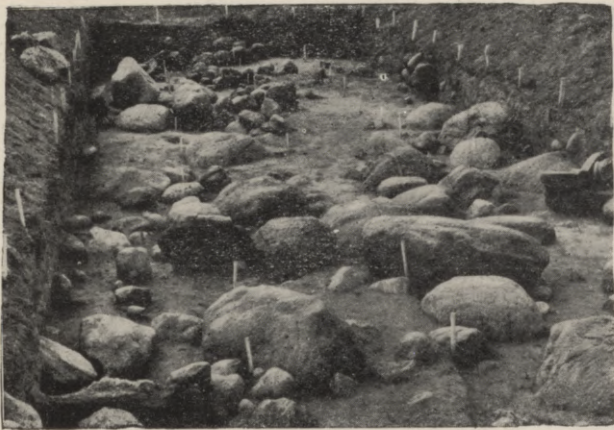

16. att. I uzkalniņa ziemeļu—dienvidu profils un izrakumu laukuma ziemeļaustrumu sektora ziemeļmalas profils.
 Рис. 16. Северо-южный профиль в I кургане и профиль северной стороны в северо-восточном секторе раскопа.

17. att. Skeletkapu novietojuma shēma un lokveida akmeņu rinda I uzkalniņā.
 Рис. 17. Схема расположения погребений с труположением и ряды камней в виде полукруга в I кургане.

9. att. I uzkalniņa ziemeļaustrumu sektora 2. kārtā no austrumiem.

Рис. 9. 2-й слой северо-восточного сектора в I кургане с востока.

10. att. I uzkalniņa atsegtā daļa ar austrumu—rietumu profilu, fotogr. no ziemeļrietumiem.

Рис. 10. Вскрытая часть в I кургане с восточно-западным профилем (сфотогр. с северо-запада).

rušos un izlūdzoties to labvēlību, nesa ziedojumus.

Izrakumu laukuma apakšējā kārtā uzkalniņa centrā (14. att.) atsedzās blīvāks, neregulārs akmeņu sakrāvums (6. att.), kas izrādījās par 14. skeletkapa, XVI ugunskaipa un daļēji 15. skeletkapa segakmeņiem un malu nokrāvumu (32. att.). Arī uzkalniņa ZA sektorā kvadrātos 3—5cd minētā akmeņu pusloka iekšpusē atsegtās akmeņu rindas (7. un 8. att.) izrādījās par četrus skeletkapiem (25., 26., 28., 29.) segakmeņiem, pie kam akmeņu pusloks šeit norobežoja veselu apbedījumu grupu, šķiet, tuvākus radniekus.

Atsegtie apbedījumi koncentrējās uzkalniņa centrālajā daļā (17. att.). Izpētītajā daļā tika konstatēti 50 apbedījumi, no tiem 21 ugunskaips (kaulu ligzda) un 29 skeletkapi bija akmens šķirstos vai bez tiem. Domājams, senātnē apbedījumu skaits bijis lielāks, bet daļa no tiem izpostīta, ierokot vēlāk mirušos, kā arī apstrādājot zemi. Par to liecina izkaisītie kalcinētie kauli un akmeņi. Apbedījumi tika atsegti divās, trijās, centrā — pat četrās kārtās. Senākie apbedījumi uzkalniņā bija skeletkapi, no kuriem paši dziļākie (13., 15., 28., 29.) bija nedaudz iedziļināti pamatzemē. Skeletkapu vidējais dziļums bija 55 cm, bet ugunskaipa — 38 cm. Dažos gadījumos ugunskaipi atradās tieši virs skeletkapiem (23. att.). Visi apbedījumi un atradumi koncentrējās uzbērtajā sarkanās zemes slānī.

UGUNSKAPI

Ugunskaipi bija zemē ieraktas ovālas vai apaļas dedzinātu kaulu ligzdas, 20—50 cm diametrā (18.—20. att.). No pārējām atšķiras XIII ligzda, kas bija ap 1 m gara ar iežmaugu vidū, varbūt dubultkaps, un XVI ligzda, kas iezīmējās kā plaša, līdz 20 cm biezs degušu kaulu un degumu slānis akmeņu ielokā (32. att.). Kaulu daudzums ligzdās

11. att. I uzkalniņa akmeņainais pamats ziemeļaustrumu sektorā.

Рис. 11. Каменистый материк I кургана в северо-восточном секторе.

18. att. XXI ugunskaņš.
Puc. 18. XXI погребение с трупосожжением.

bija dažāds. Liekas, tas bija atkarīgs no mirušā vecuma un sadeguma pakāpes. Parasti kauli veidoja līdz 10 cm biezu blīvu slāni ar tumšu pelnu kārtu apakšā. Tā kā kaulu ligzdu izmēri ir pārāk mazi, tad liekas, ka ligzdu vietās mirušie nevarētu būt sadedzināti. Arī plašāks deguma slānis, kuru varētu uzskatīt par sārta vietu, atsegtajā kapulauka daļā nav konstatēts. Jāpieņem, ka mirušie sadedzināti ārpus kapulauka un to paliekas sabērtas zemē ieraktā bedrītē kapulaukā. Ligzdai piederīgi akmeņi konstatēti tikai pāris gadījumos (XVI, XV, XXI ligzdā).

Ugunskaņi tika atsegti virsējā kārtā zem velēnas, bet daļa no tiem atradās arī dziļākās kārtās. XVI ugunskaņu, liekas, varētu uzskatīt par ieraktu skeletkaņu slāni, jo tikai tā varētu izskaidrot degušo un nedegušo kaulu nokļūšanu starp 15. skeletkaņa akmeņiem (32. att.). Ugunskaņu ierokot, tika nopostīta 15. šķirsta DA mala un daži tuvākie skeletkaņi.

UGUNSKAŅU APRAKSTS

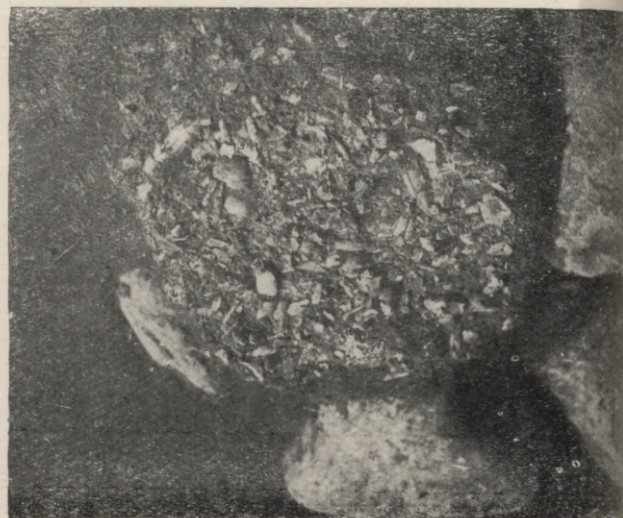
I kaņš — 50×40 cm liela un 10 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 25 cm dziļumā, kv. 1—2b. Kauli visi deguši. Ligzdas vietā pelnu un ogļu atrasts maz. Starp degušiem kauliem atrasta akmeņs urbuma tapiņa, 12 uguns deformētu kaula senlietu fragmenti un dzīvnieku zobiņi. Akmeņi ligzdas tuvumā pieder dziļākiem šķirstiem (19. att.).

II kaņš — mazāk kompakta dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 25—40 cm dziļumā, kv. 5b. No virspuses un sāniem tā mazliet postīta.

III kaņš — 20×25 cm liela un 10 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 18 cm dziļumā, kv. 2e. Kauli ligzdas vidū pārorgļojušies. 18 cm dziļumā virs ligzdas atrasti nedegušī zirga zobi.

IV kaņš — 20×20 cm liela un 10 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 21 cm dziļumā, kv. 1c. Kauli ļoti drūpoši, ligzdas vidū pelni un ogles.

V kaņš — apmēram 2 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 17 cm dziļumā, kv. 6e. Kaulu slānis plāns, neliels, pie akmeņiem.

19. att. I ugunskaņš.
Puc. 19. I погребение с трупосожжением.

VI kaņš — 17×35 cm liela un 10 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 20 cm dziļumā, kv. 3a pie akmeņiem. Ligzdas dibenā pelnu un ogļu piejaukums.

VII kaņš — 30×30 cm liela un 10 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 45 cm dziļumā, kv. 1a, daļēji zem akmeņiem. Kauli ļoti izdeguši, dibenā daudz pelnu.

VIII kaņš — 40×30 cm liela un 3 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 17 cm dziļumā, kv. 1c. Daļa ligzdas noarta (20. att.).

IX kaņš — dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 28—48 cm dziļumā, kv. 1cd.

X kaņš — 20×25 cm liela un 11 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 35 cm dziļumā, kv. 1c. Ligzda daļēji postīta.

XI kaņš — 20×25 cm liela dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 32—40 cm dziļumā, kv. 1f. Ligzdas dibenā atrastas ogļītes.

XII kaņš — 30×20 cm liela dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 50 cm dziļumā, kv. 1e. Virs ligzdas atrasti nedegušī aitas zobi.

20. att. VIII ugunskaņš.
Puc. 20. VIII погребение с трупосожжением.

UGUNSKAPI

Kapa nr. p. k.	K a p a		Kapa izmēri cm	Kaulu slāņa biezums cm	Orien-tācija	Kapa dzi-lums cm	Piedevas	Sektors un kvadrāts	Piezīmes
	veids	forma							
I	kaulu ligzda	ovāla	50 × 40	10	ZR—DA	25	1 akmens urbuma tapīņa, 2 kaula harpūnas, 1 kaula ilens, 3 kaula rotadatas, 1 kaula riņķītis, fragmentārs, dzīvnieku zobiņi	ZR—1b	kompakts kaulu slānis, ap-kārtējie akmeņi pieder zemākam šķīrstam; kauli samērā tiri
II	kaulu ligzda	ovāla	50 × 35		ZRZ— DAD	25—40		ZR—5b	kaulu slānis, rets, postīts
III	kaulu ligzda	ieapaļa	20 × 25	10		18	zirga zobi (nede-guši)	ZR—2e	kauli pilnīgi pārroģojušies
IV	kaulu ligzda	trīs-stūra	20 × 20	10		21		ZR—1c	ligzdas vidū pelni un ogles
V	kaulu ligzda	?		ap 2		17		ZR—6e	kaulu slānis, postīts, atro-das pie akmens
VI	kaulu ligzda	ovāla	17 × 35	10	ZA—DR	20		ZA—3a	pie 2 akmeņiem, dibenā pelni un ogles
VII	kaulu ligzda	apaļa	30 × 30	10		45		ZA—1a	pa daļai zem akmens; di-benā daudz pelnu, kauli stipri sadeguši
VIII	kaulu ligzda	gandrīz apaļa	40 × 30	3		17		ZA—1c	virspuse uzarta
IX	kaulu ligzda			kauli izklai-dus		28—48		ZA—1cd	postīta
X	kaulu ligzda	ieapaļa	20 × 25	11	ZR—DA	35		ZA—1c	ligzda pa daļai postīta
XI	kaulu ligzda	ieapaļa	20 × 25	8		32—40		ZR—1f	ligzdas dibenā oglītes
XII	kaulu ligzda	ovāla	30 × 20	3—4	Z—D	50	aitas zobi virs ligzdas (nede-guši)	ZR—1e	pa daļai zem akmens
XIII	kaulu ligzda	izstiepta gara	100 × 20	ap 10	Z—D	50		ZR—7de	bagāta kauliem (dubult-kaps ?)
XIV	kaulu ligzda	apaļa	29 × 30	6		58—63		ZR—9a	pie akmens; dibenā neliels pelnu piejaukums
XV	kaulu ligzda	apaļa	26 × 25	3		75		ZA—3a	starp 2 lieliem akmeņiem, virs ligzdas akmens
XVI	kaulu ligzda	ovāla	100 × 44	ap 20	Z—D	45—65		ZR—1b	plašs degušu kaulu un ogļu slānis; ligzda atro-das zem liela akmeņu sa-krāvuma uzkalniņa centrā, to ierobežo akmeņi
XVII	kaulu ligzda	ovāla	40 × 30	5	Z—D	34		ZR—2a	dibenā pelnu piejaukums
XVIII	kaulu ligzda	ovāla	40 × 30	1—2	A—R	63		ZR—8b	
XIX	kaulu ligzda	apaļa	30 × 30	2—2,5		99		ZR—5b	kauli stipri izdeguši ar pelnu piejaukumu dibenā
XX	kaulu ligzda	gandrīz apaļa	25 × 30		DR—ZA	40		ZA—1d	ligzda postīta
XXI	kaulu ligzda	apaļa	50 × 50	4		49		ZA—12ef	apkārt lieli akmeņi un pelēcīga smilts; kaulu slā-nis blīvs; kauli ļoti drū-poši ar melnu deguma kārtu apakšā

XIII k a p s — 100 × 20 cm liela un apmēram 10 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 50 cm dziļumā, kv. 7de. Ligzda bagāta kauliem.

XIV k a p s — 29 × 30 cm liela un ap 6 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā apmēram 58—63 cm dziļumā, kv. 9a. Ligzdas dibenā neliels pelnu piejaukums.

XV k a p s — 26 × 25 cm liela dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 75 cm dziļumā starp diviem lieliem akmeņiem, kv. 3a.

XVI k a p s — 100 × 44 cm liela dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 45—65 cm dziļumā, kv. 1b. Ligzda atradās zem liela akmeņu sakrāvuma uzkalniņa centrā. Plašo degušo kaulu un ogļainā slāņa laukumu ierobežoja akmeņi. Kapa garums 230 cm (iekšpusē 162 cm), platums 94 cm (iekšpusē 44 cm) (32. att.).

XVII k a p s — 40 × 30 cm liela dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 34 cm dziļumā, kv. 2a. Ligzdas dibenā pelnu piejaukums.

XVIII k a p s — 40 × 30 cm liela, apmēram 1—2 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 63 cm dziļumā, kv. 8b.

XIX k a p s — 30 × 30 cm liela un 2—2,5 cm bieza dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZR sektorā 99 cm dziļumā, kv. 5b. Kauli stipri sadeguši ar pelnu piejaukumu bedrites dibenā.

XX k a p s — 25 × 30 cm liela dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 40 cm dziļumā, kv. 1d. Ligzda pa daļai postīta (23. att.).

XXI k a p s — 50 × 50 cm liela dedzinātu kaulu ligzda, atrasta ZA sektorā 49 cm dziļumā, kv. 12ef. Biezums apmēram 4 cm. Kaulu slānis blīvs. Kauli ļoti drūpoši ar melnu deguma kārtu apakšā. Apkārt ligzdai lieli akmeņi (18. att.).

SKELETKAPI

Skeletkapi bija vai nu akmens šķirstos, vai arī bez tiem. Akmens šķirsti bija sakrauti no laukakmeņiem. Visbiežāk laukakmeņi bija nolikti kapa vietai apkārt (24. att.) vai arī kapa vietai sānos laukakmeņi un vienā vai abos galos — plienakmens plāksnes. Dažreiz šķirsta vietu iezīmēja tikai galos stateniski novietotas plienakmens plāksnes (25. un 26. att.). Grīda netika konstatēta nevienā gadījumā, izņemot 16. kapu, kur dibenā bija mazāku akmeņu klāsta paliekas (21. un 22. att.). Vairākos gadījumos kapu vietas bija nosegtas vai nu daļēji (13., 15.), vai arī pilnīgi ar laukakmeņiem

21. att. Akmeņu šķirsts pirms atsegšanas (16. skeletkaps).

Рис. 21. Каменный ящик до вскрытия (16-е погребение с труположением).

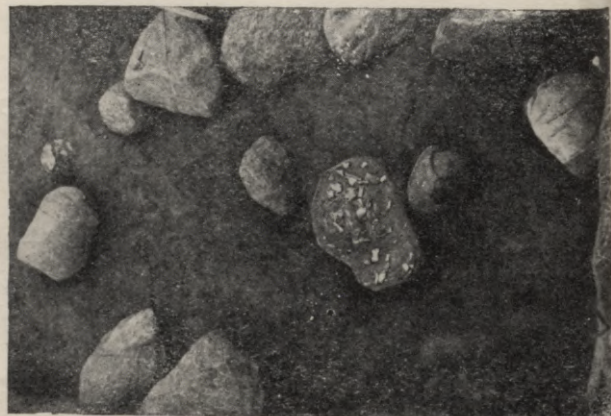
22. att. Akmeņu šķirsts pēc atsegšanas (16. skeletkaps).
Рис. 22. Каменный ящик после вскрытия (16-е погребение с труположением).

(14., 16., 28., 29.). 12. kapa sānos bija piebūvēts mazāks nodalījums, iespējams, ka tas bijis dubultkaps, kurā līdzās pieaugušajam apbedīts bērns. Parastais šķirstu garums bija 2—2,5 m.

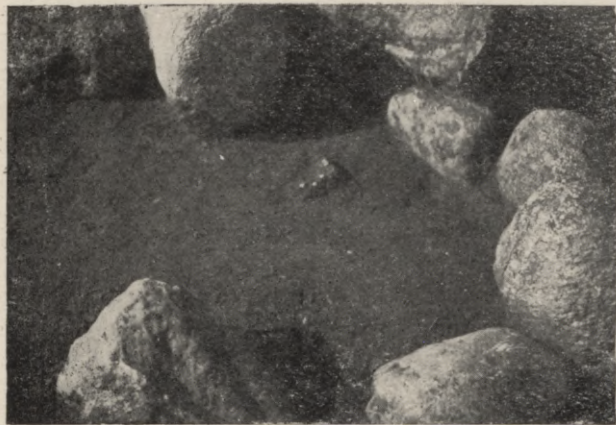
Skeletkapi bez akmeņu konstrukcijām iezīmējās kā ovāli sarkanās zemes plankumi. Kapu vietās bieži tika novērotas sīkas ogļītes vai arī tumši ogļaini plankumi, liecinot par ugunsritiem bērnu paražās.

No skeletiem bija saglabājušies zobi, retumis — arī pārējie kauli. Kaulu paliekas un kapu izmēri rādīja, ka mirušie guldīti uz muguras izstieptā stāvoklī. Divi bērnu apbedījumi atrasti guldīti uz labajiem sāniem saliektā stāvoklī. Viens no tiem — tikai nedaudz saliekts ceļos — atsegts ZA sektorā, kv. 4cd, ar galvu pret Z un skatu vērstu pret R (28. kaps). Galvas tuvumā zem akmeņa atradās cilvēka zobu kaudzīte, kas varētu šim apbedījumam arī nepiederēt (29. un 30. att.).

Otrs apbedījums (3.) atsegts uzkalniņa ZR sektorā, kv. 11ed, zem sīku plienakmeņu klāsta ar

23. att. 23. skeletkaps un XX ugunskaps virs tā.
Рис. 23. 23-е погребение с труположением, над ним XX погребение с трупосожжением.

24. att. 1. akmeņu šķirsts ar cilvēka zobiem.
Puc. 24. 1-й каменный ящик с зубами человека.

25. att. 19. skeletkaps ar galvaskausa un zobu paliekām.
Puc. 25. 19-е погребение с труположением, видны
остатки черепа и зубов.

galvu DR un skatu vērstu pret A (34. un 35. att.). Šie apbedījumi stratigrafiski piederēja pie senākiem apbedījumiem uzkalniņā, bet piedevu trūkums neļauj tos hronoloģiski precizēt.

Latvijas teritorijā apbedījumi saliektā stāvoklī atrasti neolīta kapulaukā Kreičos pie Ludzas no II g. t. pr. m. ē. pirmās puses.⁶ Tuvāk nedatējami apbedījumi saliektā stāvoklī bez piedevām grantainā zemē atrasti arī Zvārdes Grīnertos zem V—VI gs. dubultkapa.⁷

Viskiausos Kaļiņingradas apgabalā zem sarkanas smilts bronzas laikmeta uzkalniņa atsegti 2 neolīta apbedījumi saliektā stāvoklī. Līdzīgi Kalniešu 3. apbedījumam tie orientēti DR—ZA virzienā.⁸

Skeleti saliektā stāvoklī Austrumbaltijas novadā parasti raksturīgi t. s. auklas keramikas kultūrai neolīta beigu posmā.⁹

Iespējams, ka arī Kalniešu 3. kapā atsegtais saliektais skelets varētu būt agrāks par pārējiem apbedījumiem Kalniešu pirmajā uzkalniņā un piederēt neolīta beigām vai bronzas laikmeta sākumam.

Skeletkapi pārsvarā orientēti radiāli ar galiem pret uzkalniņa centru (17. att.). Virziens ļoti dažāds. Salīdzinot kapu novietojumu, redzam, ka vairāki kapi pa daļai sedz cits citu, tātad mirušie apbedīti dažādos laikos.

SKOLETKAPU APRAKSTS

1. k a p s — akmeņu šķirsts, atrasts ZR sektorā, kv. 2—4ab, šķirsta virziens ZR—DA. Kapam ZR un DR malā laukakmeņu ieloks, ZA malā akmeņu trūka. Šķirsta ZR galā 44 cm dziļumā saglabājušies cilvēka zobi. Šķirsta garums 2 m (iekšējais — 1,80), platums — 1,10 m (iekšējais — 0,50) (24. att.).

2. k a p s — akmeņu šķirsts, atrasts ZR sektorā, kv. 3—5ab, virziens ZR—DA. Kapam apkārt laukakmeņu ieloks. Kapa vietā pelnaina zeme.

3. k a p s — atrasts ZR sektorā, kv. 11ed, zem sīku plienakmeņu seguma grantainā zemē. Mirušais guldīts saliektā stāvoklī uz labajiem sāniem ar galvu DR, skats vērsts pret A. Galva atradās 70 cm, kājas — 80 cm dziļumā. Rokas bija

pieliekas pie galvas, kājas ceļgalos saliektas. Kauli saglabājušies samērā slikti. Visa skeleta garums bija 1 m, kapa bedre nebija saskatāma (34. un 35. att.).

4. k a p s — akmeņu šķirsts, atrasts ZR sektorā, kv. 1cd, virziens ZR—DA. Šķirstu veidoja laukakmeņu ieloks. Galos nolikti lielāki akmeņi. Šķirsta ZR galā atsegti galvaskausa 2 fragmenti un zobi, DA galā — kreisās kājas stilba kauls. Kaulu paliekas rāda, ka mirušais guldīts uz muguras izstieptā stāvoklī ar galvu ZR. Zem stilba kaula atrasti zirga zobi. Kaulu dziļums — 27 cm, zirga zobu dziļums — 32 cm, šķirsta garums — 2 m.

5. k a p s — ovāls pelnains plankums, kv. 4ab. Saglabājušās augš- un apakšžokļa paliekas ar zobiem un tuvumā zirga zobs. Žokļa dziļums — 45 cm, zoba — 41 cm.

6. k a p s — pelnains plankums, atsegts ZA sektorā, kv. 4—5ab. 47 cm dziļumā atrastas cilvēka žokļa paliekas ar zobiem.

7. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 5—6ab. 45 cm dziļumā atrasti cilvēka zobi, 39 cm dziļumā pelnainā laukumīņā — koniska bronzas podziņa (38. att.: 1).

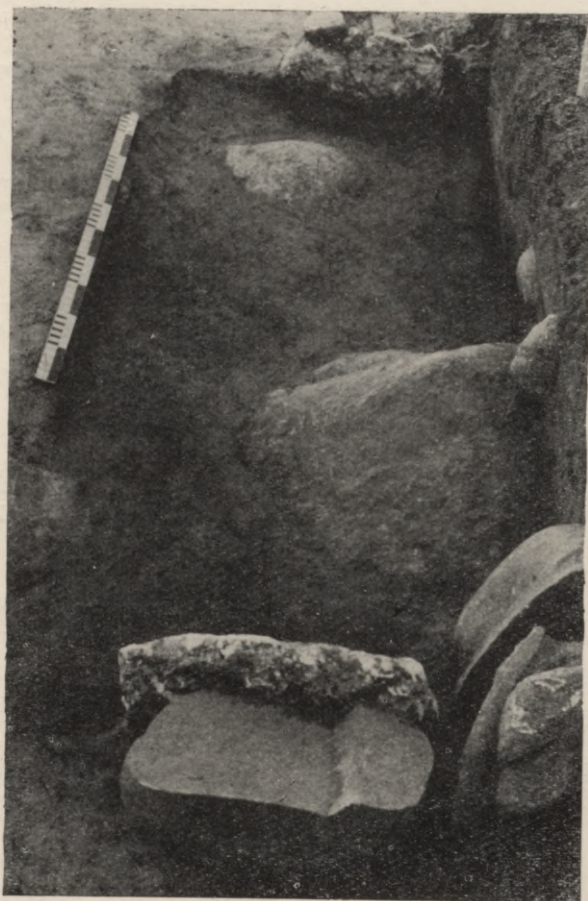
8. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 2—3a, dziļums — 22 cm. Saglabājušies cilvēka zobi.

9. k a p s — akmeņu šķirsts, atsegts ZA sektorā, kv. 1b. 46 cm dziļumā atrastas divas rindas spēcīgu cilvēka zobu. Galvas vietu iezīmē divi galvaskausa fragmenti un tumšāks plankums. Uzglabājušies kreisās rokas un kājas kaulu fragmenti. Skelets atradās apmēram 2 m garā retu akmeņu ielokā. Skelets izjaukts, ierokot vēlākus apbedījumus.

10. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 3—4ab. Apmēram 65 cm dziļumā iezīmējās kapa bedrei līdzīgs tumšāks plankums, kura DR galā atradās daži cilvēka zobi.

Kapa nr. p. k.	Kapa veids	Kapa izmēri m	Orientācija	Dzījums un velēna cm	Kaulu saglabāšanās stāvoklis
1	akmeņu šķirsts	g. 2 (1,80) pl. 1, 10 (0,50)	ZR—DA	44	daži zobi
2	akmeņu šķirsts	g. 2 pl. ap 0,40	ZR—DA	44	
3	skeletkaps	g. 1	DR—ZA	70—80	samērā vāji saglabājies skelets
4	akmeņu šķirsts	g. 2	ZRZ—DAD	27	2 galvaskausa fragmenti un zobi, kreisās kājas stilba kauls
5	ovāls pelnains plankums	g. ap 1,9	DA—ZR	45	augš- un apakšžokļu paliekas ar zobiem
6	pelnains plankums	g. ap 2	DA—ZR	47	žokļa paliekas ar zobiem
7	ovāls plankums	g. ap 1,9	ZR—DA	45	zobi
8	akmeņu šķirsts	?	ZRR—DAA	22	zobi
9	akmeņu šķirsts	g. ap 2	DAD—ZRZ	46	galvaskausa fragmenti un zobi, kreisās rokas un kājas kaulu paliekas
10	ovāla kapa bedre	g. ap 1,95 pl. 0,45	DR—ZA	65	daži zobi
11	akmeņu šķirsts	g. 2 pl. 0,61 (0,45)	RDR—AZA	65, no akmeņu virsas 38	2 galvaskausa fragmenti
12	akmeņu šķirsts	g. 1,22 (līdz laukuma malai) pl. 0,93	DA—ZR	60	galvaskausa paliekas
13	akmeņu šķirsts	g. 2,40 (1,70) pl. 1 (0,50)	R—A	75	galvaskausa paliekas, roku, ribu un kāju kaulu fragmenti
14	skelatkaps	g. ap 2	ZRZ—DAD	65	kāju kauli, stipri izdēdējuši, kreisās rokas augšdelma kauls, 2 zobi galvaskausa, fragmentārs
15	akmeņu šķirsts	g. 2,3 (1,80) pl. 1,2 (0,50)	ZA—DR		
16	akmeņu šķirsts	g. 3,80 pl. 2,80	ZD	15—72	
17	akmeņu šķirsts	g. 1,45 pl. 0,40	DA—ZR	57	
18	akmeņu šķirsts	g. 1,40 pl. 0,40	DA—ZR	50	galvaskausa paliekas un augšdelma kaulu fragmenti
19	akmeņu šķirsts	g. 1,94	R—A	15—40	galvaskausa un zobu paliekas
20	akmeņu šķirsts	g. 2	R—A	50	
21	akmeņu šķirsts	g. 2	DR—ZA	32	
22	akmeņu šķirsts	g. 2,70 (1,60) pl. 1,60 (0,65)	DR—ZA	59	
23	akmeņu šķirsts	g. ap 2 pl. 0,45—0,50	ZRZ—DAD	54	
24	ovāla kapa bedre	g. apm. 2 pl. 0,62	ZRZ—DAD	59	galvaskausa virsa un pakauša daļa (pieauguša indivīda)
25	ovāla kapa bedre	g. ap 1,3 pl. 0,80	Z—D	60—69	zobu virknes
26	ovāla kapa bedre	g. ap 1,5 pl. 0,80	Z—D	59	
27	ovāla kapa bedre	g. ap 1,5 pl. ap 0,70	ZAZ—DRD	68	stilba kaula fragments
28	ovāla kapa bedre	g. ap 1,50 pl. 0,60	ZRZ—DAD	80	galvaskausa pakauša daļas fragmenti, kāju un roku kaulu fragmenti (bērna)
29	ovāla kapa bedre	g. 1,9	R—A	86—91	apakšžoklis, siks kreisās rokas kaula un abu stilbu kaulu fragmenti

Mirušā novietojums kapā	Piedevas	Sektors un kvadrāts	Piezīmes
izstieptā stāvoklī		ZR— 2—4ab	laukakmeņu ieloks bez grīdas un seguma
„ ?		ZR— 3—5ab	laukakmeņu ieloks, kapa vietā pelnaina zeme
saliectā stāvoklī uz labajiem sāniem		ZR— 11ed	zem plienakmeņu seguma
izstieptā stāvoklī uz muguras	zirga zobi	ZR— 1cd	laukakmeņu ieloks, galos lielāki akmeņi, starp akmeņiem sīkas ogļites
izstieptā (?) stāvoklī	zirga zobs	ZA—4ab	kapa vietā pelnaina zeme
„ ?		ZA—4—5ab	
„ ?	koniska bronzas podziņa	ZA—5—6ab	apkārt kapa vietai reti laukakmeņi, kapa tuvumā atrastas 2 bronzas gredzentiņu paliekas
„ ?		ZA—2—3a	ap galvgali daži laukakmeņi
izstieptā stāvoklī uz muguras		ZA—1b	apkārt laukakmeņu ieloks; skelets izjaukts, ierokot vēlākos apbedījumus
izstieptā (?) stāvoklī		ZA—3—4ab	kapa vietu iezīmē tumšāks pildījums
izstieptā (?) stāvoklī	keramikas drumsļa	ZR—1—2a	DR malu veido regulāri nokrauti vienāda lieluma laukakmeņi
izstieptā (?) stāvoklī	sīka māla krellite	ZR—5—6f	sīku akmeņu ieloks, galvgali plienakmens plāksne; sānos piebūvēts mazāks akmeņu ieloks (dubultkaps ?)
izstieptā stāvoklī uz muguras		ZR—2—3a	segakmeņi, galos lielāki akmeņi, Z mala nokrauta ar laukakmeņiem
„	2 bronzas plāksnišu fragmenti	ZR—1bc	zem akmeņu kaudzes skeleta rajonā ogļaini plankumi; augšdaļa postīta
„		ZR—1—2cd	lielu laukakmeņu ieloks, akmeņu trūkst DA malā; kapa vietā pelnaini plankumi
„ ?		ZR—9—11ad	vairākkārtēja laukakmeņu sega, daļējs dibena segums
izstieptā stāvoklī		centrā 1—1ab	galvgali stateniska plienakmens plāksne
„		centrā	galvgali 2 stateniskas plienakmens plāksnes, gar sāniem akmeņi
„		ZA—11—13c	stateniskas plienakmens plāksnes, apkārt lieli dabiski laukakmeņi
„		ZA—8—10f	galos stateniskas plienakmens plāksnes
„		ZA—9—11 ef	galos plienakmens plāksnes
„		ZA—10—11ef	apkārt lieli laukakmeņi, bez grīdas un segas
„ ?		ZA—1de	laukakmeņu ieloks, zem XX ugunskaipa
izstieptā stāvoklī		ZA—3cd	galvgali stateniska pussairusi laukakmens plāksne; kapa vieta pildīta ar sārtu zemi
„		ZA—2cd	sarkanas zemes pildījums gaišajā pamatā
„		ZA—5cd	galvgali plienakmens plāksne, austrumu malā laukakmeņu rinda; sarkanas zemes pildījums
„		ZA—2—3de	sarkanā laukuma Z galā plienakmens plāksne, D galā — 2 laukakmeņi
saliectā stāvoklī uz labajiem sāniem	korallis	ZA—4cd	nelielu laukakmeņu segums
izstieptā stāvoklī uz muguras		ZA—3—5d	nokrauts ar laukakmeņiem; apkārt ar sarkano zemi pildītai kapa bedrei dabiski laukakmeņi

26. att. 20. skeletkaps ar stateniskām plienakmens plāksnēm galos.

Рис. 26. 20-е погребение с труположением, вертикальные каменные плитки на концах.

11. k a p s — akmeņu šķirsts, atsegts ZR sektorā, kv. 1—2a, virziens RDR—AZA. Šķirsta D malu veidoja regulāri nokrauti vienāda lieluma laukakmeņi, Z mala bija izjaukta. Starp akmeņiem atrasti divi galvaskausa fragmenti. Šķirsta garums — 2 m, platums — 45 cm, dziļums — 65 cm.

12. k a p s — akmeņu šķirsts, kuru veido sīku akmeņu ieloks, atsegts ZR sektorā, kv. 5—6f, dziļums — 60 cm. Šķirsta DA galā plienakmens plāksne, pret vidu nolikti 2 lielāki laukakmeņi, pārējie — sīki dūres lieluma akmeņi. Pie plāksnes atradās galvaskausa paliekas. Šķirstam DR malā pieslēgās abos galos noslēgta sīku akmeņu rinda. Kapa virziens DA—ZR, garums līdz izrakumu laukuma malai — 1,22 m, platums — 93 cm. Krūšu rajonā atrasta sīka māla krellīte.

13. k a p s — akmeņu šķirsts, atsegts ZR sektorā, kv. 2—3a, virziens R—A, garums — 2,40 m (iekšējais 1,70), platums — 1 m (iekšējais 0,50). Šķirsta Z mala nokrauta ar laukakmeņiem. Galos nolikti lielāki akmeņi. Šķirsts daļēji nosepts ar akmeņiem; tos noņemot, atsegts skelets izstieptā stāvoklī uz muguras ar galvu uz R. Kapa dziļums — 75 cm.

14. k a p s — atsegts uzkalniņa centrā zem akmeņu kaudzes. Virziens ZRZ—DAD, dziļums — 65 cm. Uzglabājušies akmeņu saspīsti kāju kauli un kreisās rokas augšdelma kauls. Pret vidu atrasti 2 bronzas plāksniņu fragmenti (33. att.).

15. k a p s — akmeņu šķirsts, atsegts ZR sektorā, kv. 1—2 cd, virziens ZA — DR. Šķirsta ZR malu un galus veido lielu laukakmeņu ieloks, DA malā akmeņu trūkst. Šķirsta R galā starp akmeņiem atsegti 2 saspīsti cilvēka kauli un XVI ugunskaipa deguma slānis. Šķirsta ZA galā saglabājies galvaskausa fragments (6. un 32. att.).

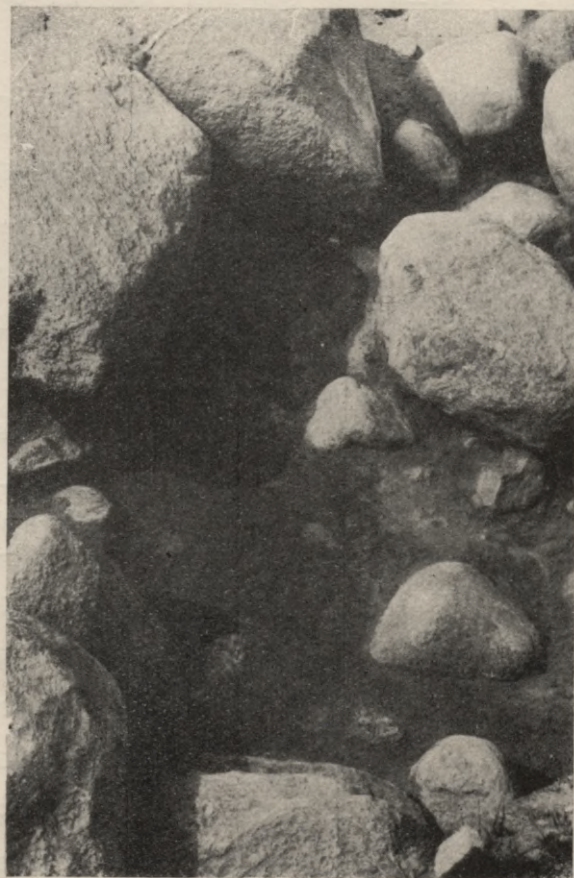
16. k a p s — akmeņu šķirsts, atsegts ZR sektorā, kv. 9—11ad. Virziens Z — D. Šķirsts blīvi sakrauts no laukakmeņiem. Tā dibens pa daļai noklāts ar nelieliem laukakmeņiem. Šķirsta garums — 3,80 m, platums — 2,80 m, dziļums — 0,72 m (21. un 22. att.).

17. k a p s — akmeņu šķirsts, atsegts uzkalniņa centrā virziens DA — ZR, kv. 1—1ab. Kapa galvgali nolikta 50 cm gara, 47 cm augsta un 7 cm bieza ar laukakmeņi atbalstīti plienakmens plāksne. Kapa labajos sānos divās kārtās nolikti nelieli laukakmeņi un plienakmeņi. Kapa dziļums — 57 cm.

18. k a p s — atsegts cieši līdzās 17. kapam tā ZA pusē. Galvgali atradās 47 cm gara, 20 cm augsta un 4 cm bieza plienakmens plāksne, kas bija atbalstīta ar otru mazāku plāksni. Kapa labajos sānos atradās 2 laukakmeņi, bet kreisajās sānos pieslēdzās 17. kaps. 50 cm dziļumā cieši pie plienakmens plāksnes atradās galvaskausa paliekas un zobu, bez tam tika atsegti roku kaulu fragmenti. Abi kapa galvgali bija orientēti DA — ZR virzienā, radiāli pret centru.

19. k a p s — atrasts ZA sektorā, kv. 11—13c. Kapa abos galos atradās plienakmens plāksnes. Galvgali bija novietoti 50 cm gara un 30 cm plata plāksne, virs kuras atradās mazāka — 27 cm gara plienakmens plāksnīte; kājgali bija novietoti 35 cm gara plāksne. Virs kājām atradās dažādi nelieli laukakmeņi. Šķirsta R galā pie pašas plāksnes 40 cm dziļumā galvaskausa fragmentu un dažu zobu paliekas. Šķirsta garums — 1,94 m, virziens R — A (25. att.).

20. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 8—10f. Kapa abos galos bija stateniski novietotas plienakmens plāksnes. R galā 50 cm garā plāksne pa daļai atbalstījās pret lielu laukakmeņu. A galā 42 cm garās plienakmens plāksnes atbalstam bija

27. att. 22. skeletkaps akmeņu šķirstā.

Рис. 27. 22-е погребение с труположением в каменном ящике.

28. att. 29. skeletkaps.

Рис. 28. 29-е погребение с труположением.

nolikts mazāks laukakmens. Šķirsta virziens R — A, garums — 2 m. Kapa dziļums — 50 cm (26. att.).

21. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 9—11ef. Kapa galos pussairušas plienakmens plāksnes. Kauli nebija saglabājušies. Kapa garums — ap 2 m, virziens DR — ZA, radiāli pret centru.

22. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 10—11ef. Kapam apkārt lieli laukakmeņi. Kapa vietā ļoti sārta zeme. Kauli nebija saglabājušies. Šķirsta kopējais garums — 2,70 m (iekšpusē — 1,60 m), platums — 1,60 m (iekšpusē — 65 cm). Kapa dziļums — 59 cm, orientācija DR — ZA (27. att.).

23. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 1de. Kapa vietai apkārt laukakmeņu ieloks. Kauli nebija saglabājušies. Kapa garums — apmēram 2 m, platums — 45—50 cm, orientācija ZRZ — DAD, dziļums — 54 cm. Kaps atradās nedaudz dziļāk par XX ugunskaņu (23. att.).

24. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 3cd. Kapa ziemeļgalā 59 cm dziļumā atradās stipri izdēdējis cilvēka galvaskauss, kuram sejas daļas trūka. Galvaskauss balstījās pret pussairušu laukakmeni. Kapa garums apmēram 2 m, platums — 62 cm, dziļums — 59 cm, virziens ZRZ — DAD (7., 8. un 14. att.).

25. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 2cd. Atrasti vairāki atsevišķi cilvēka zobi 63 cm dziļumā, bet sārta plankuma

29. att. 28. skeletkaps (bērna) ar daļēji noņemtiem segakmeņiem.

Рис. 29. 28-е погребение с труположением (детское), перекрывающие камни частично сняты.

30. att. 28. skeletkaps (bērna) bez segakmeņiem, ar cilvēka zobu kaudzīti.

Рис. 30. 28-е погребение с труположением (детское) без перекрывающих камней, видны зубы человека.

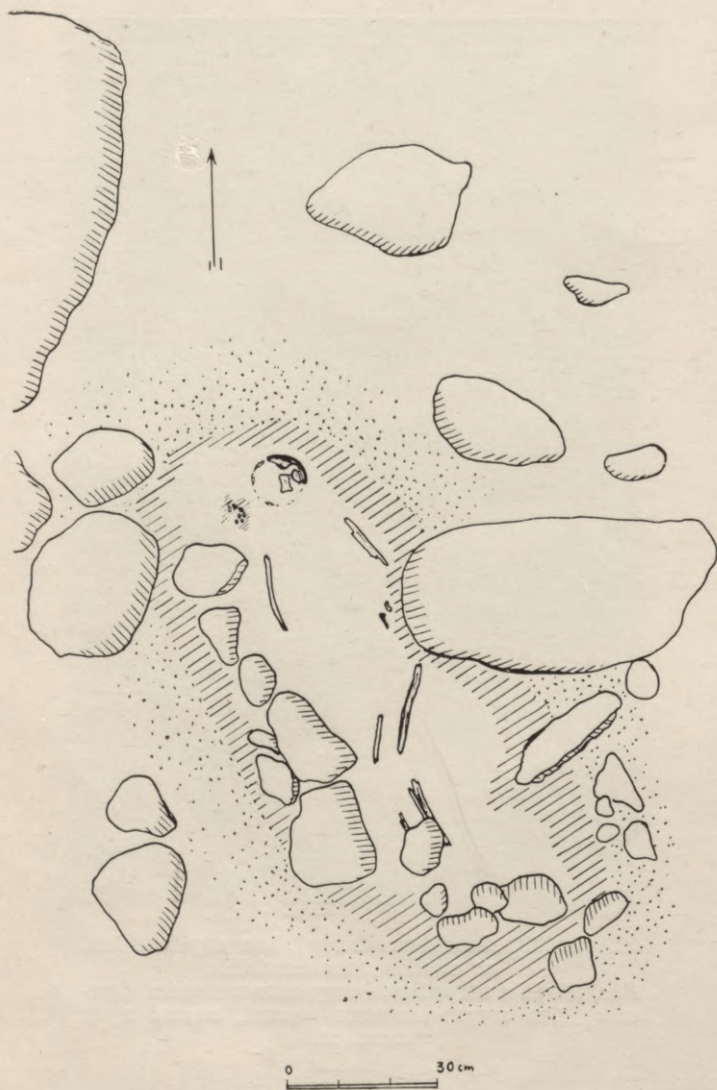
Z galā 60 cm dziļumā divas zobu virknes. Kapa garums — apmēram 1,3 m, platums — 80 cm, virziens Z—D.

26. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 5cd. Kapa Z galā plāns plienakmens, bet A mala nokrauta ar dūres lieluma laukakmeņiem. Kauli nebija saglabājušies. Kapa garums — ap 1,5 m, platums — ap 80 cm, dziļums — 59 cm, virziens Z—D.

27. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 2—3de. Kapa vietu iezīmēja ap 1,50 m garš un 70 cm plats ZAZ — DRD virzienā orientēts tumšāks sarkans plankums ar plienakmens plāksnīti Z galā. D galā bija 2 laukakmeņi. 68 cm dziļumā atrasts stilba kaula fragments.

28. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 4cd. Kaps nosegts ar apmēram dūres lieluma laukakmeņiem, tā garums — ap 1,5 m, platums — 60 cm. Mirušais (bērns) guldīts uz labajiem sāniem pussaliekātā stāvoklī ar galvu Z. Saglabājušies galvaskausa, roku un kāju kaulu fragmenti. Kauli ļoti sīki. Pie labās rokas atrasts pārakmeņojies korallīšs. Kapa virziens ZRZ — DAD, dziļums — 80 cm (29.—31. att.).

29. k a p s — atsegts ZA sektorā, kv. 3—5d. Kaps nokrauts ar nelieliem laukakmeņiem. Mirušais guldīts nedaudz pamatzemē iedziļinātā bedrē uz muguras izstieptā stāvoklī. Kapa bedrei apkārt lieli laukakmeņi. No kauliem 86 cm dziļumā saglabājies apakšējais žoklis un kreisās rokas kaula fragments, 91 cm dziļumā — stilbu kaulu fragmenti. Kapa garums — 1,9 m, virziens R — A (28. un 36. att.).

31. att. 28. skeletkapa plāns.
Рис. 31. План 28-го погребения с труположением.

Kalniešu I uzkalniņā iegūto senlietu skaits nav liels. Galvenokārt tās ir rotaslietas un daži ļoti fragmentāri un ugunī deformēti medību un zvejas rīki.

No ugunskaņiem I kaulu ligzdā atrasta akmens urbuma tapiņa, 12 degušu kaula senlietu fragmenti un grūti nosakāmi apdeguši dzīvnieku zobiņi. No kaula fragmentiem bija restaurējami darbarīki: viens īlens ar platu plakānu kāta daļu, kas varēja būt izlietots līdzīgi mūsdienu īleniem dažādām vajadzībām māsaimniecībā; 2 kaula vienpusīgās harpūnas, liekas, ar vienu atkarpi un abpusīgi paplašinātu kātu bāzes tuvumā. Iestiprinātas koka kātā, tās varēja ļoti noderēt par medību vai zvejas rīkiem. Bāzes paplašinājums bija izveidots tā, lai harpūnu varētu stingrāk piesiet, kātam un aukliņa

no gludā kaula nenomuktu. Kaula porainā virsmā harpūnu vienā pusē norāda, ka tās darinātas no šķelta kaula (37. att.).

Harpūnas ar vienu atkarpi un kāta paplašinājumiem parasti atrod I g. t. pr. m. ē. pilskalnos piemēram, Latvijā Mūkukalnā pie Kokneses¹⁰, Igaunijā Asvas pilskalnā¹¹ un Djakovas pilskalnā.

Pārējie fragmenti bija no rotaslietām: viena ir liekta un apdrupusi kaula plāksnīte ar šķērsām izurbtiem 8 caurumiņiem (37. att.: 4); domājams, ka tā varēja būt lietota kā starploceklis kakla vai krūšu rotai. No 3 rotadatu fragmentiem veselākajai rotadatu (37. att.: 3) bija mazliet paplašināta noplacināta galva un izurbts caurumiņš galvas plāksnē. Galva rotāta ar tīkliņa ornamentu. Adatas forma ļoti parasta. Līdzīgas adatas ar aci bez rotājuma pazīstamas no I g. t. pr. m. ē. pilskalnos — Kļāņu pilskalna¹², Mūkukalna¹³, Lietuvas pilskalnos¹⁴ u. c.

No otras adatas saglabājies ar horizontālām svītrīņu joslām rotāts galvas gals (37. att.: 1). Forma pēc sīkā fragmenta grūti nosakāma.

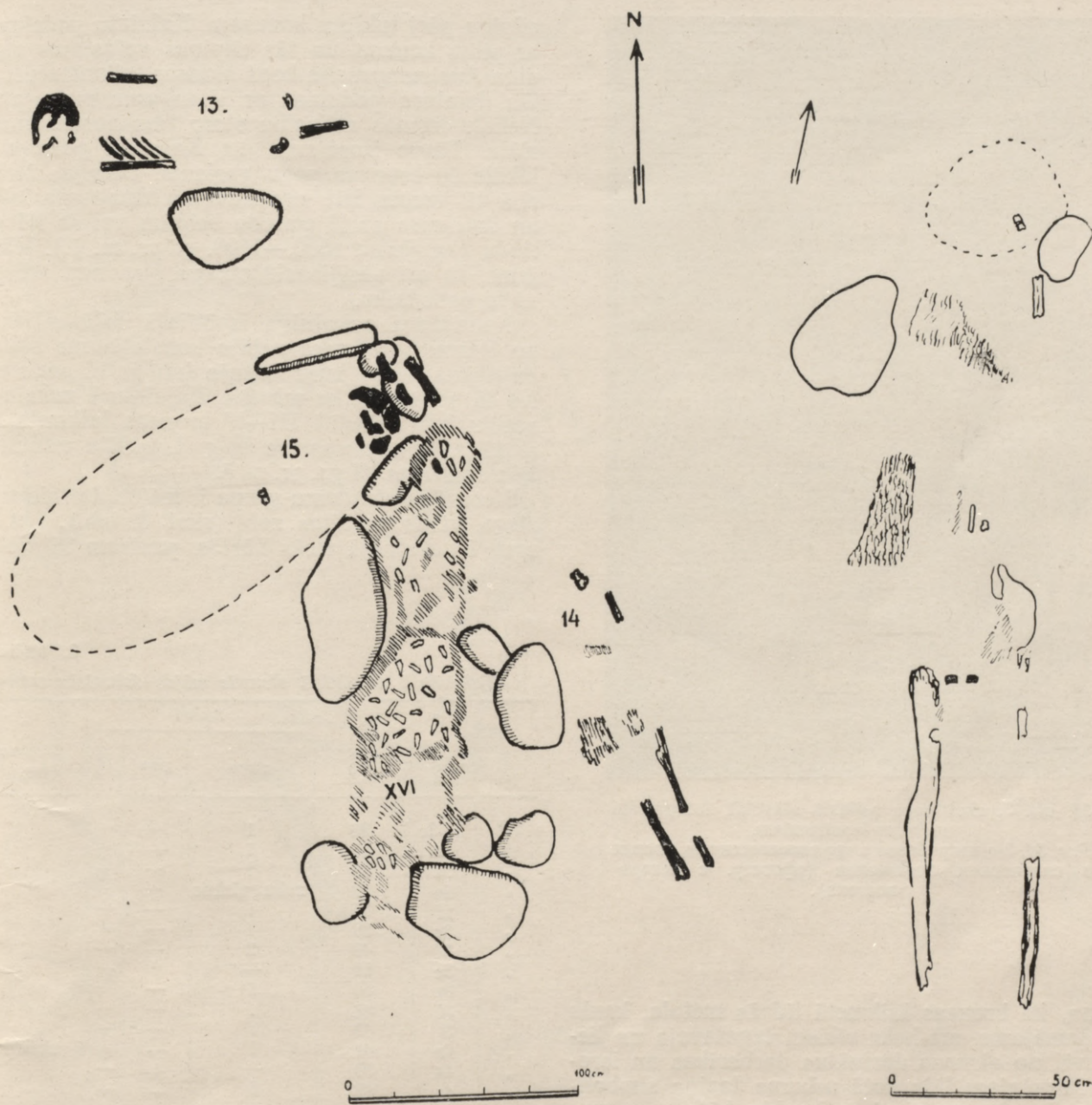
No trešās adatas saglabājusies galvas daļa un kātiņa fragments (37. att.: 2). Adatas galvas gala pogasveidā paplašināts. Apmēram 1 cm leņķus galam adatas sānos izveidota vertikāla cilindriska osiņa. Galvas daļa rotāta ar trim horizontālām slīpu svītru joslām, kuras savukārt citu no citas atdala horizontālas svītras. Viena rotājuma josla sedz arī 0,9 cm plato osiņu. Adatas kāts taisns. Apdare ļoti rūpīga.

Identas kaula rotadatas ne Latvijā, ne tās kaimiņzemēs pagaidām man nav zināmas.

Kalniešu adatu varētu salīdzināt ar dažām vidējā bronzas laikmeta kaula adatām, kas atrastas Latvijas teritorijā Dvietē¹⁵ un Ludzā.¹⁶ Dvietes apmetnē atrastā adata atbilst Lietuvā Slažas uzkalniņu kapā atrastajai bronzas laikmeta bronzas adatai, kamēr Ludzas ezerā atrastā adata darināta paviršāk. Tai osiņas vietā galvas sānos plakānu laipiņa, liekas, ka tā ir arī mazliet vēlāka.

Domājams, ka arī Kowniešu adata darināta pēc t. s. Austrumvācijas osiņadatu parauga, kādas sastopamas Austrumprūsijā, Lietuvā un Polijā un tiek datētas ar bronzas laikmeta III periodu.¹⁷ Ar savu galvas veidojumu tā atgādina osiņadatu B tipu,¹⁸ bet ar rotājuma paņēmieni — kādu citu šo adatu variantu.¹⁹ Interesanti atzīmēt, ka abu šo tipu bronzas osiņadatas atrastas Slažas ciema uzkalniņu kapā. Tāpēc ļoti ticami, ka Kowniešu adata ir šo bronzas adatu atveidojums kaulā. Formas atšķirību starp minētajām bronzas adatām un Kowniešu kaula adatu varētu izskaidrot ar dažādu materiālu.

Kaula adatas ar līdzīgi Kowniešu adatai paplašinātu galvas galu un joslās sakārtotu slīpu svītrīņu rotājumu atrastas t. s. Halles kultūras ugunskaņos. Tās uzskata par matadatu un datē ar VI gs. pr. m. ē., bet atšķirībā no Kowniešu adatas tās ir bez osiņām.²⁰

32. att. 13., 14., 15. skeletkaps un XVI ugunskaķis pēc virsējo akmeņu noņemšanas.

Рис. 32. 13-е, 14-е, 15-е погребения с труположением и XVI погребение с трупосожжением после снятия верхних камней.

33. att. 14. skeletkapa plāns.
Рис. 33. План 14-го погребения с труположением.

Liekas, ka Kalniešu adata varētu būt datējama ar laika posmu starp bronzas laikmeta III un VI periodu.

Tāda pati akmens urbuma tapīņa kā Kalniešos atrasta arī bronzas laikmeta kapulaukā Salaspils Reznēs otrā uzkalniņā 118. ugunskaķī (kauļu lig-

zdā), kura kauļu ligzdu slānis stratigrafiski un pēc atrastajām senlietām datēts ar bronzas laikmeta IV—V periodu.²¹ Iespējams, ka arī Kalniešu kapulaukā atsegtie ugunskaķi datējami ar to pašu laiku (1100.—750. g. pr. m. ē.).

I kauļu ligzdā atrastā akmens urbuma tapīņa

34. att. 3. skeletkaps saliektā stāvoklī, fotografēts no ziemeļaustrumiem.

Рис. 34. 3-е погребение с групповым положением, скелет в скорченном положении (сфотогр. с северо-востока).

liecina, ka bronzas laikmetā līdzās metala, kaula un, domājams, arī koka rīkiem izgatavoja un lietoja vēl no akmens darinātus darbarīkus un ieročus. Mirušajam līdz dotā urbuma tapīņa simbolizēja pašu akmens cirvi ar izurbtu kāta caurumu, no cirvja palicēji nevēlējās šķirties, jo tā izgatavošana prasīja daudz laika un pūļu.

No skeletkapiem 7. kapā atrasta bronzas koniska podziņa ar cilpiņu mugurpusē (38. att.:1), 11. kapā — māla trauka drumsla, 12. kapā — sīka māla krellīte (38. att.:2), 14. kapā pret vidu — divi stipri patinējušies bronzas liektas plāksnītes fragmenti (38. att.:4) un 4. un 5. kapā — zirga zobi.

Datēšanai nozīmīga vienīgi bronzas podziņa. Tā ir apaļa ar konusveida izcilnīti virspusē. Podziņas diametrs — 1,5 cm. Līdzīgas podziņas atrastas Austrumprūsijā Rantavas uzkalniņu kapulaukā²² un Skandināvijas II perioda atradumos.²³ Skandināvijā atrastās podziņas vidēji ir lielākas un mazliet citādi veidotas. Tām mugurpusē gara

cilpiņa pāri tukšam konusam. Kalniešu podziņa ar pilnu konusu, un tās cilpiņas veidojums atgādina Austrumprūsijā kopš akmens laikmeta parastās dzintara podziņas ar V urbumu mugurpusē. Nelielo formas atšķirību starp tām nosaka materiāls. Tāpēc iespējams, ka Kalniešu podziņa ir lokāls šo bronzas pogu variants. Latvijas teritorijā tā varētu būt nonākusi no Austrumprūsijas un datējama ar II perioda beigām vai ar III periodu (apmēram 1300.—1100. g. pr. m. ē.). Iespējams, ka arī pārējie skeletkapu atradumi attiecas uz to pašu laiku.

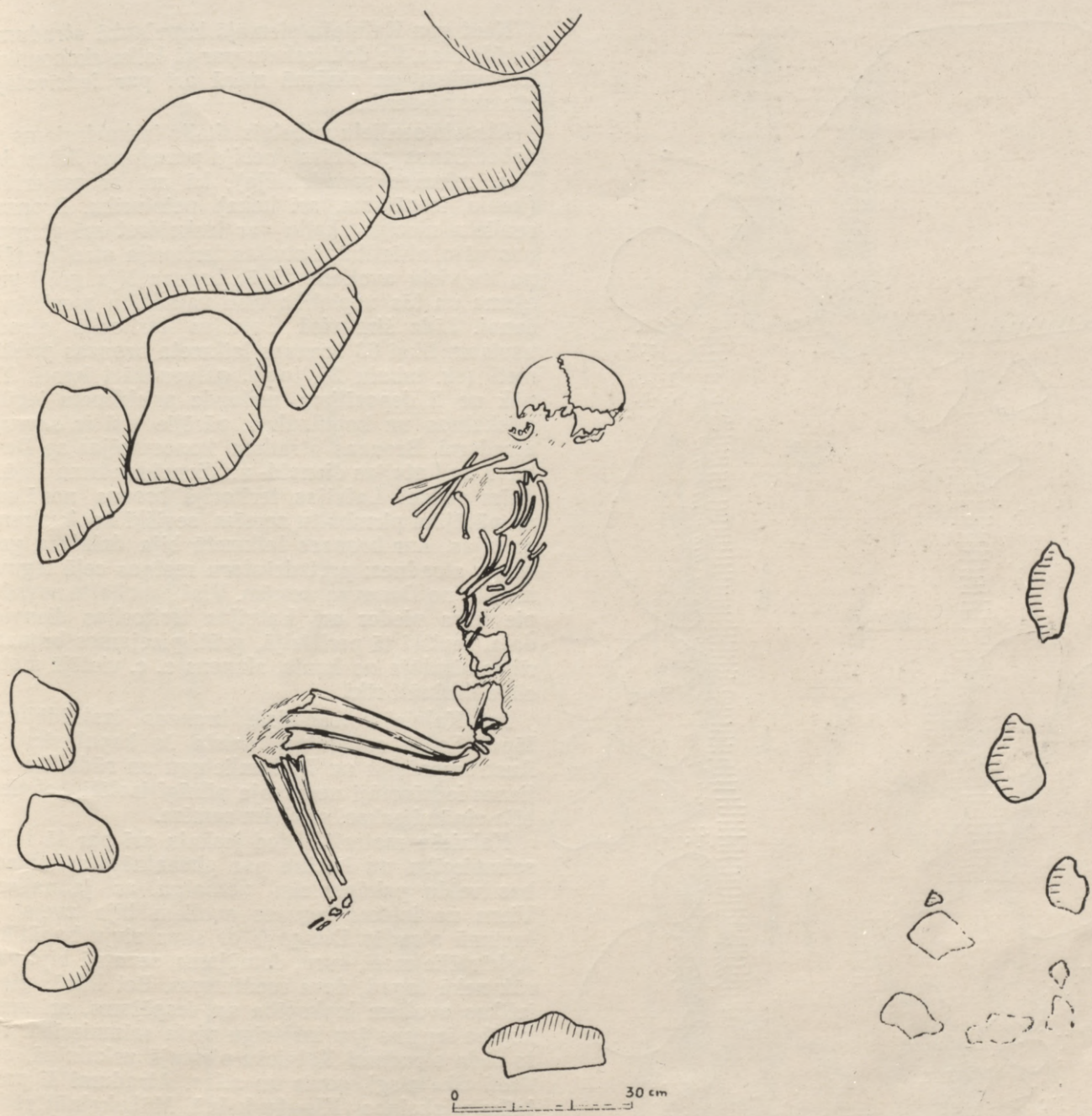
Kalniešu I uzkalniņa izpētītajā daļā atšķirībā no Reznu kapulauka nebija konstatējams šķīrsaugšējais slānis, kuru Reznēs datē ar VI periodu. No tā secināms, ka mirušie Kalniešu I uzkalniņos varētu būt apbedīti III—V bronzas laikmeta periodā, t. i., apmēram no II g. t. pēdējā ceturksnī līdz apmēram VI gs. pr. m. ē.

Nozīmīga atradumu grupa ir mājas dzīvnieku — zirga, vērsa un aitas zobi (skat. 3. tab.), kas ir rasti I uzkalniņā visās kārtās, pavisam 35 vietās.

3. tab.

Kalniešu I uzkalniņā atrastie mājas dzīvnieku zobi

Sektors	Kvadrāts	Dzīlums cm	Z o b i			Piezīmes
			zirga	govs	aitas	
ZA	1—2c	20	1	—	—	
"	2e	32	1	—	—	
"	2e	25	1	—	—	
"	2e	22	zobu virkne	—	—	
"	2f	35	1	—	—	
"	3a	39	1	—	—	
"	3d	40	2	—	—	
"	3e	20	—	1	—	
"	3e	50	1	—	—	
"	3f	46	1	—	—	
"	3f	49	1	—	—	
"	4a	41	1	—	—	5 skeletkapi
"	4e	30	—	1	—	
"	4e	47	5	—	—	
"	4e	18	1	—	—	
"	4e	57	2	—	—	
"	4f	42	1	—	—	
"	4f	49	1	—	—	
"	4f	53—56	5	—	—	
"	2—4	50	galvaskauss ar zobiem	—	—	
"	2—4	55	1	—	—	
"		60	1	—	—	
"		63	1	—	—	
"	5b	65	1	—	—	
ZR	1c	32	1	—	—	4. skeletkapi
"	1e	50	—	—	—	1 XII ligzdā
"	2e	18	1	—	—	III ligzdā
"	4c	37	1	—	—	
"	4—5	45	1	—	—	
"	4f	48	1	2	—	
"	6d	14	—	1	—	
"	7c	49	1	—	—	
"	8a	46	—	1	—	
"	9—10		1	—	—	

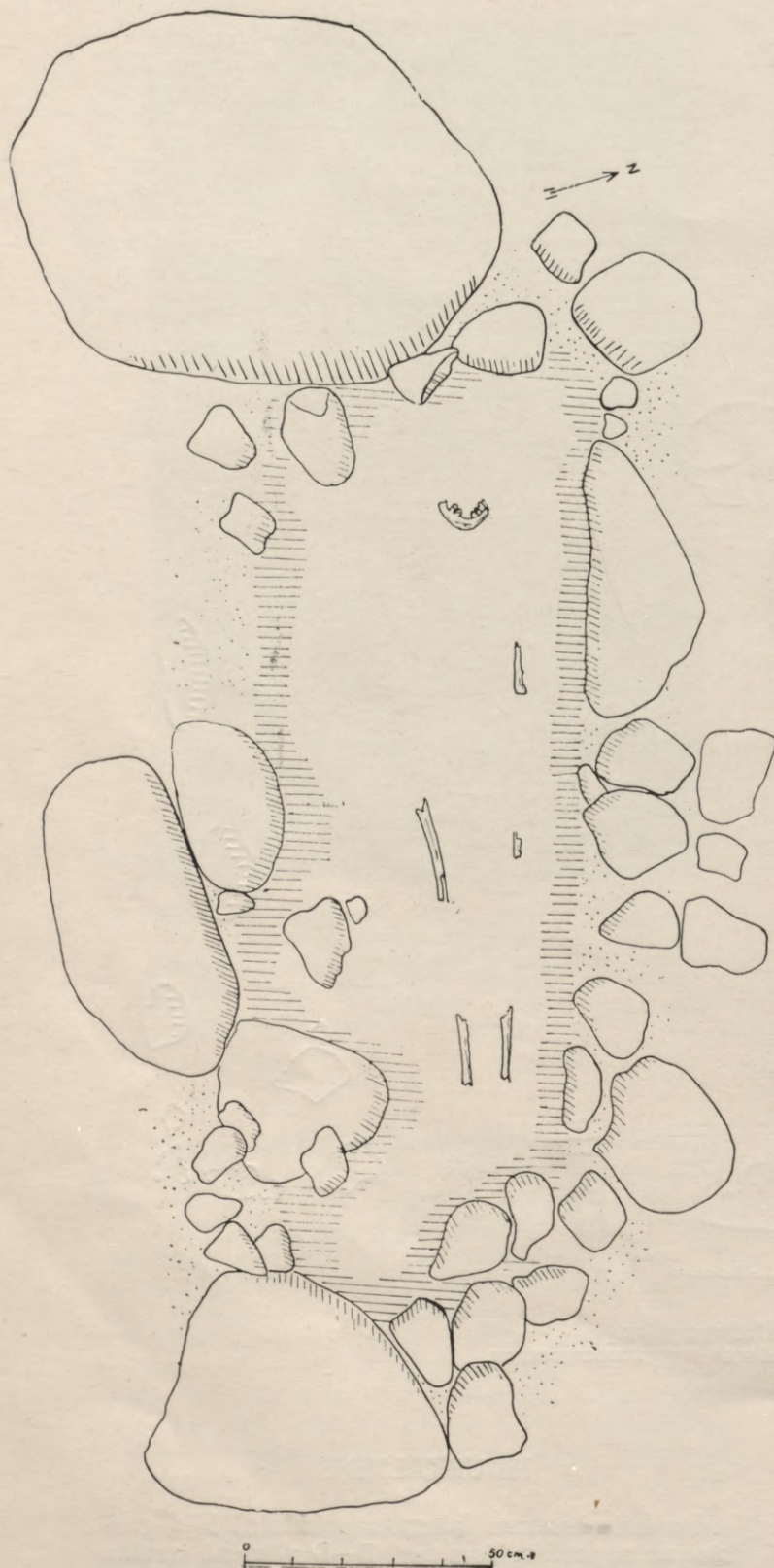

35. att. 3. skeletkapa plāns.
 Рис. 35. План 3-го погребения с труположением.

Tie atrasti gan kapos, gan ārpus tiem kā kapu pie-
 deva vai ziedojums un liecina par lopkopības no-
 zīmi vietējo iedzīvotāju saimniecībā bronzas laik-
 meta otrajā pusē. To atradums kā skeletu, tā
 ugunskaļķu liecina par kultūras tradīciju turpinā-
 šanos. Apbedīšana I uzkalniņā notikusi nepār-
 traukti. Visi apbedītie mirušie piederējuši pie vie-
 nas etniskas vienības, kas šajā apvidū dzīvojuši
 ilgāku laiku uz vietas.

III UZKALNIŅŠ

Mazākais bronzas laikmeta uzkalniņš bija gan-
 drīz jau nopostīts. Tam pāri Z—D virzienā izrakta
 1 m plata un 13 m gara pārbaudes tranšeja, kurā
 atrasti dažī atsevišķi akmeņi, pelnaini plankumi
 un izkaisīti kalcinēti kauli. Atradumu nebija. Pār-
 baudes izrakumi rādīja, ka arī šis uzkalniņš attie-
 cināms uz bronzas laikmetu.

36. att. 29. skeletkapa plāns.
Рис. 36. План 29-го погребения с труположением.

Kaut gan Kalniešu pirmajā kapulaukā atradumu iegūts maz, tie dod ieskatu par tā laika ekonomiku, ticējumiem un zināmā mērā arī par iedzīvotāju etnisko piederību.

Atrasto senlietu nelielais skaits izskaidrojams ar apbedīšanas paražām (nebija paradums lietas dot līdz, mirušos sadedzināja), kā arī ar materiāla (kaula, iespējams, arī koka) neizturību. Bronzas senlietu niecīgo skaitu var izskaidrot arī ar maiņas vājo attīstību. Latvijas teritorija atrodas tālu no izejvielu avotiem, tāpēc bronza bija grūti pieejama un tās nepietika visu vajadzību apmierināšanai. Līdz šim visā Latvijas teritorijā atrasti pavisam tikai 68 bronzas laikmeta bronzas priekšmeti (sk. tabulu 28. lpp.), galvenokārt ieroči. Tie nāk no 2 depozičiem, nedaudz priekšmetu iegūts pilskalnos un kapulaukos, pārējie visi ir savrupatradumi. Bronzas atradumi koncentrējas ap Daugavu un Latvijas dienvid- un dienvidrietumu daļā.²⁵ Ācīm redzot Latvijas teritorijā bronza nonākusi no pārējām pirmbaltu zemēm, sevišķi no Austrumprūsijas, kur bronzas laikmetā bija dzintara galvenās atradnes; pret dzintaru maiņas ceļā ieguva metālu no Donavas zemēm. Visā pirmbaltu novadā, pie kura pieder arī Latvijas teritorijas dienviddaļa, sevišķi tā perifērijā, grūti pieejamos bronzas rīkus aizstāja no kaula, akmens u. c. vietējā materiāla darināti rīki.

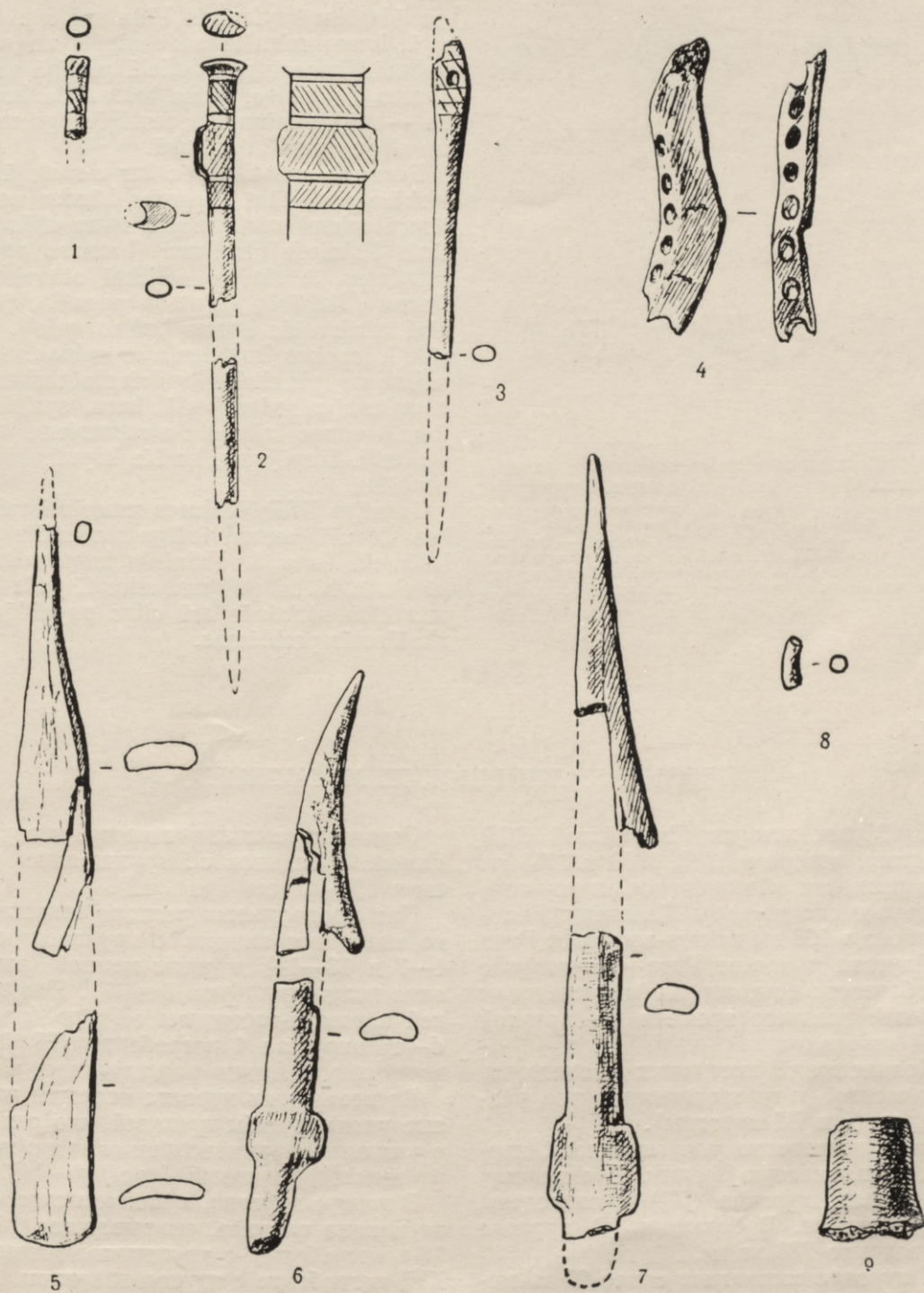
Arī Kalniešu nedaudzie bronzas izstrādājumi, tāpat kaula rotadatas, saista šo kapulauku ar Austrumprūsiju un Rietumlietuvu un rāda, ka šejienes iedzīvotāji nedzīvoja pilnīgi izolēti, bet tiem bija zināmi sakari ar citām zemēm.

Kalniešu materiāls dod ieskatu arī par tā laika saimniecību un liecina par pirmatnējo saimniecības veidu pakāpenisku nomaiņu ar jaunajiem. Viens no iztikas ieguves avotiem bija zveja, jo tuvumā atradās Daugava ar savu zivju bagātību. Apkārtējie meži, kuru, domājams, senatnē bija vairāk nekā tagad, deva medījumus. Bet līdzās šiem iztikas avotiem lopkopība un, iespējams, arī zemkopība ieņēma jau izšķirīgu vietu saimniecībā. Kā to rāda atradumi Kalniešu pirmajā uzkalniņā, audzēti tika zirgi, govīs un aitas. Atradumi šī paša laika pilskalnos (Klaņģu kalnā, Mūkukalnā) rāda, ka mājas dzīvnieku kauli jau dominē pār meža dzīvnieku kauliem.²⁶ Sevišķi nozīmīgs bija zirgs, kuru audzēja arī galai.²⁷ Ar zirga lielo nozīmi šī laika dzīvē izskaidrojami zirga zobu atradumi kā ziedojumi kapu vietās.

Kalniešu uzkalniņus ierīkojušas patriarhālās saimes, kas ilgstoši dzīvojušas uz vietās pie Daugavas un savus mirušos tuviniekus apbedījušas ģintīs kapos. To apliecina kā atradumi, tā apbedīšanas paražas. Tā kā Kalniešu kapulaukā saglabājušies 2 kapu uzkalniņi, tad tas liecina, ka šeit mitušas vismaz divas patriarhālās saimes.

Līdzīgs bronzas laikmeta kapulauks daļēji izpētīts Salaspils Reznēs.

Kā Kalnieši, tā Reznēs ir uzkalniņu kapulauki

37. att. I kaulu ligzdā atrastās senlietas (CVVM 64547).

Рис. 37. Вещи из I гнезда жженных костей (CVVM 64547).

1, 2, 3 — kaula rotadatas, костяные булавки; 4 — kaula rotas starplocēklis, часть костяного украшения; 5 — kaula ilens, костяное шило; 6, 7 — kaula harpūnas, костяные гарпуны; 8 — kaula priekšmeta fragments, фрагмент костяного предмета; 9 — akmens urbuma tariņa no cirvja kāta sauguma, высверлина от каменного топора.

38. att. Skeletkapos atrastās senlietas.

Рис. 38. Вещи из погребений с труположением.

1 — br. koniskā podziņa no 7. kara, br. koniņskā puogvka iz 7-go погреб. (CVVM 64550:1); 2 — māla krellite no 12. kara, gliniņa būsina iz 12-go погребения (CVVM 64548); 3 — br. gredzentiņa fragments, savrupatradums, часть br. kolečka, otdel'naja naohodka (CVVM 64550:2); 4 — br. plāksnites 2 fragmenti no 14. kara, 2 fragmenta br. plāksnīti iz 14-go погребения (CVVM 64551).

Л. В. ВАНКИНА

ПЕРВЫЙ КАЛНИЕШСКИЙ МОГИЛЬНИК

Сотрудники Музея истории Латвийской ССР под руководством автора в 1948, 1950 и 1958 гг. производили раскопки в курганном могильнике бронзового века около усадьбы Калниеши Екабпилсского района в 108 км на юго-восток от Риги между р. Даугава и шоссе Рига—Даугавпилс (рис. 1). Поблизости был открыт и исследован могильник более позднего времени — второй Калниешский могильник.

Первый Калниешский могильник расположен среди поля и состоит из двух постепенно насыпавшихся курганов (I и III курганы).

Так как поле постепенно распаивалось, курганы имеют расплывчатую форму. В меньшем, почти разрушенном, кургане (III) произведены проверочные раскопки. В большем (I) кургане (рис. 2—3) вскрыто 238 кв. м.

Диаметр I кургана составляет около 25 м, высота — 0,9 м. Курган состоит из красного глинистого песка, который резко отличается от почвы вокруг него. Красный глинистый слой в центре кургана достигает 80 см. Глубже начинается тонкий слой (2—3 см) мелкого угля и зблы, наличие которого связывается с обрядными действиями, предшествовавшими погребению. Еще глубже залегает желтый стерильный песок, а на глубине 95—100 см — камни (рис. 11 и 15). Находки обнаружены в красном слое. Все это особенно хорошо прослеживается в разрезах (рис. 13 и 16).

un līdz šim ir vienīgie šāda veida pieminekļi Latvijā, kuros mirušie sadedzināti un nesadedzināti apbedīti koncentrēti nelielā platībā vairākus ga simtus no vietas. Abus tos saista kopēja parādība — mājas dzīvnieku, sevišķi zirgu zobu atradumi un zirgu upuri kapulaukā.

Reznu kapulauku pēc tur atrastajām skandināviskām senlietām (bronzas bārdas nažiem, pincetēm, īleniem) uzskata par somu cilšu pieminekļiem. Daži Kalniešu atradumi (bronzas podziņa, kaulu rotadatas, 3. skelets saliektā stāvoklī), tāpat kā Reznu (divkārsa dzintara poga²⁹, dzintara piekariņš, sirdsveida krama bultas gals³⁰, bronzas spirāle³¹, lauskas fragments ar auklas rotājumu), to saista ar pirmbaltu apdzīvoto teritoriju. Abi šie kapulauki atrodas joslā, kuru, spriežot pēc pārējiem bronzas laikmeta atradumiem, jau aizņēmusi senbalti. Iespējams, ka šie kapulauki pieder baltu senčiem.

Latvijas PSR Vēstures muzeja izrakumi Kalniešos devuši jaunu vērtīgu materiālu par bronzas laikmetu Latvijā. Kalniešu kapulauka pilnīga izpētīšana, kā arī pētījumi citos tā paša laikmeta pieminekļos atrisinās arī citas pagaidām vēl neno-skaidrotās problēmas.

Гнезда пережженных костей и верхние валуны каменных ящиков обнаруживались уже на глубине 17—20 см (рис. 12).

При продолжении раскопа открылось несколько каменных ящиков с труположением (рис. 4—7 и 13—14) и ряды камней, выложенных в виде полукруга (рис. 5 и 17). Полукруг из камней в северо-восточном секторе (квадраты 3—d—e) окружал 4 погребения (25, 26, 28 и 29) — возможно, близких родственников (рис. 7 и 8).

Во всех слоях кургана открыты черные углистые пятна и зубы лошадей, что свидетельствует о ритуалах с применением огня и о жертвах, приносимых сородичами (рис. 12—14).

В центре кургана, в нижнем слое, была открыта кладка валунов, покрывавшая 14 и частично 15-е погребения с труположением (рис. 6) и XVI погребение с трупосожжением.

В исследованной части могильника вскрыто 50 погребений, из которых 21 с трупосожжением (гнезда пережженных костей) и 29 с труположением в каменных ящиках или без ящиков. Погребения располагались в 2—3 яруса.

Хронологически старшими погребениями были труположения, из которых находящиеся глубже были в небольших углублениях, вырытых в грунте (13, 15, 28, 29 погребения; рис. 14). Средняя глубина погребений с труположением 55 см, а погребений с трупосожжением 38 см.

В некоторых случаях погребения с трупосожжением находились прямо над погребениями с труположением (рис. 23).

Погребения с трупосожжением представляли собой круглые или овальные в плане гнезда жженных костей диаметром 20—50 см (рис. 18—20), залегавших плотным слоем (мощностью до 10 см) в насыпи.

Под костями находился темный слой углей и золы. Умершие сжигались вместе с инвентарем вне могильника, а останки засыпались в небольшую яму.

Каменные ящики обычно сооружались из валунов (рис. 22, 23, 24, 28, 27, 36). Иногда на концах ящиков вертикально поставлены плитки доломита (рис. 25, 26), по которым различается расположение каменного ящика.

Остатки каменного пола обнаружены только в 16-м погребении (рис. 22). В нескольких случаях места погребения были покрыты камнями частично (13 и 15-е погребения; рис. 6) или целиком (14, 28 и 29-е погребения; рис. 6, 7, 8, 32).

Длина каменных ящиков 2—2,5 м. Иногда могилы имеют вид красного овального пятна.

Ориентировка скелетов в большинстве радиальная по отношению к центру кургана (рис. 17).

От костяков сохранились только зубы и остатки некоторых других костей (рис. 24, 28, 29, 32 и 33). Костяки лежали на спине в вытянутом положении. Два костяка подросток, лежавших на правом боку в согнутом положении, обнаружены на глубине 80 см: один (28-е погребение) в центре (рис. 29—31), а другой (3-е погребение) на северо-западной стороне кургана в каменистой земле под тонким слоем мелкого доломита (рис. 34 и 35).

Учитывая положение покойников и наличие скорченных захоронений в Калининградской области и в других местах, можно предположить, что эти захоронения наиболее ранние из всех погребений кургана.

Вещей в могильнике мало. Из погребений с трупосожжением только первое гнездо жженных костей содержало высверлину от каменного топора (рис. 37:9), фрагментарные деформированные огнем костяные предметы: шилья (рис. 37:5), 2 наконечника гарпунов (рис. 37:6—7), пластинку с отверстиями (рис. 37:4), фрагмент костяного предмета (рис. 37:8), 3 орнаментированные костяные булавки (рис. 37:1—3) и зубы зверей.

Предполагается, что булавка (рис. 37:2) изготовлена по образцам бронзовых булавок с ушком, которые известны в Западной Литве и в Восточной Пруссии и датируются III периодом бронзового века. Остальные находки из могил с трупосожжением аналогичны находкам на городищах I тысячелетия до н. э.

Из погребений с труположением надо отметить глиняную бусину в 12-й могиле, две бронзо-

вые пластинки в 14-й могиле и коническую бронзовую пуговку с ушком в 7-й могиле (рис. 38). Аналогичные пуговки найдены в Калининградской области и в Скандинавии. Пуговка датируется концом II или началом III периода бронзового века (около 1300—1100 гг. до н. э.).

На основании изложенного первый Калниешский могильник можно датировать III—V периодом бронзового века (последняя четверть II тысячелетия до VI в. до н. э.).

Во всех слоях могильника — как в могилах, так и за их пределами — в 35 местах найдены зубы лошадей, крупного рогатого скота и овец. Это свидетельствует о том, что на территории Латвии во II половине бронзового века скотоводство наряду с рыболовством и охотой занимало в хозяйстве уже важное место: домашний скот стали приносить в жертву при погребении, считая, что он необходим и в загробной жизни.

Установление существования одних и тех же традиций (ритуалы с применением огня, жертвовање домашнего скота) на протяжении нескольких столетий подтверждает мысль о том, что в кургане погребались члены одной этнической группы, которая жила здесь продолжительное время.

Небольшое число находок объясняется погребальным обрядом, а также плохой сохраняемостью кости (возможно, и дерева) в грунте кургана. Небольшое число бронзовых изделий является следствием слабо развитого обмена.

На территории Латвии в настоящее время зарегистрировано 68 бронзовых предметов бронзового века (стр. 28) — в основном оружие. Находки концентрируются около р. Даугава, в южной и юго-западной частях Латвии. Бронза в Латвию попадала с других территорий древних балтов, особенно из Восточной Пруссии. Здесь в бронзовом веке были главные месторождения янтаря, и янтарь обменивался на бронзу из Придунайской области.

Предполагается, что в первом Калниешском могильнике похоронены члены патриархального рода, причем в каждом кургане — члены одной большой семьи.

Могильник бронзового века, подобный Калниешскому могильнику, частично исследован в Резнес около Саласпилса. По найденным скандинавским вещам раньше предполагали, что могильник в Резнес является памятником финских племен.

Некоторые вещи (бронзовая пуговка, костяные булавки) и захоронения в скорченном положении из Калниешского могильника, янтарные изделия, сердцевидный кремневый наконечник стрелы, бронзовая спираль и др. предметы из Резнесского могильника связывают упомянутые могильники с территорией древних балтов.

Можно предполагать, что эти могильники принадлежали предками балтов.

№ п./п.	Название предмета	Место нахождения	Размер	Период
1	Наконечник втульчатого копья	Барта, Лиепайский р-н	Дл. 18,25 см, ш. 3,78 см	II период (1500—1300)
2	Спиралевидная булавка	Сипеле, Добельский р-н	Дл. 28,1 см, $\varnothing$ 9,6 см	II период (1500—1300)
3	Уступчатый топор, восточнобалтийский тип	Цераукстес Илзини, Бауский р-н	Дл. 14,0 см, ш. 5,8 см, т. 2,8 см	III период (1300—1100)
4	Уступчатый топор	Сайкава, Мадонский р-н	Дл. 9,65 см, ш. 5,1 см	1300—1100
5	Топор с закраинами	Дравниеки, Дагдский р-н	Дл. 9,5 см, ш. 3,7 см	1300—1100
6	Топор с закраинами и лопатовидным лезвием, восточнобалтийский тип	Алтене, Екабпилский р-н	Дл. 13,96 см, ш. 8,36 см, высота закраин 2,5 см	1300—1100
7	Топор с закраинами и полукруглым лезвием (и косыми плечами), восточнобалтийский тип	Юрки, Вентспилский р-н	Дл. 14,3 см, ш. 10,7 см, высота закраин 2,6 см	1300—1100
8	Топор с закраинами и полукруглым лезвием, восточнобалтийский тип	Лейтаны, Екабпилский р-н	Дл. 16,6 см, ш. 14,3 см, высота закраин 2,3 см	1300—1100
9	Топор с закраинами и лопатовидным лезвием, восточнобалтийский тип	Руцавас Зундас, Лиепайский р-н	Дл. 12,4 см, ш. 8,30 см, высота закраин 2,65 см	1300—1100
10	Топор с закраинами и лопатовидным лезвием, восточнобалтийский тип	Алсунгас Салнаи, Кулдигский р-н	Дл. 9,7 см, ш. 8,1 см, высота закраин 2,4 см	1300—1100
11	Топор с закраинами	Лубанское озеро, Вилянский р-н	Дл. 7,6 см, ш. 5,4 см, высота закраин 1,2 см	II период (1500—1300)
12	Топор с закраинами	Парумба, Рижский р-н	Дл. 12,5 см, ш. 8,1 см, высота закраин 2,5 см	III период (1300—1100)
13	Боевой топор, восточнобалтийский тип	„ „ „	Дл. 17,3 см, шир. лезвия 5,7 см	1300—1100
14	Боевой топор, восточнобалтийский тип	Калеи, Лиепайский р-н	Дл. 15,04 см, шир. лезвия 4,87 см	1300—1100

НА ТЕРРИТОРИИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР

Инв. №	Время и обстоятельства обнаружения предмета	Публикация или упоминание в литературе
LVM 4179	Случайная находка	Latv. arh., стр. 29, рис. 12 : 3; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : K; RAK, стр. 31, табл. 8 : 2; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 104, № 1, табл. 1 : 1; Sturms. Ältere Bronzezeit, стр. 28, 88, 130; Latviešu vēsture, стр. 74; LKS, табл. VIII : 1; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 1; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 1; LPSR VM ceļvedis, рис. 14; LPSR vēsture, рис. 13 : 1.
Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum GF 1085	Случайная находка, 1887 г.	ZfEthn., 36 (1904), стр. 584, № 1; Hausmann. Übersicht, стр. 10, № 4, табл. 1 : 1; Latv. arh., стр. 31; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : m; RAK, стр. 34, табл. 10 : 13; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 104, № 2, табл. 1 : 2; Sturms. Ältere Bronzezeit, стр. 42, 89, 131; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, карта.
LVM 1666	Случайная находка, 1920 г., при вспашке поля	Latv. arh., стр. 29, рис. 12 : 2; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : 6; RAK, стр. 31, табл. 8 : 1; Sturms. Ältere Bronzezeit, стр. 24, 97, 137, табл. 20 : i; LKS, табл. VIII : 3; Latviešu vēsture, стр. 74; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 3; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 3; Latviešu vēsture, I, рис. 13 : 3; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 105, табл. 1 : 3.
LVM 8550	Случайная находка, 1934 г., у Сайкавы на переправе через р. Айвиекте в выброшенной землечерпалкой земле	Sturms. Beziehungen, стр. 277; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 158, рис. 1 : 7.
LVM 9492	Случайная находка, 1936 г., при вспашке поля на глубине 30 см под кучей камней	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, карта; Ванкина. Новейшие находки, стр. 155, рис. 2 : 1.
LVM, RDM III 37	Случайная находка, весной 1837 г. при разливе Даугавы	Cruse. Necrolivonica, стр. 24, табл. 9 : 4; Bähr. Die Gräber der Liven, табл. 16 : 2, 3; Aspelin. Antiquités, № 401; RK, № 301, табл. 3 : 3; ZfEthn., 36(1904), стр. 571, № 1; Bezenberger. Analysen, стр. 6; Hausmann. Übersicht, стр. 10, № 5; Ebert. Baltische Provinzen, стр. 525, рис. 24; Ebert. Führer, стр. 20, рис. 15; Latv. arh., стр. 29, рис. 12 : 1; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : a; RAK, стр. 31; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 105, № 4, табл. II : 2; Sturms. Ältere Bronzezeit, стр. 18, 98; Engel. Führer, стр. 7, табл. 21 : 1; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, карта.
LVM 7030	Случайная находка, ок. 1930 г., при вспашке поля	Senatne, II, стр. 53, рис. 2; RAK, стр. 31, табл. 8 : 3; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 105, № 5, табл. II : 1; Sturms. Ältere Bronzezeit, стр. 17, 98; LKS, табл. VIII : 2; S. un M., 1940, I; Sturms. Talsu novads, 1937, стр. 94, рис. 35 : 2; Latviešu vēsture, стр. 74; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 2; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 2; КСИИМК, XLVIII, 1952, стр. 12, рис. 2 : 7; LPSR vēsture, рис. 13 : 2; LPSR VM ceļvedis, рис. 13 : 1.
LVM 9759	Случайная находка, 1913 г., при вспашке поля на глубине 15 см. В Музей поступил в 1938 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 153, рис. 2 : 2.
Лиепайский музей, 12176	Случайная находка, 1957 г.	Ванкина. Новейшие находки, стр. 153, рис. 1 : 1.
LVM 11692	Случайная находка, найден несколько лет тому назад.	Ванкина. Новейшие находки, стр. 153, рис. 1 : 2; Urtāns. Radomju Jaunatne.
VI	Случайная находка, 1948 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 153, рис. 1 : 4.
LVM 9643 : 34	Случайная находка, 1938 г., при расчистке р. Даугава на глубине 7—10 футов	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 155, 1 : 5.
LVM 9643 : 33	То же	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 157, рис. 2 : 3.
LVM R60	Клад, поступил в музей приблизительно в 1913 г.	Latv. arh., стр. 30, рис. 12 : 5; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : e; RAK, стр. 31, табл. 8 : 3; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 106, табл. 1 : 5; Sturms. Ältere Bronzezeit, стр. 58, 59, 98, 137, 143; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.

№ п.п.	Название предмета	Место нахождения	Размер	Период
15	Боевой топор, восточнобалтийский тип	Кален, Лиепайский р-н	Дл. 15,37 см, ш. 5,29 см	1300—1100
16	Боевой топор, восточнобалтийский тип	„ „ „	Дл. 14,9 см, шир. лезвия 5,4 см	1300—1100
17	Боевой топор, восточнобалтийский тип	„ „ „	Дл. 14,9 см, шир. лезвия 5,3 см	1300—1100
18	Боевой топор, восточнобалтийский тип	„ „ „	Дл. 15,1 см, шир. лезвия 5,0 см	1300—1100
19	Боевой топор, восточнобалтийский тип	„ „ „	Дл. 15,1 см, шир. лезвия 5,0 см	1300—1100
20	Боевой топор, восточнобалтийский тип	„ „ „	Дл. 14,8 см, шир. лезвия 5 см	1300—1100
21	Браслет с орнаментом из поперечных насечек, расположенных группами	„ „ „	∅ 6,9 см, ш. 0,9 см, толщ. 0,5 см	1300—1100
22	Браслет	„ „ „	∅ 6,8 см, ш. 0,7 см	1300—1100
23	Наконечник втульчатого копья	Лапмежциемс, Тукумский р-н	Дл. 16,35 см, ш. 3,80 см	1300—1100
24	Наконечник втульчатого копья	Дурбес Лигуты, Лиепайский р-н	Дл. 18,2 см, ш. 4,2 см	1300—1100
25	Наконечник втульчатого копья	Калькупите, Салдусский р-н	Дл. 12,5 см, ш. 3,70 см	1300—1100
26	Пуговка конусовидная с петелькой на обратной стороне	Калниеши, Екабпилский р-н	∅ 1,5 см, выс. 0,9 см	1300—1100
27	Колечко раскрошившееся	„ „ „	∅ приблиз. 1 см	1300—1100
28	Жестяная пластинка, 2 фрагмента (от колечка)	„ „ „		1300—1100
29	Колечко с узелком	Резнес, Рижский р-н	∅ 1,2 см	1300—1100
30	Кельт, меларский тип	Г. Крустпилс, ул. Сигулдас, 10	Дл. 7,9 см, ш. 3,2 см	IV период (1100—950)
31	Фрагмент кельта, меларский тип	Городище Клангюкалнс, Рижский р-н		1100—950
32	Кельт, меларский тип	Б. Лудзенское озеро, г. Лудза	Дл. 8,8 см	1100—950
33	Фрагмент лезвия бритвы	Резнес, Рижский р-н	Дл. 10,6 см	1100—950
34	Пуговка плоская с петелькой на обратной стороне	„ „ „	∅ 1,6 см	V период (950—750)
35	Спиралька для украшения рукоятки бритвы	„ „ „		950—750
36	Фрагмент рукоятки бритвы	„ „ „		950—750
37	Фрагмент пинцета	„ „ „	Дл. 4,5 см, ш. 2 см	950—750
38	Фрагмент пинцета	„ „ „	Дл. 4,5 см, ш. 2 см	950—750

Инв. №	Время и обстоятельства обнаружения предмета	Публикация или упоминание в литературе
LVM. R61	Клад, найден в размытом рекой песке	Latv. arh., стр. 30, рис. 12; RAK, стр. 31, табл. 8 : 4; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 106, табл. 1 : 4; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM 8161	Клад, 1933 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 157, рис. 3.
LVM 8428 : 1	Клад, 1934 г.	Sturms. Beziehungen, стр. 277; Latviešu vēsture, стр. 74; LKS, табл. VIII : 6; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 6; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 6; LPSR vēsture, рис. 13 : 6; LPSR VM ceļvedis, рис. 13 : 2.
LVM 8428 : 2	Клад, 1934 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 157, рис. 3.
LVM 9094 : 1	Клад, 1936 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 157, рис. 3.
LVM 9094 : 2	Клад, 1936 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 157, рис. 3.
LVM 8428 : 3	Клад, 1934 г.	Latviešu vēsture, стр. 74; LKS, табл. VIII : 7; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 7; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 7; LPSR vēsture, рис. 13 : 7.
LVM 8714	Клад, 1935 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 157, рис. 3.
LVM 4178	Случайная находка, 1926 г., в дюнах	Latv. arh., стр. 30, рис. 12 : 5; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : e; RAK, стр. 31; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 106, табл. 1 : 6; Sturms. Ältere Bronzezeit, стр. 50, 98, 137, 143, табл. 19 : d; Sturms. Talsu novads, стр. 94, рис. 35 : 1; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM 8920	Случайная находка, 1936 г.	LKS, табл. VIII : 4; Latviešu vēsture, стр. 74; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 4; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 4; LPSR vēsture, рис. 13 : 4.
Салдусский музей	Случайная находка, 1947 г., в размытом рекой песке	Ванкина. Новейшие находки, стр. 158, рис. 1 : 3.
LVM 64550 : 1	I курган, 7-е труположение, на глуб. 39 см, раскопки 1948 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 158, рис. 2 : 5.
LVM 64550 : 3	I курган, случайная находка	
LVM 64551 : 1	I курган, 14-е труположение, на глуб. 65 см	
LVM 8964	II курган, труположение	S. u. M., 1936, I, стр. 81, рис. 6 : f; Latviešu vēsture, стр. 64, рис. F; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM 7901	Случайная находка, 1930 г.	Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 106, № 8, табл. 11; Sturms. 1931. g. ieguvumi, стр. 3; Sturms. Kulturbeziehungen, стр. 273; Tallgren. Liber saecularis, 1938, стр. 723; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Moora. Pirmatnējā kopiena, стр. 42, рис. 26; Meinander. Bronzezeit, стр. 29, Abb. 8.
LVM 64599 : 9	Раскопки 1935 г.	S. u. M., 1936, I, стр. 65, рис. 7 : 18; ESA, XI, 1937, стр. 24, рис. 45 (№ 28); Latviešu vēsture, стр. 58, рис. 18; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Moora. Pirmatnējā kopiena, стр. 54, рис. 34 : 8; Meinander. Bronzezeit, стр. 29, рис. 8.
Лудзенский музей, 1151	Случайная находка, предположительно 1956 г.	Ванкина. Новейшие находки, стр. 158, рис. 1 : 8.
LVM 8372 : 9	II курган, раскопки 1933 г.	S. u. M., 1936, I, стр. 80, рис. 6 : A; Latviešu vēsture, стр. 64, рис. A; Sturms. Kulturbeziehungen, стр. 276; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; КСИИМК, XLVIII, 1952, стр. 18; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 29 : 2; Graudonis. Reznu kapulauks. I tab. : 11.
LVM 162627 : 7	Случайная находка, VI курган, раскопки 1958 г.	Graudonis. Reznu kapulauks, I tab. : 21.
LVM 8383	II курган, верхний слой	S. u. M., 1936, I, стр. 80, рис. 6, etc.; Graudonis. Reznu kapulauks, I tab. : 18.
LVM 8372 : 2	II курган, верхний слой	Там же
LVM 8372 : 1	II курган, 125-е погребение	Там же
LVM 8385	II курган, в слое каменных ящиков	Там же

№ п./п.	Название предмета	Место нахождения	Размер	Период
39	Фрагмент шила	Резнес, Рижский р-н		950—750
40	Шило	„ „ „	Дл. 7,3 см	950—750
41	Наконечник втульчатого копья	Яунамуйжа, Сигулдский р-н	Дл. 13,72 см, ш. 9,92 см	950—750
42	Наконечник втульчатого копья	Инчукална Друвини, Сигулдский р-н	Дл. 11,2 см, ш. 3,1 см	950—750
43	Наконечник втульчатого копья	Кугрены, Бауский р-н	Дл. 13,5 см, ш. 3,37 см	950—750
44	Наконечник втульчатого копья	Бирзниеки, Вентспилсский р-н	Дл. 13,75 см, ш. 3,50 см	950—750
45	Кельт	Палес Лавери, Лимбажский р-н	Дл. 7,8 см, ш. 3,25 см	950—750
46	Кельт	Зуру Страдниеки, Вентспилсский р-н	Дл. 6,9 см, ш. 4,2 см	950—750
47	Кельт	Сабиле, Талсинский р-н	Дл. 10,5 см, ш. 5,48 см	VI период (750—500)
48	Кельт	Калнеи, Салдусский р-н	Дл. 9,0 см, ш. 4,04 см	750—500
49	Наконечник втульчатого копья	„ „ „	Дл. 8,4 см, ш. 2,5 см	750—500
50	Кельт	Дижпрамь, Лиепайский р-н	Дл. 11,7 см, ш. 5,2 см	750—500
51	Кельт	Силабатери, Тукумский р-н	Дл. 15,9 см, ш. 6,15 см	750—500
52	Кельт	Снепельский лес, Кулдигский р-н	Дл. 6,8 см	750—500
53	Кельт	Юдукапский карьер, Лиепайский р-н	Дл. 10,3 см	750—500
54	Кельт	Циравас Смилкши, Айзпутский р-н	Дл. 10,3 см, ш. 4,8 см	750—500
55	Кельт	Циравас Гардзес, Айзпутский р-н	Дл. 7,3 см, $\varnothing$ 3,1 см	750—500
56	Наконечник втульчатого копья	Юргайши, Добельский р-н	Дл. 15,6 см, ш. 4,35 см	750—500

Инв. №	Время и обстоятельства обнаружения предмета	Публикация или упоминание в литературе
LVM 8372	II курган	Там же
LVM 8965 : 3	II курган	Там же
LVM RDM I 97	Курганное погребение, 1895 г.	Sb. Riga, 1895, стр. 84; RK, № 304, табл. 3 : 2; Hausmann. Übersicht, стр. 10, № 6, стр. 11; Ebert. Führer, стр. 21, рис. 17; Latv. arh., стр. 32, рис. 13 : 7; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : 1; RAK, стр. 32; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 107, № 10, табл. 11 : 4; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Engel. Führer, стр. 7, табл. 2A : 3.
LVM 5888	Случайная находка, 1928 г., на поле	Senatne, II, стр. 53, рис. 2 : B; RAK, стр. 32; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 107, № 12, табл. 11 : 6; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; КСИИМК, XLVIII, 1952, стр. 22, рис. 7 : 1.
LVM KPM 1737	Случайная находка, 1898 г.	Sb. Riga, 1899, стр. 24; Hausmann. Übersicht, стр. 10, № 2; Latv. arh., стр. 31; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 106, № 9, табл. IV : 7; VSKPr, 1838—1938, табл. 5 : 2; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67;
LVM 4181	Погребение (?), 1927 г., при снесении холмика, под камнями	Senatne, стр. 53; RAK, стр. 32, табл. 8 : 8; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 107, № 11, табл. 11 : 5; LKS, табл. VIII : 8; Sturms. Talsu novads, 1937, стр. 94, рис. 24 : 8; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 8; Mooga. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 8; Latviešu vēsture, стр. 74.
LVM 7031 : 1	Клад (?), 1926 г., при бороновании поля	Senatne, стр. 54, рис. 3 : a; RAK, стр. 31, табл. 8 : 5; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 108, № 13, табл. VIII : 1; КСИИМК, XLVIII, 1952, стр. 22, рис. 7 : 3; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
—	Случайная находка, 1931 г., в саду	Sturms. 1931. g. ieguvumi, стр. 3; Sturms. Kulturbeziehungen, стр. 273; Ванкина. Новейшие находки, стр. 159, рис. 2 : 6.
LVM 4173	Случайная находка, 1924—1925 г., на пахоте	Senatne, стр. 52; RAK, стр. 33, табл. 8 : 10; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 109, № 18, табл. III; LKS, табл. VIII : 10; Latviešu vēsture, стр. 74; Sturms. Talsu novads, стр. 94, табл. 35 : 3; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67, рис. 22 : 10; Mooga. Pirmatnējā kopiena, рис. 24 : 10.
LVM 4177	Клад (?), 1920 г., при вспашке поля	Latv. arh., стр. 31, рис. 13 : 5; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : h; RAK, стр. 33, табл. 8 : 7; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 109, № 17-a, табл. III : 3; Tallgren. Donauländische Elemente, стр. 168, рис. 2; LPSR VM celvedis, рис. 13 : 3; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM 4176	То же	Latv. arh., стр. 31, рис. 13 : 6; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : g; RAK, стр. 33, табл. 8 : 6; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 109, № 17-b, табл. III; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67;
Лиепайский музей, L9—135	Случайная находка	Latv. arh., стр. 31, рис. 13 : 3; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : f; RAK, стр. 33, табл. 8 : 9; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 109, № 9, табл. III : 4; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
RLB 104	Случайная находка, 1895 г., при вспашке поля	RK, № 302, табл. 3 : 5; Hausmann. Übersicht, стр. 10, № 3; Bezzenberger. Analysen, стр. 38; Latv. arh., стр. 31, рис. 13 : 2; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : i; RAK, стр. 33, табл. 8 : 11; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 110, № 20, табл. III : 9; LKS, табл. VIII : 11; Latviešu vēsture, стр. 74; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Mooga. Pirmatnējā kopiena, рис. 22 : 11.
LVM 8054	Случайная находка, 1932 г., в лесу, в дорожной колее	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 159, рис. 2 : 4.
LVM 8713	Случайная находка, 1935 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 159, рис. 2 : 7.
LVM 7431	Случайная находка, 1912 г., в речке	Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 110, № 21, табл. III : 6; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM 7536	Случайная находка, поступила в музей в 1931 г.	Sturms. 1931. g. ieguvumi, стр. 3; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 159, рис. 2 : 8.
LVM 945	Случайная находка, на поле на берегу р. Вадакте	Latv. arh., стр. 31; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : 6; RAK, стр. 33; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 108, № 16, табл. III : 7; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.

№ п./п.	Название предмета	Место нахождения	Размер	Период
57	Наконечник втульчатого копья	Злекская переправа, Вентспилский р-н	Дл. 17,5 см, ш. 3,3 см	750—500
58	Наконечник втульчатого копья	Парумба, Рижский р-н	Дл. 10,7 см, ш. 2,3 см	750—500
59	Браслет массивный с сегментовидной профилировкой сбоку	Городище Кивуты, на о. Доле, Рижский р-н	∅ 10,7×9,5 см, ш. 6,3—4,5 см	950—750
60	Фрагмент наконечника стрелы	Городище Клангюкалнс, Рижский р-н	Дл. 3,9 см, ш. 2,2 см	750—500
61	Фрагмент наконечника стрелы	Городище Ерсика, Даугавпилский р-н		750—500
62	Сплюснутая спираль из проволоки круглого сечения	Резнес, Рижский р-н	∅ 5,3 см	750—500
63	Сплюснутая спираль с петелькой	Городище Клангюкалнс, Рижский р-н	∅ 5,6×6,7 см	750—500
64	Сплюснутая спираль с петелькой	Городище Клангюкалнс, Рижский р-н	∅ 5,6×6,7 см	750—500
65	Круглая и выпуклая пластинка с 2 отверстиями по краям	Городище Мукукалнс	∅ 3,7×4,5 см, выс. 0,3 см	750—500
66	Булавка с завитой головкой	„ „	Дл. 10,81 см	750—500
67	Пуговка плоская с петелькой на обратной стороне	„ „	∅ 4,60 см	950—750
68	Пуговка конусовидная с петелькой на обратной стороне	Резнес, Рижский р-н	∅ 1,8 см, выс. 1,3 см	1300—1100

Инв. №	Время и обстоятельства обнаружения предмета	Публикация или упоминание в литературе
LVM RDM III 38	Случайная находка, 1894 г., при срытии песчаного берега, на перевозе	Sb. Riga, 1898, стр. 117, № 13; Hausmann. Übersicht, стр. 10, № 1; Ebert. Führer, стр. 21, рис. 16; Latv. arh., стр. 31, рис. 13 : 1; Ebert. Reallexikon, Bd. XIII, стр. 6, табл. 3B : n; RAK, стр. 33; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 108, № 15, табл. II : 8; Engel. Führer, стр. 7, табл. 2A : 2; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM 9643 : 3	Случайная находка, 1938 г., в Даугаве, при углублении русла, на глубине 7—10 футов	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 159, рис. 2 : 9.
LVM 64412	Случайная находка, 1942 г., при вспашке на плато городища. Передан музею в 1947 г.	КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Ванкина. Новейшие находки, стр. 159, рис. 1 : 9.
—	Случайная находка, на городище, на глубине 1 м	Brastiņš. Latv. pilsk., стр. 17; Fornvännen, стр. 291; RAK, стр. 37; Congr. sec. Rigae, 1930, стр. 108, № 14., табл. III : 5; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM PV26615	Раскопки 1939 г.	Balodis. Jersika, стр. 33, рис. 13; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67.
LVM 8372 : 3	II курган, раскопки 1933 г.	S. u. M., 1936, I, рис. 6 : g; Latviešu vēsture, стр. 68; КСИИМК, XLII, 1952, стр. 67; Moora. Pirmatnējā kopiena, рис. 29 : 4.
LVM 64599 : 40	Раскопки 1935 г.	S. u. M., 1936, I, стр. 65, рис. 7 : 19; Latviešu vēsture, стр. 58, рис. 19.
LVM 64599 : 40	Раскопки 1935 г.	Там же
VI 72	Раскопки 1959 г., пл. II, 3-й слой, на глуб. 32 см	—
VI 409	Раскопки 1960 г., пл. XII, 2-й слой, на глуб. 53 см	—
VI 426	Раскопки 1960 г., пл. XII, 3-й слой, на глуб. 80 см	—
LVM 162627 : 42	Раскопки 1958 г., VI курган	—

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

- Aspelin. Antiquités. — R. Aspelin. Antiquités du Nord Finno-Ougrien, Helsinki 1877—1884.
- Balodis. Jersika. — Fr. Balodis. Jersika un tai 1939. gadā izdarītie izrakumi. Rīgā, 1940.
- Bähr. Die Gräber der Liven. — J. Bähr. Die Gräber der Liven. Dresden 1850.
- Bezenberger. Analysen. — A. Bezenberger. Analysen vorgeschichtlicher Bronzen Ostpreussens. Königsberg 1904.
- Brastiņš. Latv. pilsk. — E. Brastiņš. Latvijas pilskalni. Vidzeme. Rīgā, 1930.
- Congr. sec. Rigae, 1930. — Congressus secundus archaeologorum Balticorum Rigae, 19—23 VIII 1930, Rigae, 1931.
- Cruse. Necrolivonica. — R. Cruse. Necrolivonica. Dorpat 1842.
- Ebert. Baltische Provinzen. — M. Ebert. Die baltischen Provinzen Kurland, Livland, Estland. Praehistorische Zeitschrift, V, H. 3/4, Leipzig 1913.
- Ebert. Führer. — M. Ebert. Führer durch die vor- und frühgeschichtliche Sammlung des Dommuseums zu Riga. Riga 1914.
- Ebert. Reallexikon. — M. Ebert. Reallexikon der Vorgeschichte. Berlin 1924—1929.
- Engel. Führer. — C. Engel. Führer durch die vorgeschichtliche Sammlung des Dommuseums. Riga 1933.
- ESA — Eurasia septentrionalis antiqua. — Zeitschrift für Erforschung der osteuropäischen und nordasiatischen Archäologie und Ethnographie. Helsinki.
- Fornvännen. — Fornvännen. Meddelanden från K. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm 1929.
- Graudonis. Reznu kapulauks — J. Graudonis. Reznu kapulauks. — Arheoloģija un etnografija, III, Rīgā, 1961.
- Hausmann. Übersicht. — R. Hausmann. Übersicht über die archäologische Forschung in den Ostseeprovinzen im letzten Jahrzehnt. — Arbeiten des ersten Baltischen Historikertages zu Riga 1908. Riga 1908.
- KPM — Фонды бывшего Курляндского провинциального музея.
- КСИИМК — Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института истории и материальной культуры Академии наук СССР. Москва.
- RDM — Рижский Домский музей.
- RLB — Фонды бывшего Рижского Латвийского общества. Latv. arh. — Latviešu arheoloģija. Rīgā, 1926.
- Latviešu vēsture. — Latviešu vēsture, I. Rīgā, 1938.
- LKS — Latviešu kultūra senatnē. Attēlu sakopojums, Rīgā, 1937.
- LPSR vēsture. — Latvijas PSR vēsture, I. Rīgā, 1953.
- LPSR VM ceļvedis. — Latvijas senatne. Ceļvedis pa Latvijas PSR Vēstures muzeja ekspozīciju VIII g. tūkst. pr. m. ē. — XII gs. Rīgā, 1959.
- LVM — Музей истории Латвийской ССР.
- Meinander. Bronzezeit. — C. F. Meinander. Die Bronzezeit in Finnland. Helsinki 1954.
- Moora. Pirmatnēja kopiena. — H. Moora. Pirmatnēja kopienas iekārta un agrā feodālā sabiedrība Latvijas PSR teritorijā. Rīgā, 1952.
- RAK — Katalog der Ausstellung zur Konferenz Baltischer Archäologen in Riga 1930. Riga 1930.
- RK — Katalog der Ausstellung zum X archäologischen Kongress in Riga 1896.
- Senatne. — Senatne. II. Žurnāls aizvēsturei, etnografijai un celtniecībai, Rīgā, 1930.
- S. un M. — Senatne un māksla, Rīgā, 1936.—1940.
- Sb. Riga. — Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde in Riga.
- Sturms. Ältere Bronzezeit. — E. Sturms. Die Ältere Bronzezeit im Ostbaltikum. — Vorgeschichtliche Forschungen, H. 10, Berlin und Leipzig 1936.
- Sturms. Beziehungen. — E. Sturms. Die Kulturbeziehungen Estlands in der Bronze- und frühen Eisenzeit. — Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft, Tartu 1932.
- Sturms. 1931. g. ieguvumi. — E. Sturms. 1931. gada ieguvumi arheoloģijā. — Izglītības ministrijas Mēnešraksts, Rīgā, 1932., I. nr.
- Sturms. Talsu novads. — E. Sturms. Talsu novads. Enciklopēdisks rakstu krājums, Rīgā, 1935.—1937.
- Tallgren. Donauländische Elemente. — A. M. Tallgren. Zur ältesten Eisenzeit des Ostbaltikums. — Congr. sec. Rigae 1930, Rigae 1931, 167.—174. lpp.
- Tallgren. Liber saecularis — A. M. Tallgren. Die sog. Mäläräxte der ostbaltischen Bronzezeit. Litterarum Societas Esthonica 1838—1938. Liber saecularis II, Tartu 1938.
- Urtāns. Padomju Jaunatne. — V. Urtāns. Vērtīgs dāvinājums muzejam. — «Padomju Jaunatne», 126. nr. (1960. g.)
- Ванкина. Новейшие находки. — Ванкина Л. В. Новейшие находки эпохи бронзы на территории Латвийской ССР. — Советская археология, 1960, № 3, 153—161 стр.
- VI — Институт истории АН Латв. ССР.
- VSKPr — Vorgeschichtliche Sammlungen des Kurzemer Provinzialmuseums 1838—1938.
- ZfEthn. — Zeitschrift für Ethnologie, Anthropologie und Urgeschichte, Berlin.

¹ E. Tabakas ziņojums 1928. g. 14. jūlijā, Latvijas PSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas arhīvā (turpmāk — LVMA).

² LVM 5846.

³ LVMA 773, akts, 1932. g. 6. jūlijā.

⁴ Izrakumos piedalījās Latvijas PSR Vēstures muzeja zinātniskie līdzstrādnieki V. Urtāns, isāku laiku G. Ivanova, I. Cimermane, A. Gusārs, J. Palčmanis, kā arī citu Latvijas PSR muzeju un kultūras iestāžu darbinieki: L. Blumfelde, S. Silīņa, O. Klinte, J. Vaļums, G. Nodievš u. c.

⁵ L. Vankina. Arheoloģiskie izrakumi Pļaviņu pagasta Kalniešos 1948. gadā. — Latvijas PSR ZA Vēstis, 1949., 3. (20.) nr., 127.—128. lpp.; L. Vankina. Arheoloģiskie izrakumi Kalniešu pirmajā kapulaukā 1958. g. Referātu tēzes zinātniskai sesijai, veltītai 1958. g. arheoloģiskiem izrakumiem un etnografiskai ekspedīcijai Latvijas PSR teritorijā. Rīgā, 1959., 12.—15. lpp.; V. Urtāns. Kalniešu otrais kapulauks (VII—IX gs.). Referātu tēzes zinātniskai sesijai, veltītai 1958. g. arheoloģiskiem izrakumiem . . ., 29.—31. lpp.

⁶ L. Vankinas un Fr. Zagorska izrakumi 1956.—1957. g. Materiāli glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūta Arheoloģijas sektorā un Latvijas PSR vēstures muzejā.

⁷ E. Snores izrakumi 1935. g.; LVMA 1460.

Apbedījumi saliektā stāvoklī bez piedevām atrasti arī Ošos u. c., bet tie var būt vēlāki.

⁸ E. Sturms. Die Ältere Bronzezeit im Ostbaltikum. — Vorgeschichtliche Forschungen, H. 10, Berlin—Leipzig 1936 (turpmāk — E. Sturms. Die Ältere Bronzezeit), 93. lpp.

⁹ L. Kiliān. Haffküstenkultur und Ursprung der Balten. Bonn 1955, 64. lpp.

¹⁰ J. Graudona izrakumi Kokneses Mūkukalnā; materiāli glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā (1959. g.—212. nr. un 1960. g.—398. nr.).

¹¹ A. K. Вассар. Укрепленное поселение Асва на острове Сааремаа. — Древние поселения и городища. Таллин 1955, 119. lpp., 35:6 att.

¹² LVM 64599.

¹³ LVM DM I, 2695.

¹⁴ J. Puzinas. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys. Kaunas 1938, 22. att.:6.

¹⁵ E. Sturms. Dvietes un Lubānas kaula senlietas. — «Senatne un māksla», 1938., I, 72. lpp.

¹⁶ LVM 162121:172.

¹⁷ E. Sturms. Die Ältere Bronzezeit. 60.—61. lpp.

¹⁸ Turpat, 15. tab.:m, 18. tab.:c.

¹⁹ Turpat, 15. tab.:k, 17. tab.:f.

²⁰ Fr. Holter. Die hallische Kultur der frühen Eisenzeit. — Jahresschrift für die Vorgeschichte der sächsisch-thüringischen Länder, Bd. XXI, XXIII tab.

²¹ E. Sturms. Pirmās bronzas laikmeta kapenes Latvijā. — «Senatne un māksla», 1936., I, 80. lpp., 9.f att.

²² E. Sturms. Die Ältere Bronzezeit. 17. tab.:k, m—O (pēdējās 2 — dzintara).

²³ O. Montelius. Minnen från vår forntid. Stockholm 1917, 949.—951. nr.

²⁴ E. Sturms. Pirmās bronzas laikmeta kapenes Latvijā. 78. lpp.

²⁵ Л. В. Ванкина. Новейшие находки эпохи бронзы на территории Латвийской ССР. — Советская археология, 1960, 3, 153. lpp. (karte), 4. att.

²⁶ Kaulus noteicis bioloģijas zinātnieks V. I. Calkins.

²⁷ H. Moora. Pirmatnējā kopienas iekārta un agrā feodālā sabiedrība Latvijas PSR teritorijā. Rīgā, 1952., 50. lpp.

²⁸ E. Sturms. Pirmās bronzas laikmeta kapenes Latvijā. 82. lpp.

²⁹ R. Klebs. Der Bernsteinschmuck der Steinzeit. Königsberg 1882.

³⁰ L. Kiliān. Haffküstenkultur und Ursprung der Balten. 7. karte.

³¹ P. Kulikauskas. Nauji radiniai Kurmaičių kapinyne. — Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai, serija A, 2, 1957, 150. lpp.

Kalniešu pirmajā kapulaukā atrastos kaulus noteicis biol. zin. kand. K. Paavers.

Plānus sagatavojuši: 1. att. — māksliniece M. Jāpkaļņiņa, 12.—13. un 16. att. — mākslinieks J. Straume.

V. URTĀNS

KALNIEŠU OTRAIS KAPULAUKS

Latvijas PSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas darbinieki 1948.—1950. un 1958. g. izdarīja izrakumus divos kapulaukos Jēkabpils rajona Klintaines ciema kolhoza «Sarkanā zvaigzne» teritorijā pie Kalniešu mājām. Senvietas atrodas Rīgas—Daugavpils šosejas labajā pusē, 108 km uz dienvidaustrumiem no Rīgas un 7 km no Kokneses (situācijas plāns 8. lpp.).¹ Apmēram 0,5 km uz dienvidiem un rietumiem plūst straujā Riterupīte un Daugava, bet 400 m uz ziemeļrietumiem atrodas IX—XI gs. Aizelkšņu kapulauks. Te izrakumus izdarījis A. Buhholcs 1899. g.² Trīs kilometrus uz dienvidaustrumiem paceļas vēl nepētītais pilskalns Avotiņkalns.³ Tuvumā ir arī vairākas citas senvietas: Mūkukalna,⁴ Kokneses,⁵ Oliņkalna,⁶ Lokstenes⁷ un Vīnakalna⁸ pilskalni, agrā dzelzs laikmeta uzkalniņu kapulauks Priedainē,⁹ VII—XIII gs. līdzenie skeletu kapulauki Auliciemā,¹⁰ Pastamuižā,¹¹ Priedainē¹² un Radzēs,¹³ XIII—XVII gs. līdzenie skeletu kapulauki Kalnapeļņos¹⁴ un Vīnakalnā.¹⁵

Lai gan Kalniešu māju tīrumā atrastā VIII gs. bronzas stopasakta ar magoņgalvu galiem (IV tab.: 6) līdz ar pirmajām ziņām nodota Latvijas

PSR Vēstures muzejam jau 1928. g., pašu kapulauku izdevās atklāt tikai pēc divdesmit gadiem muzeja ekspedīcijai.

Kalniešu otrais kapulauks atrodas lauka vidū, kā tas redzams uzkalniņa profilos (II tab.), dabiskā lēzenā uzkalniņā. Tas visu laiku ticis apstrādāts, te raktas bedres, vākti arī akmeņi. Sakarā ar to dabiskais uzkalniņš izplūdis: tā augstums — 0,5 m, diametrs — ap 20 m (1. att.). Kapulaukā atsegta 335 m² liela platība līdz 1 m dziļumam; senvieta izpētīta gandrīz pilnīgi. Par kapulauku sniegta informācija literatūrā,¹⁶ kā arī nolasīti referāti Maskavā un Rīgā.¹⁷

Uzkalniņā, sevišķi tā ziemeļdaļā, jau zem veļenas kārtas dzeltenajā smiltī sāka atklāties akmeņu krāvumi, zem kuriem šur tur iezīmējās nenoteiktas formas apmēram 2×1 m lielas tumšākas zemes kontūras (I tab.). Izrādījās, ka tās bija kapu bedres. Tur guldīti mirušie izstieptā stāvoklī uz muguras, elkoņos saliektām rokām uz krūtīm vai jostavietas, pie kam vīrieši pārsvarā ar galvu uz austrumu, bet sievietes — uz rietumu pusi (II tab.). Novirzieni izskaidrojami ar apbedīšanu dažādajos gadalaikos, jo apbedīja pēc saules stāvokļa pie

1. att. Kalniešu otrais kapulauks (atzīmēts ar bultu) no dienvidrietumiem. Pa labi III uzkalniņš ar bronzas laikmeta kapiem.

Рис. 1. Второй Калниешский могильник (обозначен стрелой) с юго-запада. Направо — III курган с погребениями бронзового века.

horizonta. Bija arī izņēmumi. Apbedīšanas virziens tomēr vēl nav tā nostabilizējies kā vēlākajos kapulaukos (2., 3., 7., 8. att.; XIII—XX tab.).

Kapulauku no ziemeļiem norobežoja lielu laukakmeņu pusloks; tam ārpusē pieslēdzās akmeņu iežogots laukums (4. att.; II tab.), kurā atsegti trīs, domājams, tuvinieku kapi (26., 27. un 32. kaps).

Mirušo apbedīšana tēlojas šādi: rokot kapa bedri, izcēla dabiskos akmeņus, kas te vietām atklājas jau 20—40 cm dziļumā, un novietoja tos izraktās bedres malās. Virs pamatakmeņiem uz uzbertās zemes slāņa paklāja krijas, mizas vai tāsīsis, uz tām guldīja mirušo, apsedzot to tāpat ar krijām, mizām vai tāsīm un uzberot zemes kārtu. Lai samērā seklos apbedījumus (19—84 cm dziļumā no tagadējās zemes virsmas) neizpostītu zvēri vai lopi, virs kapiem novietoja izceltos akmeņus (7. att.).¹⁸ Virs dažiem kapiem akmeņu nebija. Tā kā, rokot vēlākos kapus, parasti nav izpostīti agrākie, domājams, ka uz kapiem virszemē bijis kāds apzīmējums.

Šī Kalniešu lidzenā skeletu kapulauka un tā atsevišķo kapu iekārtojumā manāmas vēl iepriekšējā perioda uzbērtu uzkalniņu kapu reminiscences. Zināma līdzība vērojama ar Krapes Lejasokēnu kapu uzkalniņu, kurš ir gan uzbērts, bet kuram tāpat ziemeļos pie akmeņu gredzena pieslēdzās akmeņu iežogojums ar VII—VIII gs. apbedījumiem.¹⁹ Lībiešu vai igauņu akmeņkrāvumu kapu ietekmei uz Kalniešu tipa kapiem pretēji apgalvojumiem literatūrā varētu būt tikai sekundāra nozīme. Pirmkārt, jau ar mūsu ēras sākumu šīnī apvidū ir tikai baltu uzkalniņu kapi, otrkārt, svarīga

nozīme ir Piedaugavas akmeņainajai zemei, treškārt, starp agrājiem baltu uzkalniņiem un aprastīto apbedīšanas veidu Kalniešos, tāpat kā starpsenlietām, pastāv kontinuitāte.

Pa visu kapulauku, sevišķi tā malās un virskapiem, sastopamas oglītes, pelni, degušo kauldrumslas un sadauzīto māla trauku lauskas. Tā rāda, ka, apglabājot mirušos, rikoti bēru mielās ar ugunsritiem. Arī vietējā etnografiskā tradīcijā līdzīga. Tā Sēlpilī mirušajam viņšaulē derēja tikai sadauzītie trauki.²⁰ Veļu laikā virs kapiem likti ēdiens un dzēriens vēl XIX gs., bet pie kapsētas bēru mielasts turēts vēl XIX un pat XX gs.

Kapulaukā, sevišķi tā perifērijā, vairākkārt atzīstas atsevišķas senlietas — cirvji (5. att.), zobeni (6. att.), naži, īleni, sirpji. Daļa no tām bijus ugunī, jo redzama uguns patina (XI tab.: 7, 12, 13). Kapulauka dienvidrietumu malā 23 cm dziļumā atrasts apdegušu senlietu glabājums: samērā lēzena trauka lauskas (XII tab.: 6), otra poda lauskas, dzelzs nazis (IX tab.: 3) un dzelzs īlens (XI tab.: 11). Daļa no pieminētajām lietām, sevišķi apdegušās, kā arī tās, kas atrastas starp akmeņiem un pie kapiem netraucētā stāvoklī, jāuzskata par ziedojumu. Šī tradīcija atspoguļota arī latviešu tautasdziesmās ar daudzajiem variantiem par atpirkšanos no nāves un dažādām nelaimēm. Ar ziedojumu kapulaukā centās piepildīt arī citas vēlēšanās. Ilustrācijai minēsim pāris tautasdziesmas. Pirmā no tām pierakstīta arī Kalniešu apkārtnē

Sviežu cirvi, veļ' akmeni	Es iemetu kapsētā
Savā kapa vietīnā;	Sava tēva zobentiņu;
Lai rūst cirvis, pel akmenis	Lai sarūsē, lai sapel,
Nekā manis auguminis.	Kam bāliņš dižs neaug.
(27333.1 un var. Kandava, Kābīle (2x), Pļaviņas)	(Latvju dainas, 10, Talsi, Nr. 4292)

Senlietu glabājumi kapulaukos Latvijā sevišķi izplatīti ar V gs., piemēram, Dobeles rajona Gailīšu²¹, Cibēnu²² un Rūsīšu—Debešu²³ kapulaukos.

2. att. 4., 1., 2. un 3. kaps (vīriešu) no dienvidrietumiem.
Рис. 2. Мужские погребения № 4, 1, 2 и 3 с юго-запада.

3. att. 32. kaps (sievietes) no rietumiem.
Рис. 3. Женское погребение № 32 с запада.

Tie turpinās līdz pat XIII gs.: 4 šķēpu ziedojums Bāļu kapulaukā²⁴, dažādu senlietu ziedojumi Katlakalna, Pļavniekkalna, Jēkabpils Boķu, Aizkraukles Lejasbitēnu kapulaukos, t. s. simboliskie apbedījumi Ludzas Odukalnā²⁵ un Pildas Nukšu²⁶ kapulaukos, sievietes rotu un vērējamo skriemeļu ziedojums mirušajam vīrietim Madonas rajona Oliņu un Jēkabpils rajona Lejasdopeļu kapulaukos²⁷ u. c. Vēlāk šo tradīciju kapulaukos nesastop, par to klusē arī rakstītie avoti. Arheoloģisko un folkloras materiālu sakrišana, ko papildina vēl lingvistiskie apsvērumi²⁸, norāda uz dažu latviešu tautasdziesmu senumu. No otras puses, minētais folkloras un arheoloģiskais materiāls viens otru izskaidro un papildina. Atzīmēsim, ka senlietu glabājumi kapulaukos pazīstami arī Igaunijā (Kambjā, Kardlā)²⁹, Lietuvā (Prišmančos, Lazdīninkos un citur)³⁰; A. Spicins tos konstatē arī Tambovas, Rjazanas un Vjatkas rajonos.³¹

Kalniešu otrajā kapulaukā izpētīti 33 kapi, bet kopā ar izpostītajiem to bijis ap 40. Gandrīz vi-

siem mirušajiem dots līdz daudz senlietu. Tātad starp apbedītajiem šīs teritoriālās kopienas locekļiem mantiskā diferencēšanās vēl nav bijusi liela. Mirušie guldīti svētku tērpā. Par to bez daudzajām senlietām liecina arī greznās vīriešu galvas segas, vilnas un linu audumu atliekas un citas detaļas. Apbedīšana svētku tērpā ir parasta arī latviešu etnogrāfiskajā un folkloras materiālā.³²

Vīriešiem, izņemot bērnus (23. kaps un izpostītais kaps ar apocītēm), doti līdz dzelzs darbarīki un ieroči — parasti dzelzs šaursmens cirvis (VIII tab.), vienasmens zobens, duncis vai nazis (IX tab.) un viens vai, biežāk, divi šķēpi (9., 10. att.; X tab.). No rotām vīriešiem raksturīgas bronzas stopasaktas ar paplašinātu pēdu (IV tab.: 1,2), ar magoņgalvu galiem (IV tab.: 3,6), pūcēssaktas ar sudraba plātejumu (IV tab.: 4, 5, 7, 7^a, 7^b), kā arī bronzas krustadatas (V tab.: 3,4) un dzelzs spieķadatas (V tab.: 8,9) drēbju saspraušanai. Aproces ar vāļu galiem (VI tab.: 4, 6, 7, 8) un dobās aproces ar sašaurinātiem galiem (VI tab.: 9, 10) vīrieši nēsāja uz kreisās rokas pa vienai. Ap vidu bija apjostas jostas, no tām saglabājušās parasti tikai sprādzes (V tab.: 17—20). Sievietēm parasti doti līdz dzelzs sirpji vai rauķņi (XI tab.: 1—9) un īleni (XI tab.: 10), bet no rotaslietām — bronzas kaklagredzeni ar seglu un kāša galiem, ar noplacinātiem vai ar četrskaldņu galiem (III tab.: 4—8). Nēsātas arī dzintara krelles (III tab.: 2—3). Uz katras rokas pa vienai bija uzmauktas bronzas maņšetveida (VI tab.: 15—18), lentveida (VI tab.: 13, 14) vai vāļveida (VI tab.: 5) aproces. Apģērba saspraušanai kā vīrieši, tā sievietes izmantoja krukadatas (V tab.: 1, 2, 5, 6), bet pirkstus greznoja ar bronzas spirālgredzeniem (V tab.: 11, 12). Lietas kapos novietoja tā, kā tās nēsāja dzīvē.

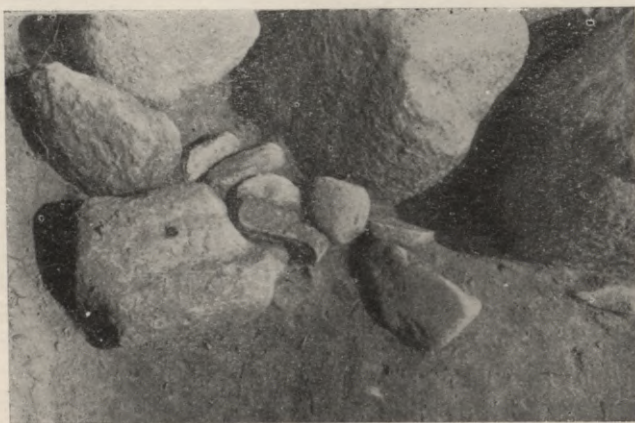
Pavisam kapulaukā iegūta 231 senlieta un 164 māla trauku lauskas.

Līdzīgas senlietas un līdzīgs apbedīšanas veids konstatēts vairākos citos pētītajos kapulaukos,

4. att. Akmeņu iežogots laukums kapulauka ziemeļu daļā, kur atsegts 26., 27. un 32. kaps, fotografēts no ziemeļiem.
Рис. 4. Огороженная валунами небольшая площадка (на северной стороне могильника), внутри которой обнаружены 26-е, 27-е и 32-е погребения (сфотогр. с севера).

piemēram, Aizkraukles Lejasbitēnos³³, Kokneses Auliciemā³⁴, Ķeipenes Saliņās³⁵, Baižkalna Upmalos³⁶, Līvānu Veiguros³⁷, Nautrēnu Smiltainē³⁸, Krustpils Mantas kalniņā³⁹ un Pļaviņu Priedainē⁴⁰. Pamatojoties uz tipoloģiskajām, salīdzināmajām un citām analizēm, tie tiek datēti ar VI—IX gs. Tā kā līdzīgs apbedījuma veids un senlietas šīnī teritorijā vēlākajos gadsimtos pieder rakstītos avotos minētajiem un antropoloģiski pamatotajiem latgaļiem, tad šie kapulauki, tāpat kā Kalniešu

5. att. Cirvis — ziedojums kapulaukā *in situ*.
Рис. 5. Топор *in situ* — пожертвование в могильнике.

otrais kapulauks, piederējuši latgaļiem, kam cieši sakari ar sēļiem un arī zemgaļiem. Jāpiezīmē, ka Kalniešu otrā kapulauka kauli antropoloģiskajiem pētījumiem bija maz noderīgi, jo saglabājušies ļoti slikti.

Tā kā rotaslietu formas, salīdzinot ar darbarīkiem un ieročiem, ir mainīgākas,⁴¹ datēšanai labāk padodas Kalniešu rotas.

Pūcessaktas, kas atrastas 15. un 23. kapā, pamatojoties uz saktu un pārējo senlietu analīzi, var datēt ar VIII gs. pirmo pusi (IV tab.: 4, 7, 7^a, 7^b).⁴² Savrupatrastā pūcessaktas poga tipoloģiski vēlāka un attiecināma uz VIII gs. otro pusi (IV tab.: 5).⁴³

Bronzas stopasakta ar magoņgalvu galiem un slīpgrebuma tehnikā veidotu loku un stiegru (IV tab.: 6) tiek datēta ar VIII gs. otro pusi, jo VII gs. slīpgrebums ir asāks, reljefāks, bet IX gs. tas pāriet jau gravējuma vai štancējuma tehnikā.⁴⁴ Salīdzinājumam noder Mērdzenes Dzērvjos savrupatrastā un Pildas Nukšu 90. un 133. kapa stopasaktas, kuras tiek datētas ar VIII gs.,⁴⁵ 800. g. un ar IX gs.⁴⁶ Kalniešu savrupatrastajai stopasaktai ar magoņgalvu galiem līdzīga sakta, tikai ar dzelzs adatu, atrasta 24. kapā (IV tab.: 3) kopā ar dzelzs lietām un bronzas stieples fragmentu. Tātad arī 24. kaps datējams tāpat ar VIII gs. otro pusi.

24. un 25. kapā mirušie apbedīti vienlaicīgi, un dzelzs uznavas šķēpi un cirvji tiem līdzīgi. Tāpēc arī 25. kaps jādatē ar VIII gs. otro pusi. Tam par

labu vēl runā 25. kapa bronzas krustadatas (V tab.: 4) un bronzas aprocē ar vāļu galiem un pinuma rotājumu (VI tab.: 7). Uz šo pašu laiku attiecināms arī 1. kaps. Kā 25. kapa, tā 1. kapa dzelzs šķēpi, cirvji un bronzas krustadatas ir līdzīgi. Abām krustadatām ir noplacinātas pogas, bet plāksnes vidū rombisks padziļinājums, kas sadalīts 4 rombiņos, ar maziem konusveida izcēlumiem pogu vidū (V tab.: 3, 4). Šādas adatas izplatītas visvairāk zemgaļu teritorijā. Bet Kalniešu 1. kapa adatai mugurpusē ir saulišu un trīsināto līniju krustu rotājums, tāpat kā Ķeipenes Saliņu, Aizkraukles un Boķu adatām. Iepriekšējā posmā krustadatām ir galvenokārt bumbenes galos un vidū iegriezts vai gluds rombs, bet pēc VIII gs. krustadatas vēl vairāk noplacinās, un kopš šī laika parastais krustadatas tips Latvijā ir adatas ar plakanām, apaļām ripām un sudraba platējumu.⁴⁷ Tā kā 1., 2. un 3. kaps ir vienlaicīgi, tie visi datējami ar VIII gs. otro pusi.

Bronzas aprocēm ar vāļu galiem un pinuma rotājumu (kāda atrasta jau pieminētajā 25. kapā) ir ilgāks eksistēšanas laiks, jo tās atrastas kā VIII gs. pirmās, tā arī otrās puses apbedījumos. Citos kapulaukos tās sastop arī VII gs. kapu kompleksos. Kalniešu aprocēs ar skaldņotiem vāļu galiem 28. kapā (VI tab.: 8) un savrupatradums (VI tab.: 4) jādatē ar VIII gs. pirmo pusi, jo 28. kapa stopasakta ar noplacinātu pēdu, saulišu un likloču trīsinātās līnijas rotājumu un reljefi skaldņoto stiegru (IV tab.: 1) līdzīga VIII gs. pirmās puses Ķeipenes Saliņu 1. kapa saktai.⁴⁸ Līdzīga, varbūt drusku vēlāka sakta (uz vēlāku laiku norāda stiegras lēzenākais skaldņojums un noplacinātās pēdas taisnstūra forma) nāk no Kalniešu 16. kapa (IV tab.: 2). Uz nelielu laiku starpību starp 28. un 16. kapu norāda kā dzelzs lietu salīdzinājums, tā arī 16. kapa atrašanās virs citām

6. att. Vienasmens zobens — ziedojums kapulaukā *in situ*.
Рис. 6. Однолезвийный меч *in situ* — пожертвование в могильнике.

kapam piederīga agrās formas kaklagredzena ar seglu un kāša galiem (III tab.: 6).

No Kalniešu trim bronzas kaklagredzeniem ar seglu un kāša galiem, kas ļoti izplatīti Austrumbaltijā, diviem gali ir aptīti ar bronzas trīsšķautņu stiepli (18. kapā — III tab.: 8 un pie 15. kapa, kas tika datēts ar VIII gs. pirmo pusi — III tab.: 6). Tā kā šo kaklagredzenu segli ir mazi, ar izceltu vidusdaļu un to gali notīti ar šķersgriezumā noplacinātu trīsšķautņu stiepli, tad tie pārstāv šo kaklagredzenu agrās, tomēr ne sākotnējās formas un datējami ar VIII gs. pirmo pusi.⁴⁹ Trešajam šī tipa kaklagredzenam no 6. kapa loks ir ar lēzenām skaldnēm (III tab.: 7). Tas, tāpat kā noplacinātās manšetveida aproces ar dobo šķautni (VI tab.: 18) un bronzas kruķadatas ar bronzas noplacinātās trīsšķautņu stieples aptinumu (V tab.: 1, 2), liek attiecināt šo kapu uz VIII gs. otro pusi.⁵⁰

29. kapā atrastais mazais bronzas kaklagredzens ar maziem četrskaldņu galiem un galos tordētu loku (III tab.: 4) u. c. lietas raksturīgas VIII gs. Šķiet, tāpēc arī 29. kaps attiecināms uz VIII gs. pirmo pusi.

22. kapa bronzas kaklagredzens ar drusku paplašinātiem un noplacinātiem, šķersgriezumā trīsšķautņu galiem raksturo šī tipa kaklagredzenu agro formu. Tam uz loka bijis iegravēts skujiņu rotājums, kas izdzisis (III tab.: 5). Šādi gredzeni atrasti Mērdzenes Dzērvju 1. kapā, Zvirgzdenes Kivtu 2. kapā, Nautrēnu Smiltaines 24. kapā. Spriežot pēc pārējā kapu inventāra — kruķadātām, spirālgredzeniem un manšetveida aprocēm ar dobo šķautni, šie kapi attiecināmi uz VIII gs.

Jāpiezīmē, ka manšetveida aproces ar dobo šķautni eksistē vienlaicīgi ar tipoloģiski agrākajām aprocēm ar masīvo šķautni. Tās ir dažādas kā pēc lieluma, tā arī pēc saulišu, trīsinātās līnijas un svītriņu rotājuma dažādām kombinācijām. Tikai pēc VIII gs. tās iegūst arvien noplacinātākas formas un tikai dobo šķautni (sal. VI tab.: 15—18).

VIII gs. otrajai pusei jāpieskaita 26. un 27. kaps, virs kuriem bija kopējs akmeņu krāvums. 26. kapa dobajai aprocei ar šķersrievu joslām, kuras sadala lēzenas skaldnes (VI tab.: 10), līdzīga atrasta 4. kapā (VI tab.: 9).⁵¹ Visos trijos pieminētajos Kalniešu kapos ir līdzīgi dzelzs cirvji, iedzītņa šķēpi un pašie vienasmens zobeni. Šiem zobeniem gals vēl nav tik plats kā IX gs. 27. kapa zobenam saglabājies maksts uzgalis, kas veidots no šķersgriezumā trīsšķautņu bronzas stieples. Līdzīgi uzgaļi iegūti Taurenas 4. kapā, Kapiņu Kristapēnos, Pildas Nukšu 75. un 90. kapā. Pēc zobenu formas un citām kapu senlietām tie tiek datēti ar VIII gs. beigām vai IX gs. Tie bijuši ādas vai koka makstis.

Kalniešu kapulauka eksistēšanas beigu posmam pieskaitāms sapostītais 14. kaps. Tas atradās virs 15. kapa, kurš datēts ar VIII gs. pirmo pusi. Maz ticams, ka 14. kaps tika ierīkots tūlīt pēc 15. kapa. Stratigrafiskie apsvērumi ļauj attiecināt 14. kapu apmēram uz 800. g., lai gan 14. kapa kruķadati,

zvaniņiem, spirālgredzenam, važiņai un lentveida aprocēm analogijas var atrast arī VIII gs. kapos (Nautrēnu Smiltainē, Aizkraukles Lejasbitēnos).

Viens no agrākajiem Kalniešu kapiem ir 10. kaps. Uz to norāda dzelzs kruķadati (V tab.: 6). Lai gan dzelzs kruķadatas bez bronzas stieples aptinuma un ar aptinumu sastopamas vienlaikus, tomēr pirmās ir visumā no VII gs. un pat varbūt vēl agrākas. Šķersgriezumā apaļa bronzas aproce no kaklagredzena (VI tab.: 12) var arī nepiederēt šim kapam. No kaklagredzena izveidotās aproces atrastas, piemēram, Jēkabpils Boķos, Aizkraukles Lejasbitēnos un Aizkrauklē. Arī 10. kapa virziens DR—ZA ir atšķirīgs no parastā Kalniešu viriešu ZR—DA virziena. Tāpat vienīgi 10. kapā likti 2 samērā nelieli iedzītņa šķēpi (citos — 1 iedzītņa un 1 uznavas vai tikai 1 uznavas). Šie apsvērumi ļauj pieņemt 10. kapu par vienu no agrākajiem un datēt to apmēram ar 700. g.

Salīdzinot Kalniešu kapu inventāru un arī savrupatrastās lietas ar citiem līdzīgiem kapu kompleksi, kā arī izsekojot atsevišķu rotaslietu attīstībai, jāsecina, ka Kalniešu otrais kapulauks izmantots no VII gs. beigām līdz IX gs. sākumam, tāpat drusku vairāk par simt gadiem. Pēc tam mirušie apbedīti jau pieminētajā 400 m attāļajā Aizelkšņu kapulaukā.

Kalniešu otrā kapulauka inventāra datēšanai ņemti vērā kapu kompleksi, stratigrafiija, situācija, senlietu tipoloģija un to ierakšanas laiks. Tas tomēr nenozīmē, ka līdzīgas senlietas Kalniešos, tāpat kā citās vietās, nevarēja parādīties agrāk un saglabāties ilgāk. Tā savrupatrastajai bronzas rotadati ar noplacinātu un pagarinātu galvas daļu (V tab.: 7) līdzīga atrasta Zvirgzdenes Kivtu 4. kapā, ko datējam apmēram ar 800. g. Gredzentiņam ar tikliņa motīvu (V tab.: 14) līdzīgs atrasts Mērdzenes Dzērvju 3. kapā uz VII gs. otrās puses kaklagredzena. Važiņas ar trīsstūra mēlītēm (VII tab.: 4) atrastas arī Ķeipenes Saliņu 6. kapā, ko datējam ar VII gs. otro pusi.

Tabula par Kalniešu otrā kapulauka apbedījumiem, to dzimumu, virzienu, dziļumu un apbedīšanas laiku sniegta 52.—53. lappusē. Salīdzinot šo tabulu ar kapu situāciju, var secināt, ka vispirms apbedīšanai tika izmantota uzkalniņa vidusdaļa, pēc tam perifērija un daži kapi ierakti atkal centrā tuvumā virs agrākajiem kapiem. Tabula arī rāda, ka kapu virziens viriešiem ZA—DR, bet sievietēm DR—ZA (ar novirzieniem) kļūst stabilāks VIII gs. otrajā pusē.

Ņemot vērā etnografiskos un folkloras⁵², kā arī arheoloģiskos⁵³ un statistiskos apsvērumus⁵⁴, ir pamats pieņemt, ka Kalniešu otrajā kapulaukā apbedīti nelielas teritoriālās kopienas — varbūt viena ciema locekļi, proti, 2—3 saimju vai ģimeņu 3—4 paaudzes, pie kam viens cilvēks miris vidēji ik pa trim gadiem. Attiecīgo dzīves vietu pagaidām nav izdevies droši konstatēt. Ap 3 km uz dienvidaustrumiem atrodas nēizpētītais pilskalns Avotiņ-

kalns, kurā ap 50 cm biezs mitņu slānis. Šeit at-
rasto bezripas māla trauku lauskas ar apmesto
virsmu varētu attiekties arī uz VII—IX gs., lai
gan tās Latvijā parādās daudz agrāk un iesniedzas
arī vēl mūsu ēras II g. t. sākumā. Tomēr pieņemti,
ka Avotiņkalns bijis Kalniešu otrajā kapulaukā
apbedīto dzīves vieta, pagaidām vēl pāragri.

Tādi parastie darbarīki kā cirvis viriešu kapos
un rauknis vai sirpis sievietu kapos, tāpat šī laika
citu pētīto pieminekļu un sevišķi A. Rasiņa seno
labības graudu un nezāļu analīze vedina domāt
par līdumu, atmatu un tīrumu zemkopību kā
galveno saimniecības veidu. Par aitu, liellopu un
zirgu izmantošanu liecina vilnas audumu atradumi
Kalniešu otrajā kapulaukā, kā arī zirgu, liellopu
un aitu kauli blakus esošajā bronzas laikmeta
Kalniešu pirmajā kapulaukā.

Iegūtās dzelzs un sevišķi bronzas un sudrabotās
senlietas raksturīgas VII—IX gs. latgaļiem un at-
šķiras no zemgaļu, kuršu vai libiešu senlietām.
Tātad tās galvenokārt ir vietējo kalēju darbs. Vai-
rāku dzelzs un tērauda priekšmetu spektrālā ana-
līze parādīja, ka tajos tikko jauzams niķeļa pie-
jaukums (zobens no 27. kapa — IX tab.: 11, cirvis
no 2. kapa — VIII tab.: 9 un no 16. kapa —
VIII tab.: 8) vai arī priekšmeti tīri no niķeļa u. c.
elementu piemaisījuma (uzmavas šķēps no 11.
kapa — X tab.: 11). Līdzīgu rezultātu deva arī
vietējo kricu analīze. Tas vedina domāt, ka minētā
parādība raksturīga vietējai produkcijai.⁵⁵ Nav
pieturas punkta, ka šie kalēji būtu tieši kādi no
kapulaukā apbedītajiem. Domājams, ka tehniski
labi izstrādātās senlietas gatavotas kādā no lielā-
kajiem centriem — vienā no tuvākajiem šī laika
pilskalniem.

Ilustrācijai atzīmēsim dažu dzelzs senlietu me-
talografiskās analīzes rezultātus.⁵⁶ Tā Kalniešu
5. kapa šaurasmens cirvim (VIII tab.: 10) dzelzs
asmens virsotnē piemētināta tērauda plāksnīte.
Asmens ir rūdīts un pēc tam atlaidināts. Apskatot
virsošnes mikrostruktūru, var redzēt blakus ferīta
slānim sorbītu ar martensīta orientāciju. Ferīts
satur vairāk sārņu nekā sorbīts. Brinela cietība
HB termiski apstrādātajā vietā ir 225—250, bet
cirvja priekšējā galā blakus kāta caurumam — 102.
Priekšējā gala makrostruktūra ir šķiedraina, ne-
vienlīdzīga, ar redzamiem sārņu ieslēgumiem. Kāta
vieta izveidota saliecot un pārliktais gals tik labi
piemētināts cirvja ķīlim, ka makrostruktūrā grūti
saredzēt sametināšanas vietas līniju. Cirvis tagad
sver 675 g, bet, ievērojot vidējos korozijas bojāju-
mus, droši vien sveris ap 750 g. Atzīmējams, ka
analogi analīzes rezultāti ir Ķentes vēselajam cir-
vim.⁵⁷ Arī Kalniešu 25. kapa iedzītņa šķēpa ar
atskabargām (10. att.: 2) un Ķentes šķēpa analīzes
rezultāti ir līdzīgi.

Vietējo rotkaļu prasmi raksturo VIII gs. pūces-
saktas (IV tab.: 4, 5, 7, 7^a, 7^b).⁵⁸ To pagatavoša-
nai izmantota dzelzs, bronza, sudrabs, alva un zilie
stikliņi, lietojot liešanu, kalšanu, plātēšanu ar sud-

rabu, gravēšanu, lodēšanu, cilpošanu, kniedēšanu
un caurumiņu izsišanu. Šīs pūcessaktas, no kurām
zināmi 24 eksemplāri, VII—IX gs. izplatītas la-
gaļu un kuršu teritorijā, pie kam latgaļu pūces-
saktas atšķiras no kuršu pūcessaktām. Igaunijā Ra-
ias rajona Kunilepā un Lietuvā Kaišodoras rajonā
Kapitoniškos atrastās pūcessaktas ir vai nu ievē-
tas no latgaļu teritorijas, vai arī izgatavotas pa
latgaļu pūcessaktu paraugiem.

Dzelzs, tērauda un krāsaino metālu apstrādā-
šanas tehnika, kā rāda arī Kalniešu senlietu analīze,
bija augstā līmenī un līdzīga tālaika kaimiņzem-
tai skaitā Krievzemes un Skandināvijas metālu
apstrādāšanas tehnikas līmenim.

Pavisam Kalniešu otrajā kapulaukā pārstāvēti
24 bronzas, dzelzs, sudraba un dzintara rotaslieti.
9 dzelzs un tērauda darbarīku un ieroču un 2 mā-
trauku veidi.

Dažāda lieluma māla trauki darināti bez po-
nieka ripas (XII tab.). Tie bija paplašināti
augšu, ar mazu profilējumu ārpusē metālu
iemaļas.⁵⁹ Trauki labi apdedzināti. Lai karstumā
tie neplaisātu, mālam piejaukti mazi smilšu gra-
diņi. Trauku sienīgas līdz 1 cm biezas, dibens plā-
kans, virsma gluda. Šādi podi bija tradicionāli
Kalniešu kapu trauki, jo citu formu, izņemot
lauskas, kas rotātas ar sīki iespiestu zobiņu rī-
dām (XII tab.: 1), šeit nav.

Kapos vairākkārt atrastas vienkārtņi austa linu
auduma (VI tab.: 6; VII tab.: 8)⁶⁰ un četrkārt-
trīnīti austa vilnas auduma (IV tab.: 7^b; VII tab.:
9; 10. att.: 3)⁶¹ paliekas. Tā kā vienos un tajos
pašos kapos ir vilnas un lina auduma paliekas
(13. un 23. kapā), domājams, ka nēsātas vilnas
virsdrebes un lina apakšdrebes. Tā zēnam 23. kapā
ar 148 g smago pūcessaktu, zem kuras saglabā-
jies rupjš vilnas audums (IV tab.: 7^b), tika
sprausta virsdrebes uz krūtīm. Tanī pašā kapā
bronzas aproces saglabājies ļoti smalks lina au-
dums, domājams, no lina krekla (VI tab.:
VII tab.: 8).

Viriešiem vairākkārt konstatētas vilnas gal-
segas, kas izrotātas ar bronzas spirālēm, aude-
tēm un gredzentiņiem vai arī važiņām. Virs pie-
karājās bronzas zvaniņi (VII tab.: 1, 2) vai trī-
stūrīši važiņās (VII tab.: 3, 4), piemēram, 1.
3. un 5. kapā. 3. kapā uz pieres pie vilnas gal-
segas bija 1—1,5 cm plata audenīte, kurā iestip-
rāti gredzentiņi (VII tab.: 5). Audenīte ap-
gājusi 4 rindās. Ar krāsainu 1 cm platu celti-
bija apsieti bronzas zvaniņi uz pieres pie vil-
galvas segas 1. kapā. 23. kapā vilnas auduma
vas segai priekšpusē bija trīsriindu bronzas spi-
rālītes pa posmiem sasaistītas ar 4 gredzentiņiem
spirālītēm cauri izvērti divkārti šķēterēti vil-
pavedieni (VII tab.: 6, 7, 7a).⁶²

Vilnas pīnītes bija 5. un 24. kapā, pie kam
kapā ar pīnīti pie apģērba piesaistīta stopasak-
pēda (IV tab.: 3).⁶³

5. kapā konstatēta kājautu, bet 4. un 5. kapā

ādas apavu paliekas. Turēt sīkāk raksturot tos nav iespējams, jo atradumi pārāk fragmentāri.⁶⁴

Katrā vīrieša kapā liktie ieroči, tāpat kopapbedījumi liecina par biežajām cīņām, kas raksturīgas kopienas sairuma un šķiru veidošanās periodam Latvijā. To, ka 24. un 25. kaps (XIX tab.: 3, 2; 7. un 8 att.) ir kopapbedījums, norāda kopējā bedre, kopējais akmeņu pārsegums un blakus guldītie pusbūža vīrieši (24. kapā ne vecāks par 25 gadiem un 25. kapā 30—40 gadus vecs) ar vienādiem ieročiem. Iespējams, ka tie krituši kopējā cīņā pret uzbrucējiem. Līdzīgs izskaidrojums arī 1., 2. un 3. kapam (XIII tab.: 1—3). Cīņu rezultātā vairākkārt nodegušās nocietinātās pils vērojamas šī laika Ķentes, Tanīsa, Asotes, Dignājas, Daugmales, Mežotnes un Oliņkalna pilskalnu pētījumos. Par briesmu gadījumiem un cīņām liecina šī laika rotu un ieroču depozīti. To apliecina arī rakstītās ziņas.⁶⁵ Tātad uzskats par mierīgu kaimiņu sadzīvi šīn laikā pieņemams tikai daļēji. Lībiešu vai igauņu akmeņu krāvumu izžušana un līdzeno skeletu kapu parādīšanās ar baltisko inventāru ir jāizskaidro gan ar sabiedriskās attīstības, asimilācijas, gan ar tiešām etniskām izmaiņām, turklāt nereti cīņu rezultātā.

8. att. 24. un 25. kaps (vīriešu kopapbedījums) no ziemeļiem.
Puc. 8. Совместные мужские погребения № 24 и 25 с севера.

un kātam apkārt linu vai kaņepāju aukliņu tā, kā to dara, piesienot maksšķeres auklu aķim (10. att.: 1,2). Kāts bijis ozola vai oša. Tā kā šķēpu gali atradās bedres galos vai nu pie kāju pēdas, vai pie galvas, var aprēķināt šķēpu aptuveno garumu, kas nav lielāks par bedres garumu. Tas lielāks par cilvēka augumu, bet parasti drusku īsāks par 2 m.

Kā savrupatradums kapulaukā iegūts dzelzs smailis ar uznavu un deguša koka paliekām uznavā (10. att.: 4). Tas varētu būt šķēpa kāta apakšējais uzgalis. Tādus šķēpus bija ērti atpūtas laikā vai citos gadījumos iespraust zemē. Līdz ar to šķēpa kāts nekļuva mitrs vai netīrs un tas cīņājam bija ļoti svarīgi.

Kalniešu otrajam kapulaukam garām gāja nozīmīgais sauszemes un Daugavas ūdens ceļš. Tas ir viens no imesliem, kāpēc Daugavas krastos tik daudz arheoloģisko pieminekļu un ievesto senlietu. Liekas, ka bronza un sudrabs kā jēlmetals nākuši no Piedonavas zemēm un Transsilvānijas, kur ir šo metālu atradnes. Jāpiezīmē, ka šis ceļš kā pilnīgi regulārs un nepieciešams kļūst jau mūsu ēras sākumā, kad Latvijas teritorijā ieviešas bagātīgie vietējo bronzas senlietu un ar V gs. arī vietējo sudrablietu atradumi. Dzelzi, kā tas konstatēts izrakumos un metalografiskajās analizēs, jau mūsu ēras sākumā ieguva no vietējās purva rūdas. Dzintara krelles (III tab.: 2,3), kas atrastas Kalniešu kapulaukā, nākušas no Baltijas jūras piekrastes, pie kam no kuršu teritorijas, kur tās bieži sastopamas arī jau agrākajos posmos, piemēram, Mazkatužu, Kapsēdes un Ģeistautu kapulaukos. Arī zilie stikliņi, kas ievietoti pūcessaktas sudraba platējuma caurumiņos (IV tab.: 4), ir ievesti. Klaiņpēdas apgabals ir viens no šādu zilo stikliņu atradšanas centriem. Interesanti, ka pūcessaktas, kas atrastas Kalniešu kapulaukā, izplatītas arī pie

7. att. 24. un 25. kaps (vīriešu kopapbedījums) no dienvidiem. Kapu kājgals atsegts, augšējā daļa zem zemes un akmeņu seguma.
Puc. 7. Совместные мужские погребения № 24 и 25 с юга. Вскрыта нижняя часть погребений, верхняя часть — под слоем земли и камней.

Tuvcīņā tika izmantoti cirvji, vienasmens zobeni, šķēpi, bet tālcīņā — metāmie šķēpi, kas parasti bija ar atskabargām (9. att.; 10. att.: 1,2). Tā kā daudziem vīriešiem doti līdz abu veidu šķēpi, tad var pieņemt, ka cīņā visi vispirms izmantoja metāmos šķēpus, tad pārgāja tuvciņā.

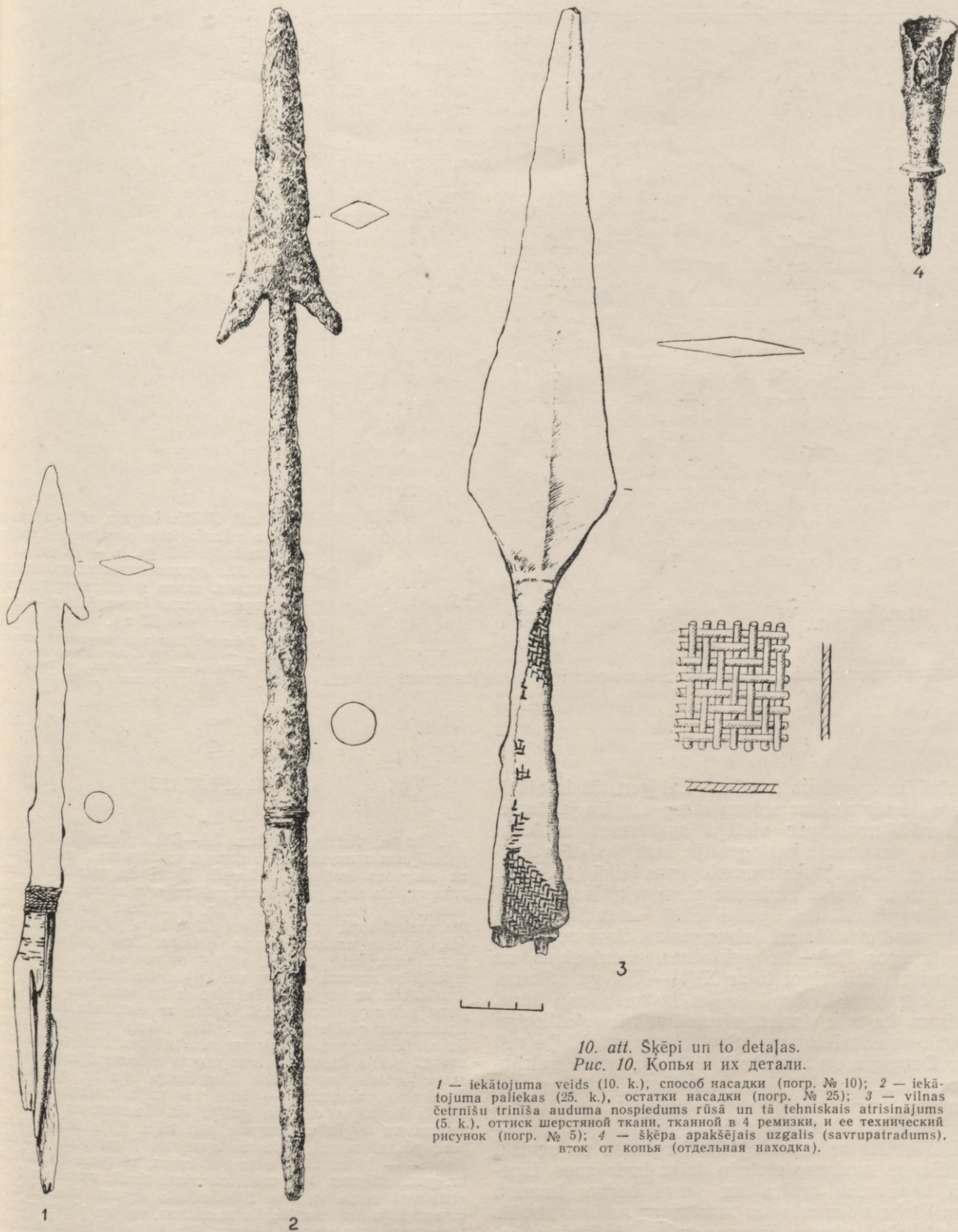
Šķēpu gali iestiprināti kātā, gan iedzenot uznavā nagliņu (X tab.: 3), gan aptinot iedzītnim

1 2 3 4 5 6

9. att. Iedzītņa šķēpi ar atskabargām un iekātojuma paliekām pirms konservēšanas.

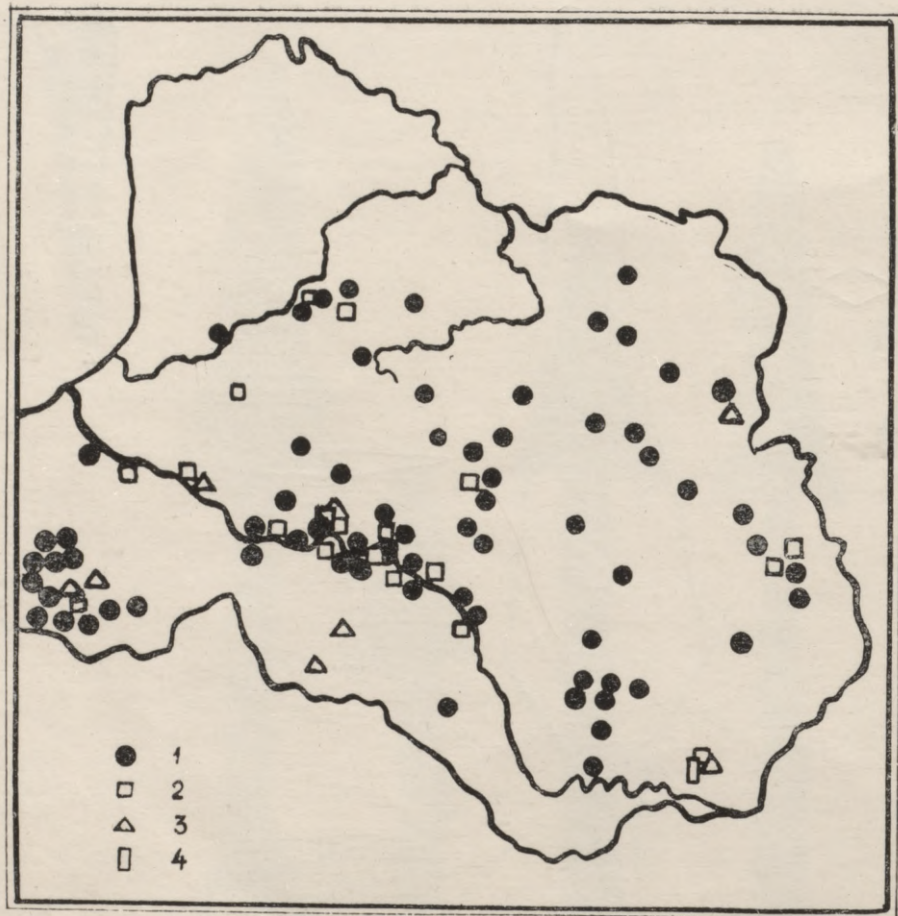
Рис. 9. Копья с зазубринами и остатками древков до консервации.
 1 — 12. к., погр. № 12; 2 — 10. к., погр. № 10; 3 — 4. к., погр. № 4; 4 — 3. к., погр. № 3; 5 — 2. к., погр. № 2; 6 — 1. к., погр. № 1.

10. att. Skēpi un to detaļas.

Рис. 10. Копья и их детали.

1 — iekātojuma veids (10. k.), способ насадки (погр. № 10); 2 — iekātojuma paliekas (25. k.), остатки насадки (погр. № 25); 3 — vilnas četrnišu triniša auduma nospiedums rūsā un tā tehniskais atrisinājums (5. k.), отгиск шерстяной ткани, тканной в 4 ремизки, и ее технический рисунок (погр. № 5); 4 — šķēra аракšējais uzgalis (savrupatradums), вток от копья (отдельная находка).

11. att. Pētišie latgaļu, sēļu un zemgaļu arheoloģiskie pieminekļi Latvijas teritorijā VII gs. b. — IX gs. s.

Рис. 11. Археологические памятники латгалов, селов и земгалов на территории Латвии (конец VII в. — начало IX в.).

1 — līdzinātais kapulauks, gruntroftu mēģinājums; 2 — dzīves vieta, поселение; 3 — depozīts, клад; 4 — kulta vieta, место совершения культовых обрядов.

Klaipēdas apgabala kuršiem. Lai gan tās ir atšķirīgas, tomēr zināms sakars starp abējām jaužams.

Norādījumus par vietējo sauszemes satiksmi dod to pieminekļu kartogrāfija, kuri eksistēja Kalniešu otrā kapulauka izmantošanas laikā (11. att.). Lai gan uz kartes atzīmētie pieminekļi ir galvenokārt kapulauki, kas izpētīti labāk,⁶⁶ nav šaubu, ka to tuvumā atradās arī dzīves vietas. Savienojot šos vienlaicīgos Kalniešu apkārtnes pieminekļus uz kartes un salīdzinot to ar XVII—XIX gs. sākuma ceļu kartēm,⁶⁷ kad vēl netika izvēsta ceļu būve, redzam, ka ceļu virzieni visumā sakrīt ar attiecīgo pieminekļu izvietojumu. Sevišķi nozīmīgi bija ceļi gar Daugavu un Aivieksti. Tas apstiprina vairākkārt izteikto uzskatu par mūsdienu Latvijas ceļu senumu, ko pēdējā laikā attiecībā uz IX—XIII gs. pierādījis E. Mugurevičs.⁶⁸

Rēķinoties ar arheoloģisko izrakumu un sevišķi datēšanas moderno metožu drīzu ieviešanos, izpētītā kapulauka centra un senas bedres tuvumā zem kādreiz izmestajām zemēm ar nolūku atstāts 14 m² liels laukums. Tur varētu vēl būt kāds apbedījums, senlietas un organiskās vielas. Līdz ar to nākotnē iespējama efektīvāka iegūto atziņu, sevišķi datējumu, pārbaude.⁶⁹

KAPU APRAKSTS

1. k a p s, virieša, virziens ZA—DR, dziļums 33 cm.⁷⁰ Virapbedījuma zeme un daļēji akmeņu sakrāvums. Skelets gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. Kauli fragmentāri. Krievu roka nolikta slīpi pāri vidum, galvaskauss sabrucis. Ap galvu atradās divrindu važiņa ar 6 br. zvaniņiem. Tie bija uz pēdres sasieti kopā ar krasainu celaini, kura gājusi apkārt galvai, jo zem važiņas atrasts audums. Zem galvas atrasts bērza tās, bet pāri galvaskaussam un važiņai konstatēts šķiedrainis segums — tās vai krijas. Uz krūtīm atradās krustadāta ar noplacinātām pogām un rombisku padziļinājumu galvas pīksnes vidū, aptīta ar vienrindu br. važiņiem. Krustadāta gulēja slīpi, ar galvu vērstā pret labo pleksi. Ar adatu acīm redzot bijis sasprausts tērps. Pāri vidum atradās zontāli gulēja dz. vienasmens duncis ar asmeni uz augšu vērstā spalu pie labajiem sāniem. Zem dunča bija br. spirāles šķiedrainā priekšmeta — ādas vai krijas maksts paliekas. Pie labās kājas celgaļa gulēja dz. šaurasmens cirvis ar asmeni uz augšu un muguru pret kāju. Kāju liela kaula pāri, pēdas tuvumā, sniedzās apmēram 7 cm plata šķiedrainā sloksne — bērza tās, ādas vai krijas, virspusē izrotāta ar br. gredzentiņiem, kuri sakārtoti vienā rindā, apmēram 1 cm atstatumā viens no otra. Šķiedrainais segums bija kā vīdētā zem kāju kauliem. Nebija nosakāms, vai tas pieder mirušajam pārsegam, apaviem vai tērpa. Pie labās pēdas bija 2 šķēpu gali: tuvāk pēdai iedzītā ar 2 atskabargām un apbedījuma paliekām, blakus — uznavas, kurš salūzīs un aizņems zīti tālāk. Šķēpu smailes vērstas uz leju (XIII tab. 2. att.).

2. k a p s, vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 43 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņu sakrāvums. No kauliem uzglabājušies fragmentārs galvaskauss un kāju kauli. Skelets gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī, cieši līdzās 1. kapa skeletam. Zem galvaskausa atrasts br. zvaniņš ar br. vienrindu važiņas paliekām, bez tam vairāki zvaniņi starp 1. un 2. kapa skeletiem. Uz krūtīm bija dz. rotadatas fragments un šķērsām pāri vidum — dz. vienasmens nazis ar spalvu pie labajiem sāniem un asmeni uz augšu. Pie labās kājas ciskas kaula atrasts šaurasmens cirvis ar asmeni pret kāju un kātu uz augšu. Pie labās pēdas atradās dz. uzmavas šķēpa gals un tālāk no pēdas — dz. iedzītņa šķēpa gals ar 2 atskabargām un apsējumu, smailes vērstas uz leju (XIII tab.: 2; XXI tab.: 1; 2. att.).

3. k a p s, 25—60 g. veca vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 40 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņu sakrāvums. No kauliem uzglabājušies galvaskausa paliekas un daļēji kājas. Mirušais guldīts uz muguras izstieptā stāvoklī un bijis pārsegts, jo virs tā atradās deguša dēļa vai krijas gabali. Uz pieres bija krāsainu, apmēram 1—1,5 cm platu audeniņu pinums ar ielocītiem br. gredzentiņiem un br. vienrindu važiņu ar 2 trīsstūra piekariņiem galos. Tās bija galvas tērpas paliekas. Skeletam pret vidu, vairāk labajos sānos, atradās dz. sprādze un šķērsām pāri vidum — dz. vienasmens nazis ar asmeni uz augšu un spalvu pret labajiem sāniem. Naža tuvumā atradās dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu. Pie labās kājas ciskas kaula bija dz. šaurasmens cirvis ar asmeni pret kāju un kātu uz augšu. Pie labās pēdas atrasti divi dz. šķēpu gali: tuvāk pēdai iedzītņa ar 2 atskabargām un apsējumu un blakus — uzmavas, smailes vērstas uz leju (XIII tab.: 3; 2. att.).

4. k a p s, vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 25 cm. Virs kapa bija zeme un daļēji akmeņu sakrāvums. No kauliem uzglabājušies fragmentārs galvaskauss, roku un kāju kauli. Mirušais gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. Kreisā roka bija elkonī saliekta uz krūtīm. Uz kreisās rokas atradās br. doba aproce ar sašaurinātiem galiem, ārpusē šķērsrievu jostas, valējiem galiem uz iekšpusi. Pret vidu šķērsām atradās dz. vienasmens duncis ar koka spala paliekām pie labajiem sāniem un asmeni uz augšu. Pie duncī bija br. sprādze ar dz. mēlīti, bet zem duncī adas jostas paliekas, duncī tuvumā bija dz. fragments ar br. kniedīti. Pie labās kājas ceļgala bija dz. šaurasmens cirvis ar asmeni uz ārpusi un kātu uz augšu, turpat bezripas māla lauskas, bet labās pēdas tuvumā dz. iedzītņa šķēpa gals ar 2 atskabargām un blakus dz. uzmavas šķēpa gals ar staidu rombisku lapu. Šķēpu smailes vērstas uz leju (XIX tab.: 1; XXI tab.: 2; 2. att.).

5. k a p s, 30—40 g. veca vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 28 cm. Akmeņu sakrāvuma virs apbedījuma nebija. No kauliem uzglabājušies galvaskausa un labā ciskas kaula fragmenti. Mirušais gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. Galvaskausa tuvumā atrasts br. vienrindu važiņas fragments ar 2 br. zvaniņiem — galvas tērpas rotājums. Uz krūtīm atradās dz. rotadatas fragments, jostas vietā dz. nazis ar spalvu pret labo sānu un asmeni uz augšu un 2 br. gredzentiņi, pie labās ciskas kaula dz. šaurasmens cirvis ar kāta paliekām un pietu pret kaulu, kāts vērstas uz augšu. Cirvim apakšpusē rūsā bija parupja vilnas abpusīgā četrnišu auduma nospiedums. Kāju pēdu tuvumā bija šķiedrainā priekšmeta fragmenti ar iestiprinātiem br. gredzentiņiem, kas noņemot sadrupa. Pie labās pēdas bija dz. uzmavas šķēpa gals ar smaili uz leju. Tā apakšējā pusē uzmavas rūsā bija uzglabāties rupja vilnas abpusīgā četrnišu auduma nospiedums — līdzīgs nospiedumam pie cirvja. Audums varētu būt no tērpas (XV tab.: 1).

6. k a p s, sievietes, virziens DR—ZA, dziļums 40 cm. Virs apbedījuma akmeņu sakrāvuma nebija. No kauliem uzglabājušies galvaskausa fragmenti, apakšējā žokļa daļa ar zobiem un fragmentāri roku kauli manšetveida aprocēs. Pēc kaulu un aproču stāvokļa spriežot, mirušā gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. Labā roka bijusi elkonī saliekta ar

plaukstu pie zoda, kreisā roka nolikta slīpi pāri vidum. Ap kaklu bija fasetēts br. kaklgredzens ar seglu un kaša galiem, zem galvas br. spirāles, uz katras rokas pa br. manšetveida aprocei: uz kreisās rokas ar galiem uz iekšpusi, uz labās — ar galiem uz ārpusi. Jostas vietas tuvumā bija 2 br. kruķadatas ar br. stieples aptinumu, kā arī 2 dz. fragmenti, adatas iespraustas rupjā vilnas abpusīgā četrnišu audumā, varbūt villainē (XIV tab.: 1; XXI tab.: 3).

7. k a p s, sievietes, virziens DR—ZA, dziļums 30 cm. Virs apbedījuma akmeņu sakrāvuma nebija. No kauliem uzglabājušies galvaskausa paliekas, daži zobi un vienā aprocē rokas kaulu fragmenti. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušā gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī, rokas uz krūtīm. Galvaskausa tuvumā atrasti br. važiņas fragmenti un br. spirāles. Krūšu apvidū konstatētas 2 br. lentveida aproces ar mazliet paplašinātiem galiem uz ārpusi un dz. rotadatas fragments ar br. gredzentiņiem, bet pie labajiem sāniem dz. sirpis vai rauknis ar kātu uz augšu un asmeni uz iekšpusi (XIV tab.: 2; XXI tab.: 4).

8. k a p s, postīts, vīrieša, virziens un stāvoklis nenosakāms, dziļums 40 cm. Virsū akmeņu sakrāvuma nebija. Daļēji uzglabājušies zobi. Tuvumā atrasts dz. šaurasmens cirvis un br. vienrindu važiņas fragments ar br. trīsstūra piekariņu.

9. k a p s, postīts, vīrieša, virziens un stāvoklis nenosakāms, dziļums 25 cm. Akmeņu sakrāvuma virs apbedījuma nebija. No kauliem uzglabājušies 2 skriemeļi. To tuvumā atrasti dz. nazis, dz. rotadatas 2 fragmenti un, tranšeju aizberot, velēnā dz. šaurasmens cirvis. Cirvim vienā pusē rūsā saglabāties vilnas abpusīga četrnišu triniša auduma nospiedums.

10. k a p s, vīrieša, virziens DR—ZA, dziļums 65 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņu sakrāvums. No kauliem uzglabājušies fragmentāri liela kauli. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušais guldīts uz muguras izstieptā stāvoklī. Krūšu apvidū atrasta dz. kruķadata galva, pāri vidum dz. nazis ar spalvu pret labajiem sāniem un asmeni uz apakšu. Pie labās kājas ceļgala durteniski zemē bija dz. šaurasmens cirvis ar kātu uz augšu un asmeni vairāk pret kaulu. Pie kreisās pēdas atrasti 2 dz. iedzītņa šķēpu gali, viens tuvāk pēdai ar 2 atskabargām, otrs — lapasveida, smailes vērstas uz leju. Šķēpam ar atskabargām uzglabāties daļēji ozola kāts. Tā gals, kurā iedzīts šķēpa iedzītis, notīts ar līnu vai kaņepāju divkārsi šķetinātu aukliņu, kura uzglabājusies. Kapa tuvumā atrasta br. aproce, šķēsgriezumā apaļa, bet tās piederība 10. kapam nav droša (XXI tab.: 5).

11. k a p s, vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 68 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņu sakrāvums. Noņemot lielos akmeņus, gaišajās smiltīs iezīmējās tumšāks iegarens, apmēram 1,5 × 0,8 m liels plankums, kuru padziļinot atklājas kaps. Slīpi zemē gar kapa bedres ZR malu bija deguša dēļa paliekas. No kauliem uzglabājušies galvaskausa fragmenti un kreisās kājas fragments. Pēc kaulu un senlietu stāvokļa spriežot, skelets gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. Labajā pusē galvas tuvumā bija dz. uzmavas šķēpa gals ar smaili uz augšu, uz krūtīm dz. spieķadatas galva, pret vidu sadrupis br. spirālgredzens un pie labajiem sāniem durteniski zemē dz. šaurasmens cirvis ar kātu uz augšu. Cirvim apakšpusē rūsā uzglabāties vilnas abpusīga četrnišu trinitī austa auduma nospiedums. Zemāk slīpi pāri vidum atradās dz. nazis ar asmeni uz augšu un spalvu pie labajiem sāniem. Atsegtajam kapam apkārt bija akmeņi — sakrāvuma un izcelto pamatakmeņu atliekas (XV tab.: 2).

12. k a p s, vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 68 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņu sakrāvums. No kauliem uzglabāties daļēji galvaskauss un daži mugurkaula skriemeļi. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušais guldīts uz muguras izstieptā stāvoklī. Cieši pie galvas labajā pusē atrasti 2 dz. šķēpu gali: tuvāk galvai uzmavas, blakus — iedzītņa ar 2 atskabargām un apsējuma paliekām. Šķēpu smailes vērstas uz augšu. Skeletam pret vidu atrasta dz. jos-

tas sprādze un dz. šaurasmens cirvis ar asmeni uz iekšpusi un kātu uz augšu. Uz cirvja rūsā uzglabājies vilnas četrnišu triniša audums, kam pierūsejis klāt arī smalkāka, varbūt linu auduma gabaliņš (XVI tab.: 1).

13. k a p s, sievietes, virziens D—Z, dziļums 70 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņu sakrāvums. Noņemot akmeņus, iezīmējās tumšākas bedres kontūras, dziļāk konstatēts skelets, kas gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. No kauliem uzglabājušies galvaskausa fragmenti, zobu atliekas, mugurkaula skriemeļi, dažas ribas un kreisās rokas kauli. Kreisā roka saliekta pār vidu, labā, spriežot pēc aprocas stāvokļa, uz krūtīm. Uz abām rokām br. aprocas ar vaļu galiem un pinuma rotājumu, gali uz ārpusi. Uz krūtīm atradās 2 dz. kruķadatas ar br. stieples aptinumu, pie labā ciskas kaula dz. rauknis ar smaili uz leju un asmeni uz iekšpusi. Uz raukņa rūsā bija linu auduma — vienkārtņa paliekas (1 cm² 3 pavedieni audu un 12 velku). Pie zoda atrastas br. spirāles; noņemot kaulus, pie apakšējā žokļa atrastas vēl vairākas līdzīgas spirāles, uz tām uzvērta 3 tumša dzintara apaļas krellītes. Tā bijusi kaklarota. Zem galvaskausa atrastas koka paliekas (XVI tab.: 2; XXII tab.: 1).

14. k a p s, postīts, sievietes, virziens nenosakāms, dziļums 28 cm, atradās virs 15. kapa. Virs apbedījuma akmeņu nebija, bet pēc velēnas noņemšanas iezīmējās tumšāks laukums. Starp izjauktajām senlietām bija br. vienrindu važiņas fragments, 4 lielāki un 2 mazāki br. zvaniņi, fragmentāra dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu, br. spirālgredzena fragments, br. lentveida aprobe, otras līdzīgas aprocas fragmenti un br. spirāle. Spriežot pēc aprocēm un pirkstu gredzena, izpostītais kaps piederējis sievietei. Kauli nebija saglabājušies.

15. k a p s, vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 60—70 cm, atradās zem izpostītā 14. kapa. No kauliem saglabājušies galvaskausa fragmenti un labais ciskas kauls. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušais gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. Galvai labajā pusē atradās dz. vienasmens duncis ar spalvu uz augšu un asmeni uz ārpusi, uz krūtīm br. pūcessakta ar sudraba platējumu un vilnas abpusēja četrnišu triniša auduma paliekām. Sakta iesprausta tērpā ar galvu uz augšu. Pie labā ciskas kaula atsegts dz. šaurasmens cirvis ar pietu pret kaulu un kātu uz augšu, bet labās pēdas apvidū 2 dz. šķēpu gali: viens — tuvāk pēdai, ar garu uznavu, lapasveida, uznavā koka kāta paliekas, bet otrs — ar iedzītni, 2 atskabargām un aukliņas aptinumu. Zem kapa bija gaiša smiltis un akmeņi. Daži akmeņi atradās arī kapa limenī, piemēram, pie galvaskausa. 15. kapa galvas tuvumā atradās br. kaklagredzens ar seglu un kāša galiem un galu aptinumu, tas bija apsviests otrādi — ar segliem uz apakšu. Virs tā bija 2 akmeņi un daļēji 16. kaps. Kaklagredzena piederība 15. kapam nav droša, lai gan tas vienāda limenī ar šo kapu (XVII tab.: 1; XXII tab.: 2).

16. k a p s, postīts, vīrieša, virziens, spriežot pēc senlietu sakārtojuma, DR—ZA, dziļums 25 cm. Akmeņu virs kapa nebija, kauli uzglabājušies nebija. Domājams, galvas labajā pusē bija dz. uznavas šķēpa gals ar smaili uz augšu un dz. vienasmens duncis, pēdējais ar spalvu uz augšu un asmeni uz ārpusi. Krūšu apvidū bija br. stopasakta ar paplašinātu un noplacinātu pēdu, bojāta, ar galvu slīpi uz leju pret labajiem sāniem, līdzās saktai viena sarkanīga māla lauska. Kāju apvidū atrasts dz. šaurasmens cirvis ar asmeni uz iekšpusi un kātu uz augšu. Pie kapa bija 2 akmeņi, zem kuriem 15. kapa aprakstā minētais br. kaklagredzens ar seglu un kāša galiem (XXII tab.: 3).

17. k a p s, vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 65 cm. Akmeņu virs kapa nebija. No kauliem saglabājušies vāji galvaskausa fragmenti. Domājamā kāju rajonā bija dz. lapasveida uznavas šķēpa gals, smailē vērsta uz leju, pret vidu dz. šaurasmens cirvis ar kātu uz augšu un asmeni uz ārpusi.

18. k a p s, sievietes, virziens DR—ZA, dziļums 65—80 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņu sakrāvums. Noņemot

akmeņus, bedres kontūras bija grūti saskatāmas, tikai vietumis bija ogļītes. No kauliem uzglabājušies pa daļai galvaskausa, mugurkaula skriemeļi un rokas kauli. Pie galvaskausa bija vēl matu paliekas un dažī zobi. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušā gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī, rokas uz krūtīm. Uz kakla bija br. kaklagredzens ar seglu un kāša galiem uz krūtīm, gali aptīti ar br. stiepli. Zem kaklagredzena pie galvaskausa kauliem atradās br. spirāles, uzvērta uz šķeterētām vilnas dzijām, domājams, kaklarota. Krūšu apvidū, kreisajā pusē atradās br. aprobe ar vaļu galiem un pinuma rotājumu, gali vērsta uz ārpusi, aprobe rokas kauli. Otra br. aprobe ar vaļu galiem un pinuma rotājumu no šī kapa rokot tika aizvirzīta no savas iepriekšējā stāvokļa. Jostas apvidū atradās dz. sirpis ar aso galu uz leju (XVII tab.: 2; XXII tab.: 4).

19. k a p s, vīrieša, virziens DA—ZR, dziļums 60 cm. Virs apbedījuma zeme. Akmeņu sakrāvums bija virs kājam un atsevišķi akmeņi kapam apkārt, tikai augstāk par apbedījumu. Kapa bedre nebija iepriekš konstatējama. No kauliem saglabājušies galvaskausa paliekas, abi žokļi ar zobiem, mugurkaula skriemeļi, kā arī labais ciskas kauls. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušais guldīts uz muguras izstieptā stāvoklī. Pret jostas vietu atrasta dz. sprādze, jostas vidū dz. vienasmens duncis ar asmeni uz augšu un spalvu pie labajiem sāniem. Pie labā ciskas kaula bija dz. šaurasmens cirvis ar asmeni slīpi zemē uz iekšpusi, ar kātu uz augšu, pie labās pēdas dz. uznavas šķēpa gals ar smaili uz leju (XXII tab.: 5).

20. k a p s, vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 70 cm. Virs apbedījuma bija zeme un akmeņi. Akmeņu sakrāvums bija ap 20. un tam blakus esošo 21. kapu, gan augstāk par kapu limeni, gan arī kapu limenī. Pēc akmeņu noņemšanas iezīmējās iegarena kapa bedre ar ogļītēm. No kauliem saglabājušies tikai sikas zobu emaljas drumslas. Domājamā jostas apvidū atrasts dz. naža fragments, bet kāju apvidū dzelzs šaurasmens cirvis ar kātu uz augšu.

21. k a p s, vīrieša, virziens DR—ZA, dziļums 70 cm. Apbedījums bija blakus 20. kapam. Virs 21. kapa, tāpat kā virs 20. kapa, bija zeme un akmeņi, bet akmeņu sakrāvums bija ap abiem kapiem gan augstāk par kapu limeni, gan arī kapu limenī. Pēc akmeņu noņemšanas iezīmējās iegarena kapa bedre. No kauliem uzglabājušies fragmentārs galvaskausa. Jostas apvidū pāri gulēja dz. vienasmens nazis ar asmeni uz augšu un spalvu pie labajiem sāniem. Ciskas kaulu apvidū bija dz. šaurasmens cirvis ar pietu uz leju un asmeni uz augšu. Pēdu rajonā atrasts dz. uznavas šķēpa gals, uz kura vilnas abpusīgā četrnišu triniša nospiedums rūsā (pavediena diametrs 1 un 1,5 mm).

22. k a p s, sievietes, virziens DR—ZA, dziļums 84 cm. Virs kapa bija zeme un akmeņi. No kauliem uzglabājušies fragmentāri kreisās rokas kauli aprobe un labās rokas pirksta kauls gredzenā. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušā gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī. Labā roka saliekta pār krūtīm ar plaukstu pie kreisā pleca, kreisā roka pāri vidum. No senlietām atrastas: br. kaklagredzens ar paplašinātiem galiem, salūzis, pie tā arī dažas br. spirāles. Uz labās rokas br. manšetveida aprobe ar galiem uz iekšpusi, bet uz pirksta br. spirālgredzens. Uz kreisās rokas bija fragmentāra br. manšetveida aprobe ar galiem uz iekšpusi, bet uz pirksta br. spirālgredzens. Uz krūtīm šķērsām, ar galvu uz labo pusi atrasta dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu un, domājams, auduma atliekām. Pret vidu šķērsām bija dz. ilens un dz. sirpis vai rauknis, pēdējais ar asmeni uz augšu un spalvu pie kreisajiem sāniem. Zem ilena un sirpja vāji raukņa atradās dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu, bet virs kapa 2 māla poda lauskas. Uz aprocēm, kaklagredzena un pirkstu gredzena saglabājušies pārklājs, šķiet, krijas. Br. senlietas saēdusi miltu patina (XVIII tab.: 1; XXIII tab.: 1).

23. k a p s, jauna vīrieša, virziens ZA—DR, dziļums 84 cm. Virs kapa bija zeme un akmeņi, akmeņi atradās arī apkārt

kapam, tikai augstākā līmenī nekā apbedījums. Īezīmējās iegarena kapa bedre. No kauliem uzglabājušies galvaskausa un rokas kaula fragmenti. Ap galvu bija br. spirālīšu rotājums un vilnas abpusīgā četrnišu triniša auduma paliekas no galvas segas. Uz krūtīm, slīpi ar galvu pret labo plecu atrasta br. pūcessakta ar sudraba platējumu, kurš salūzis gabaliņos. Zem saktas rupja vilnas četrnišu triniša auduma paliekas. Uz pūcessaktas un galvaskausa koksnēs pārsega paliekas. Labajā pusē domājamā krūšu rajonā atsegta br. aprobe ar vāļu galiem un pinuma rotājumu. Uz aprocēs galiem ārpusē patinā saglabājušās līnu auduma paliekas, tas bijis vienkārtnis, vienā cm² 13 velku un 10 audu pavedienu. Pārrokot kapa vietu dziļāk, konstatēts apmēram 5 cm biezs smilšu slānis un tad akmeņi (XVIII tab.: 2).

24. k a p s, vīrieša, ne vecāka par 25 gadiem, virziens DA—ZR, dziļums 70 cm. Virs 24. kapa un blakus esošā 25. kapa bija zeme un kopējs akmeņu sakrāvums, kur atrastas māla podu lauskas. Zem akmeņu sakrāvuma zeme bija tumšāka. Mirušais gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī, labā roka drusku saliekta ar plaukstu uz vēdera, kreisās rokas kauli nav saglabājušies. No kauliem uzglabāties fragmentārs galvaskauss, kurš saspiests un sagāzies sāniski uz krūšu pusi, labi redzamas šuves, zobi maz nodiluši, labās rokas kauli, labā kāja, fragmentārs iegurnis, dažas ribas un daļēji kreisā kāja. Galva bijusi likta uz akmens, kuram labi redzamas ipatņejas šuves. Uz krūtīm šķērsām, ar galvu pret labajiem sāniem atrasta br. stopasakta ar magoņgalvu galiem, ass piesaistīta pie tērpā ar divkārsi šķeterētu vilnas pavedienu pīnīti, kāja — ar vairākkārt aptītu divkārsi šķeterētu vilnas pavedienu. Pie labās rokas plaukstas bija bronzas saliekta stieplītes fragments. Šķērsām pāri jostas vietai gulēja dz. vienasmens zobens ar asmeni uz augšu, spalvu pie labajiem sāniem. Pie labā ciskas kaula bija dz. šaurasmens cirvis ar asmeni uz iekšpusi un kātu uz augšu, pie labās pēdas dz. uzmavas šķēpa gals ar smaili uz leju (XIX tab.: 3; XXIII tab.: 2; 7. un 8. att.).

25. k a p s, 30—40 g. veca vīrieša, virziens DA—ZR, dziļums 70 cm. Virs 25. un blakus esošā 24. kapa bija zeme un kopējs akmeņu sakrāvums, kur atrastas māla podu lauskas. Zem akmeņu sakrāvuma zeme tumšāka. Mirušais gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī, kreisā roka drusku saliekta ar plaukstu uz vēdera, labās rokas kauli nav saglabājušies. No kauliem uzglabājušās galvaskausa paliekas un zobi, kreisā roka, daļēji — iegurnis, abi cisku kauli, ceļgalu skriemeļi, fragmentāri lieli kauli un fragmentārs mugurkauls. Galvaskausam labi redzamas šuves, zobi maz nodiluši, galva likta uz akmens. Uz krūtīm atsegta br. krustadata ar vienrindas važiņas loceklišiem un pavediena atliekām, krustadata galva vērstā pret labajiem sāniem. Virs iegurņa gulēja dz. vienasmens nazis ar asmeni uz augšu un spalvu pret labajiem sāniem. Uz kreisās rokas bija br. aprobe ar vāļu galiem un pinuma rotājumu, gali vērsti uz ārpusi, pie labās kājas ceļgala dz. šaurasmens cirvis ar pietu uz iekšpusi un kātu uz augšu. Pie labās pēdas atradās dz. uzmavas šķēpa gals un blakus dz. iedzītņa šķēpa gals ar 2 atskabargām, koka kāta un apšējuma paliekām, abu šķēpu smailes vērstas uz leju (XIX tab.: 2; XXIII tab.: 3; 7. un 8. att.).

25. un 24. k a p s atradās lielu akmeņu ieloka tuvumā, kas vietām izjaukts.

26. k a p s, vīrieša, virziens DR—ZA, dziļums 20—35 cm. Virs kapa bija zeme un akmeņu sakrāvums, kas gāja arī virs 27. kapa, virs sakrāvuma atrastas māla lauskas. Apbedījums atradās ārpus lielo akmeņu ieloka piebūvētajā akmeņu iežogojumā. No kauliem uzglabājušās zobu emaljas paliekas, daži zobi, fragmentāri kāju kauli un rokas kauls aprocē. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušais gulēja uz muguras izstieptā stāvoklī, roka uz krūtīm. Uz rokas atrasta br. doba aprobe ar sašaurinātiem galiem, ārpusē šķērsrievjoslas, gali vērsti uz iekšpusi, pāri jostai dz. vienasmens duncis ar asmeni uz augšu un spalvu pret labajiem sāniem, labās pēdas tuvumā dz. iedzītņa šķēpa gals ar 2

atskabargām, blakus tam dz. uzmavas šķēpa gals, smailes vērstas uz leju. Pie šķēpu smailem, perpendikulāri tām atsegts dz. šaurasmens cirvis ar asmeni uz iekšpusi un kātu uz augšu. Pārrokot kapa vietu dziļāk, konstatēts 5 cm biezs smilšu slānis un tad necilāti akmeņi (XXIII tab.: 4).

27. k a p s, vīrieša, virziens, spriežot pēc senlietu stāvokļa, ZA—DR, dziļums 42 cm. Virs kapa bija zeme un akmeņu sakrāvums, kas gāja arī virs 26. kapa, virs sakrāvuma atrastas māla lauskas. Apbedījums atradās ārpus lielo akmeņu ieloka piebūvētajā akmeņu iežogojumā. Kauli nebija saglabājušies. Domājams, pret jostas vietu atrasts dz. vienasmens zobens ar maksts uzgali no br. stieples. Zobens gulēja slīpi ar spalvu uz augšu. Domājamās labās kājas apvidū bija dz. šaurasmens cirvis ar asmeni uz iekšpusi un kātu uz augšu, bet labās pēdas apvidū dz. uzmavas šķēpa gals, blakus tam dz. iedzītņa šķēpa gals ar 2 atskabargām un apšējuma paliekām, šķēpu smailes vērstas uz leju. Spriežot pēc senlietu izkārtojuma, mirušais gulējis izstieptā stāvoklī. Pārrokot kapa vietu dziļāk, konstatēts apmēram 5 cm biezs smilšu slānis un tad necilāti akmeņi (XXIII tab.: 5).

28. k a p s, vīrieša, virziens D—Z, dziļums 33 cm. Virs kapa un apkārt tam bija akmeņi. Apkārt skeletam bija degušu vai trūdējušu koku paliekas. Kapa bedre no augšas neiezīmējās. No kauliem saglabāties fragmentārs galvaskauss un žokļa kaulu daļa ar 2 zobiem, kā arī rokas kaula fragmenti aprocē. Spriežot pēc senlietu stāvokļa, mirušais gulējis uz muguras izstieptā stāvoklī, rokas liktas uz krūtīm. Uz rokas atradusies br. aprobe ar skaldņotiem vāļu galiem, ar iecirtumiem un saulišu rotājumu. Uz krūtīm, ar pēdu pret labajiem sāniem atradās br. stopasakta ar paplašinātu pēdu. Jostas apvidū gulēja dz. vienasmens duncis ar asmeni uz leju un spalvu pie kreisajiem sāniem. Cisku rajonā atradās dz. šaurasmens cirvis ar kātu uz leju. Pēdu rajonā gulēja dz. uzmavas šķēpa gals ar smaili uz leju. Pārrokot kapa vietu dziļāk, konstatēta 10—15 cm bieza zemes kārtā un tad necilāti akmeņi (XX tab.: 1; XXIV tab.: 1).

29. k a p s, postīts, sievietes, virziens ZR—DA, dziļums 19 cm. Virs kapa bija manāmas ogļītes un ogļaini plankumi, tuvumā daži akmeņi. No kauliem uzglabājušās galvaskausa paliekas, daži mugurkaula skriemeļi, dažas ribas, atslēgas kaula paliekas un rokas kaula fragments. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušā gulēta uz muguras izstieptā stāvoklī, zem galvas koka deļa paliekas. Ap kaklu bija br. kaklagredzens ar četrskaldņu galiem uz mugurpusi, loks uz galiem tordēts. Galvas kreisajā pusē bija br. gredzentiņš un labajā pusē br. spirālite, kakla rajonā, zem kaklagredzena atrastas 4 br. spirāles no kaklarotas vai apkakles rotājuma. Virs kaklagredzena un spirāles konstatētas kriju paliekas. Krūšu rajonā atsegta br. aprobe ar vāļu galiem un pinuma rotājumu. Zemāk atrasta dz. krukadata ar br. stieples aptinumu un otrs dz. krukadata fragments; dz. krukadata fragments atrasts arī galvas tuvumā. Pret jostas vietu atradās dz. sirpis ar spalvu uz augšu, smaile nolūzusi (XX tab.: 2; XXIV tab.: 2). Domājams, ka šim pašam kapam piederīgi arī 29. kapa tuvumā atrastie savrupatradumi — dz. šaurasmens cirvis un drusku tālāk — br. spirālgredzens.

30. k a p s, meitenes, virziens DDA—ZZR, dziļums 45 cm. Kapa tuvumā konstatēti akmeņi, bedres kontūras nebija novērojamas. No kauliem saglabājušies 3 zobi un roku kauli abās aprocēs. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušā gulēta uz muguras, rokas sakrustotas uz krūtīm. Uz kreisās un labās rokas šauras br. manšetveida aprocēs ar pilnu šķautni, aprocē gali uz iekšu. Zem aprocēm bija dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, fragmentāra, ar auduma paliekām, tuvumā otra dz. krukadata ar br. stieples aptinumu. Turpat atsegts dz. sirpis ar spalvu uz augšu. Pārrokot kapa vietu dziļāk, konstatēta necilāta zeme — gaiša, mālaina smiltis un akmeņi (XXIV tab.: 3).

31. k a p s, vīrieša, virziens DA—ZR, dziļums 49 cm. Virs kapa un apkārt tam bija akmeņi. Kauli nav saglabājušies,

bet senlietu stāvoklis atbilst parastajiem vīriešu apbedījumiem. Domājamā krūšu rajonā atsegta br. aroce ar vālu galiem, saulišu rotājumu, zemāk atrasta dz. spieķadata, fragmentāra, ar galvu uz skeleta galvas pusi. Domājamā jostas vietas apvidū atrasts pārlūzis dz. nazis ar asmeni uz augšu un spalvu pret labajiem sāniem. Drusku zemāk atsegts dz. šaurasmens cirvis ar asmeni pret labajiem sāniem un kātu uz augšu. Uz cirvja pieta rūsā uzglabājušās vilnas četrnišu triniša auduma paliekas. Pārrokot kapa vietu dziļāk, konstatēta necilāta zeme un akmeņi.

31. kapa tuvumā, pa daļai zem milzīga akmens, 60 cm dziļumā atrasta dz. krukadata ar br. stieples aptinumu — savrupatradums.

32. k a p s, ap 40 g. vecas sievietes, virziens ZZR—DDA, dziļums 25—28 cm. Apbedījums atradās ārpus lielo akmeņu ieloka piebūvētajā iežogojumā. Virs kapa un apkārt tam lielāki un mazāki akmeņi. Bedres kontūras nebija novērojamas, bet virs kapa jaukta zeme un sikas oglītes. No kauļiem saglabājušies galvaskausa paliekas, 2 zobi, kā arī roku kaulu paliekas abās arocēs. Spriežot pēc kaulu un senlietu stāvokļa, mirušā guldīta uz muguras, rokas virs krūtīm, jo abas manšetveida aroces, kurām saulišu un trisināto līniju rotājums, atradās cieši kopā. Pie arocēm bija divas fragmentāras dz. krukatas ar br. stieples aptinumu. Vienas krukatas galva nolūzusi un guļ cieši pie aroces. Pret domājamo jostas vietu atradās dzelzs rauknis ar kātu slīpi uz augšu. Pārrokot kapa vietu dziļāk, konstatēta neci-

lāta zeme un 50 cm dziļumā akmeņi (XX tab.: 3; XXIV tab.: 4; 3. att.).

4 cm virs 32. kapa raukņa 24 cm dziļumā atrasts dzelzs šaurasmens cirvis ar kāta caurumu uz augšu. Cirvis vai nu no kapa, vai arī tuvinieku ziedojums kapa.

33. k a p s, vīrieša, virziens ZAA—DRR, dziļums 42 cm. Virs kapa jaukta tumšāka zeme un akmeņi, akmeņi arī apkārt mirušajam. Zeme tumšāka arī virs akmeņiem. Starp akmeņiem atrastas galvaskausa un zobu drumsļas. Spriežot pēc senlietu stāvokļa, mirušais guldīts uz muguras izstieptā stāvoklī. Pie domājamās labās kājas atradās dz. uzmavas šķēps ar smaili uz leju. Pie šķēpa uzmavas labi saglabāties apaļš kāts, pie kam šķēpa gala uzmava atbalstās uz koka kāta apmales, uzmava pie kāta piekniedēta. Pie domājamās jostas vietas gulēja dz. nazis slīpi ar smaili uz augšu un asmeni uz iekšpusi (XXIV tab.: 5).

Zem skeleta bija 8—10 cm bieza mālainas smilts kārtā, zem tās 50—60 cm dziļumā necilāti akmeņi.

Apdegušu senlietu grupa atsegta uzkalnīņa DR sektora D malā, 23 cm dziļumā, kv. 5—6ij. Sajā vietā un tās apkārtnē bija spēcīgs, ap 1,5 m garš un 50—80 cm plats ogļu un pelnu plankums, kur atradās dz. nazis ar uguns palīti (IX tab.: 3), apdedzis dz. ilens ar apkusušas br. stieples aptinuma paliekām (XI tab.: 11), sekla māla poda rupjas bezripas lauskas (XII tab.: 6), apdegušas un melnas, vairākas lauskas saderīgas, un dažas otra poda lauskas. Pārrokot šo vietu līdz 1 m dziļumam, nekas vairāk netika atrasts. Ogļu un pelnu plankums sniedzās līdz 60 cm dziļumam.

SENLIETU SARAKSTS

1. k a p s, CVVM 64512:1—8; XIII tab.: 1.

1. Br. divrindu važiņa ar 6 br. zvaniņiem un vilnas auduma un krāsainas celaines paliekām no galvas tērpā. Važ. g. 50 cm; zvan. dm. 2,2 cm; VII tab.: 2.
2. Br. krustadata ar noplacinātām pogām un izcilnišiem, vidū 4 rombu padziļinājums ar saulītēm, pie adatas br. vienrindu važiņa, adatas otrajā pusē saulītes un trisināto līniju krusti. G. 14,6 cm; važ. g. 33,5 cm; V tab.: 3.
3. Dz. vienasmens duncis. G. 34,2 cm; pl. 3,1 cm.
4. Astonņadsmīt br. spirāles pie dunča. G. 1,1—3,3 cm; dm. 0,5—0,8 cm.
5. Dz. šaurasmens cirvis. G. 16,6 cm; asm. pl. 5,6 cm.
6. Sešpadsmīt br. gredzentiņi pie kāju lieliem. Dm. 0,6—0,8 cm.
7. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām un apsējuma paliekām. G. 32,2 cm; 9. att.: 6.
8. Dz. uzmavas šķēps, uzmava pārlūzusi. G. 19,8 cm; pl. 3,8 cm; X tab.: 7.

2. k a p s, CVVM 64513:1—6; XIII tab.: 2; XXI tab.: 1.

9. Br. važiņas zem galvaskausa un 4 br. zvaniņi galvaskausa tuvumā, pie zvaniņiem br. vienrindu važiņa paliekas. Zvan. dm. 1,3—2,1 cm.
10. Dz. rotadatas fragments. G. 2,1 cm.
11. Dz. vienasmens nazis. G. 17,7 cm; pl. 2 cm.
12. Dz. šaurasmens cirvis. G. 17 cm; asm. pl. 5,8 cm; VIII tab.: 9.
13. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām un apsējuma paliekām. G. 39,5 cm; 9. att.: 5.
14. Dz. uzmavas šķēps. G. 34,8 cm; X tab.: 12.

3. k a p s, CVVM 64514:1—7; XIII tab.: 3.

15. Br. vienrindu važiņa ar 2 trīsstūra piekariņiem galos un auduma paliekas ar br. gredzentiņiem no galvas tērpā. G. 5,8 cm; gredz. dm. 0,8 cm; VII tab.: 3—5.
16. Dz. sprādze. G. 4,2 cm; pl. 4,3 cm; V tab.: 20.

17. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, fragmentāra. G. 5,3 cm.
18. Dz. vienasmens nazis, gals nolauzts. G. 17,7 cm; pl. 1,6 cm.
19. Dz. šaurasmens cirvis. G. 16,5 cm; asm. pl. 5,2 cm.
20. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām. G. 32,5 cm; 9. att.: 4.
21. Dz. uzmavas šķēps, gals nolūzusi, sāns izdrupis. G. 18,5 cm.

4. k a p s, CVVM 64515:1—7; XIX tab.: 1; XXI tab.: 2.

22. Br. dobā aroce ar sašaurinātiem galiem, ārpusē šķērsrievu joslas. Dm. 7,4 × 6,7 cm; VI tab.: 9.
23. Br. sprādze ar dz. mēliti. G. 3,1 cm; pl. 3,8 cm; V tab.: 18.
24. Dz. apkalums ar br. kniedīti. G. 2,8 cm; pl. 1,7 cm; V tab.: 16.
25. Dz. vienasmens duncis. G. 32,5 cm; pl. 4,4 cm.
26. Dz. šaurasmens cirvis. G. 18,8 cm; asm. pl. 5,7 cm; VIII tab.: 6.
27. Dz. uzmavas šķēps ar slaidu rombisku lapu. G. 38 cm; X tab.: 13.
28. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām un koka iekātojumam un apsējuma paliekām. G. 31 cm; 9. att.: 3.

5. k a p s, CVVM 64516:1—5; XV tab.: 1.

29. Br. vienrindu važiņas fragments ar 2 br. zvaniņiem. G. 14,2 cm; zvan. dm. 1,9 cm.
30. Dz. rotadatas fragments. G. 3,2 cm.
31. Dz. šaurasmens cirvis. G. 19,6 cm; asm. pl. 6,1 cm; VIII tab.: 10.
32. Dz. nazis ar koka kāta paliekām. G. 15,1 cm; pl. 1,8 cm.
33. Dz. uzmavas šķēpa gals, uz uzmavas vilnas auduma nospiedums. G. 33 cm; 10. att.: 3.
- 33.a Vairāki br. gredzentiņi ar auduma paliekām pie kāju pēdām. Dm. 0,7 cm.

6. kaps, CVVM 64517:1—7; XIV tab.:1; XXI tab.:3.

34. Br. kaklagredzens ar segi un kāša galiem un skaldpociem loka galiem. Dm. 17,8 × 18,1 cm; III tab.:7.
35. Astoņas br. spirālītes. G. 1,4—3,2 cm.
36. Br. manšetveida aproce, labās rokas. Dm. 7 × 7,9 cm; pl. 4,7 cm.
37. Br. manšetveida aproce, kreisās rokas. Dm. 6,9 × 8 cm; pl. 4,7 cm; VI tab.:18.
38. Br. kruķadata ar br. stieples aptinumu un vilnas auduma paliekām, saliekta. G. 12,8 cm; V tab.:2.
39. Br. kruķadata ar br. stieples aptinumu un vilnas auduma paliekām. G. 12,8 cm; V tab.:1.
40. Divi dz. fragmenti, pēc konservēšanas salīmēti gredzenā.

7. kaps, CVVM 64518:1—7; XIV tab.:2; XXI tab.:4.

41. Br. vienrindu važiņa, fragmentāra. G. 13,2 cm.
42. Br. lentveida aproce ar mazliet paplašinātiem galiem un saulītēm, kreisās rokas. Dm. 5 × 5,7 cm.
43. Br. lentveida aproce ar mazliet paplašinātiem galiem un saulītēm, labās rokas. Dm. 5,2 × 5,5 cm; VI tab.:14.
44. Piecas br. spirālītes krūšu apvidū. G. 0,7—2,1 cm.
45. Dz. rotadatas fragments ar br. gredzentiņiem.
46. Dz. sirpis vai rauknis ar nolauztu galu. G. 15,8 cm; asm. pl. 2,4 cm; XI tab.:8.
47. Divas br. spirālītes galvas tuvumā. G. 1,4—1,6 cm.

8. kaps, CVVM 64519:1—2.

48. Dz. šaurasmens cirvis. G. 15,6 cm; asm. pl. 4,9 cm; VIII tab.:4.
49. Br. vienrindu važiņas fragments ar br. trīsstūra piekariņu. G. 3 cm.

9. kaps, CVVM 64520:1—3.

50. Dz. nazis ar nolauztu galu. G. 16,6 cm; pl. 1,8 cm.
51. Dz. rotadatas 2 fragmenti.
52. Dz. šaurasmens cirvis. G. 18,8 cm; asm. pl. 5,8 cm.

10. kaps, CVVM 64521:1—6; XXI tab.:5.

53. Dz. kruķadata, fragmentāra. G. 5,6 cm; V tab.:6.
54. Dz. nazis ar nolauztu iedzītni. G. 16,3 cm; pl. 1,7 cm.
55. Dz. šaurasmens cirvis. G. 14,7 cm; asm. pl. 5,1 cm; VIII tab.:2.
56. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām un kāta un apsējuma paliekām. G. 26,6 cm; 9. att.:2; 10. att.:1.
57. Dz. iedzītņa šķēps, lapasveida. G. 21,1 cm; X tab.:4.
58. Br. aproce, šķērsgrīzumā apaļa, tās piederība 10. kapam nav droša. Dm. 4,6 × 4,8 cm; VI tab.:12.

11. kaps, CVVM 64522:1—6; XV tab.:2.

59. Dz. uzmavas šķēps ar nolauztu smaili. G. 31,1 cm; X tab.:11.
60. Dz. spieķadata, fragmentāra. G. 6,9 cm; V tab.:9.
61. Br. spirālgredzens, sadrupis. Dm. 2,6 cm.
62. Br. spirāle. G. 1,6 cm.
63. Dz. šaurasmens cirvis ar auduma nospiedumu. G. 18,8 cm; asm. pl. 5,7 cm.
64. Dz. nazis, saliekts. G. 20,7 cm; pl. 1,9 cm; IX tab.:2.

12. kaps, CVVM 64523:1—4; XVI tab.:1.

65. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām un apsējuma paliekām. G. 35,3 cm; 9. att.:1.
66. Dz. uzmavas šķēps. G. 23,3 cm; X tab.:9.
67. Dz. šaurasmens cirvis ar audumu nospiedumiem. G. 20 cm; asm. pl. 6,1 cm.
68. Dz. sprādze. G. 4,9 cm; pl. 5,7 cm; V tab.:19.

13. kaps, CVVM 64526:1—6; XVI tab.:2; XXII tab.:1.

69. Kaklarotas paliekas: 12 br. spirālītes, dažas fragmentāras, un 3 apaļas dzintara kreilītes. Kreil. dm. 1,1 cm; III tab.:3.

70. Br. aproce ar vāju galiem un pinuma rotājumu, labās rokas. Dm. 5,6 × 6,8 cm.

71. Br. aproce ar vāju galiem un pinuma rotājumu, kreisās rokas. Dm. 5,7 × 6,6 cm; VI tab.:5.
72. Dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu, fragmentāra. G. 8,5 cm.
73. Dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu, salūzusi. G. 9,3 cm.
74. Dz. rauknis ar linu auduma paliekām. G. 19,9 cm; asm. pl. 2,9 cm; XI tab.:3.

14. kaps, CVVM 64527:1—7.

75. Br. vienrindu važiņa, fragmentāra. G. 24 cm.
76. Br. zvaniņi, 2 mazāki, 4 lielāki. Dm. 1,8—2,1 cm.
77. Dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu, 2 fragmenti. G. 7,8 cm.
78. Br. spirālgredzens, fragmentārs. Dm. 1,8 cm.
79. Br. lentveida aproce ar paplašinātiem galiem. Dm. 4,7 × 4,9 cm; VI tab.:13.
80. Br. lentveida aproces ar paplašinātiem galiem fragmenti. G. 2,8 cm un 5,9 cm.
81. Br. spirālīte. G. 1,8 cm.

15. kaps, CVVM 64528:1—5; XVII tab.:1; XXII tab.:2.

82. Dz. vienasmens duncis ar koka kāta paliekām. G. 29,8 cm; pl. 3,1 cm.
83. Br. pūcessakta ar sudraba platējumu un ziliem stikliņiem, zem saktas vilnas auduma paliekas. G. 13,8 cm; pl. 10 cm; IV tab.:4.
84. Dz. šaurasmens cirvis. G. 18 cm; asm. pl. 5,8 cm.
85. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām un apsējuma paliekām. G. 35,1 cm.
86. Dz. uzmavas šķēps ar koka kāta paliekām, slaidis. G. 31,4 cm; X tab.:1.

16. kaps, CVVM 64529:1—5; XXII tab.:3.

87. Dz. uzmavas šķēps. G. 19 cm; X tab.:6.
88. Dz. vienasmens duncis. G. 31,5 cm; pl. 3,5 cm; IX tab.:9.
89. Br. stopasakta ar paplašinātu un noplacinātu pēdu, bojāta. G. 10,2 cm; pl. 12,4 cm; IV tab.:2.
90. Dz. šaurasmens cirvis. G. 17,1 cm; asm. pl. 5,4 cm; VIII tab.:8.
91. Māla poda lauska ar gludu virsmu, sarkanīga, sāna gabals. G. 4,7 cm; pl. 4,3 cm; biez. 0,7 cm.

17. kaps, CVVM 64530:1—2.

92. Dz. šaurasmens cirvis. G. 15,8 cm; asm. pl. 5,5 cm.
93. Dz. uzmavas šķēps ar nolauztu smaili. G. 15,1 cm; X tab.:8.

18. kaps, CVVM 64531:1—5; XVII tab.:2; XXII tab.:4.

94. Br. kaklagredzens ar seglu un kāša galiem, gali aptīti ar br. stiepli. Dm. 16,2 × 17,8 cm; III tab.:8.
95. Br. aproce ar vāju galiem un pinuma rotājumu. Dm. 6,1 × 6,8 cm.
96. Br. aproce ar vāju galiem un pinuma rotājumu. Dm. 5,9 × 6,3 cm.
97. Br. spirālītes, uzvērtas uz šķeterētām vilnas dzijām. G. 1,5—2,6 cm; III tab.:1.
98. Dz. sirpis. G. 11 cm; asm. pl. 1,6 cm; XI tab.:1.

19. kaps, CVVM 64532:1—4; XXII tab.:5.

99. Dz. sprādze. G. 3,8 cm; pl. 3,5 cm; V tab.:17.
100. Dz. vienasmens duncis. G. 28,6 cm; pl. 2,5 cm; IX tab.:6.
101. Dz. šaurasmens cirvis. G. 15,7 cm; asm. pl. 4,9 cm; VIII tab.:1.
102. Dz. uzmavas šķēps ar kāta paliekām uzmavā, smaile nolauzta. G. 17,7 cm.

20. kaps, CVVM 64533:1—2.

103. Dz. naža fragments. G. 6 cm; pl. 1,9 cm.
104. Dz. šaurasmens cirvis. G. 17,2 cm; asm. pl. 5,4 cm.

KAPULAUKS

Br. kaklagr. ar noplac. g.	Kaklarota (br. spirāļu; br. spirāļu un dzintara kreļļu)	Dzintara krelle	Br. mansētveida aprobe	Br. lentveida aprobe	Er. aprobe ar vāju galiem	Br. dobā aprobe ar šķērsr.	Br. spirālaprobe	Br. aprobe ar paplaš. galiem	Br. aprobe no kaklagredzena	Br. spirālgredzens	Br. zvaniņš	Br. važiņa	Br. važiņu starploceklis	Br. spirāle	Br. gredzentiņš	Br. galvassegas rotājums	Māla lauska ar gludu virsmu	Māla lauska ar zobīņu iesp.	Dz. neidentificēts priekšmets	Kopskaits	Datējums
1	1		2	2		1								1*	1*	1				8	VIII gs. otrā puse
																				6	" "
																				7	" "
																				7	" "
															1*	1				6	VIII gs.
														1*					1*	7	VIII gs. otrā puse
												1		2*						7	" "
												1								2	VIII gs.
									1											3	"
										1										6	ap 700. g.
										1				1						6	VIII gs.
											1*	1								4	"
										1	1*	1		1						6	"
																				7	ap 800. g.
																	1			5	VIII gs. pirmā puse
																				5	VIII gs. vidus
																				2	VIII gs.
																				5	VIII gs. pirmā puse
																				4	VIII gs.
																				2	"
																				3	"
														1*						11	"
																	1			3	VIII gs. pirmā puse
																				5	VIII gs. otrā puse
																				6	" "
																				5	" "
																				4	" "
																				5	VIII gs. pirmā puse
																				8	" "
																				5	" "
																				4	VIII gs.
																				5	VIII gs. otrā puse
																				2	VIII gs.
																	2*			4	"
		1															12*	2		74	VII gs. b. — IX gs. sāk.
1	3	1	8	4	10	2	2	1	2	7	8	5	1	14	6	5	16*	2	1*	249	

21. kaps, CVVM 64534:1-3.

105. Dz. vienasmens nazis. G. 21,8 cm; pl. 2,1 cm.
106. Dz. šaurasmens cirvis. G. 19,1 cm; asm. pl. 6,1 cm; VIII tab.: 7.
107. Dz. uznavas šķēps ar vilnas auduma nospiedumu. G. 15,8 cm.

22. kaps, CVVM 64535:1-11; XVIII tab.: 1; XXIII tab.: 1.

108. Br. kaklagredzens ar paplašinātiem galiem, pārlūzis 2 daļās. Dm 17,7 × 17,8 cm; III tab.: 5.
109. Četras br. spirāles. G. 1,3-2,3 cm.
110. Br. spirālgredzens, labās rokas, ar iecirtumu un trīsinātās līnijas rakstu, 5,3 vitnes. Dm. 2,3 cm; V tab.: 12.
111. Br. spirālgredzens, kreisās rokas, ar iecirtumu un trīsinātās līnijas rakstu, 5,3 vitnes. Dm. 2,3 cm.
112. Br. manšeteida aprobe ar trīsinātās līnijas rakstu, labās rokas. Dm. 5,4 × 6,5 cm; pl. 4,2 cm.
113. Br. manšeteida aprobe ar trīsinātās līnijas rakstu, kreisās rokas, fragmentāra. Dm. 6,1 cm; pl. 4,2 cm.
114. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, bojāta. G. 7,9 cm.
115. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, bojāta. G. 9,6 cm.
116. Dz. ilens, gals nolūzis. G. 11,8 cm; XI tab.: 10.
117. Dz. sirpis vai rauknis, gals nolūzis. G. 22,3 cm; asm. pl. 2,4 cm; XI tab.: 9.
118. Divas māla poda lauskas ar gludu virsmu, sānu gabali. G. 2,3 cm un 3 cm; pl. 3,4 cm un 3 cm.

23. kaps, CVVM 64536:1-3; XVIII tab.: 2.

119. Br. spirāles un gredzentiņi ar vilnas auduma paliekām no galvas segas: trīsriindu spirāles savienotas ar br. gredzentiņiem, caur ko izvērti divkārti šķeterētas vilnas pavedieni. G. 15,1 cm; VII tab.: 6, 7, 9.
120. Br. pūcessakta ar sudraba platējumu, platējums salūzis, zem saktas vilnas auduma paliekas, bojāta. G. 13,6 cm; pl. 10,5 cm; IV tab.: 7.
121. Br. aprobe ar vāļu galiem un pinuma rotājumu, ar līnu auduma paliekām. Dm. 5,9 × 7 cm; VI tab.: 6; VII tab.: 8.

24. kaps, CVVM 64537:1-5; 7. un 8. att.; XIX tab.: 3; XXIII tab.: 2.

122. Br. stopasakta ar magongalvu galiem, pie saktas ass un pēdas uzglabājusies divkārti šķeterētu vilnas pavedienu pinīte. G. 8,6 cm; pl. 10,7 cm; IV tab.: 3.
123. Dz. vienasmens zobens. G. 37,5 cm; pl. 2,8 cm; IX tab.: 5.
124. Dz. šaurasmens cirvis. G. 17,8 cm; asm. pl. 5,2 cm.
125. Dz. uznavas šķēps. G. 24,5 cm.
126. Br. saliektas stieplītes fragments. G. 3,1 cm.

25. kaps, CVVM 64538:1-6; 7. un 8. att.; XIX tab.: 2; XXIII tab.: 3.

127. Br. krustadata ar noplacinātām pogām un izcilnišiem vidū, galvas vidū 4 rombu padziļinājums, pie adatas br. vienriindu važiņas paliekas. G. 13,1 cm; V tab.: 4.
128. Br. aprobe ar vāļu galiem un pinuma rotājumu. Dm. 5,9 × 7 cm; VI tab.: 7.
129. Dz. vienasmens nazis. G. 20,4 cm; pl. 2,2 cm.
130. Dz. šaurasmens cirvis. G. 18 cm; asm. pl. 5,5 cm; VIII tab.: 5.
131. Dz. uznavas šķēps ar kāta paliekām uznavā. G. 24 cm.
132. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām, koka kāta un apsējuma paliekām. G. 41,5 cm; 10. att.: 2.

26. kaps, CVVM 64539:1-5; XXIII tab.: 4.

133. Br. dobā aprobe ar sašaurinātiem galiem, ārpusē šķērsrievu joslas. Dm. 6 × 8 cm; VI tab.: 10.
134. Dz. vienasmens duncis. G. 31 cm; pl. 2,8 cm; IX tab.: 7.
135. Dz. iedzītņa šķēps ar 2 atskabargām un apsējuma paliekām. G. 36,1 cm.
136. Dz. uznavas šķēps. G. 25,3 cm; X tab.: 2.
137. Dz. šaurasmens cirvis. G. 18,3 cm; asm. pl. 5,7 cm.

27. kaps, CVVM 64540:1-4; XXIII tab.: 5.

138. Dz. vienasmens zobens ar maksts uzgali no br. stieples. G. 38 cm; pl. 3,8 cm; maksts uzgaļa g. 4,5 cm; pl. 4 cm; IX tab.: 11.
139. Dz. šaurasmens cirvis. G. 19,6 cm; pl. 6,1 cm.
140. Dz. iedzītņa šķēpa gals ar 2 atskabargām un apsējuma paliekām. G. 35,7 cm.
141. Dz. uznavas šķēpa gals ar izceltu vidus šķautni un kāta paliekām uznavā. G. 22,6 cm; X tab.: 5.

28. kaps, CVVM 64542:1-5; XX tab.: 1; XXIV tab.: 1.

142. Br. aprobe ar skaldņotiem vāļu galiem, ar iecirtumu un saulišu rotājumu. Dm. 6,3 × 7,8 cm; VI tab.: 8.
143. Br. stopasakta ar paplašinātu pēdu un skaldņotu loku, uz pēdas saulišu un trīsinātās līnijas rotājums. G. 9,5 cm; pl. 13,6 cm; IV tab.: 1.
144. Dz. vienasmens duncis. G. 23,6 cm; pl. 2,9 cm; IX tab.: 8.
145. Dz. šaurasmens cirvis. G. 18 cm; asm. pl. 5,8 cm.
146. Dz. uznavas šķēps. G. 20 cm.

29. kaps, CVVM 64543:1-8; XX tab.: 2; XXIV tab.: 2.

147. Br. kaklagredzens ar četrskaldņu galiem, vidusdaļa gluda, uz galiem loks tordēts. Dm. 14,4 × 15 cm; III tab.: IV.
148. Br. gredzentiņš. Dm. 0,9 cm; pl. 0,6 cm.
149. Br. spirālite. G. 1,4 cm.
150. Četras br. spirāles no kaklarotas. G. 2,5-2,7 cm.
151. Br. aprobe ar vāļu galiem un pinuma rotājumu. Dm. 5,5 × 6,2 cm.
152. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, 2 fragmenti. G. 8,7 cm.
153. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, fragmentāra. G. 4,7 cm.
154. Dz. sirpis. G. 12,8 cm; asm. pl. 2 cm; XI tab.: 2.

30. kaps, CVVM 64544:1-5; XXIV tab.: 3.

155. Br. manšeteida aprobe, šaura, ar pilnu šķautni. Dm. 5,3 × 5,9 cm; VI tab.: 15.
156. Br. manšeteida aprobe, šaura, ar pilnu šķautni. Dm. 5,3 × 5,5 cm; VI tab.: 16.
157. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, fragmentāra, ar vilnas auduma paliekām. G. 8,9 cm; V tab.: 5.
158. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, fragmentāra. G. 4,1 cm.
159. Dz. sirpis. G. 22,2 cm; asm. pl. 3 cm; XI tab.: 6.

31. kaps, CVVM 64545:1-4.

160. Br. aprobe ar skaldņotiem vāļu galiem un saulišu rotājumu. Dm. 4,4 × 5,8 cm; VI tab.: 4.
161. Dz. spieķadata, fragmentāra. G. 6,3 cm.
162. Dz. nazis. G. 14,8 cm.
163. Dz. šaurasmens cirvis ar vilnas auduma paliekām. G. 15,2 cm; asm. pl. 5,4 cm; VIII tab.: 3.

32. kaps, CVVM 65479:1-5; 3. att.; XX tab.: 3; XXIV tab.: 4.

164. Dz. rauknis ar koka kāta paliekām, galiņš nolūzis. G. 19,2 cm; pl. 3 cm; XI tab.: 4.
165. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, smaile nolūzusi. G. 13 cm.
166. Dz. krukadata ar br. stieples aptinumu, smaile un galva nolūzusi. G. 12,6 cm.
167. Br. manšeteida aprobe ar dobu šķautni, virsū dubult-saulišu un trīsinātās līnijas rotājums, uz šķautnes svītrīņu grupu rotājums. Dm. 6,8 × 8 cm; pl. 4,7 cm.
168. T. p. Dm. 6,7 × 7,5 cm; pl. 4,8 cm; VI tab.: 17.

33. kaps, CVVM 65479:6-7; XXIV tab.: 5.

169. Dz. uznavas šķēps ar koka kāta paliekām. G. 28,8 cm; X tab.: 3.
170. Dz. nazis ar koka kāta paliekām. G. 19,8 cm; pl. 2,3 cm; IX tab.: 1.

Apdegušu senlietu grupa, CVVM 64546 : 4—6;
kv. 5—6ij.

171. Dz. nazis ar uguns patinu. G. 16,9 cm; pl. 1,5 cm; IX tab.: 3.
172. Dz. ilens ar br. trīsšķautņu stieples aptinumu, stieple vietām apkususi, dedzis. G. 13 cm; XI tab.: 11.
173. Vienpadsmit māla trauku lauskas (5 saderīgas) ar gludu virsmu, bezripas, no 2 podiem, vairākas lauskas apdegušas un melnas. Viens no podiem ar lēzenām malām un ar profilējumu (XII tab.: 6). Dm. 27 cm; augst. 12 cm.

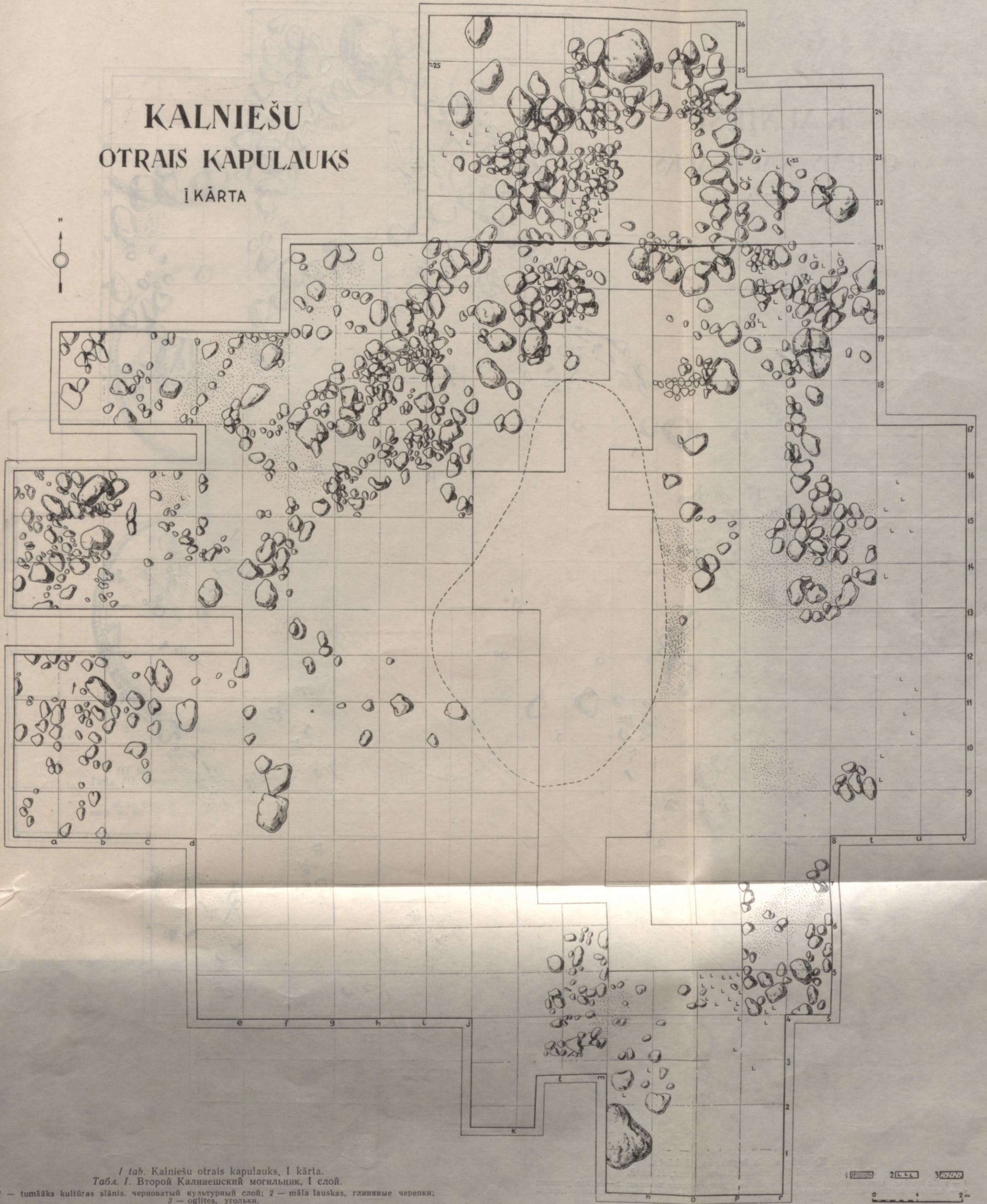
SAVRUPATRADUMI

174. Trīs br. zvaniņi ar divrindu važiņu, fragmentāri, atrasti 1. kapa galvas tuvumā, kv. 16f. Važ. g. 5 cm; zvan. dm. 1,5 cm; CVVM 64524.
175. Br. važiņa ar 2 zvaniņiem, kv. 16i, trešais zvaniņš mazāks un fragmentārs, kv. 11g. Zvan. dm. 2,2 cm; 2,1 cm; 1,4 cm; CVVM 64525 : 1.
176. Divas br. spirālītes un 3 br. gredzentiņi. Spirālīšu g. 1,1—1,5 cm; gredz. dm. 0,8 cm; CVVM 64525 : 2.
177. Dz. šaurasmens cirvis, kv. 17h. G. 17,2 cm; asm. pl. 5,9 cm; CVVM 64525 : 3.
178. Dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu, 2 fragmenti, kv. 16h un 17g. G. 9,1 cm; CVVM 64525 : 4.
179. Dz. spieķadata, kv. 15d. G. 7,9 cm; V tab.: 8; CVVM 64525 : 5.
180. Br. vienrindu važiņas fragments, kv. 15d. G. 4 cm; CVVM 64525 : 6.
181. Br. rotadatas smaile, kv. 15c. G. 7,3 cm; CVVM 64525 : 7.
182. Māla trauku lauska ar profilējumu, bezripas, sāna gabals, zem profilējuma zobīņu iespieduma likloča rotājums, kv. 15d. Augst. 3,7 cm; pl. 4,1 cm; XII tab.: 1; CVVM 64525 : 8.
183. Dz. nazis ar nolauztu galu, kv. 18j. G. 14,8 cm; pl. 1,5 cm; CVVM 64525 : 9.
184. Divas br. spirālītes, kv. 17j. G. 1,7 cm un 1,9 cm; CVVM 64525 : 10.
185. Dz. vienasmens duncis, kv. 19h. G. 34,7 cm; pl. 4 cm; IX tab.: 10; CVVM 64525 : 11.
186. Br. aroce ar tordētu galu, otrs gals apaļš un gluds, no kaklagredzena, kv. 18i. Dm. 6,5 × 6,9 cm; VI tab. 11; CVVM 64525 : 12.
187. Br. gredzentiņš, kv. 17j. Dm. 1,1 × 1,3 cm; CVVM 64525 : 13.
188. Dz. uznavas šķēps, kv. 14p. G. 26 cm; X tab.: 10; CVVM 64525 : 14.
189. Dz. uznavas šķēps, kv. 19o. G. 17 cm; CVVM 64525 : 15.
190. Dz. sirpis ar nolauztu galu, kv. 19p. G. 19,5 cm; asm. pl. 2,6 cm; CVVM 64525 : 16.
191. Dz. nazis ar nolauztu galu, saliekts, kv. 17o. G. 11,1 cm; pl. 2,1 cm; CVVM 64525 : 17.
192. Br. pūcessaktas podziņa ar dz. asi un sudraba šķērsrievotas stieples aptinumu, kv. 16o. G. 1,9 cm; dm. 1,8 cm; IV tab.: 5; CVVM 64525 : 18.
193. Piecas māla lauskas ar gludu virsmu, bezripas, 1 mala, 3 sāni, no kuriem viens ar profilējumu, un 1 dibens, atrastas virs 4. kapa, kv. 15e, 16e, 15d. CVVM 64525 : 19.
194. Br. spirālgredzens, 6 vitnes, atrasts, tranšeju aizberot, kv. 14o. Dm. 2,3 cm; CVVM 64525 : 20.
195. Dz. nazis ar nolauztu galu, atrasts, tranšeju aizberot, kv. 12p. G. 15,6 cm; pl. 2,3 cm; CVVM 64525 : 21.
196. Dz. ilens ar nolauztu galu, saliekts, atrasts, tranšeju aizberot, kv. 16p. G. 14,5 cm; XI tab.: 12; CVVM 64525 : 22.
197. Trīs br. zvaniņi ar vienrindu važiņu, atrasti, laukumu aizberot. G. 7,7 cm; zvan. dm. 1,4 cm; CVVM 64525 : 23.
198. Viena br. spirālīte, atrasta tīrumā starp pirmo un otro uzkalniņu. G. 3,8 cm; CVVM 64525 : 24.
199. Dzintara krelle. Dm. 1,5 cm; augst. 0,9 cm; III tab.: 2; CVVM 64525 : 25.

200. Br. divrindu važiņas fragments. G. 2,6 cm. Br. važiņu starploceklītis ar 2 iekārtiem gredzentiņiem. G. 1,9 cm; V tab.: 10; CVVM 64525 : 26.
201. Dz. kruķadata galvas fragments, kv. 17j. G. 3,6 cm; CVVM 64525 : 27.
202. Br. kaklagredzens ar segļu un kāša galiem, gali aptīti ar br. stiepli, atrasts 15. kapa galvaskausa tuvumā, kv. 11s. Dm. 16,7 × 17,3 cm; III tab.: 6; CVVM 64541 : 1.
203. Dz. nazis, fragmentārs, atrasts 14. un 15. kapa tuvumā. G. 16,8 cm; pl. 1,5 cm; CVVM 64541 : 2.
204. Dz. naža fragments. G. 7,2 cm; pl. 1,4 cm; CVVM 64541 : 3.
205. Dz. nazis, iedzītņa trūkst, atrasts 17. kapa tuvumā. G. 13,3 cm; pl. 1,9 cm; CVVM 64541 : 4.
206. Piecdesmit viena māla trauku lauska ar gludu virsmu, bezripas, vairākas kopā saderīgas, atrastas virs 24. un 25. kapa, virs 26. un 27. kapa (trauka rekonstrukcija XII tab.: 8) u. c. vietās kapulauka perifērijā. CVVM 64541 : 5.
207. Br. maza aprocite ar paplašinātiem un noplacinātiem galiem un svītriņu iegrāvējumu. Dm. 2,9 × 3,5 cm; VI tab.: 1; CVVM 64541 : 6.
208. Br. spirālgredzens, fragmentārs. 1,5 vitnes, no trīsšķautņu stieples. Dm. 2,5 cm; CVVM 64541 : 7.
209. Br. zvaniņš ar važiņas fragmentu. Zvan. dm. 2 cm; CVVM 64541 : 8.
210. Dz. ilens ar uguns patinu, vesels. G. 15 cm; CVVM 64541 : 9.
211. Br. maza aprocite ar vāļu galiem un pinuma rotājumu, atrasta kopā ar spirālaprociti 24. kapa galvas tuvumā, 43 cm dziļumā, no izpostīta bērna kapa, kv. 20m. Dm. 4 × 4,4 cm; VI tab.: 3; CVVM 64541 : 11.
212. Br. maza spirālaprocite, pārlūzusi, 3 vitnes, atrasta kopā ar aprociti ar vāļu galiem 24. kapa galvas tuvumā, 43 cm dziļumā, no izpostīta bērna kapa, kv. 20m. Dm. 3,5 cm; VI tab.: 2; CVVM 64541 : 12.
213. Br. zvaniņš, fragmentārs. Dm. 2 cm; CVVM 64541 : 12.
214. Dz. nazis, atrasts, tranšeju aizberot. G. 9,9 cm; pl. 1,3 cm; IX tab.: 4; CVVM 64541 : 13.
215. Br. spirālaproces fragments, atrasts, tranšeju aizberot. G. 4,1 cm; pl. 0,6 cm; CVVM 64541 : 14.
216. Divas br. spirāles. G. 1,7 cm un 2,1 cm; dm. 0,9 un 0,6 cm; CVVM 64541 : 15.
217. Trīs br. gredzentiņi ar vaļējiem galiem, lielākajā, uz kura tiklīna rotājums un gar malām rievīgas, ir mazāks. Lielākā gredzena dm. 1,1 cm; pl. 1 cm; V tab.: 14. Trešā br. rievotā skārda gredzentiņa dm. 0,8 cm; pl. 0,5 cm; V tab.: 15; CVVM 64541 : 16.
218. Br. zvaniņš, fragmentārs, atrasts velēnas kārtā, kv. 11 g. Dm. 2,2 cm; CVVM 64546 : 1.
219. Br. rotadata ar pagarinātu un vidusdaļā noplacinātu galvu, vidū caurumiņš ar ievērtu br. gredzentiņu, smaile nolauzta, kv. 12b. G. 6,8 cm; V tab.: 7; CVVM 64546 : 2.
220. Četrpadsmit māla lauskas ar gludu virsmu un 10 lausku drumslas, bezripas, atrastas kapulauka DR sektorā dažādās vietās. Pēc lauskām no kv. 6—7h rekonstruēts pods ar profilējumu (XII tab.: 7). Viena lauska — sāns ir ar zobīņu likloča iespiedumu. G. 4,7 cm; pl. 4 cm; CVVM 64546 : 3.
221. Dz. šaurasmens cirvis, atrasts 29. kapa tuvumā, kv. 10h. G. 14,8 cm; asm. pl. 4,7 cm; CVVM 64546 : 7.
222. Br. spirālgredzens, 3 vitnes, šķērsgrīzumā trīsstūrainas, atrasts 29. kapa tuvumā, kv. 9i. Dm. 18 cm; V tab.: 11; CVVM 64546 : 8.
223. Dz. sirpis ar uguns patinu, vesels, atrasts starp akmeņiem 33 cm dziļumā, kv. 21t. G. 21,9 cm; asm. pl. 2,4 cm; XI tab.: 7; CVVM 64546 : 9.
224. Dz. rauknis ar nolauztu galu, kv. 21s. G. 18,8 cm; asm. pl. 2,8 cm; XI tab.: 5; CVVM 64546 : 10.
225. Divdesmit trīs māla podu lauskas ar gludu virsmu, kop-saderīgas salimētas, atrastas starp akmeņiem kapulauka ZA sektorā dažādos dziļumos, kv. 18—22rt. CVVM 64546 : 11.

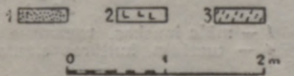
226. Dz. kruķadata ar br. stieples aptinumu, fragmentāra, atrasta 31. kapa tuvumā, daļēji zem milzīga akmens, 60 cm dziļumā, kv. 18s. G. 7 cm; CVVM 64546 : 12.
227. Dz. šaurasmens cirvis, atrasts zem akmeņiem 55 cm dziļumā, kv. 15u. G. 14,9 cm; asm. pl. 4,6 cm; CVVM 64546 : 13.
228. Br. spirāle, 4 vītnes, šķērsriezumā apaļas, atrasta 50 cm dziļumā. G. 1,2 cm; dm. 1,3 cm; V tab. : 13; CVVM 64546 : 14.
229. Piecpadsmit māla lauskas ar gludu virsmu, atrastas dažādos dziļumos kapulauka ZA un DA sektoros, kv. 9—17uv. Trauka mala ar profilējumu; XII tab. : 2; CVVM 64546 : 15.
230. Dz. šaurasmens cirvis, virs 32. kapa 24 cm dziļumā, kv. 23o. G. 15 cm; asm. pl. 5,5 cm; CVVM 65479 : 8.
231. Dz. ilens ar uguns patinu, saliekts, 25 cm dziļumā, kv. 23s. G. 11,5 cm; XI tab. : 13; CVVM 65479 : 9.
232. Astoņas māla lauskas ar gludu virsmu, bezripas, sarkanīgas, labi dedzinātas, 3 malu, 3 sānu un 2 dibenu — sānu gabali, 1 maliņai profilējums (XII tab. : 4), atrastas velēnas kārtā, kv. 23—24pr. Liel. g. 4,7 cm; maz. g. 1,5 cm; CVVM 65479 : 10.
233. Četras māla lauskas ar gludu virsmu, bezripas, sarkanīgas, labi dedzinātas, 3 malu, 1 dibena gabals, velēnas kārtā, kv. 23—24pr, bet dibens 25 cm dziļumā, kv. 23p. Liel. g. 5,6 cm; maz. g. 1,8 cm; CVVM 65479 : 11.
234. Dz. šaurasmens cirvis, atrasts starp akmeņiem 25 cm dziļumā, kv. 26m. G. 16,9 cm; asm. pl. 5,6 cm; 5. att.; CVVM 65479 : 12.
235. Dz. vienasmens zobens ar paplašinātu galu, atrasts 40 cm dziļumā, kv. 23k. G. 31,8 cm; asm. pl. 4,3 cm; 6. att.; CVVM 65479 : 13.
236. Skēpa kāta apakšējā gala dz. uzgalis, uzmavā deguša koka kāta paliekas, otrs — smailais gals noapaļots, smaile griezumā četrstūrains, pa vidu paplašinājums, 25 cm dziļumā, kv. 25j. G. 8,3 cm; uzm. dm. 2 cm; 10. att. : 4; CVVM 65479 : 14.
237. Desmit māla lauskas ar gludu virsmu, bezripas, sarkanīgas, sānu gabali, 25 cm dziļumā, kv. 23jk. Liel. g. 3,3 cm; pl. 2,5 cm; CVVM 65479 : 15.
238. Dz. ilens ar nolūzušu smaili, kāta daļā koka paliekas rūsā, 20 cm dziļumā, kv. 4m. G. 8,8 cm; CVVM 65479 : 16.
239. Divas māla lauskas ar gludu virsmu, bezripas, sarkanīgas, sānu gabali, atrastas aramkārtā kapulauka DA sektorā. Lielākā lauska 3,9 × 3,2 cm; mazākā lauska 2,2 × 2,2 cm; CVVM 65479 : 17.
240. Māla pods ar gludu virsmu, bezripas, saglabājies dibens un sānu daļa, paplašināts uz augšu, sarkanīgi pelēks, salīmēts no 5 daļām, 25 cm dziļumā, kv. 4—5pr. Dibena dm. 11,3 cm; poda augst. 9,8 cm; XII tab. : 3; CVVM 65479 : 18.
241. Četras māla lauskas ar gludu virsmu, bezripas, sarkanīgas, 3 sānu, 1 malas gabals, atrastas aramkārtā, kv. 4—5pr. Lielākā lauska 3,4 × 2,9 cm; mazākā lauska 1,7 × 1,6 cm; CVVM 65479 : 19.
242. Astoņpadsmit māla lauskas ar gludu virsmu, bezripas, sarkanīgas, 1 dibena, 1 malas, 16 sānu gabali, daži ar profilējumu (XII tab. : 5), 25 cm dziļumā, kv. 4—5pr. Lielākā lauska 6,4 × 6,3 cm; CVVM 65479 : 20.
243. Br. stopasakta ar magoņgalvu galiem, adata nolauzta, atrasta, apstrādājot zemi, un nodota Latvijas PSR Vēstures muzejam 1928. g. G. 9 cm; pl. 10,1 cm; IV tab. : 6; V 5846.

KALNIEŠU OTRAIS KAPULAUKS I KĀRTA

1 tab. Kalniešu otrais kapulauks, I kārta.
Табл. I. Второй Калниешский могильник, I слой.

1 — tumšāks kultūras slānis, чернозатый культурный слой; 2 — māla lauskas, глиняные черепки;
3 — ogļītes, угольки.

KALNIEŠU OTRAIS ĶĀPULAUKS

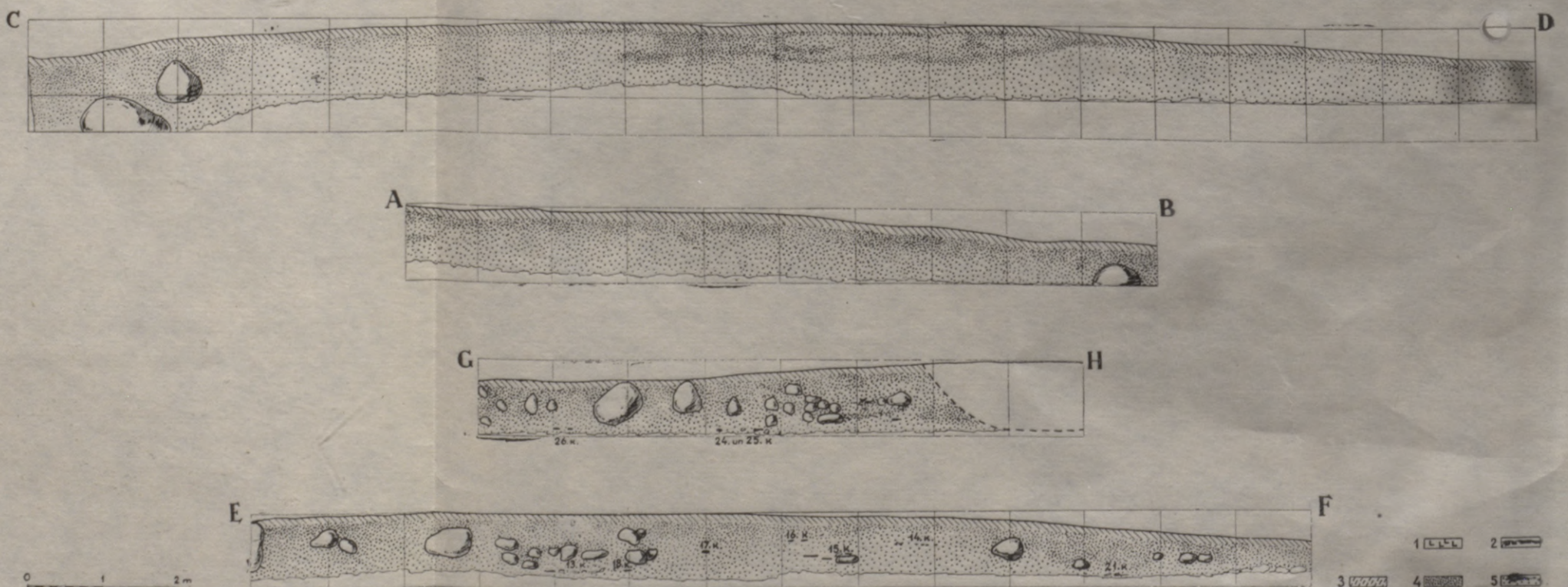
II KĀRTA

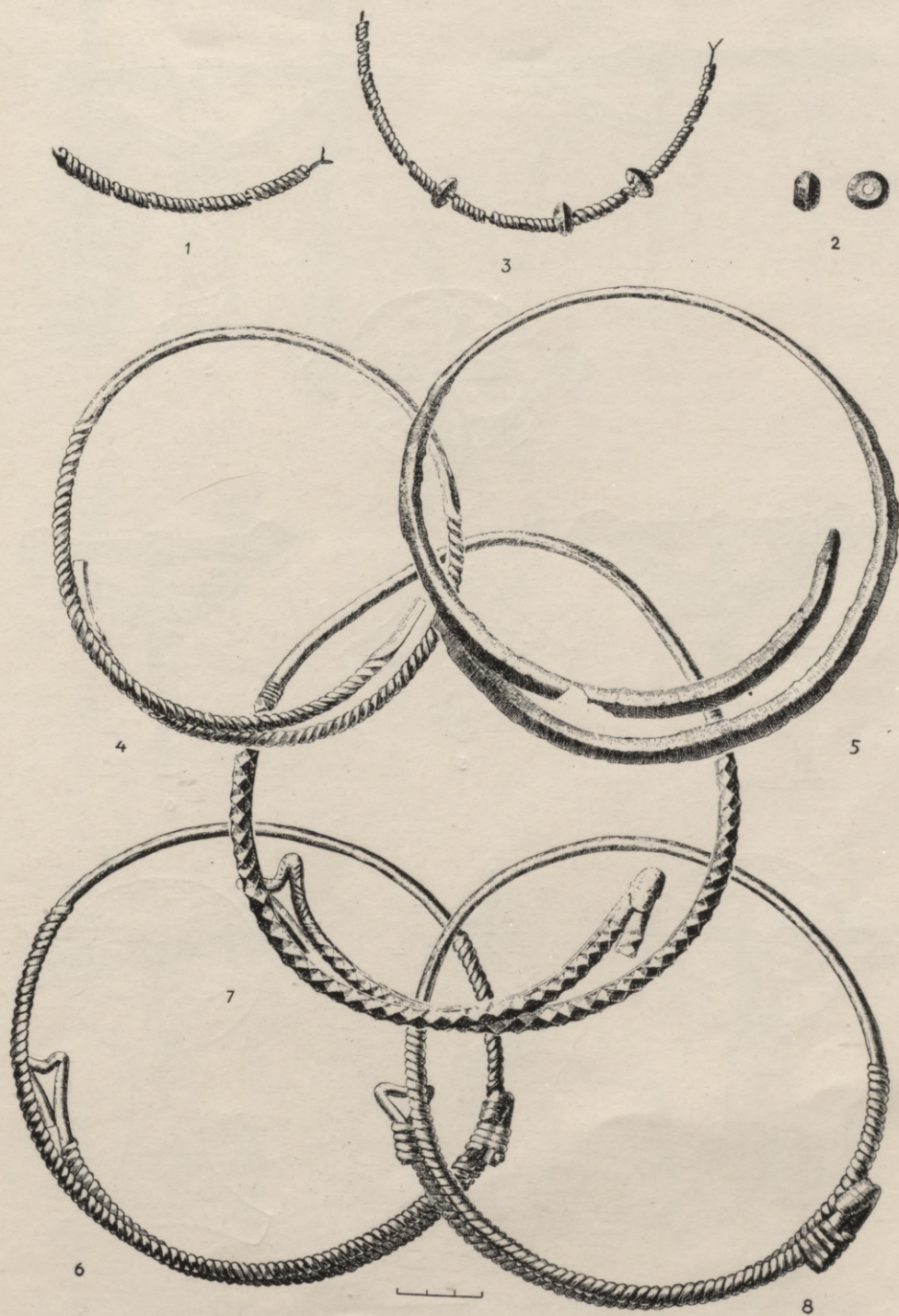

II tab. Kalniešu otrais kapulauks, II kārta.

Табл. II. Второй Калниешский могильник, II слой.

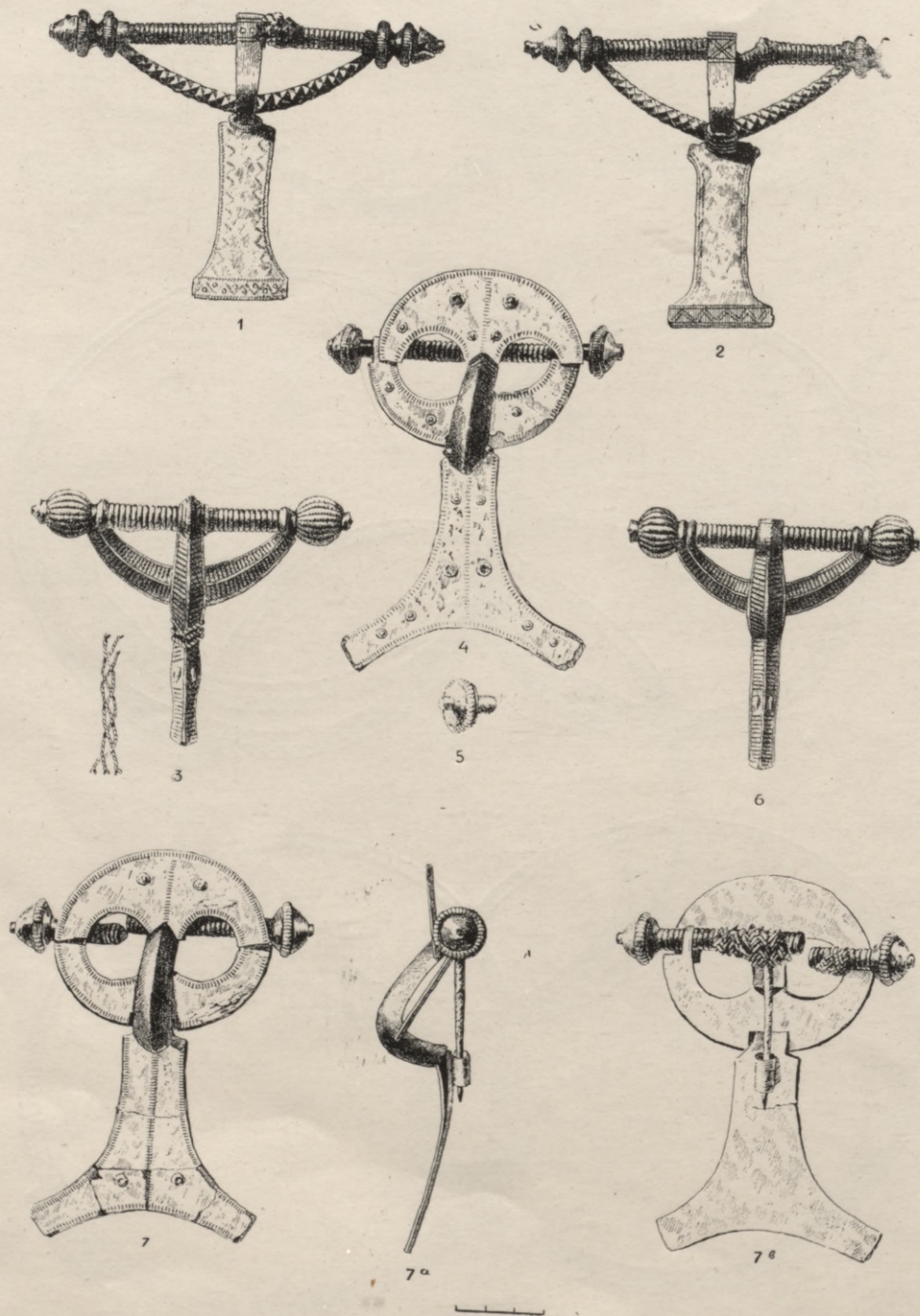
1 — māla lauskas, глиняные черепки; 2 — senlietas, археологические находки; 3 — ogļites, угоļki;
4 — tumšāks kultūras slānis, черноватый культурный слой; 5 — dedzis koks, горевшее дерево.

III tab. Kalniešu otrais kapulauks. Bronzas kaklarotas un dzintara krelles.
 Табл. III. Второй Калниешский могильник. Бронзовые шейные украшения и янтарные бусы.

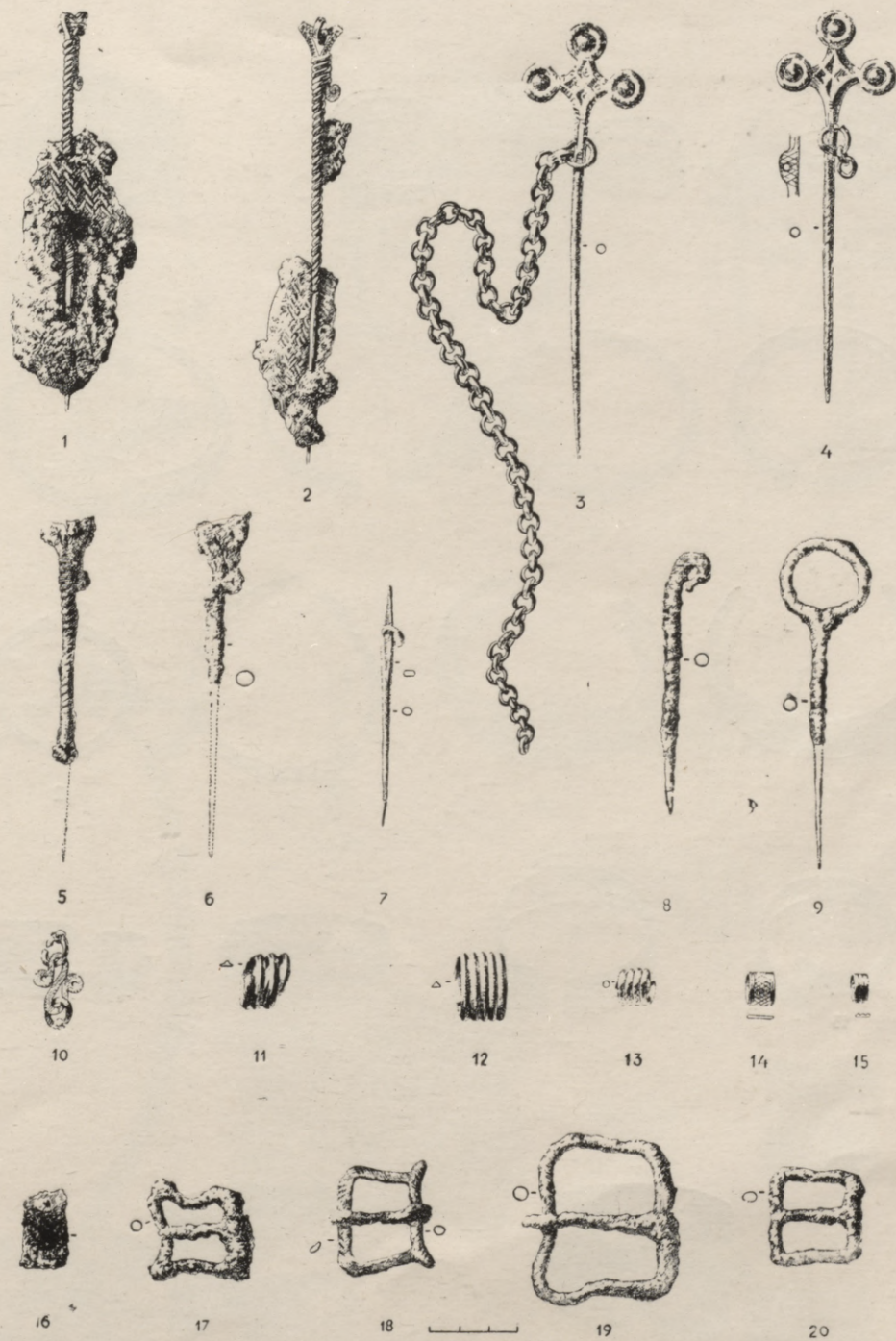
1 — 18. k., погр. № 18; 2 — savrupatradums, отдельная находка; 3 — 13. k., погр. № 13; 4 — 29. k., погр. № 29; 5 — 22. k., погр. № 22; 6 — savrupatradums pie 15. k., отдельная находка ок. погр. № 15; 7 — 6. k., погр. № 6; 8 — 18. k., погр. № 18.

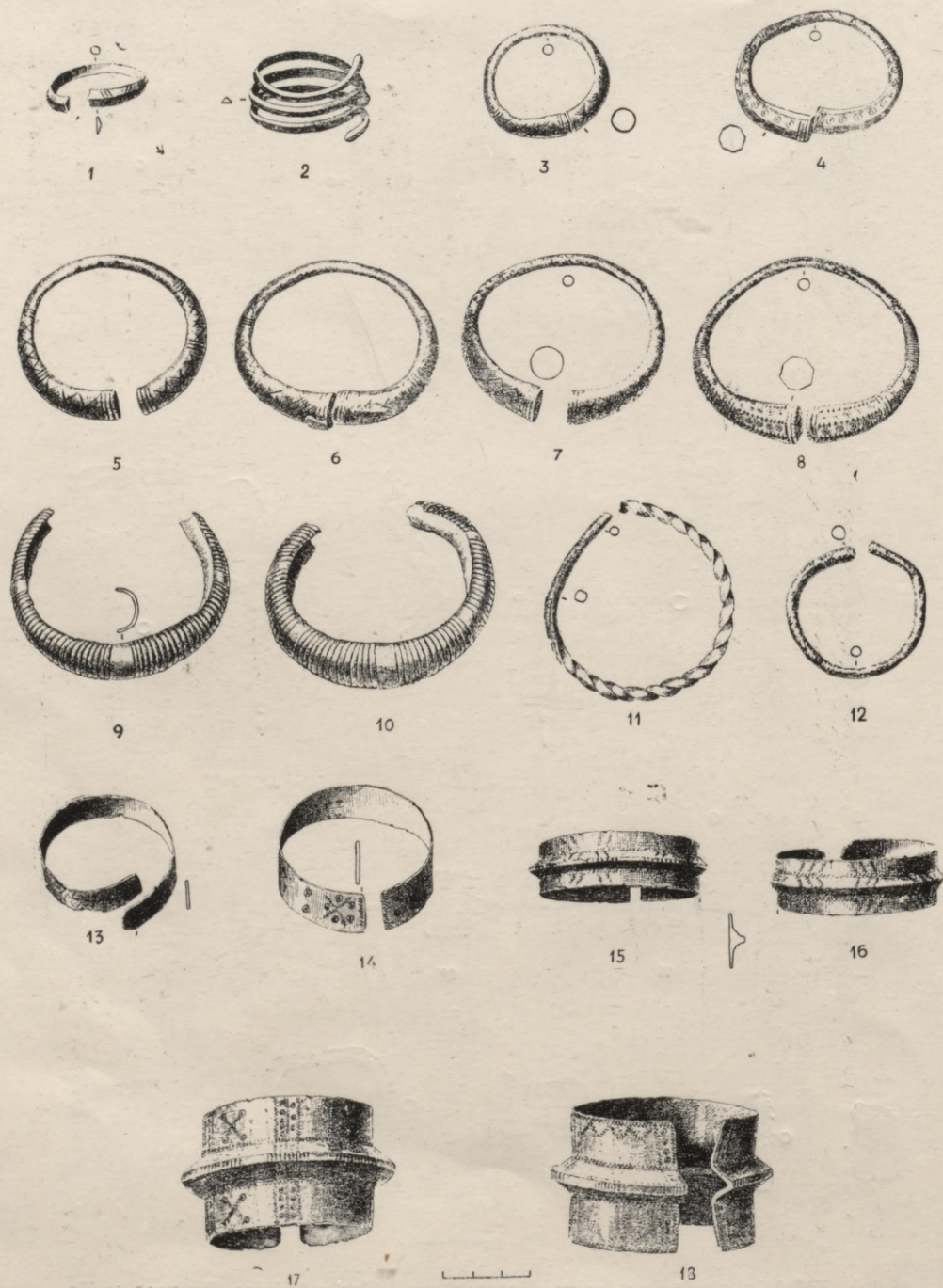
IV tab. Kalniešu otrais kapulauks. Bronzas stopasaktas un bronzas pūcessaktas ar sudraba platējumu.

Табл. IV. Второй Қалниешский могильник. Бронзовые арбалетовидные фибулы и бронзовые совообразные фибулы с серебряной плакировкой.

1 — 28. к., погр. № 28; 2 — 16. к., погр. № 16; 3 — 24. к., погр. № 24; 4 — 15. к., погр. № 15; 5, 6 — savrupatradums, отдельная находка; 7, 7^a, 7^b — 23. к., погр. № 23.

V tab. Kalniešu otrais kapulauks. Bronzas un dzelzs rotadatas, bronzas važiņ-loceklis un gredzeni, dzelzs apkalums, dzelzs un bronzas sprādzes.
 Табл. V. Второй Калниешский могильник. Бронзовые и железные булавки, бронзовые украшения и перстни, железная оковка, железные и бронзовые пряжки.
 1, 2 — 6. к., погр. № 6; 3 — 1. к., погр. № 1; 4 — 25. к., погр. № 25; 5 — 30. к., погр. № 30; 6 — 10. к., погр. № 10; 7, 8 — savrupatradums, отдельная находка; 9 — 11. к., погр. № 11; 10, 11 — savrupatradums, отдельная находка; 12 — 22. к., погр. № 22; 13, 14, 15 — savrupatradums, отдельная находка; 16 — 4. к., погр. № 4; 17 — 19. к., погр. № 19; 18 — 4. к., погр. № 4; 19 — 12. к., погр. № 12; 20 — 3. к., погр. № 3.

VI tab. Kalniešu otrais kapulauks. Bronzas aproces.
 Табл. VI. Второй Калниешский могильник. Бронзовые браслеты.

1, 2, 3 — savrupatradums, отдельная находка; 4 — 31. к., погр. № 31; 5 — 13. к., погр. № 13; 6 — 23. к., погр. № 23; 7 — 25. к., погр. № 25; 8 — 28. к., погр. № 28; 9 — 4. к., погр. № 4; 10 — 26. к., погр. № 26; 11 — savrupatradums, отдельная находка; 12 — 10. к., погр. № 10; 13 — 14. к., погр. № 14; 14 — 7. к., погр. № 7; 15 — 30. к., погр. № 30; 16 — 30. к., погр. № 30; 17 — 32. к., погр. № 32; 18 — 6. к., погр. № 6.

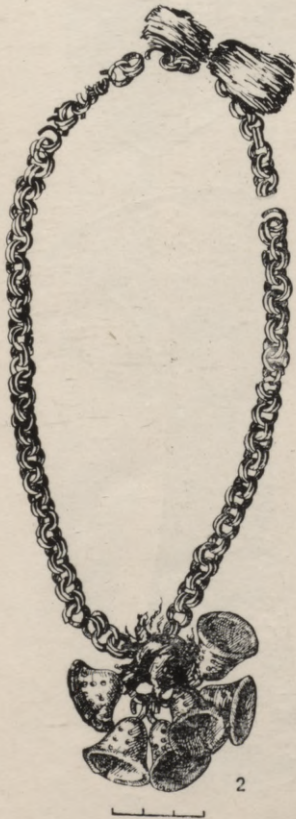
1

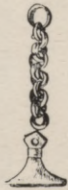
3

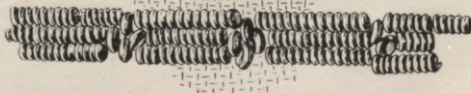
6

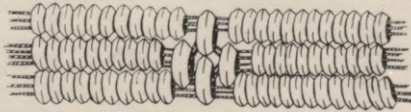
2

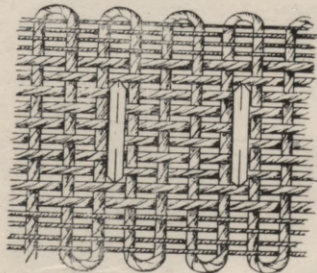
4

7

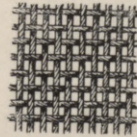
7a

5

8

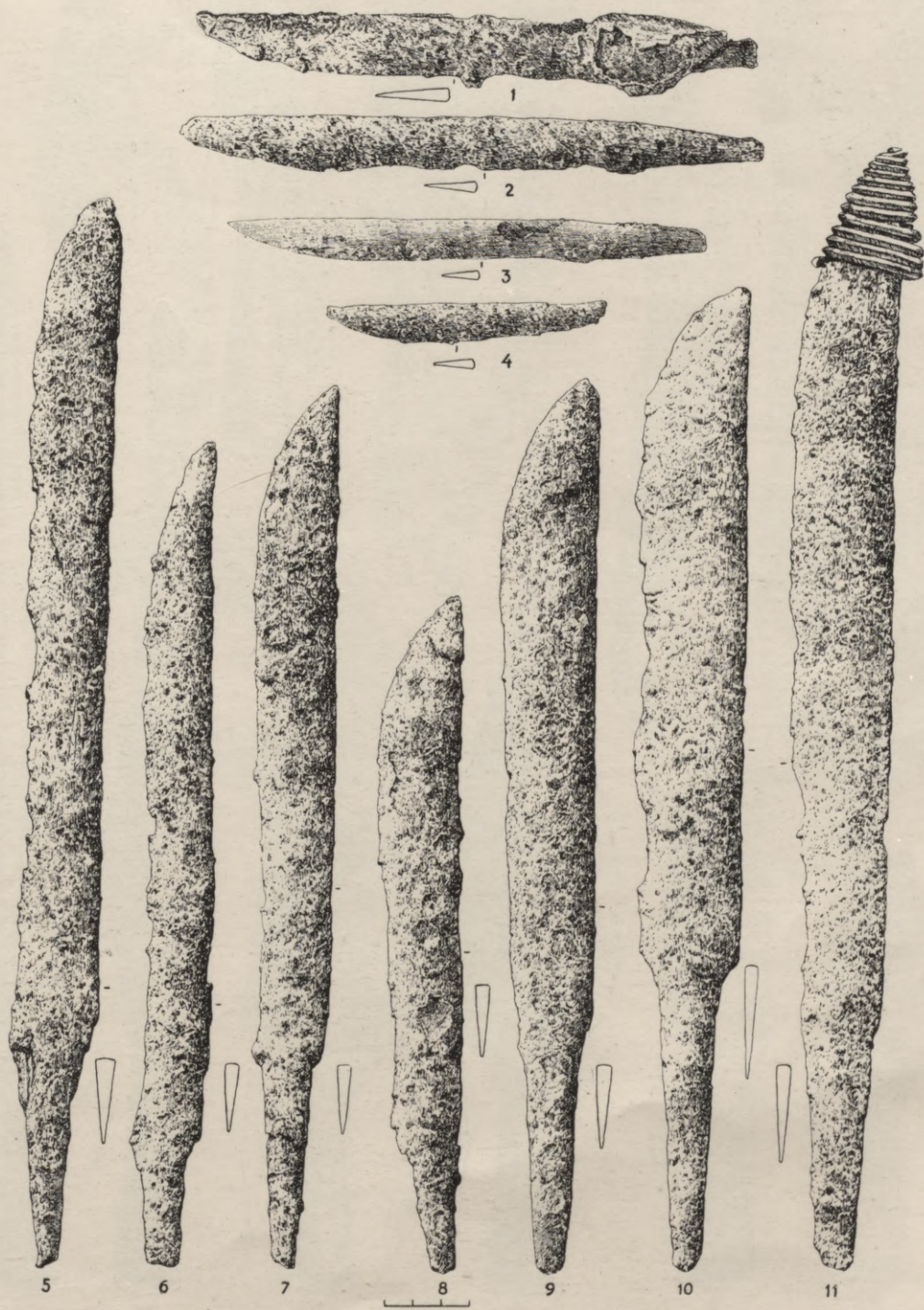

9

VII tab. Kalniešu otrais kapulauks. Galvas segas un to daļas.
 Табл. VII. Второй Калниешский могильник. Головные уборы и их части.
 1, 2 — 1. к., погр. № 1; 3, 4, 5 — 3. к., погр. № 3; 6, 7, 9 — 23. к., погр. № 23; 8 — 23. к. (linu audums uz aproces), погр. № 23 (льняная ткань на браслете).

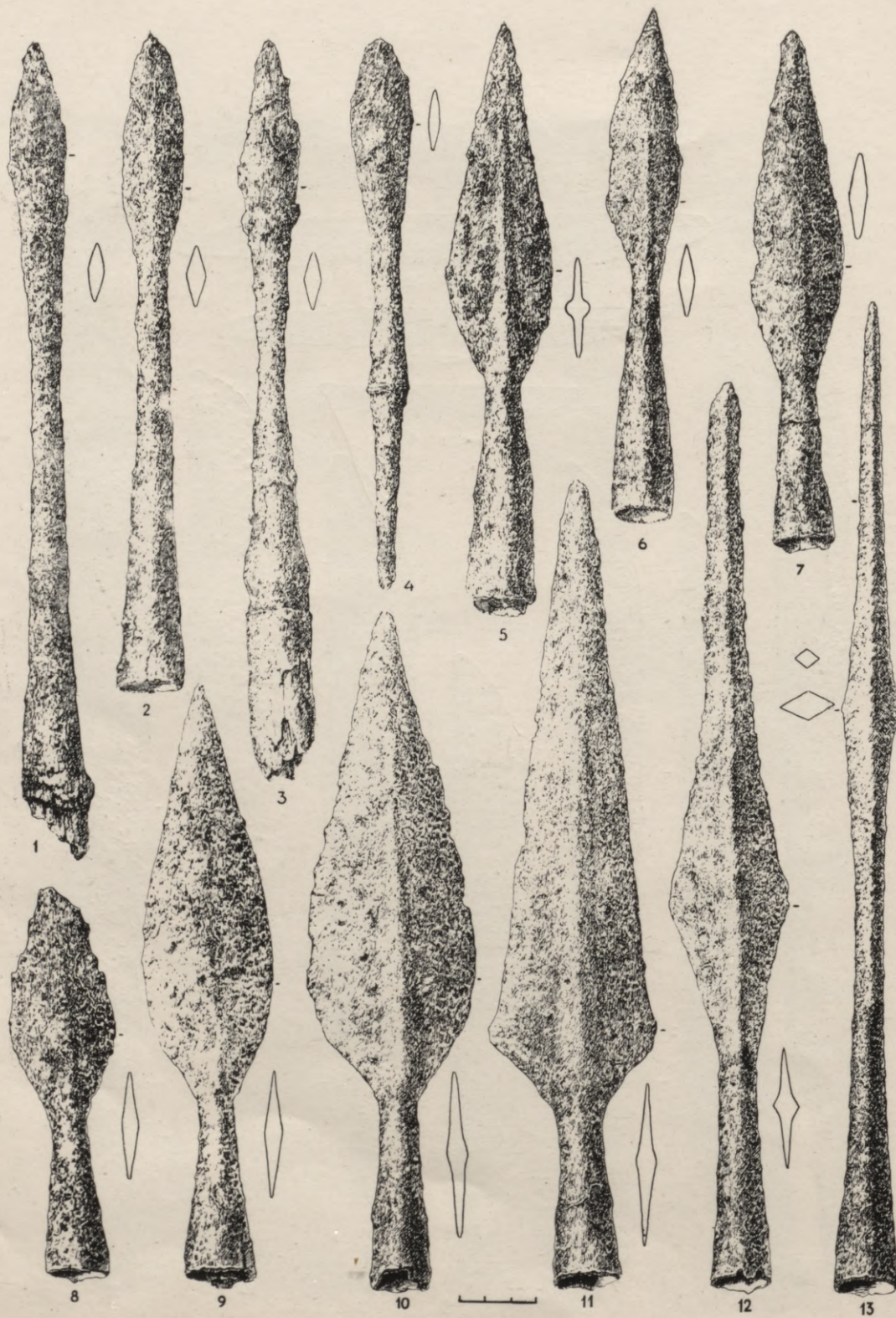

VIII tab. Kalniešu otrais kapulauks. Dzelzs cirvji.
 Табл. VIII. Второй Калниешский могильник. Железные топоры.
 1 — 19. к., погр. № 19; 2 — 10. к., погр. № 10; 3 — 31. к., погр. № 31; 4 — 8. к., погр. № 8;
 5 — 25. к., погр. № 25; 6 — 4. к., погр. № 4; 7 — 21. к., погр. № 21; 8 — 16. к., погр. № 16;
 9 — 2. к., погр. № 2; 10 — 5. к., погр. № 5.

IX tab. Kalniešu otrais kapulauks. Dzelzs nazi, dunči, zobeni.
Табл. IX. Второй Калниешский могильник. Железные ножи, кинжалы, мечи.
 1 — 33. к., погр. № 33; 2 — 11. к., погр. № 11; 3 — по senlietu grupas — ziedojuņa, из группы вещей — пожертвования; 4 — savgrupatadums, отдельная находка; 5 — 24. к., погр. № 24; 6 — 19. к., погр. № 19; 7 — 26. к., погр. № 26; 8 — 28. к., погр. № 28; 9 — 16. к., погр. № 16; 10 — savgrupatadums, отдельная находка; 11 — 27. к., погр. № 27.

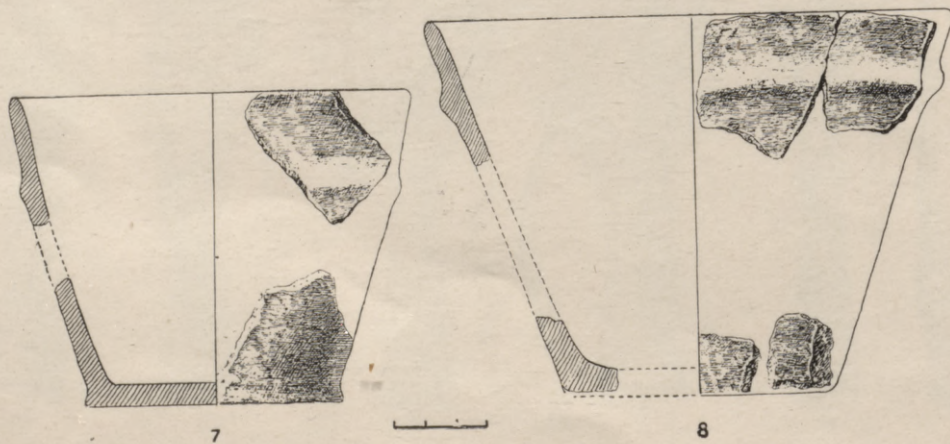
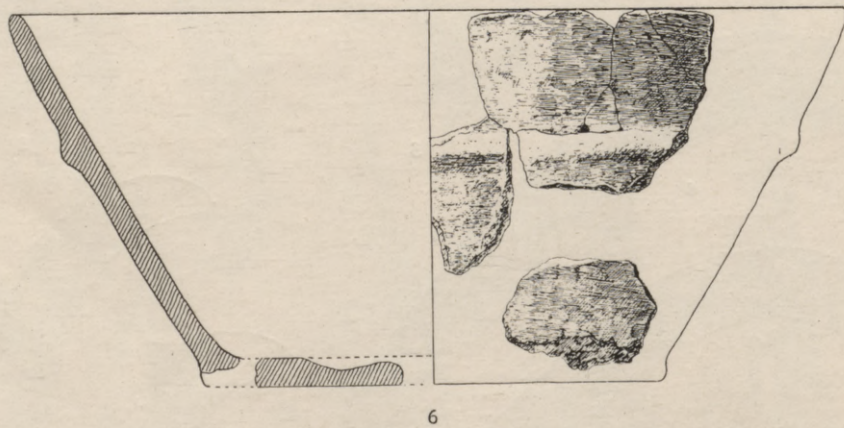
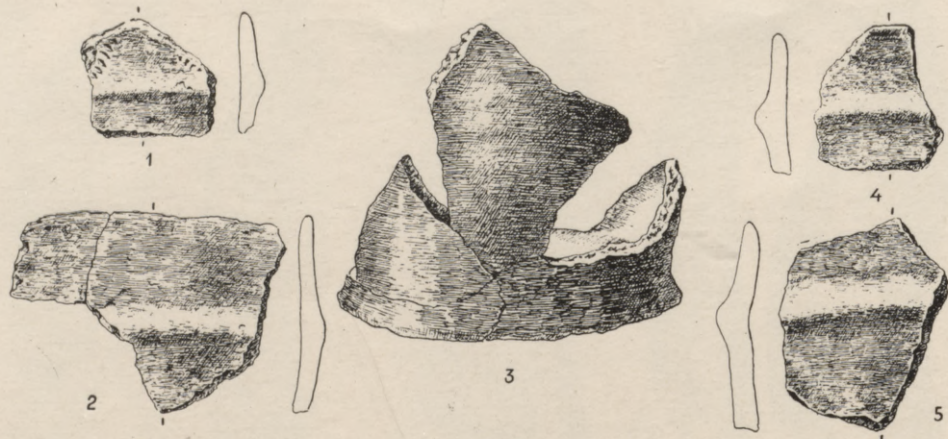
X tab. Kalniešu otrais kapulauks. Dzelzs šķēri.

Табл. X. Второй Калниешский могильник. Железные копья.

1 — 15. к., погр. № 15; 2 — 26. к., погр. № 26; 3 — 33. к., погр. № 33; 4 — 10. к., погр. № 10;
 5 — 27. к., погр. № 27; 6 — 16. к., погр. № 16; 7 — 1. к., погр. № 1; 8 — 17. к., погр. № 17;
 9 — 12. к., погр. № 12; 10 — savgrupradums, отдельная находка; 11 — 11. к., погр. № 11;
 12 — 2. к., погр. № 2; 13 — 4. к., погр. № 4.

XI tab. Kalniešu otrais kapulauks. Dzelzs sirpji, raukņi, īlēni.
 Табл. XI. Второй Калниешский могильник. Железные серпы, косари, шилья.
 1 — 18. к., погр. № 18; 2 — 29. к., погр. № 29; 3 — 13. к., погр. № 13; 4 — 32. к., погр. № 32;
 5 — savrupatradums, отдельная находка; 6 — 30. к., погр. № 30; 7 — savrupatradums, отдельная
 находка; 8 — 7. к., погр. № 7; 9, 10 — 22. к., погр. № 22; 11 — no senlietu grupas — ziedoņuma,
 из группы вещей — пожертвования; 12, 13 — savrupatradums, отдельная находка.

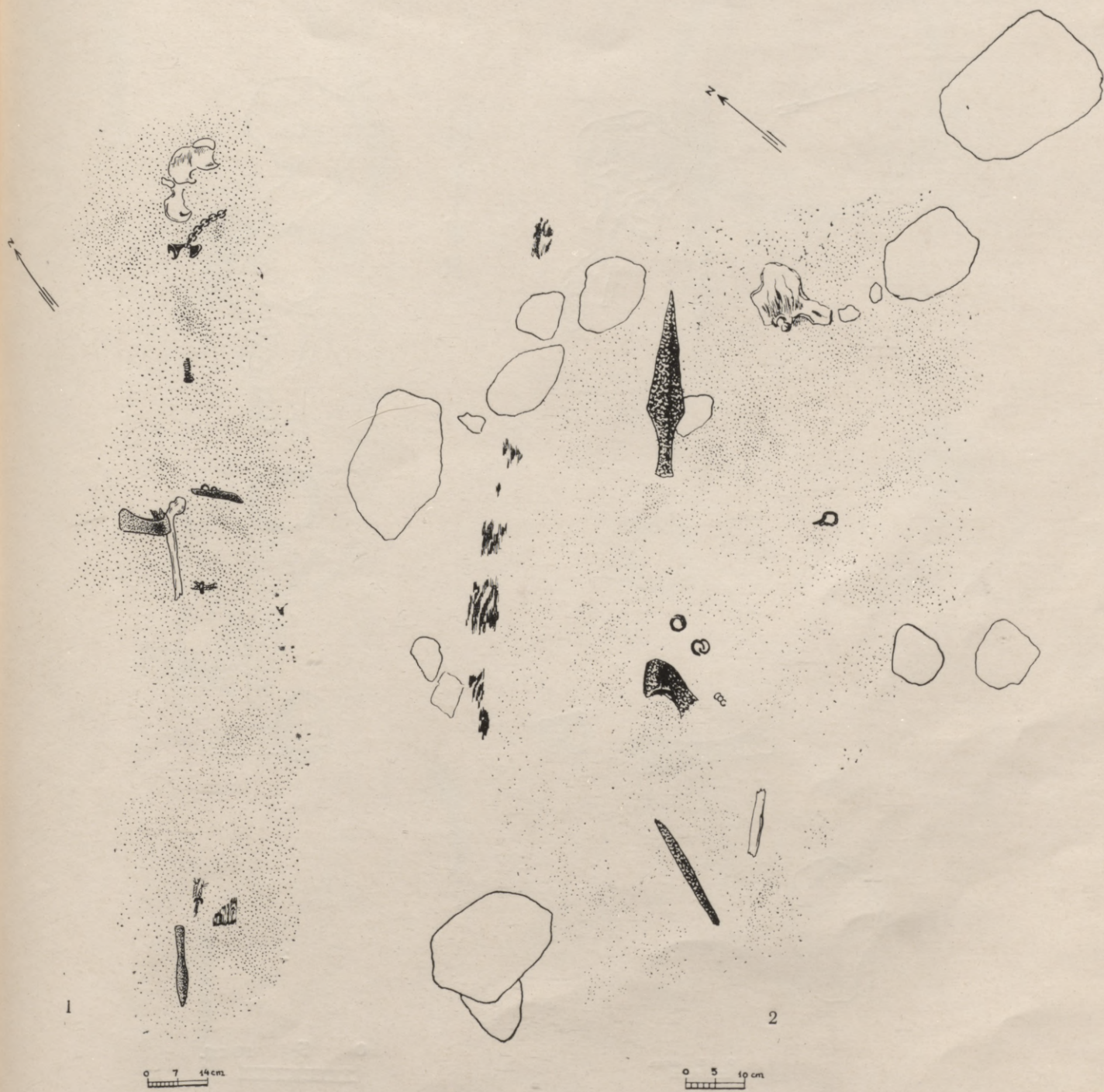
XII tab. Kalniešu otrais kapulauks. Māla trauki.
 Табл. XII. Второй Калниешский могильник. Глиняные сосуды.
 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 — savgrupatradums, отдельная находка; 6 — no senlietu grupas — ziedojuņa, из группы вещей — пожертвования.

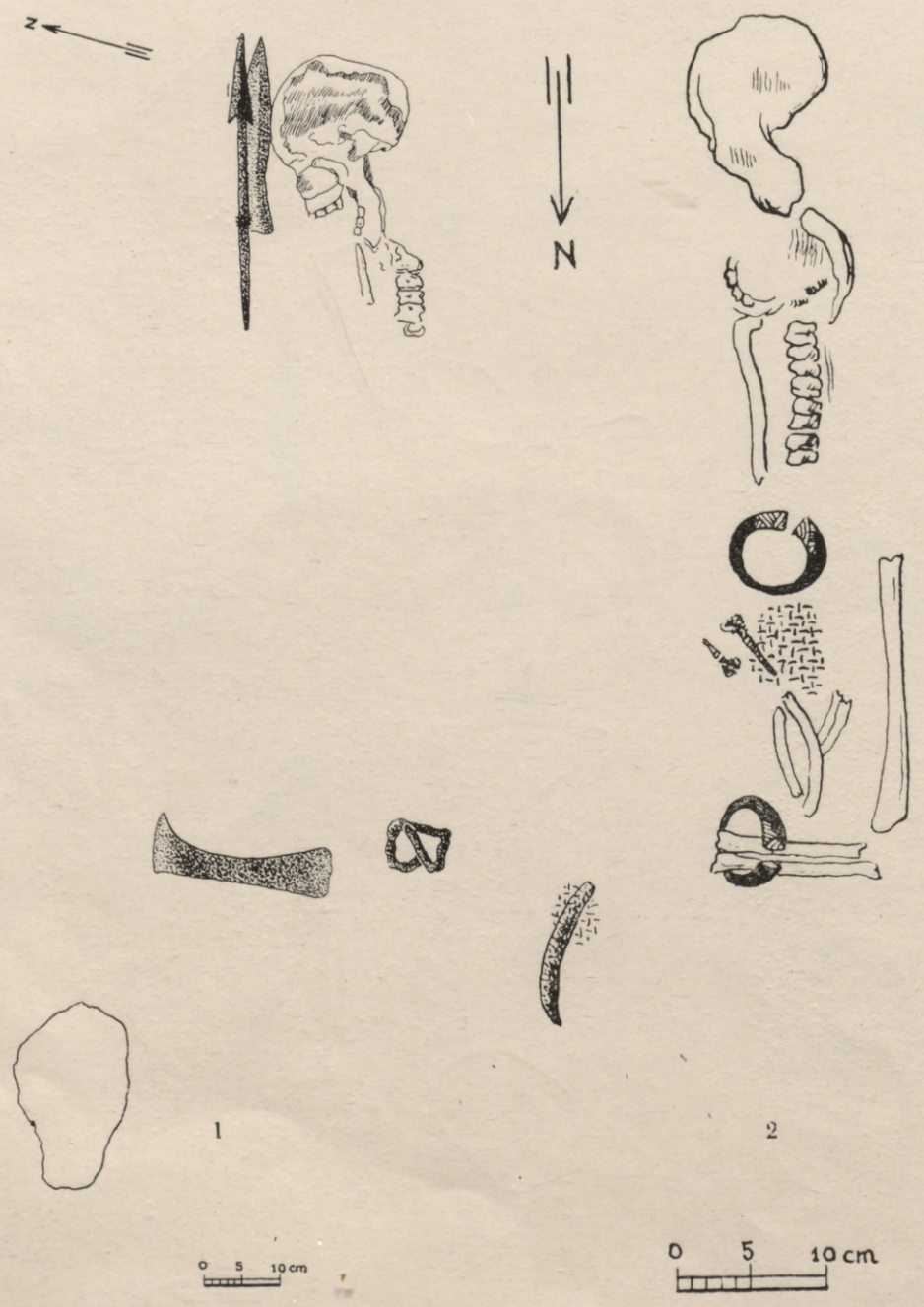
XIII tab. Kalniešu otrs kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XIII. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 1. к., погр. № 1; 2 — 2. к., погр. № 2; 3 — 3. к., погр. № 3.

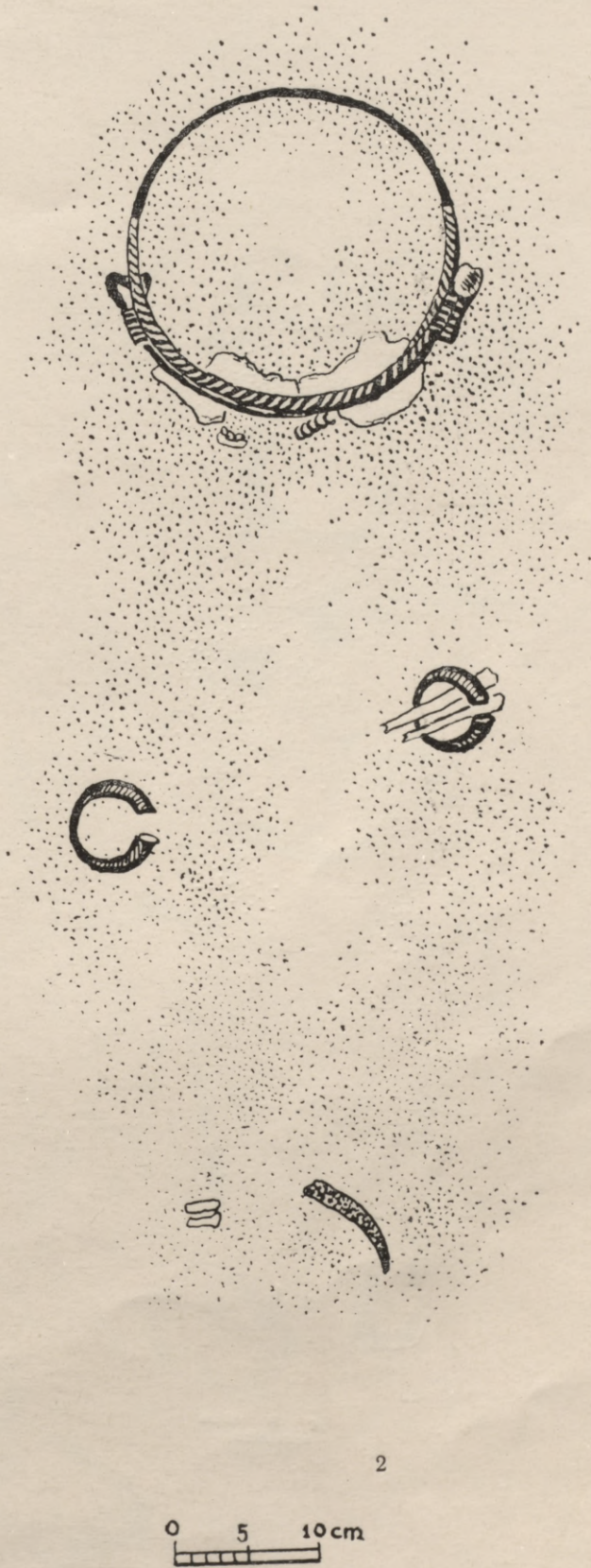
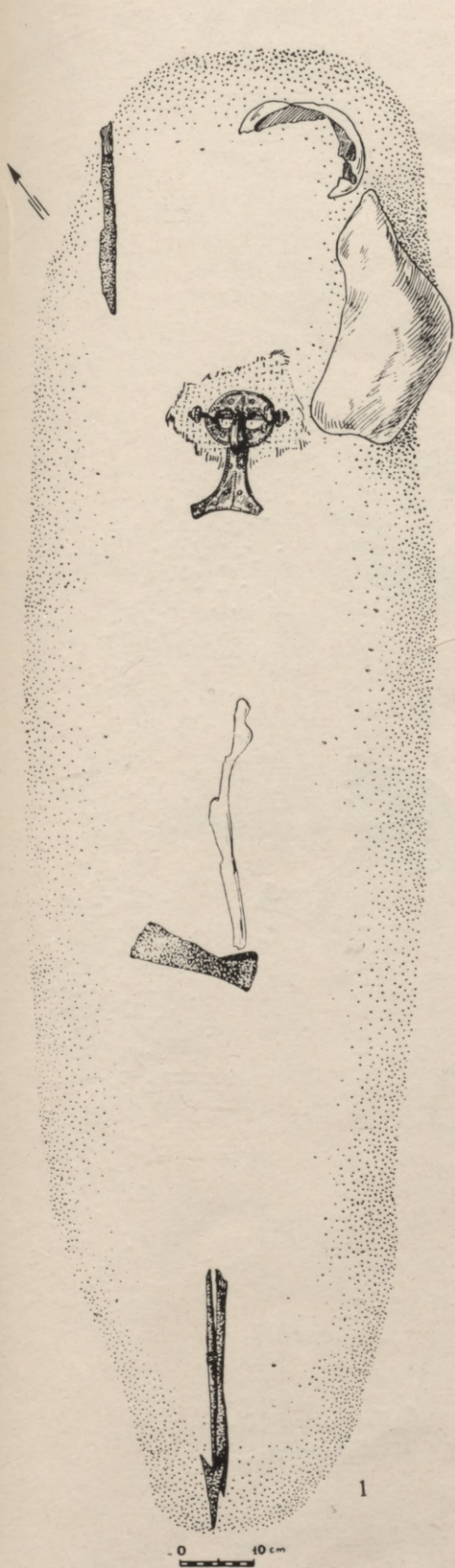
XIV tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XIV. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 6 к., погр. № 6; 2 — 7 к., погр. № 7.

XV tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XV. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 5. к., погр. № 5; 2 — 11. к., погр. № 11.

XVI tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XVI. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 12. к., погр. № 12; 2 — 13. к., погр. № 13.

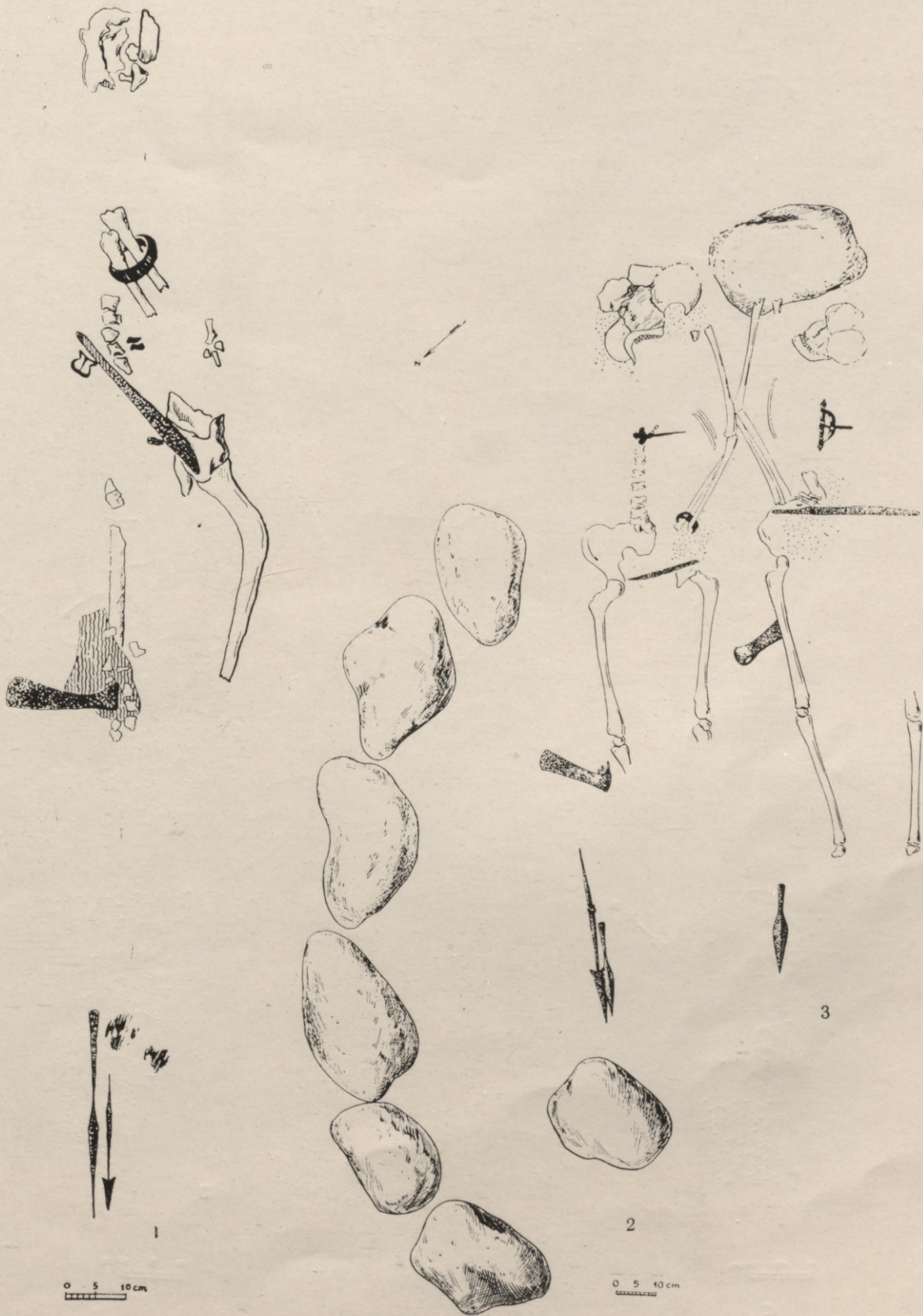

XVII tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XVII. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 15. к., погр. № 15; 2 — 18. к., погр. № 18.

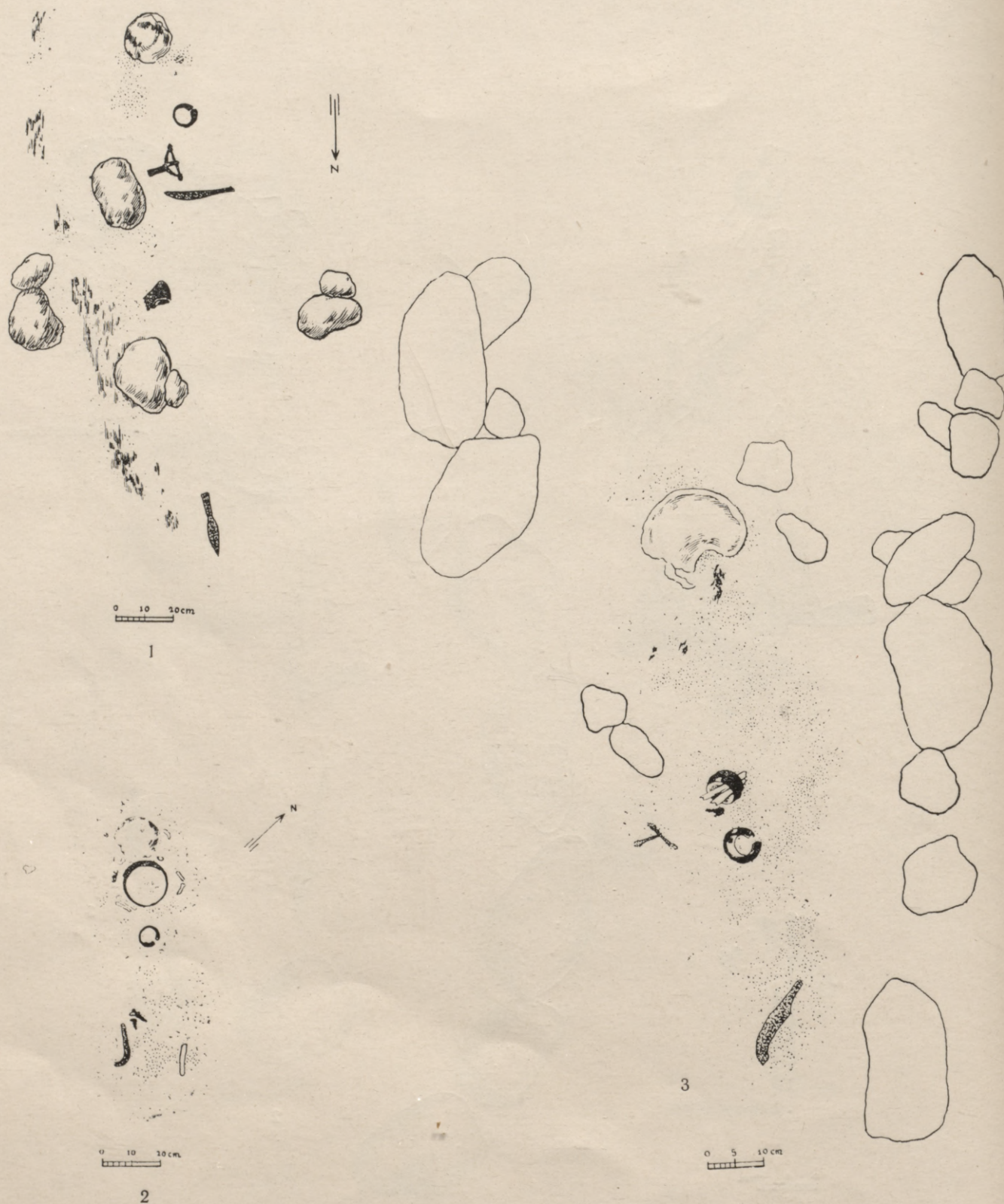

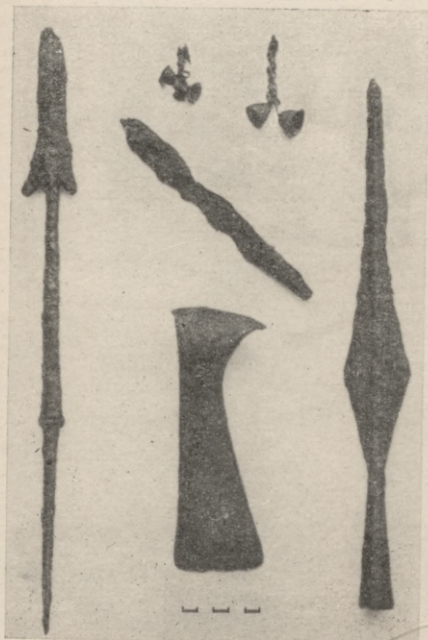
XVIII tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XVIII. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 22 к., погр. № 22; 2 — 23. к., погр. № 23.

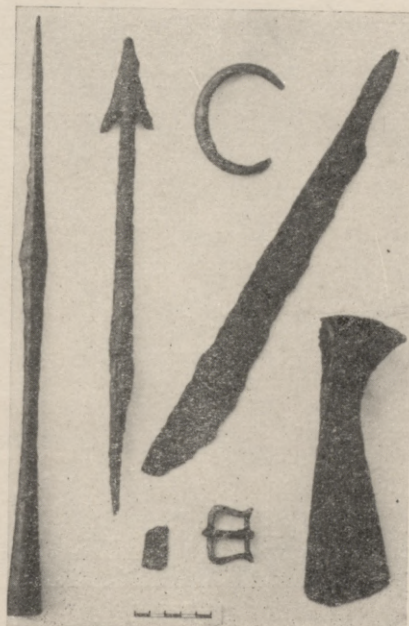
XIX tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XIX. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 4. к., погр. № 4; 2 — 25. к., погр. № 25; 3 — 24. к., погр. № 24.

XX tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu plāni.
 Табл. XX. Второй Калниешский могильник. Планы погребений.
 1 — 28. к., погр. № 28; 2 — 29. к., погр. № 29; 3 — 32. к., погр. № 32.

1

2

3

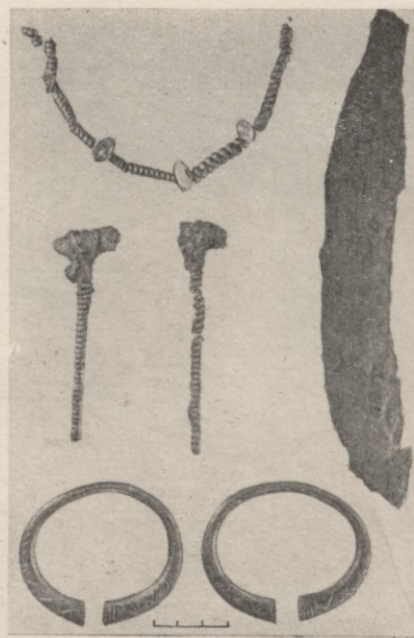

4

5

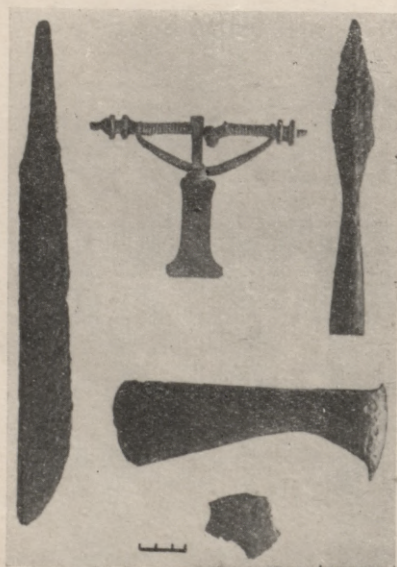
XVI tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu inventārs.
Табл. XVI. Второй Калниешский могильник. Инвентари погребений.
 1 — 2. к., погр. № 2; 2 — 4 к., погр. № 4; 3 — 6. к., погр. № 6; 4 — 7. к., погр. № 7; 5 — 10. к., погр. № 10.

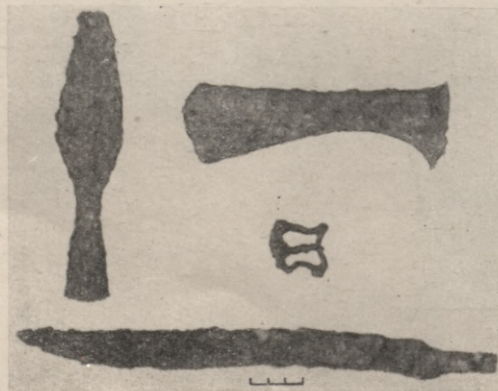
1

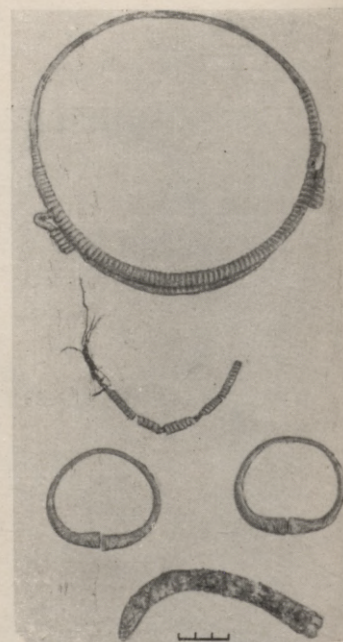
2

3

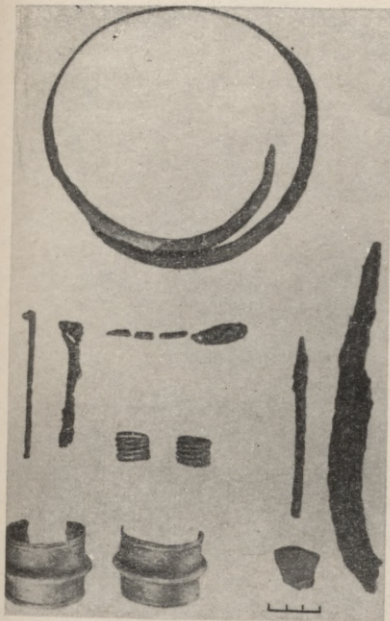

5

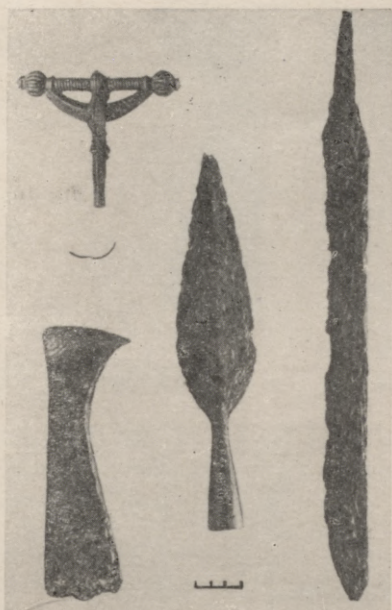

4

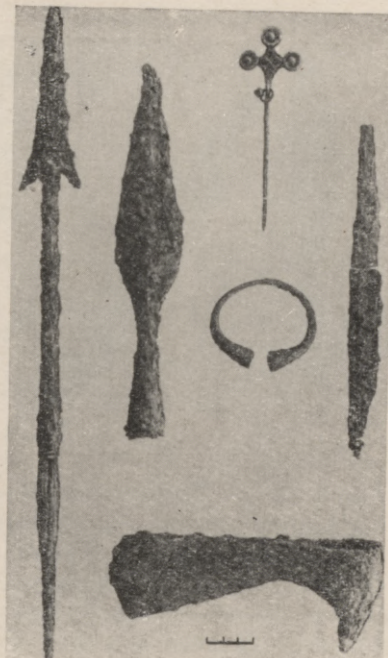
XXII tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu inventārs.
 Табл. XXII. Второй Калниешский могильник. Инвентари погребений.
 1 — 13. к., погр. № 13; 2 — 15. к., погр. № 15; 3 — 16. к., погр. № 16; 4 — 18. к., погр. № 18;
 5 — 19. к., погр. № 19.

1

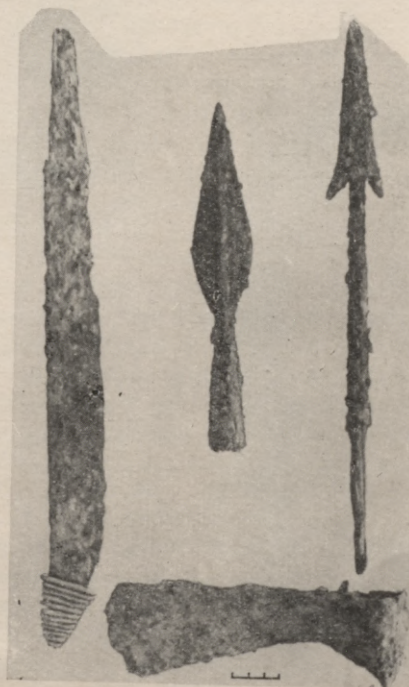
2

3

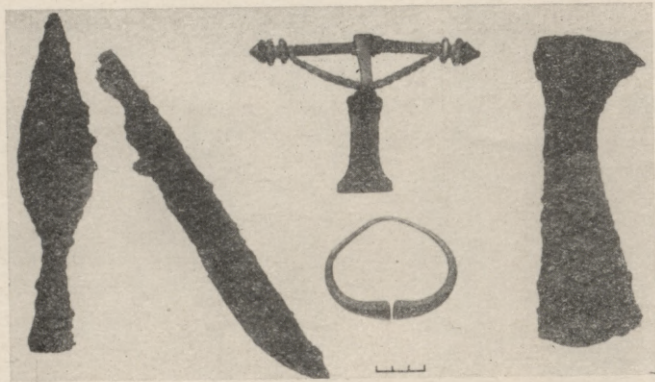

4

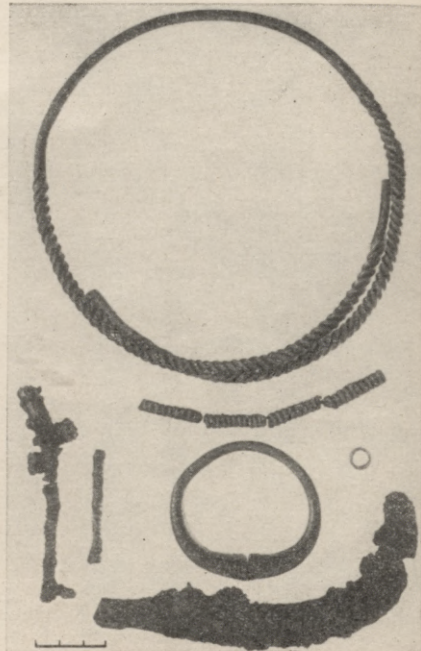

5

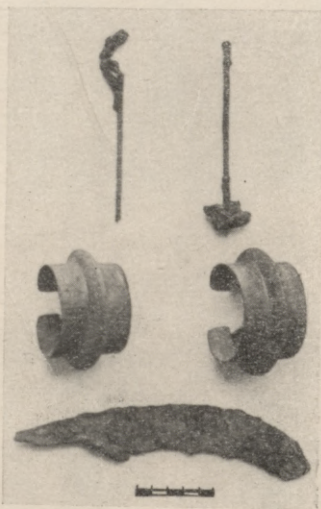
XXIII tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu inventārs.
 Табл. XXIII. Второй Калниешский могильник. Инвентари погребений.
 1 — 22. к., погр. № 22; 2 — 24. к., погр. № 24; 3 — 25. к., погр. № 25; 4 — 26. к., погр. № 26;
 5 — 27. к., погр. № 27.

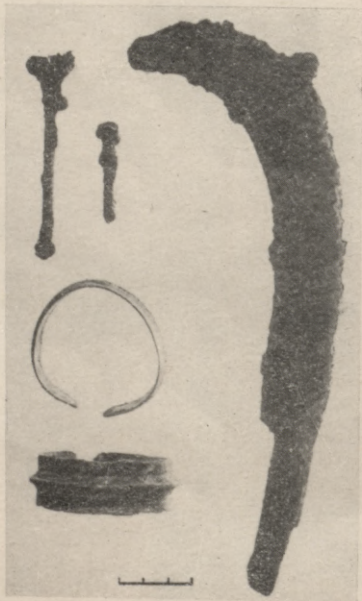
1

2

4

3

5

XXIV tab. Kalniešu otrais kapulauks. Kapu inventārs.
 Табл. XXIV. Второй Калниешский могильник. Инвентари погребений.
 1 — 28. к., погр. № 28; 2 — 29. к., погр. № 29; 3 — 30. к., погр. № 30; 4 — 32. к., погр. № 32;
 5 — 33. к., погр. № 33.

ВТОРОЙ КАЛНИЕШСКИЙ МОГИЛЬНИК

Силами Музея истории Латвийской ССР в 1948—1950 гг. и в 1958 году произведены археологические раскопки в двух могильниках около усадьбы Калниешы Екабпилсского района. Памятники находятся в 108 км на юго-восток от Риги, между шоссе Рига—Даугавпилс и рекой Даугава. Первый из них — могильник бронзового века, исследован частично, а второй — могильник железного века — целиком (ситуационный план на стр. 8). Поблизости находится третий — Айзелкшнинский могильник IX—XI вв., который частично исследован в 1899 г.

Второй Калниешский могильник расположен среди поля на плоском естественном холмике, который все время распахивался. Высота холмика 0,5 м, диаметр 20 м (рис. 1). На могильнике вскрыта площадь в 335 м². На холмике, особенно в его северной части, уже под дерновым слоем в желтоватом песке открылись каменные кладки, под которыми местами очерчивались темные контуры неопределенной формы. Оказалось, что это могильные ямы, приблизительный размер которых 2×1 м (табл. I). Костяки лежали здесь на спине в вытянутом положении с руками, согнутыми в локтях и положенными на грудь или на пояс (табл. II). Мужские погребения в большинстве лежали головой на восток, а женские — на запад (располагались неточно, были отклонения) (рис. 2, 3, 7, 8; табл. XIII—XX). Направление погребений не соблюдалось еще так строго, как в последующее время.

С севера могильник был огорожен большими камнями в виде полукруга, к которому с наружной стороны примыкала также огороженная валунами небольшая площадка, внутри которой обнаружены 26-е, 27-е и 32-е погребения (рис. 4; табл. II).

Обряд захоронения можно представить следующим: при рытье могильной ямы естественные камни, находившиеся на глубине 20—40 см, вынимались и клались по краям. Над грунтовыми камнями насыпался небольшой слой земли, под-

стилался луб, кора или береста. На этот подстил клался умерший, которого также покрывали лубом, корой или берестой и слоем земли. Чтобы погребения не разрушались (глубина погребений 18—94 см), на могилу клались камни, взятые из материка (рис. 7). Так как предыдущие захоронения обычно не нарушались последующими, можно предполагать, что над могилами устанавливались какие-то знаки.

В сооружении этого грунтового могильника и отдельных могил прослеживается влияние захоронений (насыпанных курганов) предыдущего периода. В качестве примера можно назвать курганный могильник V—VII вв. в Леясокени Рижского района. В литературе часто преувеличивается влияние ливо-эстонских каменных могильников I—VII вв. на погребения балтов. Здесь оно имеет второстепенное значение, так как уже с первых веков нашей эры в данной области были только курганные могильники балтов. Кроме того, в сооружении второго Калниешского и подобных ему могильников большую роль играл каменистый грунт данной области. Кроме того, курганные могильники балтов и описанные погребения, а также предметы, найденные в них, обнаруживают определенную преемственность.

При погребении умершего устраивалась тризна, о чем свидетельствуют угольки, зола, кальцинированные кости животных и черепки глиняных сосудов, найденные над могилами и по всему могильнику, но особенно на его окраинах. Местные энтографические традиции сходны: сжигалась постель (солома) умершего, на могиле разбивалась посуда, так как в загробной жизни, по поверьям, пригодна была только разбитая посуда, у могилы или около кладбища устраивали поминки.

В могильнике, особенно на окраинах, встречаются отдельные предметы (топоры, боевые и обыкновенные ножи, шилья, серпы). На части из них видны следы огня (табл. XI: 7, 12, 13). В юго-западной части могильника на глубине 23 см

найдена группа обгоревших предметов: черепки глиняных горшков (табл. XII : 6), железный нож (табл. IX : 3) и шило (табл. XI : 11). Ряд из упомянутых находок, особенно обгоревшие и найденные среди камней и около могил, представляют собой жертвоприношения близких умершего (рис. 5 и 6). Эта традиция отражена и в латышских народных песнях, в тех вариантах, где говорится об откупе от смерти и других несчастий. Оставляя предметы на территории могильника, жертвующий хотел обеспечить исполнение своих желаний. В качестве иллюстрации приведем две латышские народные песни, первая из которых известна и в Калниешах.

Бросаю топор, качу камень
На место своей могилы.
Пусть ржавеет топор, плесневеет камень,
Но не мой стан.

Я бросил в могильник
Меч своего отца,
Пусть ржавеет, пусть плесневеет,
Потому что мой сородич героем не растет.

Жертвоприношение вещей в могильниках Латвии часто встречается начиная с V века вплоть до XIII века, например, в могильниках Гайлиши, Цибени, Русиши-Дебеша, Баляс, Плявниекалнс, Боки, Леясбитени, Лудза, Нукши, Олини, Леясдопелес. После XIII века эта традиция по могильникам не выявляется, об этом молчат и письменные источники. Совпадение археологических и фольклорных материалов, подтвержденных и лингвистическими данными, свидетельствует о древности некоторых латышских народных песен. С другой стороны, фольклорный и археологический материал объясняют и дополняют друг друга.

Во втором Калниешском могильнике вскрыты 33 погребения, а вместе с разрушенными их насчитывается около 40. Захоронения обычно сопровождалось богатым инвентарем (табл. XXI—XXIV). Судя по захоронениям имущественное неравенство членов территориальной общины не было особенно заметным. Мертвые погребались в праздничной одежде, о чем свидетельствуют найденные в захоронениях изящные мужские головные уборы, остатки льняных и шерстяных тканей и другие детали. Захоронение в праздничной, часто свадебной, одежде — обычное явление в латышском этнографическом и фольклорном материале.

Все мужские погребения, за исключением детских (23-е погребение и разрушенное погребение с детскими браслетами), сопровождалось обычно железными узколезвийными топорами (табл. VIII), одним или чаще двумя копьями (рис. 9, 10; табл. X) и боевым или обыкновенным ножом (табл. IX). Из мужских украшений характерны арбалетовидные фибулы разных типов, между ними есть и совообразные фибулы с серебряной

плакировкой (табл. IV), разного типа булавки для скрепления одежды (табл. V : 3, 4, 6, 9) и браслеты (табл. VI : 4, 6—10), которые носились обычно на левой руке. Характерен и пояс с пряжкой (табл. V : 17—20).

Женские погребения, за исключением детских, сопровождалось железными серпами или косарями (табл. XI : 1—9) и шильями (табл. XI : 10). Из женских украшений характерны различные бронзовые шейные гривны (табл. III : 4—8), браслеты, которые носились по одному на каждой руке (табл. VI : 3, 5, 13—18), булавки для скрепления одежды (табл. V : 1, 2, 5), спиральные перстни (табл. V : 11, 12), янтарные бусины (табл. III : 2—3). Вещи при умерших клались так же, как они употреблялись в жизни.

Всего найден 231 предмет и 164 глиняных черепка.

Аналогичные находки и погребальный обряд известны по материалам исследованных могильников, например, в Леясбитени, Аулицемсе, Салинас, Придаине, Вейгури, Смилтаине. Эти находки на основе типологического, сравнительного и других анализов датируются VII—IX вв. нашей эры. Так как подобный погребальный обряд и находки на этой же территории, судя по более поздним письменным источникам и антропологическим исследованиям, принадлежат латгалам, то им же, видимо, принадлежат упомянутые могильники и второй Калниешский могильник. Они имеют тесную связь с могильниками селов, например в Боки (карта памятников, рис. 11). На основе сравнительного материала, по типологии вещей и стратиграфии погребений второй Калниешский могильник датируется концом VII — началом IX вв. Можно предполагать, что в могильнике, который использовался более ста лет, проводились захоронения членов двух или трех семейств в течение трех или четырех поколений. Это подтверждается этнографическими и статистическими данными. Отметим, что в состав латышской этнографической семьи входило от шести до десяти членов, а жилища VII—IX вв. были обычно площадью 9—30 кв. м. Местоположение поселения, к которому относился могильник, не установлено. В 3 км на юго-восток от могильника находится неисследованное городище Авотынькалнс. Здесь найдена лепная облитая керамика, которая могла существовать и в VII—IX вв. Возможно, могильник относится к этому городищу.

В мужских могилах обычны топоры, а в женских — серпы или косари — типичные орудия для земледелия. На подсечное, переложное и пашенное земледелие в то время указывают данные анализов и других памятников, а особенно это подтверждается анализом злаков и сорняков в Латвии, найденных на древних поселениях. О разведении овец, крупного рогатого скота и лошадей свидетельствуют шерстяные ткани во вто-

фом Калниешском могильнике, кости и зубы лошадей, крупного рогатого скота и овец в первом Калниешском могильнике.

Найденные железные и стальные и особенно бронзовые изделия характерны для латгалов VII—IX вв. и отличаются от изделий соседних племен. Поэтому можно считать, что эти предметы местного происхождения. На это же указывают и данные металлографического и спектрального анализа железных и стальных изделий.

О мастерстве местных ювелиров свидетельствуют своеобразные фибулы VIII века (табл. IV: 4, 5, 7, 7-а, 7-в), для изготовления которых использовались железо, бронза, серебро, олово и синее стекло. Применялись литье,ковка, покрытие листовым серебром, гравировка, паяние, чеканка, клепка и пробивание отверстий. Известны 24 экземпляра подобных фибул VII—IX вв. Они характерны для древних латгалов и куршей.

В могильнике представлены 24 вида украшений, 9 видов орудий труда и оружия и 2 вида глиняных лепных горшков.

Сосуды — лепные и разных размеров, хорошо обожженные, с примесью мелких кристаллов песка, толщина черепков до 1 см, дно плоское. Кверху сосуды постепенно расширяются, в верхней части — профилированы (табл. XII). Обычно они гладкие, без орнамента, но два черепка украшены мелкими углублениями (табл. XII: 1).

В могилах обнаружены льняные и шерстяные ткани, сотканые в две и в четыре ремизки (льняные в 13 и 23-м погребениях — табл. VI: 6; табл. VII: 8, и шерстяные в 1, 3, 5, 6, 13, 15, 21, 23, 31-м погребениях — рис. 10: 3; табл. IV: 7-в; табл. VII: 9).

Так как в одних и тех же могилах имеются остатки льняных и шерстяных тканей (в 13 и 23-м погребениях), можно предполагать, что носили верхнюю шерстяную и нижнюю льняную одежду.

Мужчины носили шерстяные головные уборы трех типов: украшенные бронзовой цепочкой (табл. VII: 1—2), цветным пояском с бронзовыми колечками (табл. VII: 3—5) и бронзовыми спиральками в три ряда (табл. VII: 6, 7, 9). Над лбом укрепляли бронзовые колокольчики или треугольные подвески. Обнаруженные цветные пояски, тканые обычным способом и с дощечками, указывают, что эти приемы ткачества и соответствующие приспособления уже в VIII веке были хорошо известны латгалам.

Плетенки из шерстяных ниток найдены дважды, причем в 24-м погребении плетенкой к одежде была прикреплена ножка арбалетовидной фибулы (табл. IV: 3).

Обнаружены остатки шерстяной ткани для обмотки ног (5-е погребение) и кожаной обуви (4 и 5-е погребения), но эти находки настолько фрагментарны, что реконструкция их невозможна.

Обнаруженное при каждом мужском погребении

оружие, а также совместные захоронения погибших мужчин свидетельствуют о вооруженных столкновениях, столь характерных для периода возникновения классов на территории Латвии. Совместное захоронение № 24 и № 25 доказывает общую могильную яму, общей каменной кладкой (рис. 7 и 8; табл. XIX: 3, 2) и одинаковым оружием. Под головы умерших было положено по камню. Все это указывает на то, что здесь захоронены погибшие в бою соратники (№ 24 не старше 25 лет, № 25—30—40 лет). Таким же образом можно объяснить и погребения № 1, 2 и 3 (табл. XIII: 1—3). Отметим, что о частых вооруженных столкновениях в VII—IX вв. свидетельствуют и сожженные городища Кенте, Танискалнс, Асоте, Дигная, Даугмале, Мезотне, некоторые письменные сведения, а также клады этого времени.

Так как почти при всех мужских погребениях есть разнообразное оружие, то предполагается, что в битве сначала использовались метательные копья, обычно с зазубринами (рис. 9; рис. 10: 1—2), а потом — в рукопашном бою — топоры (табл. VIII), ножи и мечи (табл. IX: 1—11) и втульчатые копья (рис. 10: 3; табл. X).

Втульчатые наконечники копий прикреплялись к древку с помощью гвоздя во втулке (табл. X: 3), а наконечники с насадом обматывались льняной или конопляной веревочкой, концы которой оставались под обмоткой (рис. 10: 1—2), отчего конец древка у насада становился более прочным.

Так как наконечники копий лежали у концов могильной ямы, притом всегда немножко дальше головы или ног, очевидно, что все копье было немного длиннее роста человека, но обычно короче 2 м, так как могильные ямы, где лежали копья, не превышали 2 м. Случайная железная находка с остатками жженого дерева во втулке может быть истолкована как вток нижнего конца древка копья (рис. 10: 4).

Мимо второго Калниешского могильника шел сухопутный и известный водный путь по реке Даугава. Это одна из причин, почему на берегах Даугавы так много археологических памятников и привозных вещей. Предполагается, что бронза и серебро как сырье привозились с Дуная и из Трансильвании, где эти металлы добывались с давних времен. Обмен по этому пути вполне регулярным и необходимым становится уже в первые века нашей эры, когда на территории Латвии появляется обилие бронзовых изделий, а начиная с V века и серебряных. Железо, как это установлено раскопками и металлографическим анализом, добывали из местной болотной руды уже начиная с первых веков нашей эры. Янтарные бусины второго Калниешского могильника (табл. III: 2, 3) привезены с побережья Балтийского моря, с территории куршей. Синее стекло, которое использовали для своеобразных фибул (табл.

IV:4), было также привозным. Клайпедская область в теперешней Литве — один из центров находок синих стеклышек.

Интересные наблюдения о местных сухопутных дорогах дает картография памятников VII—IX вв., существовавших одновременно со вторым Калниешским могильником (рис. 11). Хотя на карте отмечены в основном могильники (приблизительно из 400 городищ Латвии исследованы только 20), нет сомнения, что поблизости от могильников были поселения, причем соседи общались между собой. Это позволяет нам соседние памятники одного возраста соединить на карте. При сравнении полученной карты с картой докапиталистического времени, когда новые дороги стро-

ились редко, видно, что главные пути сообщения совпадают, а именно: дороги по берегам реки Даугава, дорога по правому берегу реки Айвиексте и другие. Это лишний раз служит подтверждением древнего происхождения основных современных дорог в Латвии.

Поскольку в недалеком будущем будут применены новые методы археологических раскопок и определения дат, вблизи центра исследованного второго Калниешского могильника, около ямы под ранее выброшенной землей, оставлено нераскопанными около 15 кв. м. Здесь должны быть погребения с вещами и органическими остатками. Это позволит в будущем проверить правильность наших датировок и некоторых выводов.

¹ Par palīdzību situācijas plāna uzņemšanā izsaku pateicību Latvijas PSR Vēstures muzeja (turpmāk — LVM) Vēstures nodaļas zin. līdzstr. A. Gusaram.

² A. Buchholtz. Ueber Gräber in Kokenhusenschens Kirchspiele. — Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899, Riga 1900, 166.—174., 177. un 178. lpp. Materiāli glabājas LVM.

³ Pieminekļu valdes materiālu krājumi. Latvijas pilskalni. Vidzeme, Rīgā, 1930., 44. un 45. lpp.

⁴ Turpat, 40. un 41. lpp.; A. Buhholca izrakumi 1899., M. Eberta — 1913. un J. Graudona — 1959.—1962. g. Materiāli glabājas LVM un Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

⁵ Pieminekļu valdes materiālu krājumi. Latvijas pilskalni. Vidzeme, 42. un 43. lpp. A. Stubava izrakumi 1961.—1962. g. Materiāli glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

⁶ Tas pats, 46. un 47. lpp.; E. Mugureviča izrakumi 1959.—1961. g. Materiāli glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

⁷ Pieminekļu valdes materiālu krājumi. Latvijas pilskalni. 48. un 49. lpp.; E. Mugureviča izrakumi 1962. g. Materiāli glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

⁸ Materiāli glabājas LVM.

⁹ E. Mugureviča izrakumi 1961. g. Materiāli glabājas LVM un Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

¹⁰ A. Buhholca izrakumi 1899. g. (Op. cit. 160.—166. lpp.) Materiāli glabājas LVM.

¹¹ Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1894, Riga 1895, 121.—127. lpp.

¹² E. Mugureviča izrakumi 1961. g. Materiāli glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

¹³ K. Oša izrakumi 1939. un 1940. g. Materiāli glabājas LVM.

¹⁴ K. Boja izrakumi 1895. g. Sitzungsberichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst, Mitau 1896, 27. un 28. lpp.; K. Oša izrakumi 1940. g. Materiāli glabājas LVM.

¹⁵ V. Urtāna izrakumi 1959. g. Materiāli glabājas LVM.

¹⁶ V. Urtāns. Interesanti arheoloģiskie izrakumi. — «Padomju Jaunatne», 1948. g. 27. augustā; L. Vankina. Arheoloģiskie izrakumi Pļaviņu pagasta Kalmiešos 1948. gadā. — «Skolotāju Avīze», 1949. g. 2. februārī; L. Vankina. Arheoloģiskie izrakumi Pļaviņu pag. Kalmiešos 1948. g. — Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstis, Rīgā, 1949., 3. (20.) nr.; V. Aņisimova. Sociāli ekonomisko attiecību attīstība Latvijas PSR teritorijā m. ē. I gadu tūkstoši. — Latvijas Valsts universitātes zinātniskie raksti, XVI sēj., Rīgā, 1957., 252., 258. lpp.; V. Urtāns. Vērtīgi atradumi par senlatviešu materiālo kultūru. — «Daugavas Rīts», 1958. g. 1. jūlijā; L. Vankina. Latvijas senatne. Rīgā, 1959., 40., 41., 44. lpp.; V. Urtāns. Pūces sakta. — Arheoloģija un etnogrāfija, III, Rīgā, 1961., 40., 43.—45., 48., 56.—57. lpp., I tab.: 4—9; 2., 3., 5., 6., 8. un 9. att.; J. Graudonis, V. Urtāns. Senatnes pēdas. Rīgā, 1961., 76.—79. lpp.

¹⁷ Л. В. Ванкина, В. А. Уртанс. Археологические раскопки Музея истории Латвийской ССР в могильниках Калмиеши. Тезисы доклада, М. 1959; V. Urtāns. Kalmiešu otrais kapulauks (VII — IX gs.). Referātu tēzes zinātniskai sesijai, veltītai 1958. g. arheoloģiskiem izrakumiem un etnogrāfiskai ekspedīcijai Latvijas PSR teritorijā. Rīgā, 1959., 29.—32. lpp.

¹⁸ No etnogrāfiskā materiāla ir zināms, ka akmeņus vai citus smagumus virs kapa lika, lai mirušais neatgrieztos atpakaļ un nenodarītu jaunu palicējiem. Sk. P. Smits. Miršana un bēres. — Latvju tautas dainas, X, Rīgā, 1932., 780. lpp.

¹⁹ E. Snore izrakumi 1933. g. Senlietas glabājas LVM: VII—VIII gs. apbedījumu senlietu inv. V 8219:1—7, V 8220:1—6.

²⁰ P. Lodziņa atmiņas. — Latvju Dainas, III sēj., III d., Rīgā, 1922., 876. lpp.

²¹ R. Snore izrakumi 1934. g. Materiāli glabājas LVM: senlietu inv. V 8446:1—5.

²² P. Stepiņa izrakumi 1940. g. Materiāli glabājas LVM: senlietu inv. PV 29705—29713.

²³ Glabājums iegūts 1938. g. Materiāli glabājas LVM: senlietu inv. V 9510:1—33.

²⁴ E. Sturma izrakumi 1926. g. Materiāli glabājas LVM: senlietu inv. V 4297—4300.

²⁵ Людинский могильник. — Материалы по археологии России, № 14, СПб, 1893, 13. un 14. lpp.

²⁶ Нукшинский могильник. — Материалы и исследования по археологии Латвийской ССР, I, Rīga 1957, 23. un 24. lpp.

²⁷ V. Urtāna izrakumi Oļiņos 1951. g., noguldījums pie 3. kapa. — Senlietas glabājas Madonas novadpētniecības muzejā; E. Snore izrakumi Lejasdopelēs 1961. g., noguldījums 5. uzkalniņa 1. kapā. Senlietas glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

²⁸ A. Karnups to pamatojis savā npublicētajā darbā «Karu kalns», kas glabājas LVM Etnogrāfijas nodaļā.

²⁹ M. Schmiedehelm. Keskmise rauaaja aareleide Kambjast. Eesti rahva muuseumi aastaraamatust IX—X (1933/34), Tartu 1934, 212. lpp.; R. Hausmann. Der Depotfund von Dorpat. — Baltische Studien zur Archäologie und Geschichte, Riga 1914, 97. un 98. lpp.

³⁰ Р. Куликаускиене. Погребальные памятники Литвы конца I — начала II тысячелетий нашей эры. — Краткие сообщения Института истории материальной культуры АН СССР, XLII, М. 1952, 116. lpp.

³¹ Людинский могильник, 13. lpp.

³² Sakarā ar teikto būtu labojamas V. Aņisimovas publicētās ziņas Latvijas Valsts universitātes zinātnisko rakstu XVI sējumā (Rīgā, 1957., 252. lpp.) un žurnālā «Padomju Latvijas Skola» (Rīgā, 1958., 2. nr., 72. lpp.). Te nepareizi apgalvots, ka Kalmiešu otrā kapulauka apbedījumu lielākā daļa bija ar vienkāršām, pat nabadzīgām piedevām; bez tam aprakstā sajaukts 15. kapa inventārs un Kalmiešu otrais līdzēnais kapulauks kļūdaini nosaukts par kolektīvajiem uzkalniņu kapiem.

³³ H. Riekstiņa izrakumi 1931. g.; V. Urtāna izrakumi 1961.—1962. g. Materiāli glabājas LVM.

³⁴ A. Buhholca izrakumi 1899. g. Materiāli glabājas LVM.

³⁵ A. Buhholca izrakumi 1895. g. un S. Bogojavlenska izrakumi 1896. g. Materiāli glabājas LVM.

³⁶ F. Jākobsona izrakumi 1927. g. Materiāli glabājas LVM.

³⁷ H. Riekstiņa izrakumi 1933. g. Materiāli glabājas LVM.

³⁸ H. Riekstiņa izrakumi 1933. un 1935. g. Senlietas glabājas LVM.

³⁹ A. Stokmaņa izrakumi 1922. g. un A. Karnupa izrakumi 1928. g. Materiāli glabājas LVM un Jēkabpils novadpētniecības muzejā.

⁴⁰ E. Mugureviča izrakumi 1961. g. Materiāli glabājas Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā.

⁴¹ Par zināmu paradoksu uzskatāmi Kalmiešu uznavas šķēpi: no 20 eksemplāriem atkārtojas tikai pāris. Sakarā ar to, kā arī tāpēc, ka šķēpu tipoloģija nav pagaidām izsekota, tie grūti datējami.

⁴² V. Urtāns. Pūces sakta. — Arheoloģija un etnogrāfija, III, 43.—45. lpp.

⁴³ Turpat, 45. lpp.

⁴⁴ «Senatne un māksla», Rīgā, 1937, II, 49. lpp.

⁴⁵ E. Snore. «Kara kapi» Mērdzenes pag. Dzērvju ciemā. — «Senatne un māksla», Rīgā, 1936., II, 70. lpp.

⁴⁶ Нукшинский могильник, 60. un 62. lpp.

⁴⁷ R. Snore. Dzelzs laikmeta latviešu rotas adatas. — Latviešu aizvēstures materiāli, I, Rīgā, 1930., 75.—76. lpp.

⁴⁸ «Senatne un māksla», Rīgā, 1937., II, 42. lpp.

⁴⁹ VII gs. otrajai pusei pieskaitāmi, piemēram, Ķeipenes Saliņu 6. kapa un Mērdzenes Dzērvju 3. kapa kaklagredzeni.

⁵⁰ Lidzīgi kaklagredzeni un manšetveida aproces ir, piemēram, pazīstamajai Nautrēnu Smiltaines ar VIII gs. datējamā 21. kapa bagātajai sievietei.

⁵¹ Lidzīgas, tikai vairāk noplacinātas un ar mazāk reljefām šķērsrievām atrastas Zvirgzdenes Kivtu 4. un 6. kapā, Nautrēnu Smiltaines vairākos kapos. Spriežot pēc kaklagredzēniem u. c. senlietām, tās datējamās ar VIII gs. otro pusi vai pat ar IX gs. sākumu.

⁵² P. Smits. Seno latviešu dzimta. — Etnogrāfisku rakstu krājums, III, Rīgā, 1923., 22.—23. lpp.

⁵³ A. Stubava izrakumos Ķentes pilskalnā un apmetnē konstatētais VI—IX gs. celtu lielums 3 × 3, 4 × 4, 4 × 5, 4 × 6, 5 × 6, un 5 × 7 m. Grūti iedomāties, ka tādās ekās varētu dzīvot vairākas ģimenes vai pat saimes.

⁵⁴ Ekon. zin. kand. L. Starodubskis, izmantojot statistiskos datus, aprēķinājis, ka Latvijā 3 paaudzes mainās 100 gados (personīgā informācija).

⁵⁵ Tehn. zin. kand. A. Anteina informācija.

⁵⁶ A. Anteins. Melnais metāls senajā Latvijā. — Arheoloģija un etnogrāfija, II, Rīgā, 1960., 14.—15. lpp.

⁵⁷ A. Anteins. Ķentes pilskalna dzelzs un tērauda izstrādājumu struktūras, īpašības un izgatavošanas tehnoloģija. — Arheoloģija un etnogrāfija, I, Rīgā, 1957., 50. lpp.

⁵⁸ V. Urtāns. Pūces sakta, 49.—55. lpp.

⁵⁹ Par palīdzību māla trauku rekonstrukcijā izsaku pateicību Latvijas PSR Vēstures muzeja zin. līdzstr. I. Cimermanei, kas 1958. g. piedalījās arī izrakumos.

⁶⁰ 13. kapā pie sirpja, 23. kapā uz aproces.

⁶¹ 1., 3., 5., 6., 13., 15., 21., 23., 31. u. c. kapā.

⁶² Spirālītes no vilnas galvas segas konstatētas arī, piemēram, Nukšu kapulauka 121. kapā. So viriešu apbedījumu datē ar IX gs.

⁶³ Lidzīgi stopasakta pēda piesaistīta ar pīnīti pie apģērba Ludzas rajona Nukšu 90. kapā.

⁶⁴ Par palīdzību tekstiliju analizē izsaku pateicību Latvijas PSR ZA Vēstures institūta Arheoloģijas sektora jaun. zin. līdzstr. A. Zariņai.

⁶⁵ Senās Latvijas vēstures avoti, I, Rīgā, 1937., 3—6. lpp.

⁶⁶ No apmēram 400 Latvijas pilskalniem pētiiti tikai ap 20.

⁶⁷ Mellina 1791.—1798. g. kartes par Vidzemi, C. Neimana 1833. g. izdotā karte par Kurzemi, Zemgali, Vidzemi un Latgales daļu u. c.

⁶⁸ E. Mugurevičs. Svarīgākie ceļi latgaļu un lībiešu teritorijā XII gs. beigās un XIII gs. sākumā. — Arheoloģija un etnogrāfija, III, Rīgā, 1960., 61.—81. lpp. E. Mugurevičs. Tirdzniecības ceļi lībiešu un latgaļu teritorijā IX—XIII gs. Disertācija, Rīgā, 1961.

⁶⁹ Izsaku pateicību Latvijas PSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas vadītājam L. Vankinai, kura 1948. g. vadīja arī izrakumus, par nesavtīgo palīdzību izrakumu un publikācijas darbā. Izrakumus sekmeja apzinīgais strādnieku kolektīvs, sevišķi toreizējie studenti, tagadējie muzeju darbinieki, ārsti, mācību spēki un citu profesiju kultūras darbinieki — L. Blumfelde, G. Ivanova, O. Klints, G. Nodievs, M. Sijāte, S. Siliņa, V. Stendere, V. Vaļums, L. Zunda, C. Zagare. Zīmējums publikācijai sagatavoja mākslinieki J. Straume un M. Jārkalniņa.

⁷⁰ Skeleta virziena apzīmēšanai vispirms ņemta galvas daļa, tad kāju daļa. Kapa dziļums mērīts līdz kauliem; ja dots viens skaitlis, mērīts skeleta vidusdaļā, ja divi skaitļi — tad mērīts vispirms galvaskausa un tad kāju dziļums.

V. URTĀNS

TĪRAS PURVA DEPOZĪTS

Kūdras racēji 1936. g. 26. maijā Rucavas Tīras purvā (Liepājas raj.) nejauši uzgāja senlietu noguldījumu. Neapzinoties atraduma nozīmīgumu, racēji sapostīja un izmētāja to. Tur, kur gulēja depoziāts (1. att.), kūdra tika izņemta pilnīgi. Uz atraduma vietu izbrauca arheologs P. Stepiņš. Pārmeķlējot kūdras ķieģeļus un savācot saglabājušās senlietas, pārbaudot purva slāņu griezumā četrus metrus uz ziemeļiem no noguldījuma vietas, kā arī iztaujājot depoziāta atradēju J. Barbānu un citus aculieciniekus, atraduma apstākļi noskaidrojās tuvāk¹.

Tīras purvs ir ap 1 km garš Z—D virzienā un ap 700 m plats R—A virzienā. Purva vidū atklātais depoziāts atradās starp apmēram 110 cm biezo, virsējo gaišbrūno kūdras slāni ar vēl nepilnīgi sadalījušāmies purva stādiem un apakšējo 45 cm biezo, blīvo melnās kūdras slāni. Vairums senlietu atradušās melnajā apakšējā slānī, zem kura blīva, balta smilts. Uz bronzas priekšmetiem redzama brūngana purva patina. Senlietām pāri bijis pārsegts liels vilnas audums, šķiet, apmetnis. Domājams, ka tās bijušas ietītas šajā audumā. Līdzās gulēja dzeramais rags, bronzas aproce, bet dziļāk — ar ādu apvilks apaļš koka vairogs ar priekš-

pusi uz augšu. Vēl it kā dziļāk atradies otrs vairogs, bet zem vairogiem — dažādas vilnas tekstilijas. Pāri depoziātam ieslīpi gulējusi tieva kārtiņa, bet ap noguldījumu bijuši sadzīti purva priedes mieti ar apdedzinātiem galiem, lai ieraktie koka priekšmeti un audumi nepaceltos virs purva dūksnāja. Mietu vietas baltajā, blīvajā pamatsmiltī tomēr nebija samanāmas. Tas apstiprina novērojumu, ka depoziāts ierakts kūdras slānī. Atraduma vietā kaulu nebija.

Botāniķe M. Galeniece, kas apmeklēja purvu un analizēja kūdras paraugus, izsaka domu, ka Tīras kūdras purvs pastiprināti izveidojies varbūt pēc tam, kad tanī vietā augošais mežs dedzis. Par to liecina arī kūdras apakšējos slāņos atrastās oglītes. Saglabājušās bērzu tāsis, kritušo koku stumbri un celmi uz pamatzemes liecina, ka te kādreiz tiešam šalcis mežs.

Tīras purva depoziāts vairākkārt minēts presē un literatūrā.² Tas tomēr nav sīkāk aprakstīts: nav uzskaitītas pat visas iegūtās senlietas, bet atraduma apraksti bieži neprecīzi.

Depoziāta ietilpst šādi atradumi³:

1. Apaļš egles koka dēlišu vairogs, no abām pusēm pārklāts ar ādu, centrā apaļš caurums, kur

1. att. Tiras purvs no rietumiem. Depozīts atrasts pie baltā dēļa, kas guļ uz krasta.
 Рис. 1. Тирский торфяник с запада. Клад обнаружен около белой доски, лежащей на краю раскопа.

bijis umbons (skat. 18. nr.), starp vairoga dēļiem un ādu saspiesta purva zāle, bojāts. Dm. 85,5 cm; cauruma dm. 11,5 cm; dēl. b. 0,6 cm; V 9170 : 1,18; 4. un 5. att.

2. Egles koka dēlītis no apaļa izliekta vairoga, virs centra izkalts iegarens četrstūrainš caurumiņš, bojāts. G. 68 cm; pl. 11,8 cm; b. 1,4 cm; V 9170 : 2; 7. att.

Otra līdzīga dēliša fragmenta g. 31,5 cm; pl. 5,7 cm; b. 1,2 cm.

3. Trīsdesmit viens lapu koka kārtiņu fragments: 9 šķelti, liekas, kārkla, dažos naglu caurumi, 1 iepaļš un 20 apaļi oša, 1 apaļš ar paresninātu galu, ozola; pēdējais var nebūt no depozīta, jo atrasts uz ceļa, pa kuru depozīta atradējs J. Barbāns ratos vedis lietas. G. 4,4—83 cm; apaļkoka kārtiņas dm. 2,4 cm; V 9170 : 3; 2. att. : 1, 2, 3.

4. Astoņi kokā griezti priekšmeti ar konusu vienā un kājiņu otrā galā un 2 šādu priekšmetu fragmenti, 2 atrasti kūdrā krusteniski. G. 7,3—8,9 cm; fragmentu g. 2,1—2,9 cm; V 9170 : 4; I tab. : 10.

5. Bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem, ar mazām šķērsrievīnām izrotātu, šķērsriezumā rombisku loku, uz zoslas pēdas malām 3 rievīņu rotājums, uz loka iegravētas šķērslinijas. Dm. 5 cm; loka pl. 0,5 cm; V 9170 : 5; I tab. : 1.

6. Trīs ādas siksnīņu fragmenti. G. 5 cm; 6 cm; 21 cm; pl. 0,5 cm; V 9170 : 6; 3. att. : 2.

7. Pinīte, kas sapīta no vilnas dzijas pavedieņiem. G. 10 cm; pl. 0,5 cm; V 9170 : 7; II tab. : 1.

8. Deviņi vilnas celu audumu fragmenti: 6 austi no ļoti smalkas divkāršas vilnas dzijas 8 celos, vērrot velkus visos 4 cela caurumos, 3 austi no rupjākas divkāršas vilnas dzijas 8 celos, katrā malā 2 celos dzija vērtā visos 4 caurumos, šie celi veido krāsainas svītras, vidējos 4 celos dzija vērtā tikai divos diagonāli pretējos caurumos, šie celi veido

rakstu, raksta un svītru krāsas nav konstatējamas. Fragmentu g. 3,6 cm; 25 cm; 16 cm; 6—16 cm; pl. 0,5 cm; 0,9 cm; V 9170 : 8; II tab. : 2.

9. Vilnas dzijas kamoliņš, bojāts. Dm. 4,1 × 4,7 cm; V 9170 : 9; I tab. : 11.

10. Fragmentārs ādas maks, augšmalā savēlams ar vītu astru valdziņu. Augšmalas pl. 28 cm; V 9170 : 10; 3. att. : 1.

11. Zilas krāsas vilnas auduma 5 lielāki gabali un vairāki sīki fragmenti, austi trīnītī, vienā cm 11—12 velku un audu dzijas, auduma gali noslēgti ar 6 mm platu, smalku celaini, kuru aužot 10 celos visi gali griezti uz priekšu par 1/4, malējie celi veido svītru, vidējie sīku rakstu, viena auduma mala noslēgta ar ripsa auduma joslu, kas, sabiezinot audumu, dod stingru vīlei līdzīgu noslēgumu, otra auduma mala nobeigta ar vīli. Celaines un ripsa malas velki sagriezti resnās auklās, kuras sasietas galos kopā, veidojot lielu cilpu. Auduma (apmetņa) g. 210 cm; pl. 110 cm; V 9170 : 11; II tab. : 3.

12. Brūna rupja vilnas auduma 5 lielāki un vairāki mazi gabali, austi trīnītī no vienkārtīgas dzijas, vienā cm 5 audi un 7—8 velki. Spriežot pēc vienkāršās un maisveida eģes, te 2 dažādi audumi. G. 19 cm; 38 cm; 40 cm; 47 cm; 59 cm; V 9170 : 12; II tab. : 4.

13. Divi lielāki un vairāki sīki brūni vilnas auduma fragmenti, rupjš vienkārtīgs no rupjas, nevienādi vērtas vienkārtīgas dzijas, vienā cm 5—6 velki un 7—8 audi, dažos gabalos ieausti cirtotas vilnas kušķi, tāpēc veidojas bārkstains audums, viena stūra fragmenta mala apvilēta un saredzamas trīs 6 dziju platas, tumšas svītras, audumam, sevišķi mazākiem fragmentiem, vēluma pazīmes. G. 17 cm; 29 cm; V 9170 : 13.

14. Trīs ļoti smalka skujota trīnīša auduma fragmenti no vienkārtīgas vilnas dzijas, vienā cm 20 velki un 14—15 audi, auduma skuju virziens mainās ik pēc katrām 10 velku dzijām. G. 11 cm; 20 cm; 22 cm; V 9170 : 14.

15. Pieci brūni kāju sietavu fragmenti: ap 13 cm plata, skujota auduma strēmele, austā no vidēji rupjas vienkārtīgas dzijas, vienā cm 8 velki un 8—10 audi, trīnīša likloču virziens mainās pēc katrām 10 velku diegiem, visas sietavas platumā likloča virziens mainās 11 reizes, audums vairākās vietās salāpīts ar rupjāku dziju. G. 22 cm; 22 cm; 30 cm; 74 cm; 108 cm; V 9170 : 15; II tab. : 6.

16. Pastalas formas apavs no ļoti rupja trīnīša auduma, kas austs no nevienādi vērtas vilnas dzijas, vienā cm 4 velku un 2—3 audu dzijas, apavs veidots no viena gabala, pārlokot un attiecīgi noapaļojot audumu priekšējā daļā. Apavs bojāts. G. 15 cm. Otrs līdzīga auduma vilnas apava fragments. V 9170 : 16; II tab. : 7.

17. Deviņi purva priedes mietu gabali ar deguma pazīmēm galā. G. 34—110 cm; V 9170 : 17; 2. att. : 4.

18. Puslodveida vairoga umbons no izdabta bēr-

za māzerpuna ar maliņu visapkārt, kurā 14 naglu caurumi, deformējies. G. 13,1 cm; pl. 10,5 cm; V 9170 : 18; 6. att.

19. Bronzas kaltniņš ar koka spalvu, kura resnākajā galā iegriezts rotājums ar lāsītēm, spals apdrūpis. Kaltniņa g. 6 cm; spala g. 9,7 cm; dm. 2 cm; V 9170 : 19; I tab. : 8.

20. Dzeramais rags, liellopa, ar šauru bronzas apmali un saspiestu cilpiņu, pie smailā raga gala iegriezums. G. 17,5 cm; dm. 5,2 × 5,5 cm; V 9170 : 20; I tab. : 9.

21. Bronzas aproce ar pāresninātiem galiem, masīva, šķērsriezumā trīsstūraina, galos 2 šķērsrieveņu rindas, tālāk gali rotāti ar 2 pārļotām pāviršām rombu rindām un atsevišķiem iecirstiem rombiņiem, uz šķautnes šķērsrieveņas. Dm. 9,1 cm; galu pl. 1,6 cm; V 9170 : 21; I tab. : 2.

22. Divas bronzas spirālītes no šķērsriezumā trīsstūrainas stieples, garākā no tām vienā galā izlocīta. G. 3 cm; 6 cm; dm. 0,5 cm; V 9170 : 22; I tab. : 3.

Viena bronzas stieple, šķērsriezumā segmentveida, sagriezta 2 cilpiņās. G. 2,3 cm; dm. 0,3 cm; V 9170 : 22; I tab. : 6.

23. Divas iegarenas bronzas apkaluma dubultplāksnītes ar 2 kniedītēm galos, virspusē iesistu pērlīšu likloči veido divkārtas lentas pinumus ar riņķīšiem un trīsstūrīšiem, gar malām rievīņas. G. 3,1—3,2 cm; pl. 0,8 cm; V 9170 : 23; I tab. : 4.

24. Bronzas jostassprādze ar bumbierveida, šķērsriezumā apaļu lociņu, apkaluma plāksnīte abās pusēs gar malām rotāta ar 3 rievīņām, adatas trūkst. Kopg. 4,7 cm; loc. pl. 2,1 cm; plāksn. pl. 0,9 cm; V 9170 : 24; I tab. : 5.

25. Dzelzs gredzens ar vaļējiem galiem no šķērsriezumā apaļas stieples. Dm. 3,1 cm; V 9170 : 25; I tab. : 7.

26. Šķērsrieveņu pārkārtējums, no ārpuses atgādina spirālīti, piederība depozītam apšaubāma. G. 3,8 cm; dm. 0,7 cm; V 9170 : 26.

27. Četri rupja vilnas trīnīša auduma fragmenti, velkos vidēji rupja, audos ļoti rupja, nevienādi austa vienkārtīga vilnas dzija, vienā cm 10 velki un 3—5 audi. Kā velkos, tā audos gaiši un tumši brūnas svītras, tāpēc audums izskatās rūtainš. Viens no auduma fragmentiem sašūts, pārlokot auduma gabalu, un atgādina kapuci. Tai iekšpusē spalvu un vilnas atliekas. G. 10 cm; 18 cm; 20 cm; 33 cm; V 9170 : 27; II tab. : 5.

28. Lielāks skaits dēļu un koku fragmentu un saspīestas zāles paliekas, kas bijusi ieklāta starp vairogu un ādu. Bez inventāra numura.

Kādā kūdrās gabalā bija atrasta arī gredzenveidā saliekta sudraba plāksnīte un liels rūtainš auduma gabals; ne plāksnīte, ne auduma gabals nav nonākuši muzejā. Vairākas depozīta senlietas nozaudējuši kūdras racēji.⁴

No iegūtajām senlietām depozīta datēšanai noderīgākās ir bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem, aproce ar pāresninātiem galiem, jostassprā-

dze ar apkalumu un iegarenās dubultplāksnītes ar kniedītēm galos.

Pakavsaktas, pēc tam kad tās bija eksistējušas agrajā dzelzs laikmetā, parādās atkal Ziemeļeiropā VIII gs., turklāt vecākās ir ar atrotītiem galiem. Sākot ar IX gs., Ziemeļeiropa (Zviedrija, Somija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Ziemeļaustrumprūsija un Krievija apmēram līdz Okai) ir dažādo pakavsaktu galvenais izplatības apgabals⁵.

Agrākās pakavsaktas ar atrotītiem galiem parādās Latvijā VIII gs. beigās. Šo saktu loka šķērsriezums un rotājums jau VIII—IX gs. ļoti variējas. Sastopamas ar griezumā apaļu (Ķentes pilskalnā, Bāļu un Nukšu kapulaukā), ar tordētu (Nukšu 129. kaps), aptītu (Kivtu 4. kaps), četrstūrainu (Šķērstaiņu 66. kaps), sešskaldņu (Grobiņas Priedulāju 3. uzkalniņa 1. un 2. kaps) un astoņskaldņu loku (Mežotnes pilskalna depozīta saktā).⁶ Pie agrajām saktām pieder arī Tiras purva bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem un rombisku loka šķērsriezumu (V 9170 : 5; I tab. : 1). Loka virsējā šķautne mazliet noplacināta un rotāta ar mazām šķērsrieveņām, līnijas vietām redzamas arī uz loka, abās pusēs. Uz zoslas pēdas malām ir triju rievīņu rotājums. Sakta no nēsāšanas nodilusi.

Līdzīga tipa pakavsakta atrasta 1935. g. izrakumos Bunkasmuižas 1. kapā (V 8738 : 1), tikai pēdējā ir masīvāka, un uz loka tai garenisku rievīņu rotājums. Kopā ar saktu atrasts bronzas apkalums ar kniedītēm, kuram, tāpat kā Tiras purva jostassprādzes apkalumam, gar malām rievīņas. Tā kā šis bērns kaps nav ugunskaurs, tas pieder IX vai pat X gs. Uz šo laiku attiecināma Aizkraukles Lejasbitēnu 294. kapa pakavsakta. Vairākas līdzīgas pakavsaktas iegūtas Čapānos (KPM 1282), Bunkasmuižā un citur. Diemžēl, tās ir savrupatradumi. Toties X gs. kapos šī tipa saktu daudz (Nukšu, Ludzas, Maskevicišku u. c. kapulaukos).

Tiras purva masīvā aproce ar paplašinātiem galiem šķērsriezumā ir trīsstūraina (V 9170 : 21; I tab. : 2). Latvijas arheoloģiskajā materiālā tuvākās, kaut arī ne tiešās paralēles ir bronzas aproce no Bauskas rajona Jumpravmuižas kapsētas 1. kapa (PV 63999 : 8) un līdzīga aproce no Jelgavas rajona Ciemaldes 11. kapa (KPM 1144). Kopā ar Jumpravmuižas aproci atrasta otra līdzīga aproce, tikai ar citādu rotājumu, vēlā stopasakta ar magoņgalvu galiem, divi vitollapas uznavas šķēpi ar rombveida griezumumu, šaurasmens cirvis ar ovālu kāta caurumu, divi bronzas gredzeni — viens ar vidusplāksnīti, otrs ar volūtām. Kopā ar Ciemaldes aproci atrasta bronzas vēlā stopasakta ar magoņgalvu galiem, pakavsakta ar uzsēdinātiem skaldņu galiem, pieci spirālgredzeni, divi vitollapas uznavas šķēpi ar rombveida griezumumu, šaurs duncis ar biezu muguru, bronzas spirāles un stieniši, bronzas jostassprādze un apkalumi, platasmens cirvis ar ovālu kāta caurumu un paplašinātu pietu. Abos kapos ir tipiski X gs. senlietu kompleksi, lai gan

atsevišķas senlietas, piemēram, spirālgredzeni, aproces, eksistēja arī agrāk. Līdzīgas aproces Lietuvā no Viļņas apkārtnes (KVDM 751 : 70)⁷ un no Prišmanču kapulauka⁸ datētas ar IX—X gs.

Tīras purva aprobe, lai gan atgādina Jumpravmuižas, Ciemaldes un Lietuvas aproces, tomēr atšķiras no tām. Tīras purva aprobei ir trīsstūra griezumš, bet Jumpravmuižas un Ciemaldes aprocēm — noapaļota trīsstūra griezumš un pa vidu nav vis viena, bet trīs šķautnes ar šķērsrievām. Šīs aproces ir masīvākas, pārļoto rombu rindu un atsevišķo rombiņu rotājums tām precīzāks nekā Tīras purva aprobei, kas tāpat tipoloģiski un hronoloģiski ir senāka.

Ļoti līdzīga aprobe atrasta Lietuvā Misijonarka—Narovaji (Traku rajonā) ugunskapā kopā ar vairākām citām aprocēm, bronzas spirālveida kreļļiem un māla vārpstas skriemeļiem. Šis kaps tiek datēts ar IX gs. vai X gs. sākumu.⁹

Tāds pats rotājums kā uz Tīras purva aproces sastopams arī uz citām šī laika senlietām, piemēram, uz bronzas apkaluma no Grobiņas Remesiem (KPM 2015 : 15).

Paralēles Tīras purva bronzas jostassprādzei ar apkalumu (V 9170 : 24; I tab. : 5) atrodama Liepājas rajona Grobiņas Smukumu bedru kapulauka 64. kapā. Abām sprādzēm analogs izveidojums, trīs rievīņu rotājums gar apkaluma malām abās pusēs (tāds ir arī uz Tīras purva pakavsaktas zoslas pēdas un iegarenajām dubultplāksnītēm ar kniedītēm galos), kniedējums un sprādzes lielums. Tīras purva sprādzei tikai trūkst adatas un uz loka nav šķērsrievīņu. Minētajai Grobiņas sprādzei Nermans uzrāda paralēles Gotlandes sprādzes, kas datējamās ar 800. g.¹⁰

Līdzīgi apkalumi atrasti arī Grobiņas Smukumu kapulaukā XI, 30. un 64. kapā, bet līdzīgas sprādzes Grobiņas Remesos (KPM 2017 : 1). Tāda pati jostassprādze ar apkalumu atrasta arī Klaipēdas Pluciosē (Oberhofā) un pieder IX—XI gs.¹¹ Zīmīgi, ka ap jostu ir dubultcilpiņa, pie kuras karājas nazis. Līdzīga, tikai mazāka dubultcilpiņa atrasta arī Tīras purvā (V 9170 : 22; I tab. : 6), un to var uzvērt uz Tīras purva sprādzes apkaluma resp. uz jostas.

Tīras purva depozīta divām bronzas apkaluma iegarenajām dubultplāksnītēm ar kniedītēm galos (V 9170 : 23; I tab. : 4) paralēles atrodama Latvijā¹², Lietuvā¹³, bij. Senprūsijā¹⁴ un Gotlandē¹⁵. Tikai šiem apkalumiem virspusē vai nu nav rotājuma, vai arī tas citāds nekā Tīras purva apkalumiem. Pēdējiem vienas plāksnītes virspusē iesistu pērliņu likloči veido divkāršas lentas pinumu. Gar plāksnītes malām, tāpat kā uz pakavsaktas zoslas pēdas un uz sprādzes apkaluma, ir rievīņas. Šādi dzelzs un bronzas apkalumi atrasti kapos un kā savrupatradumi. Daļu no tiem uzskata par jostu, daļu par koka šķirstiņu apkalumiem. Tie pēc Nermana domām parādās Gotlandē IV : 2 periodā,

iesniedzas VII perioda sākumā un turpinās arī vēl IX—XI gs.¹⁶

Tīras purva apkalumiem atstatums starp abām plāksnītēm 1,1 un 1,7 cm. Tik bieza nevarētu būt josta. Var pieļaut, ka šādi apkalumi noderejuši koka daļu sastiprināšanai: vai nu tie kalpojuši vairāgu dēļu sastiprināšanai (dēļu biezums 0,6—1,4 cm), vai arī bijuši apkalumi šķirstiņam.

Divkārša lentas pinuma rotājums sevišķi izplatīts vēlā dzelzs laikmetā Rietumlatvijā un Rietumlietuvā uz aprocēm, saktām, kaklagredzeniem, zirglietām un citām senlietām.¹⁷ Arī Igaunijā tas bieži sastopams jau IX—X gs. uz aprocēm, un, kā domā H. Moora, te ienācis caur Latviju.¹⁸ Divkāršās lentas pinuma rotājumu sastopam uz Grobiņas Porānu 3. un 5. uzkalna kaula ķemmēm, kuru malās, tāpat kā Tīras purva apkalumiem, ir rievīņas. Pinumā ir iesistu riņķišu un trīsstūrīšu rotājums. Pēc kapos atrastajām senlietām un paralēlēm Birkā un citur Nermans tos datē ar 750.—850. g.¹⁹, kā datējami arī Tīras purva apkalumi.

Tīras purva bronzas spirālītes ar trīsstūra griezumš (V 9170 : 22; I tab. : 3) ir raksturīgs I g. t. otrās puses baltu rotājums. Skandināvijā tās ļoti retas, un paši skandināvu arheologi tās atzīst par baltiskām. Par tādām tiek uzskatītas arī skandināvu VII—IX gs. Grobiņas kapulaukos atrastās spirālītes.²⁰

Tīras purva dzelzs gredzens vaļējiem galiem no šķērsriegzumā apaļās stieples (V 9170 : 25; I tab. : 7) tuvāk nav datējams.

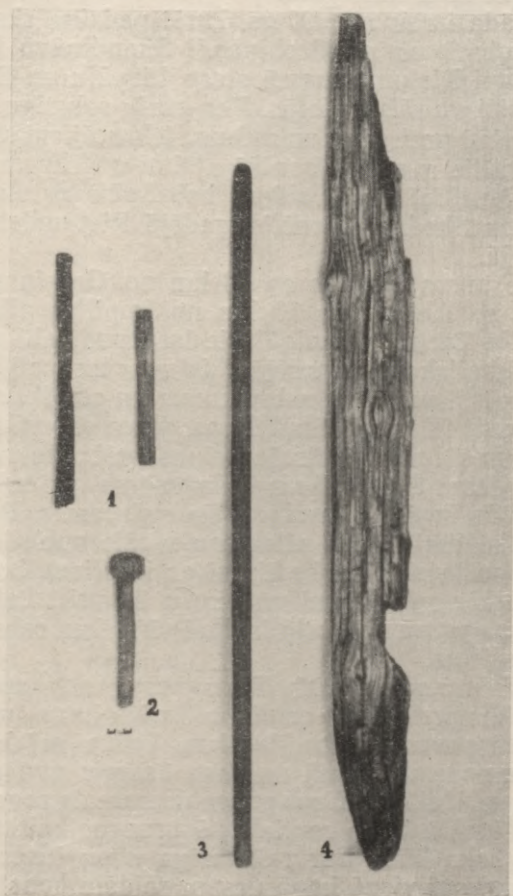
Depozīta bronzas kalniņam ar koka spalvu un lāsīšu rotājumu resnākajā galā (V 9170 : 19; I tab. : 8) līdzīga atraduma Baltijā autors nezina, lai gan metāla kalti un cirtņi Latvijā atrasti, jau sākot ar III gs.²¹ Lāsīšu rotājums, kāds ir uz koka kāta, sastopams arī uz bronzas aprocēm un citām rotām.

Dzeramie ragi ar bronzas apmali raksturīgi Austrumbaltijai jau kopš III gs.²² Sevišķi tos cieniņūši kurši. Tā Rucavas Mazkatužu 23. kapa dzeramais rags ir no III gs., bet Rucavas Ģeistautu 12. kapā atrastie 2 dzeramie ragi ar labi profilētu apakšdaļas apkalumu un šauru bronzas apmali datējami apmēram ar 500. gadu. Greznī, ar sudrabu apkalti VII—VIII gs. dzeramie ragi nāk no Lietuvas (Radvilišķu Pašušves) un no Aizkraukles Lejasbitēniem. Labi saglabājies eksemplārs un līdzīgs Tīras purva ragam (V 9170 : 20; I tab. : 9) atrasts Lietuvā Apūles kuršu IX—XIII gs. kapos (V 8511 : 1).²³ Vēlā dzelzs laikmeta kuršu kapos dzeramie ragi atrasti 3—6 un pat vairāki vienā kapā; tie nav deguši. No šādiem ragiem dzēra mirušajam par godu pēdējo reizi, lai pēc tam tos iemestu kapa bedrē. Ja vēlā dzelzs laikmeta sākumā dzeramo ragu apmales ir šauras un cilpiņas piekāšanai mazas un neizrotātas, tad vēlāk, sevišķi cilpiņas, iegūst barokālākas formas.

Tīras purva apaļais, ar ādu apvilktais egļu dēliņu vairogs (V 9170 : 1; 4. un 5. att.) ir unikāls

šāda veida atradums Baltijā. Vairogu apaļā forma pazīstama jau bronzas laikmetā, un tā beidz eksistēt līdz ar vairogu izzušanu. Tā kā vairogi parasti bija no koka, tad tie nav saglabājušies, saglabājušās tikai vairogu metaldalas — umboni, rokturi, apmales, kniedes. Skuju koka dēlišu apaļais (dm. ap 80 cm) vairogs atrasts XI gs. lībiešu uzkalniņu kapā Krimuldā, Gaujas krastā dienvidos Krimuldas baznīcai.²⁴ Tas sedza divu kopīgi apbedīto lībiešu lejasdaļu.

2. att.
Puc. 2.

- 1 — laru koka šķeltie kociņi, расщепленные палочки из лиственного дерева (V 9170 : 3);
2 — ozola rokturis, дубовая рукоятка (V 9170 : 3);
3 — oša kāts, древко из ясеня (V 9170 : 3);
4 — purva priedes miets ar apdedzinātu galu, сосновый кол с обожженным концом (V 9170 : 17).

Blakus apaļajiem vairogiem lietoti arī stūrainie. Tā III gs. Rucavas Mazkatužu II. kapa lejasdaļu sedza liels ovoīds koka vairogs ar nošķeltiem galiem.²⁵ Lielie kuršu vairogi, aiz kuriem slēpās cīnītāji 1210. g., uzbrūkot vācu ieņemtajai Rīgai, aprakstīti Indriķa Livonijas hronikā. Norādījumu, ka vairogi bijuši apaļi, stūraini vai noapaļotiem stūriem, sniedz vairogmalu apkalumi kaimiņzemju arheoloģiskajā materiālā.

No bērza māzerpuna izgredtais puslodveida Tiras purva umbons ar apmali, kurā 14 caurumi tā piestiprināšanai pie vairoga (V 9170 : 18; 6. att.), līdzīgs V—VI gs. dzelzs umboniem no Dobeles rajona Kalnamuižas depoziā²⁶, Stūru 15. kapa (CVVM 63937)²⁷, Lietuvas Krikštoņiem²⁸, Igaunijas Liganuzes²⁹ un Kīrimē³⁰. Līdzīga tipa umboni Austrumprūsijā parādās jau vēlā latēnas laikmetā (Taubendorfā)³¹, tie sastopami arī III—IV gs. (Kīrpēnenā)³². Šāda tipa umboni ir izplatīti arī Skandināvijā, Somijā un Polijā. Arī skandināviskie Grobiņas³³ un Viskiautu (Austrumprūsijā)³⁴ VIII—IX gs. dzelzs puslodveida umboni būtībā nav izmainījušies un tāpat kā Mežotnes pilskalna XII—XIII gs. dzelzs umbons atgādina Tiras purva kokā grebto.

Daļa no depoziā lapu koka kārtiņu fragmentiem, no kuriem dažos ir naglu caurumiņi (V 9170 : 3; 2. att. : 1), domājams, ir saturkokī no vairogiem. Labi nostrādātie, griezumā apaļie ozola un oša koka rokturi bija pietiekami izturīgi kā vairogam, tā šķēpam (V 9170 : 3). Fragmentārā ozola roktura garums 19,1 cm (2. att. : 2), bet garākā oša kāta garums 83 cm (2. att. : 3).

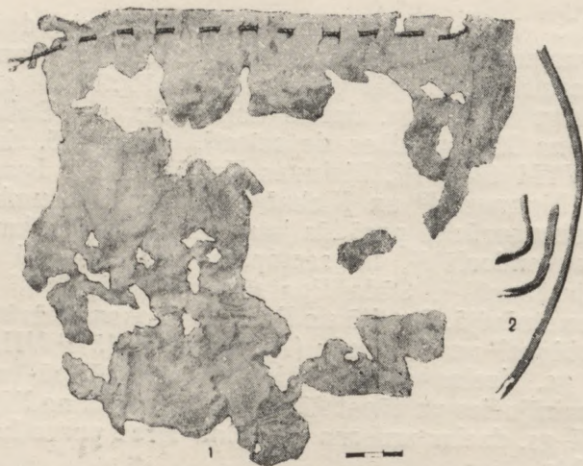
Tiras purva kokā grieztajiem priekšmetiem ar konusu vienā un kājiņu otrā galā (V 9170 : 4; I tab. : 10) nav izdevies atrast drošas paralēles ne arheoloģiskajā, ne etnografiķiskajā materiālā. Līdzīgas ir akmens laikmeta saliekamo kaula makšķerāku daļas Lubānas un Ludzas ezeros. Ticamāk tomēr, ka 10 cietā koka priekšmetiņi kalpojuši apģērba sasprausšanai. Kājiņu piestiprināja ar diegiem, tāpēc uz tās redzamas rievīņas. Lai piešuvums nenokristu, kājiņas galā izveidota atkāpe. Otrs konusveida gals tika aizbāzts aiz cilpiņas. Šo koka priekšmetu izliktā forma bija ērta apģērba dubulto malu saturēšanai priekšpusē.

Lai gan āda zemē parasti slikti uzglabājas, tomēr ādas paliekas no jostām, makstīm, apaviem un arī no makiem Latvijas vidējā un sevišķi vēlā dzelzs laikmeta arheoloģiskajā materiālā nav retums. Tiras purva ādas maks ar vītu astru valdziņu savilkšanai (V 9170 : 10; 3. att. : 1), tāpat ādas siksnīņu fragmenti (V 9170 : 6; 3. att. : 2) ir sliktāk saglabājušies nekā uz vairoga uzvilktā āda (4. att. : 2).

Aušanas, šūšanas, pīšanas un apģērba pagatavošanas izmaiņu hronoloģija Latvijas arheoloģiskajā materiālā izstrādāta tikai plašos vilcienos. Tāpēc, lai gan Tiras purva vilnas tekstilijās, kas saglabājušās samērā labi, konstatējama liela dažādība, tomēr tās tuvāk nav datējamas.

Vairums arheologu Tiras purva depoziā datē ar 800. gadu. Izdarot senlietu sīkāku analīzi, jāsecina, ka noguldījums zemē ierakts IX gs. — apmēram ap gadsimta vidu.

Tiras purva depoziā atrasts kuršu apdzīvotajā teritorijā, jo tuvākajā apkārtnē ir daudz kuršu senvietu no dažādiem laikiem. Tā Rucavas Baškos atrodas izpētītais uzkalniņu kapulauks, kas attie-

3. att.
Puc. 3.

1 — ādas maks ar vītu astru valdziņu, kožanāy kiset c vitym šnurym iz konckogo volosa (V 9170 : 10);
2 — ādas siksnīņas, kožanāy pojasķi (V 9170 : 6).

cināms uz I g. t. pr. m. ē. otro pusi.³⁵ Pusotra kilometra attāļajos Rucavas Mazkatužos ir mūsu ēras I g. t. pirmās puses uzkalniņu kapulauks.³⁶ Rucavas Ģeistautos, kas atrodas 2,5 km no Tiras purva, ir izpētīts V—VII gs. līdzēnais skeletu kapulauks.³⁷ Tuvējie Apūles un Impiltes kuršu pilskalni pastāvējuši ilgu laiku un eksistējuši arī Tiras purva depozīta senlietu apgrozības un ierakšanas laikā.³⁸ Kuršu XI—XIII gs. kapi konstatēti arī tuvajās Rucavas Lejās, Bakupos, Priekules Drīviņos un bijušajā Purmsātu muižā.³⁹

Depozīta atradums kuršu teritorijā, kā arī senlietu raksturs un forma vedina domāt, ka Tiras purvā noguldīts kuršu depozīts. Tas, ka depozīta senlietām paralēlu kuršu materiālā pagaidām nav daudz, izskaidrojams ar kuršu VIII un IX gs. pieminekļu nepietiekamo izpēti Latvijas teritorijā.

Daudzās vilnas apģērba daļas (II tab.) — apmetnis, siltā kapuce, vilnas auduma apavi un kāju

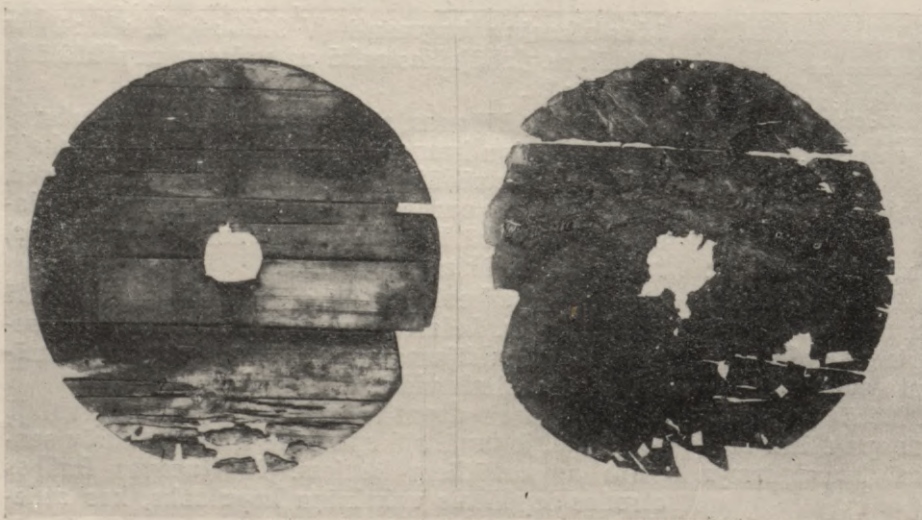
sietavas, tāpat purva vidū ap depozītu sadzītie mieti vedina domāt, ka depozīts noguldīts ziemas laikā. Tad purvs bija sasalis un sauss.

Daži apsvērumi liecina, ka Tiras purva depozīts saistāms ar notikušajām sadursmēm. Atrastajā vairogā un umbonā redzamas seno cirtumu pēdas. Griezumā apaļie un labi nogludinātie oša koki droši vien kādreiz kalpojuši par vairogu rokturiem un šķēpu kātiem. Vienā no tiem saredzami vēl naglu caurumiņi. Ar naglu šķēpa uznavu nostiprināja pie koka kāta gala.

Kā rāda izrakumi, IX gs. kurši padzina skandināvu kolonistus no Grobiņas.⁴⁰ Skandināvu kolonistu kapi Rietumkurzemē starp Līepāju un Durbi konstatēti vairākās vietās. Par kuršu sekmīgo cīņu IX gs. vidū pret dāņu un zviedru iebrucējiem stāsta arī rakstītie avoti.⁴¹ Hronikā atzīmēto Zēburgu parasti identificē ar Grobiņu, bet Apūli ar Apūles pilskalnu Skodas rajonā, tagadējā Rietumlietuvas teritorijā.

Tiras purvs atrodas ap 60 km no Grobiņas, ap 35 km no Apūles un 10 km no Impiltes pilskalniem. Kā liecina arheoloģiskie izrakumi, abi pēdējie kuršu pilskalni tagadējās Lietuvas teritorijā bija piedzīvojuši vairākus uzbrukumus un sevišķi stipri nocietināti IX gs.⁴² Tātad Tiras purva depozīta noguldīšanas laikā notikušas cīņas pret citu zemju iebrucējiem. Šim laikam raksturīgas arī vietējo teritoriālo kopienu savstarpējās sadursmes. Par to vislabāko liecību dod pilskalnu plašie nocietinājumi IX gs., vīriešu apbedījumi ar ieročiem, kritušo simboliskie apbedījumi un ieroču depozīti Latvijā. Arī Tiras purva depozītā ir tikai vīriešiem raksturīgās senlietas.

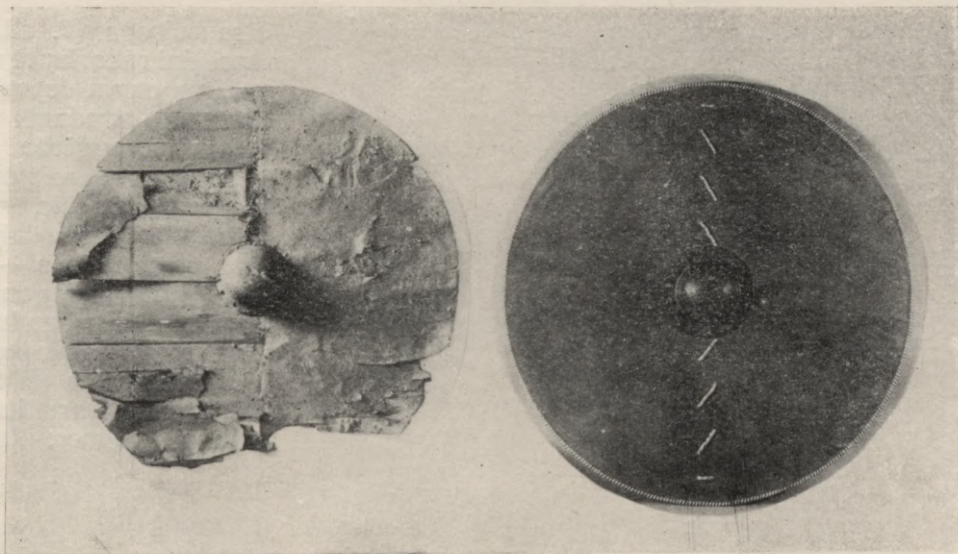
Senlietu noguldījums Tiras purvā nav apbedījums. Vispirms jau senlietu izvietojums nebija tāds, kā parasts apbedījumiem. Trūka arī kaulu. Purvos nedeguši kauli un rags dažreiz gan nesaglabājas,⁴³ lai gan Tiras purva dzeramais rags bija labā stāvoklī. Tāda senlieta kā bronzas kaltiņš izrotātā koka kātā nav raksturīga kapu inventārā. Arī 2 vairogi vienā kapā nav pagaidām konstatēti.

4. att. Vairoga dēļi un vairoga ādas apšuvums. Pie ādas zāles klājuma paliekas (V 9170 : 1).
Puc. 4. Досочки и кожаный обшив от щита. У кожи — остатки травяного настила (V 9170 : 1).

5. att. Vairogs — oriģināls (V 9170 : :1) un tā rekonstrukcija.

Рис. 5. Щит — оригинал (V 9170 : :1) и его реконструкция.

Noguldījums nav arī ierakts briesmu gadījumā. Grūti iedomāties, ka, draudot briesmām, zemē tiktu paslēpti vairogi un citi ieroči. Arī koku nociršana, to galu notēšana, apdedzināšana un mietu sadzīšana ap noguldījumu grūti saistāma ar ienaidnieka tuvumu un rūpēm par noguldījuma drošību.

Tomēr daļa priekšmetu noguldījumā it kā saistās ar kuršu apbedīšanas un zieda tradīcijām.

Ticamākais, ka depoziāts ir kāda turīga kurša ziedojums — vai nu pateicība par sekmīgu kauju, vai arī, kas gan mazāk iespējams, atpirkšanās no nāves un nelaimem. Kā vienā, tā otrā gadījumā saprotams, kāpēc noguldījuma senlietas līdzīgas kapu senlietām. Uzskatu, ka Tiras purva depoziāts ir ziedojums, aizstāv visi arheologi, kas par to rakstījuši. Līdzīga rakstura noguldījumi pazīstami citās zemēs, piemēram, Dānijā, Nidamaš purvā.⁴⁴ Šādu paradumu min arī senie hronisti.

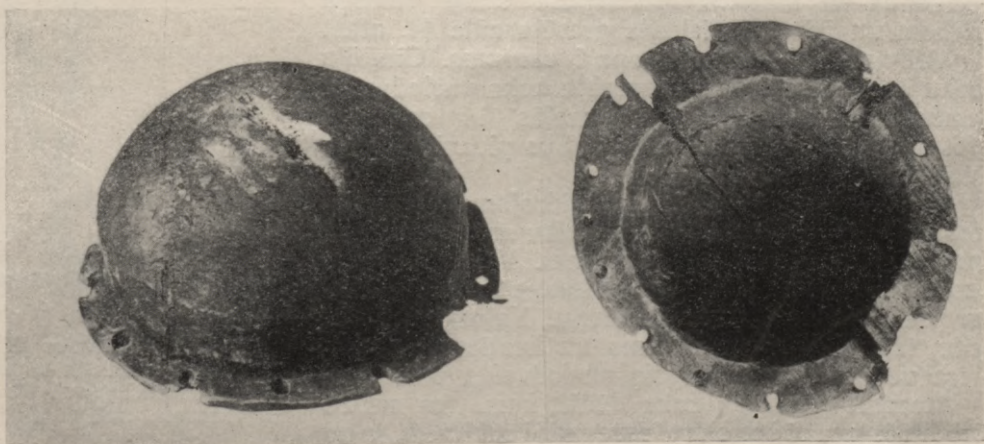
Ziedojuma depoziāti atrasti Latvijā vairākkārt. Votīvs raksturs ir Saldus rajona Kokmuižas, Tukuma rajona Vecmoku un Ogres rajona Ķentes-

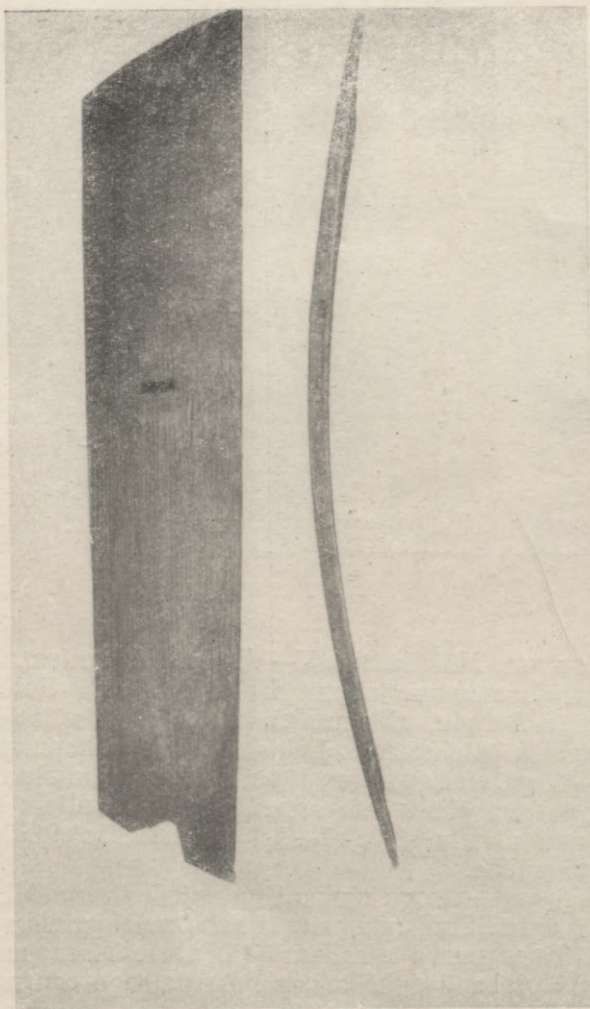
kalna un Mūkukalna V—VI gs. depoziātiem, bet funerāls raksturs piemīt Dobeles rajona Gailīšu, Rūsišu-Debešu, Cibēnu, Bāļu, Jekabpils rajona Kalniešu, Aizkraukles Lejasbitēnu u. c. kapulauku V—IX gs. ziedojumiem, tāpat Ludzas Odukalna un Nukšu simboliskajiem apbedījumiem. Senlietu ziedojumi pieminēti vairākkārt arī latviešu folklorā un hronikās.

Lai gan vairogu umboni un kniedes atrasti Latvijā vairākkārt, rekonstruēt seno vairogu ļāva tikai Tiras purva atradumi (5. att.). Tiras purva apaļā plakanā egļu koka dēlišu vairoga caurmērs pašlaik 85,5 cm, agrāk tas bijis ap 90 cm, jo vairoga malas apdrupušas. Par vairoga saturkokiem noderēja šķeltie kociņi, no kuriem saglabājušies 9 fragmenti (V 9170 : 3), pie tam dažos ir naglu caurumiņi (2. att. : 1). Ap 0,6 cm biezie vairoga dēliši no abām pusēm apšūti ar ādu. Apšūšanai noderīgu 0,5 cm platu ādas siksnīņu lielāki un mazāki gabali atrasti depoziāta (V 9170 : 6; 3. att. : 2). Apšuvums gājis pāri vairoga vidum perpendīku-

6. att. Vairoga umbons no izdabta bērza māzērpuna (V 9170 : 18) no sāniem un arakšas.

Рис. 6. Выдолбленный умбон из березового наплыва (V 9170 : 18) сбоку и снизу.

7. att. Izliektā vairoga dēlis (V 9170:2) no priekšas un sāniem.

Рис. 7. Доска от выгнутого щита (V 9170:2) спереди и сбоку.

lāri dēlišu gareniskajām malām, kā arī visapkārt gar vairoga malu apmēram tā, kā tas parādīts rekonstrukcijā. Ādā un dēlišos caurumiņi vēl redzami. Lai ar vairogu drošāk varētu atvairīt ieroču cirtienus un sitienus, priekšpusē starp vairoga dēļiem un ādu bija ieklāta presēta zāle (4. att.).

Vairoga vidū atradās apaļš caurums. Cīnītāja roku šajā vietā sargāja izgrebta koka puslodveida umbons, kura plakanajās malās 14 caurumu (6. att.). Šajās vietās umbons tika piekniedēts pie vairoga dēļiem.

Koka vairoga vieglums izskaidrojams ar tā lietošanas veidu. Tam nav viduslaiku smagā vairoga pasīvā loma cirtienu uztveršanai. Vairogu turēja kreisajā rokā un centās ienaidnieka ieroci novirzīt ar veiklu vairoga pretgrūdienu. Vairoga neizturību izlīdzināja tā vieglums un kustīgums, karavīra veiklība un izturīgais puslodveida umbons.⁴⁵

Atrastie divi egļu koka dēļi, kam virs centra izkalti iegareni četrstūra caurumiņi rokturim, ir no

otra vairoga (7. att.). Tas bija apaļš un izliekts. Aprēķini rāda, ka tā diametrs 73 cm.

Tīras purva depozīta tekstiliju tehniskā analīze, kas dota atradumu aprakstā, atklāj attīstītu aušanas un apģērba pagatavošanas prasmi.⁴⁶ Redzam, ka aušana notikusi stāvos un ar celiem. Izmantota šķeterēta un nešķeterēta vilnas dzija, kas krāsota dažādās dabiskās krāsās. Izšķiramas vismaz divas krāsas — brūna un zila. Celaines austas (II tab.:2) gan rakstainas, gan arī bez rakstiem.⁴⁷ Vilnas audumi austi vienkārtņi un četrnīšu trinīti — diagonāli un skujoti, konstatēti arī rūtains audums (II tab.:5). Dažos audumos ieausti cirtoti vilnas kušķi. Vairākiem audumiem ir vēluma pazīmes. Auduma malas noslēgšanai iz-

8. att. Kuršu karavīrs IX gs. V. Urtāna rekonstrukcija pēc Tīras purva depozīta materiāliem, M. Jāņkalniņas zīmējums.
Рис. 8. Воин куршей IX в. Реконструкция В. Уртана по материалам клада из Тирского торфяника. Рисунок М. Янkalнинь.

mantota ripsa auduma josla, kas, sabiezinot audumu, dod stingru vīlei līdzīgu noslēgumu. Veidotas arī vīles. Labi pazīstama lāpīšana: kāju sietavas salāpītas vairākās vietās (II tab.: 6), tāpat atrasts vilnas dzijas kamoliņš (I tab.: 11).⁴⁸ Izmantotas no vilnas dzijas pavedieniem veidotās pīnītes (II tab.: 1), no apauda un ripsa malas velkiem sagrieztās resnās auklas (II tab.: 3) un citi paņēmieni.

Tīras purva tekstiliju atradumi ļauj samērā pilnīgi rekonstruēt IX gs. kuršu vīrieša virsējo apģērbu. Tas pagaidām ir senākais rekonstruējams vīrieša tērps mūsu teritorijā (8. att.).

Vilnas auduma apavi, kam pastalu forma, veidoti no ļoti rupja auduma, pārlokot un attiecīgi noapaļojot audumu priekšējā daļā (V 9170: 16; II tab.: 7). Tiem vajadzēja būt valkātiem virs kājautiem. Šādi apavi tomēr nav izturīgi. Etnogrāfiskas paralēles tiem atrodamas tikai kā izņēmumi (vilnas apavi veciem un mirušajiem). Toties virs līdzīgiem vilnas apaviem daudzkārt valkāti ādas apavi vai arī zem tiem likta izturīga pazole.

Vairāk nekā metru garās vidēji rupja vilnas auduma kāju sietavas (V 9170: 15; II tab.: 6) liecina, ka ar tām bija aptīti stilbi. Ar tik garām un apmēram 13 cm platām sietavām, ja tās tin virs bikšu galiem no potītēm līdz ceļgaliem, iespējams veidot 4 tinumus.

Brūnā vilnas auduma lielie gabali jāuzskata par svārku un bikšu paliekām. Vai svārki bijuši velkami pār galvu vai priekšpusē ar šķelumu, nav iespējams noteikt, jo tam vēl pārāk maz pierādījumu. Ja apstiprinātos uzskats, ka 10 kokā grieztie priekšmeti ar konusu vienā un kājiņu otrā galā (V 9170: 4; I tab.: 10) ir izmantoti pogu vietā, tad svārkiem būtu jāpieņem samērā pagarš šķelums priekšpusē. Bet priekšmeti varētu būt arī no apmetņa.

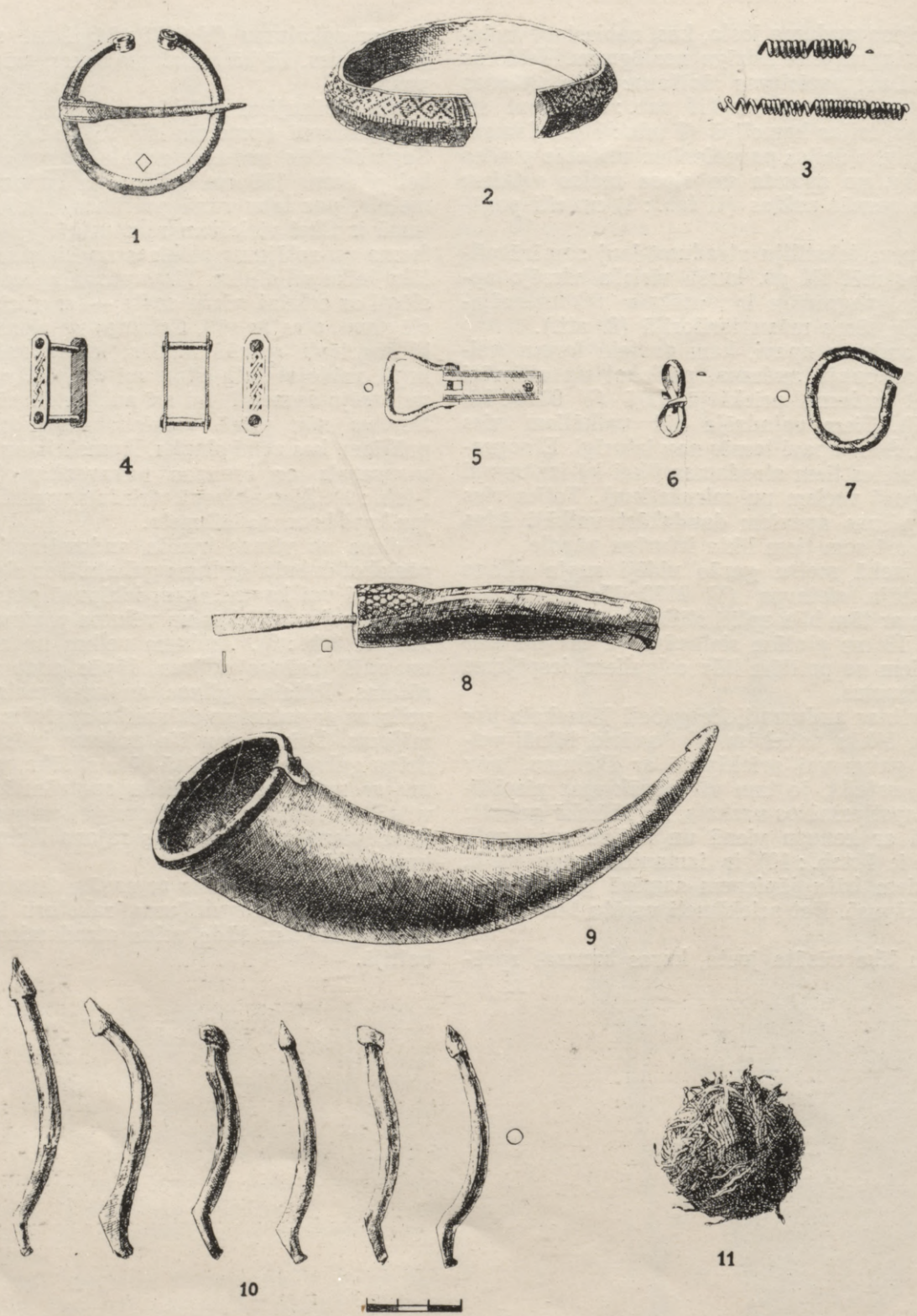
Ap vidu tika nēsāta josta, kuras bronzas sprā-

dze ar apkalumu (V 9170: 24; I tab.: 5) labi saglabājusies. Tā kā apkalums šaurs, arī josta bijusi pašaura.

Virš brūnajiem svārkiem bijis zilās krāsas vilnas auduma apmetnis (V 9170: 11; II tab.: 3). Saglabājušās auduma gabala garums ir 210 cm, bet platums 110 cm.⁴⁹ Tam, ka audums bijis apmetnis, par labu runā vairākas detaļas: noguldījumā ir tikai vīriešiem raksturīgās lietas, auduma forma un rotājums atšķiras no šī laika un arī vēlāko laiku villainēm. Tīras purva apmetņa gali noslēgti ar celaini, viena mala — ar vīlei līdzīgu noslēgumu, otra ar vīli. Celaines un ripsa malas velki sagriezti resnās auklās, kuras galos sasietas kopā, veidojot lielu cilpu vai pušķi. Ar auklām vai nu sasēja apmetni, vai arī pušķi nokarājās uz leju. Neviļus nāk prātā latviešu tautasdziesmas par pušķiem, kas zemi slauka. Apmetnis uz krūtīm bija sasprausts ar bronzas pakavsaktu (V 9170: 5; I tab.: 1). Ziemeļeiropā vīriešu apmetnis pazīstams jau kopš bronzas laikmeta.

Viens no vilnas triniša audumiem bija sašūts, pārlokot dubulti auduma gabalu. Tas atgādina maissu stūri vai kapuci, kam iekšpusē putnu un dzīvnieku spalvu atliekas un vēluma pazīmes (V 9170: 27; II tab.: 5). Auduma velkos un audos tumši un gaiši brūnas svītras, tāpēc audums izskatās rūtains. Rūtains vilnas auduma maiss, pie tam velts un ar putnu un dzīvnieku spalvām, grūti iedomājams. Drīzāk gan šis audums bijis kapucei līdzīga galvassega. Lai tā būtu siltāka, vilnas audumu ar putnu un dzīvnieku spalvām iekšpusē savēla.⁵⁰ Šī laika vīriešu vilnas galvas segas konstatētas, piemēram, Jēkabpils rajona Kalniešu otrajā kapulaukā.⁵¹

Tīras purva depoziāts ar savām tekstilijām, koka vairogiem un noguldījuma raksturu ir viens no nozīmīgākajiem šāda veida atradumiem Austrumbaltijā.

I tab. Tiras purva depozita senlietas.
Табл. I. Вещи из клада Тирского торфяника.

1 — br. rakavsakta, бр. фибула (V 9170 : 5); 2 — br. argoce, бр. браслет (V 9170 : 21); 3 — br. spirālites, бр. спиральки (V 9170 : 22); 4 — br. arkalumi, бр. оковки (V 9170 : 23); 5 — br. sprādze, ср. пряжка (V 9170 : 24); 6 — br. dubultcilpiņa, бр. двойная петелька (V 9170 : 22); 7 — dz. gredzens, жел. кольцо (V 9170 : 25); 8 — br. kaltiņš ar koka sprau, бр. долотце с деревянной ручкой (V 9170 : 19); 9 — dzeramais rags, ритон (V 9170 : 20); 10 — no koka griezti priekšmeti — saspraužamie, деревянные застёжки (V 9170 : 4); 11 — vilnas dzijas kamoliņš, клубок шерстяных ниток (V 9170 : 9).

II tab. Tiras purva depozita vilnas tekstilijas.

Табл. II. Шерстяные ткани из клада Тирского торфяника.

1 — pinite, плетенка (V 9170 : 7); 2 — celaines, каемки (V 9170 : 8); 3 — armetra stūris, угол накладки (V 9170 : 11); 4 — auduma fragments, фрагмент ткани (V 9170 : 12); 5 — karuse, головной убор (V 9170 : 27); 6 — kāju sietavas, обмотки (V 9170 : 15); 7 — aravs, обувь (V 9170 : 16).

КЛАД ТИРСКОГО ТОРФЯНИКА

На территории юго-западной Латвии в Тирском торфянике около местечка Руцава Лиепайского района 26 мая 1936 года рабочие обнаружили клад, часть которого была передана Музею истории. Выехавший на место находки археолог П. Степиньш проверил обстоятельства нахождения клада и собрал ряд сохранившихся предметов.

Площадь Тирского торфяника равна приблизительно 700×1000 м. На рис. 1 показано место где в торфянике обнаружен клад (около белой доски, лежащей на краю раскопа).

Клад находился посередине торфяника между верхним светло-коричневым (толщина 110 см) и нижним черным слоями торфа (толщина 45 см). Большинство предметов находилось в нижнем слое, под которым залегал твердый белый песок.

Клад содержал бронзовую фибулу, браслет, спиральки, оковки, пряжку, двойную петельку, железное кольцо, бронзовое долотце с украшенной деревянной ручкой, ритон, резные деревянные застежки, клубок шерстяных ниток (табл. I), множество шерстяных изделий — плетенки, каемки, накидку, головной убор, обмотки, обувь (табл. II), расщепленные палочки, дубовую рукоятку, древки из ясеня (рис. 2: 1—3), кожаный кисет с витым шнуром из конского волоса, кожаные пояски (рис. 3), 2 круглых еловых щита (рис. 4—7) и др.

Чтобы деревянные предметы и ткани не поднялись на поверхность болота, вокруг клада были вбиты сосновые колья с обожженными концами (рис. 2: 4), а над кладом была положена тонкая жердь.

Тирский клад неоднократно упоминался в печати, в том числе и в археологической литературе. Однако описи всех предметов, содержащихся в нем, не имеется, а в публикациях допущены неточности.

Клад зарыт примерно в середине IX века. Дата установлена на основании результатов типологического анализа ряда предметов: бронзовой фибулы со спиральными завитками на концах (табл. I: 1), браслета с утолщенными концами (табл. I: 2), спиралек (табл. I: 3), двойных оковок с заклепками на концах (табл. I: 4) и пряжки (табл. I: 5). Все найденные предметы и орнамент на них имеют аналогии в археологическом материале данной и соседних местностей.

Тирский клад обнаружен на территории, при-

надлежавшей латышскому племени куршей. Поблизости имеется много куршских памятников — могильников (Башки, Мазкатужи, Гейстаути, Леяс, Бакупи, Дривини, Пурмсаты) и городищ (Импилте, Апуле) — различного возраста, начиная с первого тысячелетия до н. э.

Ситуация клада и результаты анализа вещей свидетельствуют, что клад принадлежал богатому куршскому воину. Клад был зарыт зимой как жертвоприношение в благодарность за удачу в бою или, что менее вероятно, как откуп от смерти и несчастий. Такиеклады известны и в других местах, о них говорят древние летописцы, а также народный фольклор.

Археологические раскопки и письменные данные свидетельствуют о борьбе в середине IX века со скандинавскими колонистами и об изгнании их с куршской территории, а также о частых столкновениях между местными общинами. С этими событиями, возможно, и связан настоящий клад.

Особенно интересны находки двух круглых щитов из еловых досочек. Один из них — плоский щит диаметром около 90 см — был обшит кожей. Между досочками и кожей имелся травяной настил (рис. 4). Оригинал и реконструкция щита изображены на рис. 5. Щит имел выдолбленный умбон из березового наплыва (рис. 6). Установлено, что второй щит (выгнутый), от которого сохранились две фрагментарные досочки с выдолбленными отверстиями для рукоятки, имел в диаметре около 73 см (рис. 7).

Результаты анализа шерстяных изделий (льняные в торфяниках обычно не сохраняются) свидетельствуют о высоком уровне ткачества. Употреблялась крученая и некрученая пряжа разных цветов. Ткани ткались в две и в четыре ремизки — в диагональ, в елочку, в клетку. Каемки («целайнес») ткались с узорами и без них с помощью специальных квадратных досочек с 4 дырочками. В некоторые изделия из текстиля вотканы клочки шерсти, а в головной убор — и перья. Используется техника накатки ткани. На обмотках видны следы штопки. Употреблялись и различные плетенки.

По находкам Тирского клада автором была предпринята попытка реконструировать верхнюю одежду и оружие куршского воина IX века (рис. 8).

¹ P. Stepiņa ziņojumi un savāktie priekšmeti, kā arī depo- zita senlietas glabājas Latvijas PSR Vēstures muzeja Arheolo- gijas nodaļā Rīgā (depozīta inventāra numurs V 9170 : 1—27). Negatīvi 34093—34112, 34129—34133, 40282—40283 glabājas Negatīvu nodaļā, bet 198:1—2, 1833:8—13 — Arheoloģijas nodaļā.

² 1936. g. izrakto pieminekļu izstāde. Rīgā, 1936., 12.—14. lpp.; «Senatne un māksla», Rīgā, 1937., IV, 94.—97. lpp.; Latviešu kultūra senatnē. Rīgā, 1937., XVI lpp., 44. un 45. lpp.; Ed. Sturms. Hroniku un senrakstu ziņas par baltu tautu bērū paražām 13. un 14. gs. — Rakstu krājumā «Tautas vēsturei», Rīgā, 1938., 106.—107. lpp.; «Senatne un māksla», Rīgā, 1938., IV, 71., 83. lpp.; J. Puzīns. Naujais proistoriņu tyrinėjimų duomenys. Kaunas 1938., 270. lpp.; F. Balodis. Senākie laiki. Latviešu senvēsture. — Latviešu vēsture, I sēj., 1. daļa, Rīgā, 1938., 129. lpp., vai- roga un umbona attēli 128. lpp.; «Senatne un māksla», Rīgā, 1939., II, 81. un 82. lpp.; H. Moora. Pirmatnējā kopienas iekārta un agrā feodālā sabiedrība Latvijas PSR teritorijā. Rīgā, 1952., 94. un 95. lpp., vairoga attēls 96. lpp.; V. Aņi- simova. Sociāli ekonomisko attiecību attīstība Latvijas PSR teritorijā m. ē. I gadu tūkstoši. — Latvijas Valsts uni- versitātes zinātniskie raksti, XVI sēj., Rīgā, 1957., 255. lpp.; vairoga attēls 256. lpp.; L. Vankina. Ceļvedis pa Latvijas PSR Vēstures muzeja ekspozīciju. Rīgā, 1959., 35. un 36. lpp. Tiras purva vairogs 22. att.; P. Stepiņš. Kūdras purva noslēpumi. — Laikraksts «Komunisti», 1960. g. 8. jū- nijs; B. A. Уртан. Древние щиты на территории Лат- вийской ССР. — Советская археология, I, 1961., 222. un 223. lpp., 6. att.; J. Graudonis un V. Urtāns. Senatnes pēdās. Rīgā, 1961., 127. un 128. lpp. u. c.

³ Lietoti šādi saisinājumi: br. — bronzas, dz. — dzelzs, g. — garums, pl. — platums, b. — biezums, dm. — diametrs, dēl. — dēlītis, plāksn. — plāksnīte, loc. — lociņš.

⁴ Latvijas PSR Vēstures muzejs 1938. g. ieguva dzelzs platasmens cirvi ar mazliet liektu muguru un ovālu kāta cauru- mu (V 9789). Cirvja piets paplašināts apakšdaļā, asmens apakšdaļā nodrupis. Cirvja garums 22,7 cm, asmens platums 10,6 cm, pieta garums 5,4 cm. Muzejam iesniegtajā ziņojumā teikts, ka cirvis «iegūts purvā pie Geistautiem, kur Piemi- nekļu valde izdara izrakumus». Domājams, ka cirvis nāk no Tiras purva, jo pie Geistautiem un purvā toreizējā Pie- minekļu valde nekur citur izrakumus neizdara. Cirvis tomēr ir vēlāks par depoziātu, jo šī tipa platasmens cirvis (V 8135:3) atrasts 1933. g. Liepājas rajona Bunkasmuižā 1. ugunskapā kopā ar saliektu vienasmens zobenu, kam antenveida poga un divasmens cirvim līdzīgs apakšējais šķēr- sis (V 8135:1), saliektu uzmavas šķēpu ar slaidu, šķēsgrie- zumā rombisku asmeni (V 8135:2) un burta S veidā iz- liektu, šķēsgriezumā četrstūrīgu dzelzs stienīti (V 8135:4). Līdzīgi cirvi atrasti kā savrupatradumi Liepājas rajona, Tāšu «Vitkās» (V 9143), Salienas dzirnavās (V 7402) un miniatūrcirvītis Bunkasmuižas grantsbedrēs (V 8139:2).

⁵ B. Nerman. Grobin-Seeburg. Stockholm 1958, 136. lpp.

⁶ Senlietas glabājas Latvijas PSR Vēstures muzejā.

⁷ R. Kulikauskienē, R. Rimantiēnē. Lietuvių liaudies menas. Vilnius 1958, 502. att., 336. lpp., 502. nr.

⁸ VI. Nagevičius. Das Gräberfeld von Prižmonti. — Congressus Secundus Archaeologorum Balticorum Riga, 19.—23. VIII 1930. Riga 1931, V tab.: 4, 7, 11, 350. lpp.

⁹ Lietuvas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta vec. zin. līdzstr. A. Tautaviča informācija.

¹⁰ B. Nerman. Grobin-Seeburg. 142. lpp., 96.—97. un 184.—187. att.

¹¹ W. Gaerte. Urgeschichte Ostpreussens. Königsberg 1929, 337. lpp., 271. att.: g.

¹² Piemēram, Ventspils rajona Užavā un Venzavā, Liepā- jas rajona Bunkasmuižā.

¹³ Piemēram, Klaipēdas rajona Anduļu kapulaukā.

¹⁴ Piemēram, Daumenas, Kelārenas un Gutenas kapulaukos.

¹⁵ B. Nerman. Die Völkerwanderungszeit Gotlands. Stockholm 1935, 13. un 81.—82. lpp., 33. un 191. att., 17. tab.: 208—210, 50. tab.: 521—522.

¹⁶ Turpat, 13. lpp.; te arī norādes uz attiecīgo literatūru.

¹⁷ Sal. piemēram, ar X—XI gs. senlietām, kas atrastas Lietuvā; sk. R. Kulikauskienē, R. Rimantiēnē. Op. cit., 378., 379., 382.—386. nr.

¹⁸ H. Moora. Bemerkungen über einige ostbaltische Schmucksachen der jüngeren Eisenzeit, II. — Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft, 1929. Tartu 1931, 29. lpp.

¹⁹ B. Nerman. Grobin-Seeburg. 154. lpp.

²⁰ Turpat, 128., 158., 177. lpp.

²¹ Rucavas Mazkatužu 19. un 23. kapā.

²² H. Moora. Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500. n. Chr., II Tartu 1938, 481. lpp.

²³ Latviešu kultūra senatnē. XXXVIII tab.: 16.

²⁴ A. Karnupa izrakumi 1945. g.; materiāli glabājas Latvi- jas PSR Vēstures muzejā.

²⁵ E. Sturma izrakumi 1942. g.; materiāli glabājas Latvijas PSR Vēstures muzejā.

²⁶ Katalog der Ausstellung zum X. archäologischen Kon- gress in Riga 1896. Riga 1896, 12. tab.: 4.

²⁷ «Senatne un māksla», Rīgā, 1937., IV, 94. lpp., 2. att.

²⁸ P. Kulikauskas. Naujas archeologinis paminklas Užnemunėje. — Lietuvas TSR Mokslų Akademijos darbai, serija A, 1(6), Vilņa 1959, 77. lpp.

²⁹ M. Schmiedehelm. Ein Grabfeld der älteren Eisen- zeit in Lūganuse (Estland). — Eurasia Septentrionalis Antiqua, III, Helsinki 1928, 106. lpp., 73.a nr., 8. att.: 10.

³⁰ M. Schmiedehelm. Der Fund von Kirimäe in Est- land. — SMYA, XXXV:1, Helsinki 1924, 32. lpp., 35. att.

³¹ W. Gaerte. Op. cit., 109. att.

³² Turpat, 198. att.: a.

³³ B. Nerman. Grobin-Seeburg. 41. tab.: 262, 45. tab.: 301.

³⁴ W. Gaerte. Op. cit., XVII tab.: 3.

³⁵ P. Stepiņa izrakumi 1938. g. Materiāli glabājas Latvi- jas PSR Vēstures muzejā.

³⁶ E. Vāles izrakumi 1924., E. Sturma izrakumi 1941.—42. un P. Stepiņa izrakumi 1960. g. Materiāli glabājas Latvijas PSR Vēstures muzejā un Liepājas novadpētniecības muzejā.

³⁷ E. Sturma izrakumi 1942. g. Materiāli glabājas Latvi- jas PSR Vēstures muzejā.

³⁸ V. Nageviča izrakumi Apulē 1928., 1930.—1932. g., Impiltē — 1933.—1934. g.

³⁹ Materiāli glabājas Latvijas PSR Vēstures muzejā.

⁴⁰ B. Nerman. Grobin-Seeburg. 182. lpp. Sini darbā skandināvu padzišana no Grobiņas tiek datēta ar 850. g. Agrākajos darbos par saviem Grobiņas izrakumiem B. Ner- mans un citi arheologi minēto faktu attiecināja uz 800. g.

⁴¹ Senās Latvijas vēstures avoti, I. burtnīca. Rīgā, 1937., 3.—6. lpp.

⁴² «Senovē». Kaunas 1938, IV, 294. un 295. lpp.

⁴³ Linu audumi purvos gandrīz vienmēr iznikst. Tāpēc arī pretējā vilnas audumiem, kas Tiras purvā labi saglabājušies, linu audumu nav.

⁴⁴ Igaunijā, Pērnavas Pariseljas purvā, apmēram 1,5 m dzi- lumā atrasts noguldījums, kas atgādina Tiras purva depo- ziātu. Te ietilpa vilnas kreklis bez piedurknēm ar zvaigzņiņu rotājumu, celu josta, kāju sietavas, auklas. Lai noguldījums nepaceltos, tas noslogots ar skuju koku dēļiem un jumtveida sadzītajiem sērmūksļa koka mietiem. Pēc Talgreņa domām Pariseljas atradums varētu piederēt XI—XII gs., pie kam noguldījuma raksturs atgādinot Vācijas purvu apbedījumus. Sal. A. M. Tallgren. Zur Archäologie Eestis, II. Tartu 1925, 57.—61. lpp. F. Linuss un H. Moora savos darbos Pa- riseljas atradumu datē ar XIV—XV gs.

⁴⁵ «Senatne un māksla», Rīgā, 1937., IV, 95., 97. lpp.

⁴⁶ Audumus analizēja A. Dzērvīte, dažus otro reizi K. Ozola; vēlreiz tos pārbaudīja Latvijas PSR ZA Vēstures institūta jaun. zin. līdzstr. A. Zariņa.

⁴⁷ Celaiņu fragmenti iegūti jau VI gs. kapā Bēnes Liekņos un VIII gs. kapos Krustpils rajona Kalniešos.

⁴⁸ Vilnas dzijas kamols atrasts arī tuvajā Kurmaiču kapu- laukā Lietuvā II—III gs. kapā ieliktajā bērza tāss vācelē kopā ar rotām.

⁴⁹ A. Dzērvīte, analizējot šo audumu, iekāvās un ar jautā- juma zīmi liek vārdu villaine. K. Ozola pieļauj, ka tas kādas lielas sagšas atliekas, kas lieluma ziņā atbilst XIV gs. Dun- dagas Laukumuižas sagšai. Pedējās izmēri 252 × 153 cm (V 7320:42).

⁵⁰ No Latvijas etnografiskā materiāla ir zināms, ka, cepu- res veļot, izmantotas govš spalvas un dūnas. Tādas cepures bijušas siltākas.

⁵¹ Sk. šā krājuma 61. lpp. Tiras purva depoziāta senlietas zīmējis mākslinieks J. Straume.

I. CIMERMANE

ZĪMES UZ XI—XIII GS. MĀLA TRAUKIEM LATVIJAS PSR TERITORIJĀ

Latvijā atrastajiem ar podnieka ripu darinātajiem t. s. terinveida jeb slavu tipa traukiem nereti uz dibena sastopamas speciālas zīmes vai nopiedumi. Tās ir reljefi veidotas ģeometriskas figūras — visbiežāk apli ar vai bez dažādiem lineāriem motīviem. Šīs figūras, kas atrodas trauka dibena ārpusē, biežāk tā centrā, retumis arī malā, podnieks iegrieza ripā vai speciālā paliktņī, ko nostiprināja uz podnieka ripas. Uz ripas veidojot traukus, zīme negatīvā iespiedās veidojamā trauka dibenā.

Padomju arheologs B. Ribakovs uzskata, ka zīmes uz māla trauku dibeniem ir raksturīgas traukiem, kas gatavoti uz lēni rotējošās, vieglās rokas ripas.¹ Strādājot ar ātri rotējošo ripu, mālu vajadzēja stingri pielipināt pie ripas. Kad trauks uz ripas bija izveidots, to ar diega vai stieples palīdzību no ripas «nogrieza». Tā rikojoties, trauka dibens izveidojās līdzens, bez jebkādiem izciļņiem. Tāpēc, podnieka ripai tālāk attīstoties, t. s. podnieku zīmes uz māla trauku dibeniem vairs nav novērojamas.

Zīmes uz māla trauku dibeniem konstatētas plašā teritorijā austrumu un rietumslavu zemēs, kā

arī zemēs ap Baltijas jūru.^{1a} Šo zīmju izskaidrošanai veltīta samērā plaša literatūra. Krievu arheologs V. Sizovs 1902. g., apskatot Gņezdovas kurgānos atrastās zīmes, saista tās ar reliģisko kultu, uzskatot tās par visiem slaviem kopīgiem reliģiskiem simboliem.² Mūsu dienās vairums arheologu vienojušies, ka šīs zīmes ir podnieku darbnīcu markas.³ Pēc cita uzskata minētās zīmes ir trauku īpašnieku zīmes.⁴ Zviedru arheoloģe D. Sellinga norāda, ka zīmei uz trauka dibena bija, starp citu, arī tīri tehniska nozīme — uz ripas vai speciāla paliktņa iegrieztā zīme palīdzēja nostiprināt trauku uz tā, novēršot trauka nošķiešanos no ripas centra.⁵

Latvijā uz māla trauku dibeniem⁶ konstatēts vairāk nekā 170 zīmju, lielākoties Piedaugavas pilskalnos: Daugmales pilskalnā (Rīgas raj.) — 84, Oliņkalnā (Jēkabpils raj.) — 14, Asotes pilskalnā (Jēkabpils raj.) — 41, Jersikas pilskalnā (Jēkabpils raj.) — 22, Mežotnes pilskalnā (Bauskas raj.) — 8 zīmes. Atzīmējams, ka uz Tērvetes pilskalnā (Dobeles raj.), Talsu pilskalnā (Talsu raj.) un Raunas Tanīsa kalnā (Cēsu raj.) atrastajiem traukiem nav konstatēta neviena zīme.⁷ Māla trau-

1. att. Vietas, kur atrasti māla trauki ar zīmēm.

Рис. 1. Карта находок глиняной посуды с клеймами.

1 — Salaspils Reznu kapulauks, 2 — Salaspils Laukskolas kapulauks, 3 — Daugmales pilskalns, 4 — Skrīveru Palatas kapulauks, 5 — Aizkraukle, 6 — Olinķalns, 7 — Asotes pilskalns, 8 — Jersikas pilskalns, 9 — Krimuldās Liepeņu kapulauks, 10 — Mežotnes pilskalns, 11 — Skaunes Latišonku kapulauks.

1 — Саласпилский могильник Резнес; 2 — Саласпилский могильник Лаукскола; 3 — Даугмальское городище; 4 — Скриверский могильник Палата; 5 — Аизкраукле; 6 — городище Олинķалнс; 7 — Асотское городище; 8 — Ерсикское городище; 9 — Кримулдский могильник Лиепенес; 10 — Межотненское городище; 11 — Шкяунский могильник Латышонки.

ki ar zīmēm atrasti arī lībiešu un austrumslavu XI un XII gs. kapos. Tā lībiešu kapulaukā Skrīveru Palatā (Ogres raj.) atrastas 2 zīmes, Salaspils Laukskolā (Rīgas raj.) — 1 zīme, Salaspils Reznēs (Rīgas raj.) — 1 zīme, Aizkrauklē (Ogres raj.) — 1 zīme, Krimuldās Liepenēs (Siguldas raj.) — 1 zīme, nezināmā atraduma vietā (no bij. Doma muzeja kolekcijas) — 2 zīmes un austrumslavu kapu uzkalniņos Skaunes Latišonkos (Dagdas raj.) — 2 zīmes. Visas uzskaitītās zīmes attiecināmas uz laika posmu no XI līdz XIII gs.

Aplūkojot karti ar zīmju atradumu vietām (1. att.), redzam, ka lielais vairums zīmju atrastas Daugavas krastos, kur atrodas galvenie līdz šim pētītie pilskalni. No pārējo pilskalnu izrakumiem lausku materiāls ir neliels (Tanīsa kalns, Pekas kalns, Sārumkalns, Tērvetes pilskalns) vai arī daļēji gājis bojā (Talsu pilskalns). No apskatāmajā periodā Latvijas teritorijā dzīvojošām ciltīm paradums dot mirušajam līdz kapā māla traukus bija lībiešiem, kas dzīvoja Daugavas un Gaujas krastos. Trauki atrodami arī Austrumlatvijā sastopamajos slavu uzkalniņu kapos. Uz šiem traukiem dažkārt atrastas zīmes. Kuršu šā laika ugunskapos atrodamas rupjas bezripas lauskas, uz kurām zīmju nav.

Turpmākie pētījumi rādīs, vai zīmju izvietojumam uz māla traukiem, kas atrasti gar Daugavu, Lielupi un Gauju, ir nejaušs raksturs, vai arī tam ir citi dziļāki cēloņi.

Lielākā daļa no Daugmales pilskalnā konstatētajām 84 zīmēm sajauktā mitņu slāņa dēļ precīzi nav datējamas. Visumā Daugmales pilskalnā atrastās zīmes attiecas uz XI un XII gs. (2. att.)

Ar XI gs. droši datējamajos slāņos uz trauku lauskām atrastas 5 zīmes. Viena no tām izveidota E burtā veidā (5. att. : 1) un novietota trauka dibena malā⁸, cita atgādina it kā 3 pirkstu pēdas

nospiedumu (5. att. : 2)⁹. Kāda cita trauka dibena fragmentā redzama no taisnstūriem veidotas zīmes daļa (5. att. : 4)¹⁰. Bez tam vēl atrasta viena vienkāršā apļa (5. att. : 5)¹¹ un viena divkāršu apļu zīme (5. att. : 3)¹².

Ar XII gs. datējamajos slāņos uz trauku lauskām konstatētas 4 vienkāršā apļa zīmes (5. att. : 6, 11)¹², kāds aplis, kas ar krustu sadalīts 4 sektoros, pie kam katrā sektorā savukārt izveidots mazs aplītis ar krustu vidū (5. att. : 8)¹³, un aplis, kurā ievilkta septiņstaru zvaigzne, veidojot it kā riteni ar 7 spieķiem (5. att. : 9)¹⁴. Sajos slāņos atrasts arī neliels bruņinieku krusta zīmes fragments, kas līdzīgs Jersikas pilskalnā atrastajai (5. att. : 12)¹⁵, divos koncentriskos apļos ietverta neliela kūlīša veida zīmīte (5. att. : 10)¹⁶ un vienā aplī — burtam H līdzīgas zīmes fragments (5. att. : 7)¹⁷.

Kopš XIII gs. Daugmales pilskalns vairs nav apdzīvots, līdz ar to arī vairs nav zīmju atradumu.

Uz XI—XII gs. attiecas atradumi no Daugmales pilsētas vietās, to vidū arī vairāk nekā 10 podu dibenu fragmentu ar zīmēm. Uz tiem atrasta krusta zīme aplī, otras šādas zīmes sīks fragments (5. att. : 13, 19)¹⁸, 2 vienkāršu apļu zīmes, fragments ar diviem koncentriskiem apļiem un vairāki sīki zīmju fragmenti.

Uz Daugmales pilskalna sajaukto slāņu traukiem konstatētas šādas zīmes: 31 vienkāršā apļa zīme vai tās fragmenti, 7 apļi, kuriem vidū ievilkts krusts vai arī tikai viena svītra, kas daļa apli uz pusēm. Sarežģīta ir zīme ar diviem koncentriskiem apļiem un lauzītas līnijas ornamentu starp tiem: apļi sadalīti 4 sektoros ar reljefām pumpām katrā (5. att. : 27)¹⁹. Uz kāda no trauku dibieniem apļa vidū ir zirneklim līdzīga zīme (5. att. : 25)²⁰, bet vienam malā attēlots trijzūburis ar liku kātu (5. att. : 26)²¹. Citas zīmes fragmentā redzams

2. att. Daugmales pilskalnā atrastās zīmes.
 Рис. 2. Гончарные клейма. Даугмальское городище.

3. att. Jersikas pilskalnā atrastās zīmes.
 Рис. 3. Гончарные клейма. Ерсикское городище.

4. att. Mežotnes pilskalnā atrastais māla trauks ar zīmi.
Рис. 4. Глиняный горшок с клеймом. Межотненское городище.

taisnstūris, kas ar svītru pārdaļīts divās līdzīgās daļās (5. att. : 28)²².

Oliņkalnā atrastās 14 zīmes attiecas uz XI un XII gs. Visu šo zīmju neatņemama sastāvdaļa ir aplis. Septiņās no šīm zīmēm 3 vai 4 lēcveida figūras atdalītas no apļa ar lokiem (5. att. : 39, 40, 45)²³, bet vienā lēcas kombinētas ar taisnām, no centra izejošām līnijām (5. att. : 41)²⁴. Uz 5 sīkiem dibenu fragmentiem redzamas nelielas apļu daļas.²⁵

Lielāks skaits vienādu zīmju konstatēts uz Asotes pilskalnā atrastajiem traukiem.²⁶ Šī pilskalna traukiem raksturīga samērā sarežģīta zīme: divi koncentriski apli ar slīpām šķērsvītrām starp tiem un divkāršu līniju krustu apļu vidū. No 41 Asotes pilskalnā atrastās zīmes tādas atrastas 11 gadījumos (5. att. : 48, 55, 65)²⁷. XIII gs. slānī atrasts vienkāršāks šo zīmju veids — aplis ar divkāršu krustu vidū.²⁸ Asotes pilskalnam raksturīgajai zīmei ir arī citi varianti — ar šķērsvītrotu divkāršu apli, bet citu vidus izveidojumu. Trīs gadījumos apļa vidū šķērso pinuma josla (5. att. : 58)²⁹, vienā gadījumā — divkāršā apļa vidū ir vēl trešais, mazāks aplītis (5. att. : 56)³⁰, trīs gadījumos — krusts (5. att. : 61)³¹, bet vienā — aplis ar līnijām daļīts 5 sektoros (5. att. : 60)³².

Komplicēta ir zīme, kas sastāv no apli iekombinētām 4 dakšām (trim četrzaru un vienas trīszaru) (5. att. : 59)³³. Konstatēti vēl arī 3 nelieli līdzīgu zīmju fragmenti (5. att. : 62, 66)³⁴. Pārējās zīmes ir nelieli fragmenti, galvenokārt no šķērsvītrotā divkāršā apļa. XIII gs. slāņos uz 2 trauku lauskām atrasti arī vienkāršās apļa zīmes fragmenti (5. att. : 57)³⁵.

Uz Jersikas pilskalnā XI gs. slāņos atrastajām

trauku lauskām (3. att.) konstatējamas 6 zīmes, katra no tām citāda. Piecām lauskām bieži sastopamās šo zīmju sastāvdaļas — apļa — nebija, un tikai vienā gadījumā konstatēts aplis ar tajā ievilkām 2 paralēlām līnijām (5. att. : 72)³⁶. Kādā no zīmēm attēlots grieķu krusts (5. att. : 71)³⁷, citā — 3 svītras, kas veido it kā lidojošu putnu (5. att. : 70)³⁸. Vienam no podu dibieniem pie malas izveidota M veida zīme (5. att. : 69)³⁹, ko aptver reljefa aploce gar poda dibena malu⁴⁰.

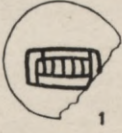
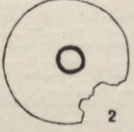
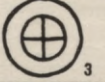

Jersikas pilskalna XII gs. slāņos atrastas 6 lauskas ar zīmēm vai to fragmentiem. Saīs zīmēs dominē apļa motīvs gan pašā zīmē, gan kā reljefa aploce gar poda dibena malu. Atrasts poda dibens ar reljefu aploci gar malu un trīsstūrveida zīmi centrā (5. att. : 74)⁴¹. Kāda zīme atgādina riteni ar 5 spieķiem (5. att. : 78)⁴², bet cita — apli ietvertu labības kūli (5. att. : 76)⁴³. Fragmentārā veidā atrasta zīme, kurai gar trauka malu ejošās reljefās aploces vidū izvietotas vairākas koncentrisku apļu grupas (5. att. : 77)⁴⁴. Bez apļa atrasta arī neliela zīmīte, kas attēlo no viena punkta izejošus 3 starus (5. att. : 75)⁴⁵.

Uz XIII gs. slāņu traukiem Jersikas pilskalnā bija 9 zīmes. Trijos gadījumos uz trauku dibieniem atkārtojās reljefa aploce gar dibena malu un apļa veida podnieka zīme centrā (5. att. : 82)⁴⁶. Divos gadījumos atkārtojās arī zīme, kas atgādina divkāršu riteni (5. att. : 81)⁴⁷. Interesanta ir zīme, kas pēc formas atgādina apli ietvertu bruņinieku krustu (5. att. : 79)⁴⁸.

Mežotnes pilskalnā iegūtas (4. att.) 8 viena no otras atšķirīgas zīmes. Viens neliels fragments atrasts XII gs. slānī⁴⁹, pārējie — XIII gs. slāņos. Pārsvārā ir zīmes, kas kombinētas ar apli. Šeit

	11. GS.	12. GS.	13. GS.	SAJUKTOS SIĀNOS
DAUGMALE				
OLINKALNS				
ASOTE				
JERSIKA				
MEŽOTNE				

5. att. Pīškalnos atrastās zīmes.
 Рис. 5. Таблица гончарных клейм, обнаруженных на городищах.

	11. gs.	12. gs.	13. gs.	SAVRUPATRADUMI
SALASPILS REZNES				 1
SALASPILS LAUKSKOLAS	 2			
SKRĪVERU PALATA	 3 4			
AIZKRAUKLE				 5
KRIMULDAS LIEPENES			 6	
ŠKAUNES LATIŠONKI	 7 8			
NEZINĀMA ATRADUMA VIETA				 9 10

6. att. Kapulaukos atrastās zīmes.

Рис. 6. Таблица гончарных клейм, обнаруженных в могильниках.

sastopama plaši izplatītā krusta zīme aplī (5. att. : 91)⁵⁰. Zīme, kas atveido it kā apli ietvertu kūlīti, ir līdzīga Jersikas pilskalnā konstatētajai zīmei (4. att. un 5. att. : 86)⁵¹. Otrs kūliša veida zīmes fragments ir bez apļa (5. att. : 88)⁵². Kādā aplī iekombinētas 4 lēcas (5. att. : 87)⁵³, bet citas zīmes fragmentā redzami trīs koncentriski apļi ar kādu taisnstūra figūru vidū (5. att. : 89)⁵⁴.

Bez pilskalniem māla trauki ar zīmēm, kaut retāk, nākuši dienas gaismā arī kapulaukos (6. att.). Apbedījumos atrastās māla trauku lauskas ir paliekas no traukiem, ko mirušajam deva līdz aizkapa dzīvē.

1933. g., izdarot izrakumus bronzas laikmeta kapu uzkalniņos Salaspils Reznēs⁵⁵, tika konstatēti arī vēlāki libiešu pēcapbedījumi. Ar tiem saistāms kāds liela māla trauka fragmenta atradums ar zīmi uz dibenā (6. att. : 1)⁵⁶. Zīme radniecīga Skrīveru Palatas kapulaukā atrastā trauka zīmei ar diviem koncentriskiem četrstūriem un atšķiras no tās tikai pēc lieluma un vidus izveidojuma.

Māla trauks ar zīmi atrasts arī Salaspils Laukskolas kapulauka ar XI gs. datējamā 20. kapā (7. att.). Vienkārša apļa zīme uz Laukskolas trauka (6. att. : 2)⁵⁷ atgādina zīmes, kādas lielākā skaitā bija atrastas tuvējā Daugmales pilskalnā.

Skrīveru Palatas kapulaukā atrasti 2 trauki ar zīmēm. 1931. g. izrakumos 11. kapā atrastajam podam⁵⁸ uz dibena ir aplis, kurā ievilkts krusts (6. att. : 3). Bez tam poda dibenam gar malu iet reljefa aploce. Kaps datējams ar XI gs.⁵⁹ 1939. g. izrakumos 11. kapā⁶⁰ atrastā trauka (8. att.) zīme sastāv no diviem koncentriskiem četrstūriem; iekšējais no tiem sadalīts sīkās rūtīs (6. att. : 4)⁶¹. Arī šis kaps attiecas uz XI gs.⁶²

1959. g. atrasts māla trauks ar zīmi libiešu kapulaukā Krimuldās Liepenēs⁶³ I uzkalniņu grupas 18. uzkalniņā — kapā, kuru datē ar XIII gs.⁶⁴ Šim traukam malu aptver reljefa aploce, bet vidū 2 paralēlas līnijas, starp kurām neliels aplītis ar tajā ievilkto krustu (6. att. : 6).

Latvijas PSR Vēstures muzejā atrodas 2 veseli libiešu podi ar zīmēm no nezināmas atraduma vietas⁶⁵ (bij. Doma muzeja kolekcijā). Tie nav precīzi datējami. Vienam no tiem uz dibena attēlots krusts, ko brīvi aptver divi koncentriski apļi (6. att. : 9), otrajam aplis pārdalīts vidū ar svītru, pie kam apļa viena puse sadalīta ar līnijām 3 vienādos sektoros (6. att. : 10). Ir zināms arī kāds neliels traucīņš ar krustveida zīmi uz dibena no Aizkraukles (6. att. : 5)⁶⁶.

Divi māla podi ar vienādām zīmēm atrasti aus-

7. att. Salaspils Laukskolas kapulauka 10. kapā atrastais māla trauka dibens ar zīmi.

Рис. 7. Глиняный горшок с клеймом. Погребение № 10 Саласпилского могильника Лаукскола.

trumslavu uzkalniņu kapulaukā Šķaunes Latišonkos⁶⁷ 1. un 5. (9. att.) uzkalniņā. Abi apbedījumi attiecināmi uz XI—XII gs. Atrastajiem podiem uz dibieniem ir krukņu krusti (6. att. : 7, 8).

Vairums aprakstīto zīmju ir raksturīgas plašai teritorijai — austrum- un rietumslavu zemēm, kā arī zemēm ap Baltijas jūru. Tādas zīmes ir vienkāršais aplis, krusts, aplis ar krustu vidū, vairāki koncentriski apli u. c. Tā vienkāršais aplis atrasts Senajā Rjazaņā⁶⁸, Vladimira⁶⁹, Bulgārijā⁷⁰, Čehoslovākijā⁷¹ u. c.; krusts aplī — Gņezdovas kurgānos⁷², Senajā Rjazaņā⁷³, Sarkelā⁷⁴, Čehoslovā-

jā⁷⁵, Polijā⁷⁶, Bulgārijā⁷⁷, Vācijā⁷⁸ un Zviedrijā⁷⁹; koncentriski apli — Senajā Rjazaņā⁸⁰, Vladimira⁸¹, Čerņigovā⁸²; lēcas aplī — Gņezdovas kurgānos⁸³, Senajā Rjazaņā⁸⁴, Sarkelā⁸⁵; aplis ar punktu vidū — Čerņigovā⁸⁶, Senajā Rjazaņā⁸⁷, Čehoslovākijā⁸⁸, Vācijā⁸⁹; grieķu krusts — Gņezdovas kurgānos⁹⁰, Senajā Rjazaņā⁹¹, Čehoslovākijā⁹², Vācijā⁹³; trijžuburs — Čehoslovākijā⁹⁴, Senajā Rjazaņā⁹⁵; krukņu krusts — Čehoslovākijā⁹⁶ u. c.

Līdzās minētajām ir daudz tādu zīmju, kas ārpus Latvijas nav zināmas. Tādas ir, piemēram, Asotes pilskalnam raksturīgā zīme ar tās variantiem, tāpat arī Asotes pilskalna zīme ar dakšām, Daugmales pilskalnā atrastā zīme ar laužas līnijas ornamentu starp 2 apliem, turpat atrastā zīme ar 4 maziem aplīšiem lielā aplī, kā arī vēl citas zīmes.

Pārbaudot Latvijā atrasto ripas trauku lausku lielos krājumus, kas glabājas Latvijas PSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas fondos un sniedz daudzus tūkstošus, novērojams, ka uz lauskām zīmju ir ļoti maz. Tā, piemēram, Daugmales pilskalnā atrasts pāri par 53 000 lausku, no tām vairāk nekā 43 000 ir ripas trauku lausku, bet tikai 84 no tām ir zīmes. Asotes pilskalnā starp apmēram 40 000 ripas trauku lauskām⁹⁷ atrasta 41 zīme, Mežotnes pilskalnā starp 7500 ripas trauku lauskām — 8 zīmes, bet Oļņkalnā starp 8090 ripas trauku lauskām⁹⁸ — 14 zīmes.

Apskatītās zīmes ir ļoti dažādas. Pāri par 150 pazīstamo zīmju vidū, ar nedaudziem izņēmumiem, nav absolūti vienādu. Ja arī zīmēs vērojami līdzīgi motīvi, tās tomēr atšķiras kā pēc lieluma, tā izveidojuma, tāpat arī šīs līdzīgās zīmes nav vairāki vienas un tās pašas podnieka ripas nospiedumi.

Pieņemot, ka katra zīme bija savas podnieka darbnīcas marka, iespējams aptuveni aprēķināt

8. att. Skrīveru Palatas kapulauka 11. kapā atrastais māla trauks ar zīmi.
Рис. 8. Глиняный горшок с клеймом. Погребение № 11 Скриверского могильника Палата.

9. att. Skaunes Latišonku kapulauka 5. uzkalniņā atrastais māla trauks ar zīmi.
 Рис. 9. Глиняный горшок с клеймом. Курган № 5 Шкяунского курганного могильника Латышонки.

podnieku skaitu katrā pilskalnā. Daugmales pilskalna XI un XII gs. slāņos atrastas vismaz 30 dažādu tipu pavisam 84 zīmes (daļa zīmju ir tik fragmentāras, ka par to kopskatu nevar spriest). Tātad varētu pieņemt, ka apmēram 200 gadu laikā te dzīvojuši un darbojušies vismaz 30 podnieki jeb vidēji katrā paaudzē 5 podnieki. Šāds skaits pat tik lielam un nozīmīgam pilskalnā, kāds ir Daugmales pilskalns, šķiet, pārāk liels. Turklāt jāņem vērā, pirmkārt, ka nav izpētīta visa pilskalna platība, otrkārt, ka vienā laikā blakus darbojušies vairāku paaudžu amatnieki. Tādējādi vienā laikā darbojušos podnieku skaits iznāk vēl lielāks. Reālākus skaitļus dod Jersikas, Mežotnes un Asotes pilskalnu materiāls: Jersikas pilskalnā apmēram 250 gadu laikā darbojušies vismaz 17, t. i., vienā paaudzē 2 podnieki, Asotē XII un XIII gs. — vismaz 11, t. i., vienā paaudzē 2 podnieki, Mežotnē XIII gs. — vismaz 6, tātad vienā paaudzē apmēram 2 podnieki. Pieņemot zīmes uz māla trauku dibieniem par podnieku darbnīcu markām, nav skaidrs, kāpēc no katra podnieka ražojumiem saglabājies tikai viens trauks vai arī nedaudz trauku ar zīmēm.

Ar podnieku darbnīcu markām apzīmē viena meistara traukus, lai tos atšķirtu no cita meistara darinājumiem. Varētu pieņemt, ka šīs zīmes tika iegrieztas kokā podnieka ripā, no kurienes tās nospiedās katrā šī podnieka darinātā trauka dibenā.

Darbnīcu markas savu uzdevumu nevarēja izpildīt, ja ar tām apzīmēja tikai atsevišķus retus traukus no katra meistara darbu klāsta. Ja pieņemam, ka podu dibenu lauskas sastāda aptuveni $\frac{1}{10}$ no visām lauskām⁹⁹ un ka katra poda dibens sadrupis vidēji vismaz 5 daļās, tad Daugmales pilskalnā zīmes bijušas apmēram uz katra 10. poda (10% podu), Asotes pilskalnā — uz katra 20. poda (5% podu), Mežotnes pilskalnā — uz katra 19. poda (5% podu), bet Oliņkalnā — uz katra 11. poda (9% podu).

Apskatīto zīmju vidū ir ļoti maz vienādu. Šķiet, ka pat ar vienādām zīmēm darinātajiem podiem paliktņi ar iegriezto zīmi ir bijis katru reizi savs, jo zīmes nav identiskas¹⁰⁰. Izņēmums ir Asotes pilskalnā atrastās zīmes. Te no 11 līdzīgām zīmēm dažas šķiet pilnīgi identiskas. Domājams, ka tās radušās no vienas paliktņi iegrieztas zīmes nospieduma.

Viss teiktais vedina domāt, ka uz trauku dibieniem sastopamās zīmes nav podnieku darbnīcu markas.

Uzskatot šīs zīmes par trauku īpašnieku piederības zīmēm, vieglāk izskaidrot to lielo dažādību, kā arī nelielo skaitu visā lausku materiālā. Šādā gadījumā varētu būt divi izskaidrojumi. Pirmkārt, varām pieņemt, ka zīmes lika tikai uz traukiem, kas darināti pēc pasūtījuma, iegriežot zīmes koka paliktņi katram pasūtījumam no jauna, turpretim uz

10. att. Etnografiskās īpašuma zīmes.
Рис. 10. Таблица образцов этнографических знаков собственности.

traukiem, ko gatavoja tirgum, nezinot trauka lietotāju, šīs zīmes nelika.

Padomju arheologs A. Mongaits norāda, ka agrā feodālisma periodā pārsvarā ir amatnieku darbs pasūtītājam, nevis tirgum¹⁰¹.

Iespējams, ka ar zīmēm apzīmēja traukus, kas tika lietoti kādām speciālām vajadzībām, kur tie viegli varēja sajaukties ar kaimiņu traukiem. Salīdzinājumam te noderīgas latviešu etnografiskajā materiālā sastopamās īpašuma zīmes. Šādas īpašuma zīmes iegriezta bišu kokos, zvejnieku jūras redelēs, sikos darba rikos — spriguļos, grābekļos, dakšās, malkas grēdās mežā, muižas parādu birkās, uz kapu krustiem u. c., galvenokārt tādās vietās, kur baidījās, ka attiecīgās lietas varētu sajaukties ar citām līdzīgām. Vēlākajos laikos šīs pašas īpašuma zīmes lietotas paraksta vietā¹⁰². Arī etnografiskajās īpašuma zīmēs ļoti parasti ir krustu un aplu motīvi, pie kam etnografiskajās zīmēs bieži iespējams saskatīt tiešu līdzību ar senajām zīmēm uz māla trauku dibieniem (10. att.). Jāpiezīmē gan, ka apskatītās īpašuma zīmes, izņemot vienu (skat. 10. att. : 1. rindas 5. zīme)¹⁰³, visas savāktas Kurzemē, turpretim zīmes uz māla trauku dibieniem līdz šim ir gan no Vidzemes, Latgales un Zemgales apvidiem, bet nevienas nav no Kurzemes.

Etnografiskās īpašuma zīmes tiek mantotas un papildinātas ar jauniem elementiem¹⁰⁴, tās attīstās un pārveidojas, tāpat kā to konstatē B. Ribakovs attiecībā uz slavu podnieku zīmēm¹⁰⁵. Latvijā līdz šim atrasto arheoloģisko zīmju nelielais skaits neļauj izsekot šādai attīstībai. Tā, piemēram, no Asotes pilskalnā atrastajām zīmēm varētu izveidot attīstības shēmu — te ir atrasti vienkārši apli, apli ar divkāršo krustu vidū un tālāk Asotes pilskalnam raksturīgā zīme ar divkāršo šķērsvitroto apli. Tomēr hronoloģiskai secībai šāda shēma neatbilst. XI gs. slānī atrasts tikai vienas vājas un neskaidras zīmes fragments. XII gs. slāņos atrastas 4 Asotes pilskalnam raksturīgās zīmes savā

attīstītākajā veidā. XIII gs. slāņos turpretim blakus šai sarežģītākai zīmei atrastas arī vienkāršā apla zīmes un aplis ar divkāršo krustu vidū, ko varētu uzskatīt par Asotes zīmes pirmveidu. Tāpat arī citos pilskalnās (Daugmales, Jersikas) tieši virsējos slāņos atrasts daudz vienkāršo zīmju — aplu u. c.

Līdzīga rakstura zīmes uz koka traukiem — šķīvjēm, mucu dibieniem un zaru kannu fragmentiem, kas attiecas uz XIII—XVII gs., atrastas Rīgas pilsētas 1938. un 1959. g. izrakumos. Rīgas 1938. g. izrakumu izstādes katalogā tās atzīmētas kā īpašuma zīmes¹⁰⁶. Tādas pašas zīmes uz koka traukiem atrastas arī Tallinas pilsētas izrakumos 1952. un 1953. g. Izrakumu vadītāji O. Sādre un S. Tarakanova tās uzskata par trauku darinātāju zīmēm.¹⁰⁷

Šķiet, ka līdzīgi etnografiskajām māju zīmēm zīmes uz māla traukiem ir atsevišķu saimju zīmes. Šādas zīmes sastāvēja no vienkāršākām geometriskām figūrām — apliem, krustiem, trīsstūriem u. tml., tos dažādi kombinējot un papildinot. Ar to arī izskaidrojama šo zīmju līdzība plašā teritorijā, sevišķi vienkāršākajos zīmju pamatelementos. Bieži šīs zīmes, piemēram, dažādie apli, krusti u. c., sakrīt ar saules un zemes auglības simboliku; sakarā ar to ir radies uzskats par šo zīmju kultisko nozīmi.

Šie mēģinājumi rast izskaidrojumu t. s. podnieku zīmēm nav galīgi, jo pagaidām trūkst materiālu par visā pilnībā izpētītiem agrā feodālisma perioda pilskalniem. Izrakumi Daugmales pilskalnā, tāpat kā Jersikas, Asotes, Mežotnes pilskalnās un Oliņkalnā, aptver tikai daļu no pilskalna platības un līdz ar to nesniedz pārskatu par visu keramikas materiālu. Lai šai jautājumā gūtu lielāku skaidrību, būtu svarīgi kāda pilskalna XI—XIII gs. slāņus izpētīt visā tā platībā. Tas dotu iespēju maksimāli pilnīgi noteikt vienā pilskalnā atrasto zīmju daudzumu, to tipu skaitu un līdz ar to izdarīt secinājumus par to nozīmi.

ЗНАКИ НА ГОНЧАРНОЙ КЕРАМИКЕ XI—XIII вв. НА ТЕРРИТОРИИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР

На территории Латвии известно более 170 знаков на днищах гончарной керамики (рис. 1). Эти знаки представляют собой рельефные геометрические фигуры, которые нанесены при изготовлении посуды. Они обнаружены главным образом на городищах (рис. 5) и в могильниках (рис. 6) Придаугавья. Это объясняется, возможно, тем, что у р. Даугавы находится большинство изученных до сих пор городищ Латвии. Здесь много также ливских могильников, в захоронениях которых в связи с погребальным обрядом клалась глиняная посуда.

Черепки глиняной посуды со знаками найдены: на Даугмальском городище (Рижский р-н) — 84 (рис. 2), на Олинькалнсе (Екабпилсский р-н) — 14, на Асотском городище (Екабпилсский р-н) — 32, на Ерсикском городище (Екабпилсский р-н) — 22 (рис. 3), на Межотненском городище (Бауский р-н) — 8 (рис. 4), в Саласпилском могильнике Резнес (Рижский р-н) — 1, в Саласпилском могильнике Лаукскола (Рижский р-н) — 1 (рис. 7), в Скриверском могильнике Палата (Огрский р-н) — 2 (рис. 8), в Айзкраукле (Огрский р-н) — 1, в Кримулдском курганном могильнике Лиепенес (Сигулдский р-н) — 1, в Шкяунском курганном могильнике Латышонки (Дагдский р-н) — 2 (рис. 9) и неизвестного местонахождения — 2 знака. Все перечисленные знаки относятся к XI—XIII вв.

В большинстве эти знаки сходны на обширной территории — на восточно- и западнославянских землях и на землях бассейна Балтийского моря. Это круг, крест, круг с крестом посередине, несколько концентрических кругов, линзы в круге, круг с точкой в центре, крест с несколькими перекладинами, трезубец, треугольник и др. Наряду с перечисленными известен также ряд знаков, не известных автору вне территории Латвии. Среди них следует упомянуть обнаруженные на Асотском городище знаки, состоящие из двух концентрических кругов, промежутки между которыми заполнены штриховкой, с двойным крестом в центре (рис. 5 : 48, 55, 65), знак с четырьмя

зубцами (рис. 5 : 59), обнаруженный на Даугмальском городище знак с орнаментом из ломаной линии и рельефными точками в подразделенной на 4 сектора центральной части двух концентрических кругов (рис. 5 : 27). Неизвестен в других местах также знак с расположенными в большом круге четырьмя небольшими кругами с крестом в каждом из них (рис. 5 : 8) и др.

Число знаков в богатом керамическом материале невелико. По приблизительному подсчету на Даугмальском городище знаками отмечен каждый десятый сосуд, на Асотском городище — каждый двадцатый, на Межотненском — каждый девятнадцатый, на Олинькалнсе — каждый одиннадцатый. Знаки очень разнообразны. Среди 170 знаков, за немногими исключениями, не имеется абсолютно тождественных. Даже сходные знаки отличаются один от другого по размеру и выполнению. Это свидетельствует о том, что каждый знак изготовлялся на особой подставке. При истолковании упомянутых знаков как марок гончарных мастерских, как это часто бывает, остается неясным, почему из продукции одного гончара сохранился только один или немногие сосуды, отмеченные знаками. При таких обстоятельствах знаки не могут выполнять своего назначения — выделять изделия одного мастера среди продукции других мастеров.

Все это приводит к предположению, что знаки на днищах изготовленных на гончарном круге сосудов не являются марками гончарных мастерских.

Если же считать их знаками владельцев сосудов, легче объяснить многообразие знаков и небольшое их число в керамическом материале. В последнем случае знаки могли ставиться на сосудах, изготовлявшихся по заказу, причем знак для каждого заказчика в отдельности вырезался на деревянной подставке. Посуда, предназначенная для продажи, знаками не помечалась. Знаки могли ставить на посуде, предназначенной также для специальных нужд, в тех случаях, когда ее можно было перепутать с посудой соседей (так же, как

этнографические домовые или собственные знаки на бортиках, цепях, вилах, поленицах в лесу, усадебных долговых бирках и др.). Мотивы крестов и кругов обычны для этнографических знаков принадлежности (рис. 10), и они обнаруживают прямое сходство с более древними знаками на днищах гончарных сосудов.

Подобные знаки, вырезанные на днищах деревянных сосудов — тарелок, мисок, бочек и т. д. (XIII—XVII вв.), найдены при раскопках в гор. Риге в 1938 и 1959—1962 гг., а также при раскопках в гор. Таллине в 1952 и 1953 гг.

Можно предположить, что знаки на глиняных сосудах, подобно этнографическим домовым знакам, показывают принадлежность предмета не отдельному лицу, а целой семье. Такие знаки состоят в основном из самых простых геометрических фигур — кругов, крестов, треугольников

и пр. — в различных комбинациях и с дополнениями. Этим можно объяснить сходство этих знаков, особенно в своих основных элементах, на обширной территории. Часто эти знаки совпадают с символикой солнца и плодородия, в связи с чем им приписывается также культовое значение.

Попытка выяснить значение гончарных клейм не является окончательной, так как пока нет керамического материала из городищ раннефеодального периода, изученных полностью. Раскопки Даугмальского, Ерсикского, Асотского, Межотненского и других городищ охватывает лишь часть городища и не дают полного представления о количестве и типах знаков одного городища. Добытый материал из целиком исследованных городищ позволил бы более точно судить о значении знаков.

[The page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is arranged in several columns and appears to be a list or a series of entries, possibly related to archaeological or historical findings in the Karst region of Latvia. Some faint words like "LVM" and "PV" are visible.]

SATURS

	Lpp.
Priekšvārds	5
L. Vankina. Kalniešu pirmais kapulauks	7
Л. В. Ванкина. Первый Калниешский могильник	26
Л. В. Ванкина. Находки бронзовых изделий эпохи бронзы на территории Латвийской ССР	29
V. Urtāns. Kalniešu otrais kapulauks	37
В. А. Уртанс. Второй Калниешский могильник	79
V. Urtāns. Tiras purva depoziāts	83
В. А. Уртанс. Клад Тирского торфяника	94
I. Cimermane. Zīmes uz XI—XIII gs. māla traukiem Lat- vijas PSR teritorijā	95
И. Р. Цимермане. Знаки на гончарной кера- мике XI—XIII вв. на территории Латвийской ССР	105

1.-

1.-